

Aleksander Dumas

Czarny tulipan

tom

Całość w tomach

**Polski Związek Niewidomych
Zakład Wydawnictw i Nagrań
Warszawa 1990**

Przełożyła
Janina
Karczmarewicz_Fedorowska

Tłoczono w nakładzie 10 egz.
pismem punktowym dla
niewidomych
w Drukarni PZN,
Warszawa, ul. Konwiktorska 9

**Pap. kart. 140 g kl. III_Ba1
Przedruk z wydawnictwa
"Iskry", Warszawa 1983
Wydanie drugie.**

**Pisała J. Szopa
Korekty dokonały:
U. Maksimowicz
i K. Kruk**

1. Wdzięczny lud

**Dwudziestego sierpnia 1672
roku Haga, lśniąca, biała,
ożywiona, kokieteryjna, jak
gdyby każdy dzień tygodnia był
niedzielą, Haga ze swym
cienistym parkiem, z
rozłożystymi drzewami
pochylającymi się nad tłumem
gotyckich kamieniczek, z
szerokimi lustrzanymi taflami**

**kanalów, w których odbijają się
dzwonnice o niemal orientalnych
kopułach, Haga - stolica siedmiu
Zjednoczonych Prowincji * -
wezbrała czarno_czerwonym
strumieniem obywateli
wypełniających wszystkie jej
arterie, spieszących, zziajanych
i zatrwożonych, biegnących - ten
z nożem u pasa, ów z muszkietem
na ramieniu, inny jeszcze z
kijem w garści - w stronę
Buytenhofu, gdzie mieściło się
olbrzymie więzienie, którego
okratowane okna możemy oglądać
po dziś dzień. Przebywał w nim
wówczas, od chwili oskarżenia go**

**przez chirurga Tyckelaera o
morderstwo, brat byłego
wielkiego pensjonarza
Holandii, * Kornel de Witt.**

**Zjednoczone Prowincje - nazwa
republiki utworzonej w r. 1581
przez siedem prowincji
północnoniderlandzkich
(największa z nich to Holandia)
w wyniku walki wyzwoleniczej
Niderlandów z absolutyzmem
hiszpańskim. Republika ta
uzanana została przez Hiszpanię
w traktacie westfalskim w r. 1648.**

**Wielki pensjonarz - tytuł
państwowy w Niderlandach
najwyższego urzędnika miasta lub
prowincji. Od r. 1653 funkcję
wielkiego pensjonarza prowincji
Holandia pełnił Jan de Witt
(1625_#72) sprawujący faktycznie
władzę w całej Republice.**

Gdyby historia tego okresu, a

**zwłaszcza tego roku, w którym
rozpoczynamy opowieść, nie była
w sposób nierozrywally związana
z dwoma zacytowanymi
nazwiskami,**

**parę słów wyjaśnienia, jakich
zamierzamy udzielić, mogłoby się
wydać zbędnym balastem. Ale
musimy uprzedzić czytelnika, że
to wyjaśnienie jest w równej
mierze potrzebne dla
przejrzystości naszej opowieści,
jak do zrozumienia doniosłych
wydarzeń politycznych, wśród
których się ona rozgrywa.**

**Kornel lub Cornelius de Witt,
Ruart de Pulten, czyli inspektor
tam wodnych kraju, eks_burmistrz
Dordrechtu, swego rodzinnego
miasta i delegat do Stanów
Holenderskich, * liczył lat
czterdzieści dziewięć, gdy
naród, zmęczony republiką, tak**

**jak ją pojmował Jan de Witt,
wielki pensjonarz Holandii,
zapalał gwałtowną miłością do
stathouderatu, * który, na mocy
wieczystego edyktu, narzuconego
przez Jana de Witta Zjednoczonym
Prowincjom, został był po wsze
czasy zniesiony w tym kraju.**

**Stany Holenderskie -
przedstawicielstwo Holandii w**

**Stanach Generalnych - najwyższym
organie władzy ustawodawczej
Republiki.**

**Stathouderat - (stathouder -
hol. "namiestnik") w
Niderlandach urząd zajmowany
początkowo przez przedstawiciela**

króla hiszpańskiego; później tytuł stathoudera oznaczał najwyższego urzędnika Republiki w poszczególnych prowincjach. W Holandii od r. 1572 (z przerwami) funkcję tę pełnili książęta Orańscy.

Ale tak to już bywa na świecie, że kapryśny w swoich uczuciach lud łączy z każdą sprawą osobę jakiegoś człowieka, więc i tym razem za Republiką widziały mu się surowe oblicza braci de Witt, owych Katonów Holandii, mających w pogardzie schlebianie uczuciom patriotycznym i będących nieugiętymi rzecznikami wolności bez swawoli i dobrobytu bez zbytku, za stathouderatem zaś - pochylona, poważna i myśląca twarz młodego Wilhelma Orańskiego *

**Wilhelm Orański - mowa tu o
Wilhelmie III Orańskim
(1650_1702), późniejszym królu
Anglii, potomku niemieckiej
dynastii Nassau. Jej ottońska
linia osiadła w XV w. w
Niderlandach, a w XVI w.
odziedziczyła księstwo Orange w
płd. Francji; odtąd holendreska
linia Nassau reprezentowana była
przez książąt Orańskich. W
opisywanym okresie Wilhelm
Orański dąży - wraz ze swymi
stronnikami politycznymi zw.
"oranżystami" - do przywrócenia
w Republice urzędu stathoudera,
zniesionego przez Jana de Witta
na mocy tzw. edyktu wieczystego
(1654) r.**

**Obaj bracia de Witt liczyli
się bardzo z Ludwikiem XIV,
widzieli bowiem, jak wzrastają
jego wpływy moralne w całej**

**Europie, jego zaś przewagę
militarną odczuli w Holandii,**

**gdy król odniósł sukces w
kampanii nad Renem. Była to
wyprawa, która w ciągu trzech
miesięcy obaliła potęgę
Zjednoczonych Prowincji.**

**Ludwik XIV od dawna już był
wrogo usposobiony do Holendrów,
którzy prześcigali się w
obelgach i kpinach pod jego
adresem, co prawda wypowiadając
je zawsze ustami Francuzów,
szukających schronienia w
Holandii. Duma narodowa czyniła
zeń nowego Mitrydatesa
walczącego z Republiką.**

Animoszja, jaką wzbudzali bracia de Witt, miała zatem dwie przyczyny: pierwszą był opór przeciwko dostojnikom tępiącym uczucia patriotyczne, drugą zaś - zniecierpliwienie, jakie ogarnia wszystkie zwyciężone narody, gdy nabierają przeświadczenia, że dopiero nowy wódz zdoła uchronić je od zagłady i hńby.

Tym nowym wodzem, czekającym

Z

boku i gotowym do zmierzenia się z Ludwikiem XIV - choć gwiazda tego ostatniego zdawała się wschodzić w olśniewającym po prostu blasku - był Wilhelm książę Orański, syn Wilhelma II i wnuk, poprzez Henriette Stuart, króla Anglii Karola I; milczący młodzian, którego cień, jak już rzekliśmy, majaczył za

instytucją stathouderatu.

**W 1672 roku Wilhelm liczył lat
dwadzieścia dwa. Jego
nauczycielem był Jan de Witt i
on to starał się wychować go
tak, by zrobić z dawnego władcy
dobrego obywatela. On to,
powodowany miłością do ojczyzny,
silniejszą niż miłość do
ucznia, odebrał mu edyktem
wieczystym wszelką nadzieję na
urząd stathoudera. Lecz Pan Bóg
przekreślił zamiary ludzi,
którzy kreuja i obalaja władców
ziemskich nie licząc się z
władcą niebieskim; wykorzystując
kaprys Holendrów i grozę, jaką w
nich wzbudzał Ludwik XIV, Bóg**

pokrzyżował politykę wielkiego pensjonarza i sprawił, że odwołano edykt wieczysty i przywrócono stathouderat dla Wilhelma Orańskiego, co do którego miał swoje plany, na razie ukryte w tajemniczych otchłaniach przyszłości.

Wielki pensjonarz przychylił się do woli swych rodaków. Kornel de Witt był bardziej oporny i pomimo śmiertelnych gróźb ze strony tłumu, trzymającego za księciem Orańskim i oblegającego dom Kornela w Dordrechcie, odmówił podpisania aktu przywracającego urząd stathoudera.

Wreszcie, ulegając namowom szlochającej żony, złożył swój podpis, dodając jednak obok swego nazwiska dwie litery: V.C.

- "vi coactus", co oznacza:
"ulegając sile".

Cud to był prawdziwy, że tego dnia nie spadły na niego ciosy z ręki wrogów.

Co się tyczy Jana de Witta, to jego szybsze i łatwiejsze poddanie się woli rodaków wcale nie wyszło mu na dobre. Przed paroma dniami padł ofiarą zbrodniczego zamachu i dziw, że pokłuty sztyletem, nie zmarł pomimo dużego upływu krwi.

To jednak nie zaspokajało zwolenników domu Orańskiego. Żywi bracia de Witt stali ciągle na przeszkodzie ich zamiarom, toteż oranżyści błyskawicznie zmienili taktykę i postanowili osiągnąć oszczerstwem to, czego nie zdołali dokonać sztyletem.

Dość rzadko się zdarza, aby we właściwym momencie znalazł się,

**za sprawą boską, wielki człowiek
potrzebny do dokonania wielkiego
dzieła, toteż gdy przypadkiem
zajdzie taki opatrnościowy
zbieg okoliczności, historia
natychmiast rejestruje imię
wybrańca i przekazuje je
potomności do adoracji.**

**Natomiast gdy diabeł miesza
się do spraw ludzkich, ażeby**

**zniszczyć jaką egzystencję lub
ocalić cesarstwo, bardzo rzadką
jest rzeczą, żeby nie nawinął
się natychmiast pod rękę jakiś
nędznik, któremu wystarczy
szepnąć słówko na ucho, a
niezwłocznie bierze się do**

dziela.

**W tym wypadku nędznik,
czekający w pogotowiu jako
narzędzie złego ducha, nazywał
się - jak to już chyba
powiedzieliśmy - Tyckelaer i był
z zawodu chirurgiem.**

**Złożył on oświadczenie, że
Kornel de Witt, doprowadzony do
rozpaczy zniesieniem edyktu
wieczystego - o czym zresztą
świadczy jego dopisek - i
pałający nienawiścią do Wilhelma
Orańskiego, zlecił pewnemu
zbrodniarzowi misję uwolnienia
Republiki od nowego stathoudera.
Tym mordercą miał być on,
Tyckelaer, lecz nękany wyrzutami
sumienia na samą myśl o
przestępstwie, jakiego odeń
zażądano, woli przyznać się do
zamiaru zbrodni, niżeli ją
popełnić.**

Można sobie łatwo wyobrazić wrzenie, jakie wywołała wśród oranżystów wiadomość o planowanym zamachu. Dnia szesnastego sierpnia 1672 roku prokurator wydał nakaz aresztowania Kornela de Witta w jego własnym domu. Ruart de Pulten, szlachetny brat Jana de Witta, został poddany w sali Buytenhofu torturze wstępnej, mającej na celu wydarcie mu, jak najpodlejszemu zbrodniarzowi, wyznań o rzekomym spisku przeciwko Wilhelmowi.

Lecz Kornel obdarzony był nie tylko wielkim umysłem, ale i wielką duszą. Pochodził z rodu męczenników, którzy - silni wiarą polityczną, tak jak ich przodkowie wiarą religijną - uśmiechają się na mękach; podczas tortur recytował mocnym

**głosem, skandując zgodnie z
rytmem, pierwszą strofę z "Justum**

**et tenacem" Horacego, nie
przyznał się do niczego i
ostudził nie tylko zapał, ale i
fanatyzm swoich oprawców.**

**Niemniej jednak sędziowie
uwolnili Tyckelaera od winy i
wydali na Kornela wyrok,
pozbawiający go wszelkich
funkcji i godności, skazujący na
zapłatę kosztów sądowych i na
wieczystą banicję z terytorium
Republiki.**

**Dla zaspokojenia ludu, którego
interesów stale bronił Kornel de
Witt, taki wyrok na niewinnego,**

a w dodatku wybitnego obywatela, już coś znaczył. Mimo to, jak później zobaczymy, okazał się niewystarczający.

Gdy rozeszły się pierwsze pogłoski o postawieniu brata w stan oskarżenia, Jan de Witt zrzekł się urzędu wielkiego pensjonarza. I on został sownie wynagrodzony za swoje oddanie dla ojczyzny. Uniósł do swego prywatnego zacisza przykrości i rany, będące jedyną zapłatą, jaka zazwyczaj przypada w udziale uczciwym ludziom, winnym tego, że z samozaparciem pracowali dla ojczyzny.

A tymczasem Wilhelm Orański czekał, dyskretnie przyśpieszając bieg wydarzeń wszelkimi dostępnymi mu sposobami, ażeby lud, którego był bożyszczem, uszykował mu z

ciał obydwu braci te dwa stopnie, które były mu potrzebne do wstąpienia na stolec stathoudera.

Otóż w dniu dwudziestego sierpnia 1672 roku, jak już powiedzieliśmy na początku tego rozdziału, całe miasto pobiegło w stronę Buytenhofu, asystować przy wywożeniu z więzienia Kornela de Witta, udającego się na wygnanie, i popatrzeć, jakie też ślady tortura pozostawiła na tym szlachetnym człowieku, tak dobrze znającym Horacego.

Musimy dodać, że tłuszcza zdążająca do Buytenhofu biegła

tam nie tylko z niewinnym zamiarem przyjrzenia się widowisku, lecz że w jej szeregach było wiele ludzi przeznaczonych do odegrania pewnej roli, a raczej do wykonania pewnej funkcji, która ich zdaniem została źle spełniona.

Mamy tu na myśli funkcję kata.

Co prawda byli tacy, którzy biegli w mniej wrogich zamiarach. Tym oczywiście chodziło tylko o widowisko, stanowiące zawsze atrakcję dla tłumu i schlebiające jego podświadomej próżności, o widok leżącego w pyle człowieka, który przez czas dłuższy mocno stał na nogach.

- Kornel de Witt, ten mąż nie znający strachu - szeptało sobie do ucha - był przecież więziony,

łamany torturą! Może zobaczymy go bladego, skrwawionego, ponizonego?

A poza tym - mówili sobie w duchu agitatorzy oranżystów, zręcznie wmieszani w tłum w nadziei, że uda się im pokierować nim jak tnącym a zarazem miażdżącym narzędziem - czyż nie znajdzie się na drodze od Buytenhofu do bramy miejskiej jakaś drobna okazja, żeby rzucić pacynę błota, a nawet parę kamieni na tego Ruarta de Pulten, który mało że zgodził się na stathouderat dla księcia Orańskiego z zastrzeżeniem "vi coactus", ale jeszcze nasłał na niego zbira?

Nie mówiąc już o tym - dodawali zajadli wrogowie Francji - że gdyby się dobrze uwinąć w Hadze i zdobyć się na

odwagę, to w ogóle można by nie puścić na wygnanie Kornela de Witta, bo przecież gdy tylko znajdzie się na swobodzie, natychmiast rozpocznie nowe knowania z Francją i wraz z tym arcyłotrem, swoim bratem Janem, będzie dalej żył za złoto markiza de Louvois. *

Fran~cois Michel le Tellier, markiz de Louvois (1541_#1691) - francuski minister wojny za panowania Ludwika XIV.

W takim stanie ducha, jak wiadomo, ludzie biegną raczej, niż kroczą. Oto powód, dla którego mieszkańcy Hagi tak

**szybko pomykali w stronę
Buytenhofu.**

**Pośród tych, co się
najbardziej spieszyli, podążał z
wściekłością w sercu, ale bez
kontrolnego projektu w głowie
"zacny" Tyckelaer, którego
oranżyści sławili jako wzór
uczciwości, obywatelskiego
honoru i chrześcijańskiego
miłosierdzia.**

**Ten przedsiębiorczy łajdak
opowiadał na prawo i na lewo,
upiększając historię coraz to
nowymi kwiatkami i puszczając w
ruch cały zasób swojej
imaginacji, o zakusach
czynionych przez Kornela de
Witta na jego etykę, o sumach,
jakie mu proponował, i o
piekielnych machinacjach,
przewidzianych zawczasu, ażeby
usunąć z jego, Tyckelaera, drogi**

wszelkie trudności związane z zabójstwem. Każde zdanie z jego przemówienia, chciwie wchłaniane przez pospólstwo, wzniecało okrzyki entuzjastycznego uwielbienia dla księcia Wilhelma i wybuchy ślepej nienawiści przeciwko braciom de Witt.

Tłuszcza posunęła się tak daleko, że przeklinała niesprawiedliwych sędziów, których wyrok pozwolił wymknąć się zdrowo i cało takiemu potwornemu zbrodniarzowi, jakim jest ten łotr Kornel de Witt.

Tu i ówdzie jakiś podżegacz judził półgłosem:

- On wyjedzie! Wymknie się nam z rąk!

A inni mu odpowiadali:

- W Scheveningen czeka na niego statek, francuski okręt wojenny. Tyckelaer widział go na

własne oczy.

- Dzielny Tyckelaer! Zaczny Tyckelaer! - wrzeszczał tłum.

- Nie mówiąc już o tym - znów jątrzył czyjś głos - że w czasie ucieczki Kornela ten drugi, nie mniejszy zdrajca od swego brata, także się wymknie...

- I jeden łajdak z drugim będą przejadali we Francji nasze pieniądze, fundusze za nasze okręty, za nasze arsenały, za nasze stocznie, sprzedane Ludwikowi XIV.

- Nie dajmy im wyjechać! - wrzasnął patriota śmielszy od innych.

**- Pod więzienie! Pod
wężenie! - powtórzył chórem
tłum.**

**Przy akompaniamencie tych
wrzasków tłum biegnie; słyhać
szczęk nabijanych muszkietów,
lśnią topory, płoną oczy...**

**Jak dotąd, nie popełniono
jeszcze żadnego gwałtu i szpaler
konnicy, pilnujący dostępu do
Buytenhofu, pozostaje zimny,
niewzruszony, milczący, jeszcze
groźniejszy w tej swojej flegmie
niż tłum mieszczan, wrzeszczący,
podniecony, sypiący pogrózkami.
Stoją jak wrośnięci w ziemię,
baczni na spojrzenie swego
dowódcy, kapitana haskiej
konnicy, który dobył z pochwy
szpady, ale trzyma ją
opuszczoną, opartą ostrzem o
strzemię.**

Ten oddział jezdnych, będący

**jedynym bastionem broniącym
więzienia, powstrzymywał swoją
postawą nie tylko masy
pospółstwa, bezładne i
hałaśliwe, ale także oddziałek
gwardii obywatelskiej, który
ustawiony na wprost więzienia po
to, by pospołu z konnicą
utrzymać porządek, sam poddawał
wichrzycielom buntownicze
okrzyki, wołając:**

**- Niech żyje Orańczyk! Precz
ze zdrajcami!**

**Chociaż obecność de Tilly'ego
i jego ludzi nakładała zbawienne
hamulce na żołnierzy ze straży**

obywatelskiej, jednakże niebawem

własne wrzaski podnieciły ich mocno, a że nie rozumieli, jak można posiadać odwagę i nie wrzeszczeć, więc milczenie jeźdźców wzięli za nieśmiałość i postąpili o krok w stronę więzienia, pociągając za sobą całą zgraję pospólstwa.

Wówczas hrabia de Tilly sam jeden zagroził im drogę, uniósł szpadę i odezwał się marszcząc brew:

- Hej tam, panowie z gwardii obywatelskiej, czemu to ruszyliście z miejsca i czego sobie życzycie?

Obywatele, potrząsając muszkietami, znów zaczęli wznosić okrzyki:

- Niech żyje Orańczyk! Śmierć zdrajcom!

**- "Niech żyje Orańczyk!"
Zgoda! - znów odezwał się de**

**Tilly. - Choć prawdę mówiąc wolę
osobiście wesole twarze niż
naburmuszone. "Śmierć
zdrajcom",**

**także zgoda, jeśli chcecie, ale
tak długo, dopóki wasze chęci
wyrażają się w okrzykach.**

**Wrzeszczcie sobie, ile wlezie:
"Śmierć zdrajcom", ale jeśli
idzie o faktyczne zaprowadzenie
ich na śmierć, to ja właśnie
jestem tutaj po to, ażeby temu
zapobiec.**

**Potem, odwróciwszy się w
stronę swoich żołnierzy, wydał
rozkaz:**

- Gotuj broń!

**Podkomendni de Tilly'ego
spełnili rozkaz ze spokojną
precyzją, wobec której odstąpili
natychmiast zarówno mieszczanie,
jak i tłum, przy czym nie
obeszło się bez pewnego**

zamieszania, co wywołało lekki uśmiech na twarzy oficera kawalerii.

- No, no - mruknął z tą szczególną drwiną w głosie, właściwą wojskowym - uspokójcie się, obywatele. Moi żołnierze nie oddadzą strzału, ale wy z waszej strony nie postąpicie

ani kroku w stronę więzienia.

- A czy waszmość wiesz, panie oficerze, że posiadamy muszkiety? - warknął doprowadzony do pasji dowódca straży obywatelskiej.

- Do kaduka, przecież widzę dobrze, że macie muszkiety -

**odparł de Tilly. - Dość ostro
blyskacie mi nimi przed oczyma.
Ale też zechciejcie ze swojej
strony zauważyć, że i my
posiadamy pistolety i że te
pistolety świetnie niosą na
pięćdziesiąt kroków, wy zaś
stoicie zaledwie o dwadzieścia
pięć kroków od nas.**

**- Śmierć zdrajcom! - wrzasnęła
znowu wyprowadzona z równowagi
kompania obywatelska.**

**- Och, powtarzacie to samo w
kółko - zauważył oficer - to się
robi nudne!**

**Wrócił na dawne miejsce na
czele oddziału. Tymczasem tumult
wokół Buytenhofu wzmagął się
coraz bardziej.**

**Podniecony tłum wcale nie
wiedział, że w tym właśnie
momencie, gdy wietrzył już
zapach krwi jednej ze swych**

ofiar, druga, jak gdyby śpieszno jej było wyjść na spotkanie swego losu, przechodziła o sto kroków od placu, z tyłu za strażą obywatelską i oddziałkiem konnicy, ażeby udać się do więzienia w Buytenhofie.

W rzeczy samej, Jan de Witt wysiadł był właśnie z karocy wraz ze swoim sługą i spokojnie przemierzał dziedziniec więzienny.

Wymienił swoje nazwisko dozorczy, który go zresztą znał, a potem tak się do niego odezwał:

- Dzień dobry, Gryphus.

Przyszedłem, ażeby wyprowadzić poza miasto mego brata, Kornela de Witta, który jak zapewne wiesz, został skazany na banicję.

Dozorca, podobny do

niedźwiedzia wytresowanego do

**otwierania i zamykania bramy
więziennej, skłonił mu się i
przepuścił go do gmachu, po czym
zamknął za nim drzwi na cztery
spusty.**

**Po jakichś dziesięciu krokach
Jan de Witt natknął się na
piękną, siedemnasto_ czy
osiemnastoletnią dziewczynę w
stroju fryzjerskim. Dziewczyna
dygnęła przed nim głęboko, on
zaś ujął ją pod brodę i
zagadnął:**

**- Dzień dobry, moja poczciwa i
piękna Rózo. Jak się miewa mój
brat?**

- Och, panie Janie - odparła dziewczyna - obawiam się o niego, ale nie z powodu krzywdy, jaką mu wyrządzili: to już minęło.

- Czego się więc jeszcze obawiasz, ślicznotko?

- Trwoży mnie krzywda, którą dopiero chcą mu zrobić.

- Ach tak, ci zgromadzeni ludzie, nieprawdaż?

- Czy ich pan słyszy?

- Istotnie, są bardzo podnieceni. Ale gdy nas zobaczą, ponieważ nigdy nie zrobiliśmy im nic złego, może się uspokoją.

- To jeszcze nie powód - rzekła dziewczyna oddalając się, ażeby się nie sprzeciwiać nakazującym gestom dozorczy Gryphusa, swego ojca.

- Tak, tak, moje dziecko. Masz rację. - A potem, idąc dalej,

mówił cicho sam do siebie: - Ta młoda dziewczyna prawdopodobnie nie zna liter i nic nigdy nie czytała, a przecież potrafiła zawrzeć całą historię świata w paru słowach.

I ze zwykłym spokojem, choć wyraz melancholii nie schodził mu z twarzy, były wielki pensjonarz podążył dalej do celi swego brata.

2. Dwaj bracia

Jak to powiedziała w chwili wieszczego zatrwożenia piękna

Róża, w tym czasie, gdy Jan de

Witt wchodził po kamiennych schodach wiodących do celi swego brata, Kornela, straż obywatelska robiła wszystko, co było w jej mocy, ażeby oddalić przeszkadzający jej oddziałek hrabiego de Tilly.

Widząc to tłumy, pełne uznania dla dobrych chęci swojej milicji, wrzeszczały na całe gardło:

- Niech żyje straż obywatelska!

Co zaś do pana de Tilly, równie ostrożnego, jak stanowczego, to parlamentował dalej ze strażą obywatelską pod osłoną pistoletów swego szwadronu i tłumaczył, jak mógł najlepiej, że otrzymał od Stanów jak najsurowszy rozkaz pilnowania ze swymi trzema kompaniami placu więziennego i

najbliższej okolicy.

- Po co ten rozkaz? Po co pilnować więzienia? - wołali zwolennicy księcia Orańskiego.

- Ach - odparł pan de Tilly - teraz znów zadajecie mi pytania, na które nie umiem odpowiedzieć.

Kazano mi pilnować, więc pilnuję. Przecież panowie sami, będąc prawie wojskowymi, powinniście dobrze wiedzieć, że rozkaz nie podlega dyskusji.

- Ale waszmość otrzymał ten rozkaz po to, aby zdrajcy mogli ujść z miasta!

- Bardzo możliwe, przecież zdrajcy skazani są na banicję - przytaknął de Tilly.

- Kto wydał taki rozkaz?

- Do kroćset, przecież mówię, że Stany.

- To Stany nas zdradzają.

- Tego już nie wiem.

- I waszmość zradza.
- Ja?
- Tak, waszmość sam.
**- To jest coś, co musimy sobie
wyjaśnić, panowie. Kogo miałbym
zradzać? Stany?**
**Niepodobieństwo, żebym je
zradzał, gdy będąc na ich**

**żołdzie, ściśle wykonuję ich
rozkaz.**

**Na to - ponieważ hrabia użył
tak niezbitych argumentów, że
nie sposób było na ten temat
dłużej dyskutować - wrzaski i
pogróżki wzmogły się w
dwójnasób. Wreszcie harmider
stał się wręcz piekielny, ale**

**hrabia dalej odpowiadał z
wyszukaną grzecznością.**

**- Panowie obywatele, na miłość
boską rozładujcie muszkiety:
broń może wystrzelić niechcący i
gdyby trafiła jednego z moich
żołnierzy, musielibyśmy położyć
pokotem ze dwustu waszych ludzi,
co sprawiłoby nam nieklamana
przykrość, a jeszcze większą
wam, gdyż na pewno nie jest to
ani waszą intencją, ani moją.**

**- Gdybyście to zrobili -
wrzasnęli przeciwnicy - my z
kolei dalibyśmy ognia.**

**- No tak, ale nawet gdybyście
strzelając do nas wybili nas
wszystkich do nogi, to i tak ci,
których my byśmy zdążyli
położyć, bynajmniej przez to by
nie zmartwychwstali.**

**- Ustąpcie nam z placu, a
spełnicie dobry uczynek**

obywatelski.

- Przede wszystkim - odparł de Tilly - nie jestem obywatelem, lecz oficerem, co stanowi pewną różnicę. Następnie nie jestem Holendrem, lecz Francuzem, co stanowi jeszcze większą różnicę. Znam tylko Stany, które mi płacą żołd. Proszę mi przynieść od Stanów rozkaz ustąpienia z placu, a natychmiast zrobię w tył zwrot, gdyż nudzę się tu ogromnie.

- Racja! - zakrzyknęła straż, a głos jej podtrzymały tłumy. - Chodźmy do ratusza! Chodźmy do delegatów! Nie traćmy czasu.

- Właśnie - mruknął przez zęby de Tilly patrząc, jak oddalają się najbardziej zajadli - idźcie prosić Stany o tę nikczemność, a zobaczycie, czy wasza prośba zostanie spełniona. Idźcie,

przyjaciele, idźcie.

Szlachetny oficer liczył na honor delegatów, tak jak oni ze swej strony liczyli na jego honor żołnierski.

- Panie kapitanie - szepnął mu do ucha jego adiutant - oby delegaci odmówili tym opętańcom spełnienia ich prośby, ale niechby też pchnęli nam trochę posiłków! Moim zdaniem to by nie zaszkodziło.

W tym czasie Jan de Witt, po krótkiej rozmowie ze strażnikiem Gryphusem i jego córką Różą, wchodził kamiennymi schodami do celi, gdzie leżał na

sienniku jego brat Kornel po wstępnej torturze, którą zarządził prokurator.

Wobec wyroku skazującego na wygnanie, dalsza tortura nadzwyczajna stała się zbędna.

Kornel leżał na posłaniu z pogruchotanymi przegubami rąk i powykręcanyimi palcami. Nie przyznał się do zbrodni nie popełnionej, a teraz, po trzech dniach męczarni, odetchnął wreszcie z ulgą dowiedziawszy się, że sędziowie, po których oczekiwał wyroku śmierci, raczyli skazać go tylko na banicję.

Mężne ciało, niepokonana dusza! Jakiego rozczarowania doznaliby jego wrogowie, gdyby mogli, wśród ciemności panujących w celi Buytenhofu, dojrzeć na jego poblady

**licach uśmiech męczennika, który
wymazał z pamięci błoto ziemskie
z chwilą, gdy zamajaczyły przed
nim wspaniałości niebios.**

**Ruart, dzięki swej niezłomnej
woli, bez niczyjej właściwie
pomocy odzyskał siły i teraz
obliczał tylko, jak długo
jeszcze formalności prawne każą
mu pozostać w więzieniu.**

**Właśnie w tym momencie milicja
obywatelska pospołu z motłochem
wznosiła okrzyki przeciwko obu
braciom i rzucała pogróżki pod
adresem kapitana de Tilly, który**

stanowił ich bastion obronny.

Hałas, rozbijający się jak

**przyptyw morza o podnóże murów
więziennych, dotarł do uszu
Ruarda.**

**Jakkolwiek groźny był ten
pomruk, Kornel nie myślał
dowiadawać się o jego przyczynę,
a nawet nie zadał sobie trudu,
aby wstać i wyjrzeć przez
wąskie, okratowane okno,
przepuszczające z zewnątrz
światło i hałasy.**

**Był tak bardzo odrętwiały
wskutek ciągłego cierpienia, że
stało się ono jak gdyby jego
drugą naturą. Równocześnie z
taką rozkoszą wyczuwał, że jego
dusza i rozum są bliskie
wyzwolenia się z powłoki
cielesnej, iż zdało mu się, jak
gdyby duch jego, opuściwszy
materię, bujał ponad nią, tak
jak pełga ponad wygasającym
ogniskiem płomień, który je**

opuszcza, aby unieść się ku niebu.

Myślał także o swoim bracie.

Niewątpliwie dzięki jakimś tajemnym fluidom, które w późniejszych czasach wykryto za pomocą magnetyzmu, wyczuwał on bliskość tego brata. W chwili gdy Jan był tak żywo obecny w myślach Kornela, że ten prawie wyszeptał jego imię, drzwi się otworzyły i wielki pensjonarz wszedł do celi; szybkim krokiem przemierzył przestrzeń dzielącą go od posłania więźnia, ów zaś wyciągnął swoje zmaltretowane ramiona i dłonie owinięte bandażami do tego sławnego brata, którego udało mu się prześcignąć nie w zasługach położonych dla kraju, lecz w nienawiści, jaką dlań żywili Holendrzy.

Jan tkliwie ucałował brata w czoło i łagodnie ułożył na sienniku jego obolałe ręce.

- Kornelu, biedny mój bracie, bardzo cierpisz, prawda?

- Teraz już nie, mój drogi bracie, bo mogę patrzeć na

ciebie.

- Kochany, biedny Kornelu, serce mi się kraje, gdy widzę cię w tym stanie. Wierzaj mi!

- Toteż więcej myślałem o tobie niż o sobie samym, a na torturach jeden jedyny raz wyrwała mi się skarga, gdy jęknąłem: "Biedny mój brat". A teraz jesteś przy mnie,

**zapomnijmy o wszystkim innym.
Prawda, że przychodzisz po mnie?**

- Tak.

**- Już wydobrałem. Pomóż mi,
bracie, dźwignąć się, a
zobaczysz, jak świetnie chodzę.**

**- Przyjacielu, niewiele
będziesz miał do przejścia, gdyż
moja karoca czeka przy grobli,
za kordonem jeźdźców de
Tilly'ego.**

**- Jeźdźców de Tilly'ego? A co
oni tam robią?**

**- Ach, prawdopodobnie
mieszkańcy Hagi zechcą asystować
przy twoim odjeździe - odparł ze
swym zwykłym smutnym
uśmiechem**

**wielki pensjonarz - i może być
trochę zamieszek.**

**- Zamieszek... - powtórzył
Kornel wbijając wzrok w
zakłopotaną twarz brata. -**

Obawiają się rozruchów?

- Tak, Kornelu.

**- A więc to ten hałas
słyszałem niedawno - powiedział
więzień jak gdyby sam do siebie.**

**Potem znowu zwrócił się do
brata: - Przed Buytenhofem
zebrały się tłumy, co?**

- Tak, bracie.

**- No dobrze, ale w jaki
sposób...**

- Co takiego?

**- W jaki sposób mogłeś się tu
przedostać?**

**- Wiesz doskonale, Kornelu, że
nie cieszymy się miłością
rodaków - odparł wielki
pensjonarz z melancholijną
goryczą. - Toteż jechałem
odludnymi uliczkami...**

- Ukrywałeś się, Janie?

**- Moją intencją było przybyć
po ciebie nie tracąc czasu,**

toteż robiłem to, co czyni się w polityce lub na morzu, gdy się trafi na przeciwny wiatr: lawirowałem.

W tej chwili jeszcze wścieklejsza fala głosów dobiegła z placu pod więzieniem. To de Tilly prowadził pertraktacje z gwardią obywatelską.

- Ho, ho, jesteś znakomitym pilotem, Janie, ale nie mam pewności, czy przeprowadzisz swego brata z Buytenhofu przez to wzburzone morze i tę kipielię pospólstwa tak szczęśliwie, jak przeprowadziłeś flotę z Tromp do

**Antwerpii pomiędzy mieliznami
Skaldy.**

**- Spróbujemy z boską pomocą,
Kornelu - odparł Jan. - Ale
najpierw jedno słówko.**

- Słucham.

**Fala głosów wzmogła się na
nowo.**

**- Ho, ho - ciągnął dalej
Kornel - jaki gniew ogarnął tych
ludzi! To na ciebie czy na mnie?**

**- Sądzę, Kornelu, że na nas
obu. Już ci przecież mówiłem,
bracie, że wśród wielu bzdurnych
kalumni oranżyści stawiają nam
zarzut, żeśmy paktowali z
Francją.**

- Głupcy!

**- Tak, ale to właśnie nam
zarzucają.**

**- Przecież gdyby te
pertraktacje doszły do skutku,
zaoszczędziłyby im porażek pod**

**Reel, Orsay, Vesel i Theinberg.
Można by uniknąć przejścia przez
Ren i Holandia mogłaby się dalej
czuć niezwyciężona wśród swych
bagien i kanałów.**

**- Wszystko to prawda, miły
bracie, ale jeszcze
bezwzględniejszą prawdą jest to,
że gdyby w tej chwili znaleziono
naszą korespondencję z panem de
Louvois, to jakkolwiek jestem
dobrym pilotem, nie umiałbym
ocalić tej kruchej łupiny,
mającej wynieść braci de Witt
wraz z ich losem przez granice**

**Holandii. Korespondencja, która
dowodłaby uczciwym ludziom, jak**

**bardzo kocham swój kraj i jakie
ofiary gotów byłem ponieść
osobiście dla jego wolności i
dla jego chwały, ta właśnie
korespondencja mogłaby nas
zgubić w oczach oranżystów,
naszych zwycięskich
przeciwników. Toteż, drogi
Kornelu, chcę wierzyć, żeś ją
spalił, nim opuściłeś Dordrecht,
by przyjechać do mnie do Hagi.**

**- Drogi bracie - odparł Kornel
- twoja korespondencja z panem
de Louvois świadczy o tym, że w
ostatnich czasach byłeś
największym,
najwspaniałomyślniejszym i
najzręczniejszym obywatelem
siedmiu Zjednoczonych Prowincji.
Kocham chwałę mojej ojczyzny, a
zwłaszcza kocham twoją chwałę,
mój bracie, toteż niech ręka
boska broni, abym miał spalić tę**

korespondencję.

- A więc jesteśmy straceni dla życia ziemskiego - oznajmił spokojnie były wielki pensjonarz podchodząc do okna.

- Wręcz przeciwnie, Janie, czeka nas zbawienie ciała i zmartwychwstanie naszej popularności.

- Cóżżeś uczynił z tymi listami?

- Powierzyłem je Korneliuszowi van Baerle, mojemu chrześniakowi, którego znasz: mieszka w Dodrechcie.

- Ach, biedny chłopiec, kochane, naiwne dziecko! Uczony, który - co zdarza się rzadko - wie tak wiele, ale myśli tylko o kwiatach, chylących swe kielichy przed Bogiem, i o Bogu, który stworzył te kwiaty! Jego to obarczyłeś tym zabójczym

**depozytem! Przecież on jest
stracony, nasz biedny, drogi
Korneliusz!**

- Stracony?

**- O tak, niezależnie od tego,
czy jest silny, czy słaby. Jeśli
okaże się silnym - bo choć**

**daleki od tego, co się z nami
dzieje, choć zagrzebany w
Dordrechcie i niezmiernie
roztargniony, przecież jakimś
cudem dowie się pewnego pięknego
dnia, co się z nami stało -
jeśli więc okaże się silny,
będzie się nami chlubił. Jeśli
okaże się słaby, będzie się
obawiał zażyłości z nami. A więc**

**jeśli jest silny - roztrąbi
światu o tym sekrecie. Jeśli
jest słaby - pozwoli go sobie
wydrzeć. W jednym i w drugim
wypadku jest stracony i my też.
Toteż umykajmy, bracie, szybko,
jeśli już nie jest za późno.**

**Kornel uniósł się na łóżku i
chwycił rękę brata, który drgnął
od dotyku bandaża.**

**- Czyżbym nie znał swego
chrześniaka? - rzekł. - Czy nie
nauczyłem się odczytywać każdej
myśli w głowie van Baerlego,
każdego drgnienia w jego sercu?
Pytasz mnie, czy jest silny, czy
słaby. Ani jedno, ani drugie,
ale co to ma do rzeczy?**

**Najważniejsze jest to, że
dochowa sekretu, ponieważ o tym
sekrecie nic nie wie.**

Jan odwrócił się zaskoczony.

- Tak - ciągnął dalej Kornel z

łagodnym uśmiechem. - Ruart de Pulten jest politykiem wychowanym w szkole Jana.

Powtarzam ci, bracie, van Baerle nic nie wie o rodzaju i wartości depozytu, jaki mu powierzyłem.

- Szybko, szybko, dopóki jeszcze czas, dajmy mu znać, żeby spalił ten pakiet listów! - zawołał Jan.

- Przez kogo przesłać takie polecenie?

- Przez mojego służącego Craeke'a. Miał on nam towarzyszyć konno i wszedł razem ze mną do więzienia, ażeby pomóc ci zejść po schodach.

- Janie, zastanów się, nim spalisz owe zaszczytne dokumenty.

- Zastanowiłem się, mój poczciwy Kornelu, ale po to, by

**ratować reputację, bracia de Witt
muszą przede wszystkim uratować
życie. Kto nas obroni, Kornelu,
gdy zginjemy? Któż zdoła nas
zrozumieć?**

**- Więc sądzisz, że zabiliby
cię, gdyby znaleźli te papiery?**

**Nie odpowiadając na pytania
brata, Jan wyciągnął rękę w
stronę Buytenhofu, skąd
dochodziły w tej chwili wybuchy
wściekłej wrzawy.**

**- Słyszę wrzaski - rzekł
Kornel - ale nie rozróżniam słów.**

Jan otworzył okno.

**- Śmierć zdrajcom! - wył
motłoch.**

- Teraz rozumiesz?

- Zdrajcy to my! - szepnął więzień unosząc oczy ku niebu i wzruszając ramionami.

- Tak, to my - powtórzył Jan de Witt.

- Gdzie jest Craeke?

- Zapewne przed drzwiami celi.

- Niech więc wejdzie.

Jan otworzył drzwi. Istotnie, wierny sługa czekał na progu.

- Wejź, Craeke, i zapamiętaj dobrze to, co powie mój brat.

- Nie, nie, Janie, nie wystarczy powiedzieć, muszę, niestety, napisać.

- A to dlaczego?

- Ponieważ van Baerle nie odda depozytu ani nie spali go bez wyraźnego polecenia.

- Ale czy będziesz mógł pisać, mój kochany? - zapytał Jan patrząc na biedne ręce Kornela, całe poparzone i w krwawych

sińcach.

- Och, gdybym tylko miał pióro i inkaust, zobaczyłbyś!

- Musi wystarczyć ołówek.

- Masz przy sobie papier? Bo mnie nic tu nie zostawili.

- Tylko tę Biblię. Wyrwij pierwszą kartkę.

- Dobrze.

- Czy aby twoje pismo będzie czytelne?

- Masz wątpliwości? - odparł Kornel patrząc na brata. - Te palce, które oparły się pochodni

katowskiej, i wola, która pokonała ból, połączą się we wspólnym wysiłku i - bądź

spokojny, bracie - słowa zostaną skreślone bez jednego drgnienia.

Rzeczywiście, Kornel wziął do ręki ołówek i zaczął pisać.

Wtedy poprzez białe płótno zaczęły się przesączać krople krwi; wycisnęły je z poszarpanych tkanek ruchy palców trzymających ołówek.

Po skroniach wielkiego pensjonarza spływał perlisty pot.

Kornel napisał:

Drogi synu!

Spal depozyt, który ci zawierzyłem, spal go nie oglądając, nie otwierając, ażeby pozostał dla ciebie samego czymś nie znanym. Tajemnice z rodzaju tych, jakie on zawiera, zabijają depozytariuszy. Spal go więc, a

**tym samym ocalisz Jana i
Kornela.**

**Kornel de Witt
Dwudziestego sierpnia
1672 roku**

**Jan ze łzami w oczach otarł
kropelkę szlachetnej krwi, która
zbrukała kartkę papieru, wręczył
ją służącemu wraz z ostatnim
zleceniem i powrócił do Kornela.
Ten przybladł jeszcze bardziej i
wydawał się bliski omdlenia.**

**- A teraz - powiedział - gdy
nasz dzielny Craeke zagwizdże po
dawnemu, jak bosman, będzie to
znaczyło, że jest poza
oddziałami, po drugiej stronie
grobli... Wtedy przyjdzie na nas
kolej ruszać.**

**Nie upłynęło pięć minut, a już
przeciągły, donośny gwizdek
przebił się marynarskim sygnałem**

**poprzez ciemne sklepienia liści
wiązów, górując nad wrzawą
Buytenhofu.**

**Jan uniósł ramiona dziękując
niebiosom.**

- Czas na nas, Kornelu.

3. Uczeń Jana de Witta

**Gdy wycie tłumów, zebranych
przed Buytenhofem, coraz
natarczywiej docierające do uszu
braci, sprawiło, że Jan de Witt
zaczął ponaglać swego brata do
odjazdu, delegacja mieszczan
udała się, jak mówiliśmy, do
ratusza, zanosząc prośbę o**

odwołanie oddziału kawalerii pod dowództwem de Tilly'ego.

Z Buytenhofu na Hoogstra~et droga nie była daleka. Toteż pewien obserwator, który od samego początku śledził z zaciekawieniem szczegóły tej sceny, poszedł wraz z innymi, a raczej w ślad za innymi w stronę ratusza, ażeby wcześniej od innych dowiedzieć się, jak sprawa będzie załatwiona.

Był to jeszcze zupełnie młody mężczyzna, w wieku dwudziestu dwu, może dwudziestu trzech lat, z wyglądu raczej apatyczny. Prawdopodobnie nie bez powodu osłaniał, nie chcąc być rozpoznany, pociągłą, bladą twarz chusteczką z cienkiego płótna fryzyjskiego, ocierając nią bezustannie czoło zroszone potem i wargi płonące gorączką.

Oko miał czujne jak drapieżny ptak, nos długi i orli, usta proste i cienkie, ukształtowane, a raczej przecięte jak brzegi rany. Gdyby Lavater żył w tej epoce, człowiek ten mógłby się stać przedmiotem jego dociekań psychologicznych i na pierwszy rzut oka nie wypadłyby one dla niego korzystnie.

Pobladała twarz, ciało wątłe i chorowite, skradający się chód męczyzny towarzyszącego wyjącej tłuśczy od Buytenhofu na Hoogstraet - to wszystko tworzyło obraz i typ bądź podejrzliwego władcy, bądź wystraszonego złoczyńcy. Ktoś służący w policji niewątpliwie wybrałby to ostatnie określenie, zwłaszcza biorąc pod uwagę, jak

**starannie opisywany przez nas
człowiek zasłaniał sobie twarz.**

**Ubrany był zresztą niepozornie
i nie nosił przy sobie broni.**

**Ramię miał chude i nerwowe, a
ręka sucha, biała, smukła i
arystokratyczna opierała się na
ramieniu jakiegoś oficera. Ten
ostatni trzymał dłoń na
rękojeści szpady; aż do chwili,
kiedy jego towarzysz ruszył w
drogę i pociągnął go za sobą,
przyglądał się scenom
rozgrywającym się przed
Buytenhofem ze zrozumiałym
zainteresowaniem.**

**Gdy przybyli na plac
Hoogstraet, mężczyzna o bladej
twarzy popchnął tamtego w cień**

otwartej okiennicy, a sam wlepił wzrok w balkon ratusza. W odpowiedzi na opętańcze wrzaski tłumu balkonowe drzwi sali ratuszowej otwarły się i wyszedł przez nie jakiś mężczyzna, ażeby przemówić do tłumu.

- Kto to? - zapytał młodzieniec oficera, okiem jedynie wskazując na mówcę, który wydawał się niesłychanie zdenerwowany i kurczowo chwycił się balustrady, uważając, aby się przez nią nie wychylać.

- Delegat Bowelt - poinformował go oficer.

- Co to za jeden ten Bowelt? Znasz go?

- To ponoć jakiś zacny mąż, wasza wysokość.

Słyszac tę opinię o Bowelcie, młody mężczyzna nie mógł powstrzymać dziwnego odruchu

rozczarowania i tak widocznego niezadowolenia, że oficer to zauważył i pośpieszył dodać:

- Tak przynajmniej mówią, wasza wysokość. Co do mnie, nie mam własnego zdania, gdyż nie znam osobiście pana Bowelta.

- Zacny mąż - powtórzył ten, którego nazwano "wysokością". - Chcesz powiedzieć "zacny mąż" czy "mężny człowiek"?

- Wasza wysokość raczy wybaczyć, ale nie śmiem

wprowadzać takiej precyzji w określaniu człowieka, którego, powtarzam raz jeszcze, znam jedynie z widzenia.

**- Istotnie - mruknął tamten -
zaczekajmy, a zobaczymy sami.**

**Oficer przytaknął skinieniem
głowy i zamilkł.**

**- Jeśli ten Bowelt jest zacnym
mężem - ciągnął jednak dalej
książę - to będą się mieli z
pyszna ci krzykacze ze swoją
prośbą.**

**Nerwowość jego dłoni,
poruszającej się bezwiednie na
ramieniu towarzysza, jak palce
muzyka na klawiszach
instrumentu, zdradzała palącą
niecierpliwość, źle niekiedy
maskowaną - tak jak właśnie w
tej chwili - lodowatym i ponurym
wyrazem twarzy.**

**Przywódca delegacji mieszczan
zapytał deputowanego, gdzie się
znajdują jego pozostali koledzy.**

**- Panowie - powtórzył po raz
drugi Bowelt - mówię wam**

przecież, że w tej chwili jestem tu sam z panem d'Asperenem i że nie mogę w tej sytuacji podjąć decyzji.

- Cofnąć rozkaz! Cofnąć rozkaz! - wrzasnęły tysięczne głosy.

Pan Bowelt usiłował coś powiedzieć, ale słowa jego zginęły w ogólnym tumultcie i można było tylko dostrzec, jak jego ramiona poruszają się gestykulując szybko i rozpaczliwie.

Widząc, że nikt go nie słucha, delegat odwrócił się w stronę drzwi i zawołał pana d'Asperena.

Gdy ten z kolei ukazał się na balkonie, powitały go okrzyki jeszcze donośniejsze od tych, jakimi przed dziesięcioma minutami witano pana Bowelta.

Niemniej jednak drugi delegat

podjął się niewdzięcznego zadania i przemówił do zebranych. Ale tłum wolał przebijać się przez gwardię stanową, która zresztą nie

stawiała najmniejszego oporu zwycięskiemu ludowi, niż słuchać mowy pana d'Asperena.

- Chodźmy - odezwał się zimno młody mężczyzna, gdy fala ludzi wdzierała się głównym wejściem do ratusza - wydaje się, że obrady potoczą się wewnątrz budynku, pułkowniku. Chodźmy posłuchać.

- Ach, wasza wysokość, wasza wysokość, trzeba uważać

- Na co?

- Wśród delegatów jest wielu, którzy byli w kontakcie z waszą książęcą mością. Wystarczy, żeby jeden z nich rozpoznał...

- A natychmiast by mnie oskarżono, że to ja podżegam do zamieszek. Masz rację - dodał młodzieniec, a przelotny rumieniec zabarwił mu policzki z przykrości, że zdradził tyle pośpiechu w swoich dążeniach do celu. - Tak, masz rację, zostańmy tutaj. Stąd zobaczymy, czy wracają z odwołaniem rozkazu, czy z kwitkiem, i w ten sposób będziemy mogli osądzić, czy pan Bowelt jest zacnym mężem czy mężnym człowiekiem, na czym mi niezmiernie zależy.

- Chyba wasza książęca mość nie przypuszcza ani na chwilę - odparł oficer patrząc ze

**zdziwieniem na mężczyznę,
którego tak tytułował - że
deputowani rozkazą konnym pana
de Tilly oddalić się, nieprawda?**

**- A to dlaczego? - zimno
zapytał księżę.**

**- Bo gdyby dali takie
polecenie, znaczyłoby ono tyle
co podpisanie po prostu wyroku
śmierci na panów Kornela i Jana
de Wittów.**

**- Zobaczymy - znowu zimno
odpowiedział księżę. - Tylko
Panu Bogu wiadomo, co dzieje się
w sercach ludzkich.**

**Oficer zerknął z ukosa na
nieprzenikniętą twarz swego
towarzysza i pobladł.**

**Ten oficer był zacnym mężem, a
zarazem mężnym człowiekiem.**

Z miejsca, gdzie książę stał ze swym adiutantem, słychać było stłumioną wrzawę i tupot nóg na schodach ratusza.

Po chwili hałasy wydostały się z budynku i wypełniły plac, buchając otwartymi drzwiami balkonowymi sali, z której przedtem wyszli panowie Bowelt i d'Asperen. Obaj szybko cofnęli się do wnętrza, obawiając się prawdopodobnie, że tłum, napierając, może ich wypchnąć poza balustradę.

Potem na tle okna przesunęły się z hałasem ludzkie sylwetki.

Sala obrad zaczęła się wypełniać.

Wrzawa nagle ucichła, ale po chwili, tak samo nagle,

**wybuchnęła ze zdwojoną siłą,
szybko wzmagając się tak, aż
stary gmach zadrżał w posadach.**

**Wreszcie strumień ludzki
spłynął schodami i galeriami aż
do głównego wyjścia i z
szybkością trąby powietrznej
wyrwał się spod jego portalu.**

**Na czele pierwszej grupy nie
biegł, ale pędził jak na
skrzydłach mężczyzna o twarzy
ohydnie wykrzywionej radością.**

Był to chirurg Tyckelaer.

**- Mamy go! Mamy go! -
wydzierał się powiewając w
powietrzu jakimś papierem.**

**- Mają odwołanie rozkazu -
mruknął zdumiony oficer.**

**- Teraz już wiem, na czym
stoję - powiedział spokojnie
ksiązę, - Nie umiałeś
powiedzieć, mój drogi
półkowniku, czy ten Bowelt jest**

**zacnym mężem, czy mężnym
człowiekiem. Otóż nie jest ani
jednym, ani drugim.**

**Potem, patrząc bez zmrużenia
oka na cały ten tłum
przelewający się przed nim,
dodał:**

**- Teraz wracajmy do Buytehofu,
pułkowniku. Zdaje mi się, że
zobaczymy niecodzienne
widowisko.**

Oficer zasalutował i poszedł

bez słowa za swoim panem.

**Na placu i w pobliżu więzienia
falował nieprzebrany tłum. Ale
konnica de Tilly'ego
powstrzymywała go dalej, z**

niezmiennym szczęściem i z tą samą stanowczością.

Niebawem hrabia usłyszał narastającą wrzawę, spowodowaną zbliżającym się przyływem ludzi, a po chwili dostrzegł pierwsze fale rwące z szybkością wodospadu. Zauważył też w powietrzu papier, powiewający ponad zaciśniętymi pięściami i lśniącymi muszkietami.

- Ho, ho - odezwał się stając w strzemionach i dotykając swego adiutanta ręką szpady - zdaje mi się, że ci łajdacy zdobyli nowy rozkaz.

- Podli nikczemnicy! - krzyknął porucznik.

Był to istotnie upragniony rozkaz; kompania obywatelska powitała go radosnym rykiem.

Ruszyła też niezwłocznie, z gromkimi okrzykami i

nastawionymi muszkietami, na jeźdźców hrabiego de Tilly.

Ale hrabia nie należał do ludzi, którzy pozwalają zbliżyć się do siebie poza przyzwoity dystans.

- Stać! - krzyknął. - Stać, odejść mi od piersi końskich, bo wydam komendę "naprzód"!

- Oto nowy rozkaz - odpowiedziały mu bezczelne głosy.

Dowódca wziął go do rąk, rzucił nań pobieżnie okiem i oznajmił głośno:

- Ci, co podpisali ten rozkaz, są faktycznymi katami Kornela de Witta. Co do mnie, to wolałbym dać sobie uciąć obydwie ręce, niż wypisać bodaj jedną literę tego bezecnego dokumentu.

Odepchnął rękojęścią szpady człowieka, który chciał mu

odebrać rozkaz, mówiąc:

- Wolnego, takie pismo jak to posiada pewne znaczenie i musi być zachowane.

Złożył starannie pismo i wsunął je do kieszeni kurty. Potem odwrócił się w stronę swego oddziału i krzyknął:

- Kawaleria de Tilly'ego w szyku na prawo!

I dodał półgłosem, ale wyraźnie, tak by słowa jego dotarły do wszystkich:

- A teraz, mordercy, bierzcie się do dzieła.

Ustąpienie konnych kompanii zostało powitane wściekłym

tumulcie, w którym przebijały
drapieżna nienawiść i dzika
radość, jakimi zionął Buytenhof.

Jeźdźcy defilowali wolniutko.

Hrabia stał w miejscu do
ostatniej chwili, twarzą w twarz
z pijanym pospólstwem, które
krok po kroku zdobywało teren
oddawany przez kapitańskiego
wierzchowca.

Jak widać Jan de Witt nie
przesadził w opisie
niebezpieczeństwa, kiedy
pomagając bratu dźwignąć się z
posłania ponaglał go do wyjścia.

Kornel, wsparty na ramieniu
byłego wielkiego pensjonarza,
zszedł po schodach prowadzących
na dziedziniec..

Na samym dole stała piękna
Róża, cała drżąca.

- Ach, panie Janie - wyszeptała
- jakie nieszczęście!

**- Co takiego, moje dziecko? -
zapytał de Witt.**

**- A to, że ponoć poszli do
ratusza po rozkaz odwołania
oddziału hrabiego de Tilly.**

**- W rzeczy samej, moja córko -
wykrzyknął Jan - jeżeli konnica
odjedzie, nasza sytuacja będzie
bardzo zła.**

**- Toteż jeśli mogę panu coś
doradzić... - nieśmiało i dalej
drżąc na całym ciele powiedziała
dziewczyna.**

**- Radź, moje dziecko. Nic by w
tym nie było dziwnego, gdyby Pan
Bóg przemówił twoimi ustami.**

**- A więc, panie Janie, wcale
bym nie wychodziła na główną
ulicę.**

- A to dlaczego? Przecież ludzie pana de Tilly są jeszcze na posterunku!

- Tak, tak, ale otrzymany przez nich rozkaz brzmi, że aż do odwołania mają stać przed więzieniem.

- Oczywiście.

- Czy wydano im rozkaz, żeby towarzyszyli panom poza mury miasta?

- Nie.

- Toć gdy tylko panowie będą zmuszeni wyjść poza szereg jeźdźców, zaraz wpadniecie w ręce tłumu.

- No, a gwardia obywatelska?

- Gwardia obywatelska to właśnie ludzie najbardziej na was zajadli.

- Cóż więc mamy robić?

- Na pana miejscu, panie Janie
- powiedziała nieśmiało
dziewczyna - uciekłabym przez
basztę. Wyjście prowadzi na
bezludny zaułek, gdyż wszyscy w
tej chwili zgromadzili się na
głównej ulicy i czekają przy
wejściu do więzienia, stamtąd
dotarłabym do bramy miejskiej,
którą zamierzacie uchodzić.

- Mój brat nie będzie mógł
iść... - zaproponował Jan.

- Spróbuję - wtrącił Kornel z
godną podziwu stanowczością.

- Nie macie, panowie, swego
powozu? - zapytała Róża.

- Powóz czeka tu, przy głównym
wejściu.

- Nie - zaprzeczyła
dziewczyna. - Ponieważ wiem, że
woźnica jest człowiekiem
zaufanym, powiedziałam mu, żeby
na panów zaczekał przy baszcie.

**Bracia spojrzeli po sobie z
rozczeniem, po czym ich wzrok,
pełen niewysłowionej
wdzięczności, spoczął na
dziewczynie.**

**- A teraz - odezwał się wielki
pensjonarz - pozostaje jeszcze
jedna sprawa: czy Gryphus zechce
nam otworzyć tamto wyjście?**

**- Nie - oświadczyła Róża - na
pewno nie zechce.**

- No to co będzie?

**- Ano tak: ponieważ
przewidziałam jego odmowę, więc
przed chwilą, gdy gawędził przez
okno z jednym ze strażników,
wyciągnęłam z pęku potrzebny**

klucz.

- I masz go przy sobie?

- Oczywiście, panie Janie.

- Dziecko moje - powiedział

Kornel - nie mam nic, co mógłbym ci ofiarować w zamian za wyświadczoną mi przysługę, oprócz Biblii, którą znajdziesz w mojej celi: to ostatni dar uczciwego człowieka. Mam nadzieję, że przyniesie ci szczęście.

- Dziękuję pięknie, nie rozstanę się z nią nigdy - odparła Róża.

Potem westchnęła i szepnęła jakby sama do siebie:

- Jaka to szkoda, że nie umiem czytać!

- Wrzawa wzmaga się coraz bardziej, moje dziecko - powiedział Jan de Witt. - Myślę, że nie mamy ani chwili do

stracenia.

**- To proszę za mną - rzekła
piękna Fryzyjka i poszła przodem
przed braćmi, wewnętrznym
korytarzem, w stronę
przeciwległego skrzydła
więzienia.**

**Prowadzeni przez Różę, zeszli
kilkanaście stopni po jakichś
schodach, minęli mały
dziedziniec otoczony murami o
zębatach blankach, a gdy otwarły
się drzwi w murze, znaleźli się
poza obszarem więzienia na
bezludnej uliczce, przed kareta,
oczekującą ich z opuszczonym
podnóżkiem.**

**- Szybko, szybko, panowie!
Słyszycie? - krzyknął
wystraszony woźnica.**

**Wielki pensjonarz podsadził
najpierw Kornela, potem obrócił
się do dziewczyny.**

**- Żegnaj, moje dziecko.
Wszystko, co byśmy zdolni byli
ci powiedzieć, może być słabym**

**jeno odbiciem naszej
wdzięczności. Polecamy cię Bogu,
który, mam nadzieję, będzie ci
pamiętał, żeś ocaliła życie dwóm
ludziom.**

**Róża ujęła wyciągniętą ku niej
dłoń wielkiego pensjonarza i
ucałowała ją z szacunkiem.**

**- Czas w drogę - powiedziała.
- Zdaje mi się, że wyważają
drzwi więzienia.**

**Jan de Witt szybko wskoczył do
powzu, zajął miejsce obok swego
brata, podniósł fartuch i rzucił**

woźnicy:

- Tol_Hek!

Tol_Hek była to otwierana krata w bramie wychodzącej na mały port w Scheveningen, gdzie dla braci przygotowano już schronienie w małym domku.

Pojazd ruszył, unoszony galopem przez dwa potężne konie flamandzkie, i uprowadził zbiegów.

Róża patrzyła za nimi, dopóki nie zniknęli za węgłem ulicy.

Wówczas dopiero weszła z powrotem, zamknęła za sobą drzwi w murze i wrzuciła klucz do studni.

Nie na darmo Róża domyśliła się z dolatujących odgłosów, że tłum wyważa drzwi; istotnie, po odjeździe konnicy z placu przed więzieniem ludzie rzucili się do głównego wejścia.

Jakkolwiek wrota były bardzo mocne, a dozorca Gryphus - trzeba mu oddać sprawiedliwość - uparcie odmawiał ich otworzenia, czuło się, że nie zdołają dłużej wytrzymać naporu. Mocno pobiły

dozorca zadawał sobie już w duchu pytanie, czy nie lepiej otworzyć, niż dopuścić do wyłamania drzwi, gdy poczuł, że ktoś go delikatnie ciągnie za poję.

Odwrócił się i zobaczył córkę.

- Słyszysz tych furiatów? - zapytał.

- Słyszę ich tak dobrze, ojczy, że na waszym miejscu...

- Otwarłabyś, prawda?

- Nie, pozwoliłabym im wyważyć drzwi.

- Ale wtedy oni mnie zatłuką.

- Tak, jeśli nawiniecie się im na oczy.

- A jak mogę nie nawinąć się im na oczy?

- Trzeba się ukryć.

- Gdzie znowu?

- W tajemnym loszku.

- A ty, dziecko?

- Ja, proszę ojca, zejść tam także. Zamkniemy za sobą klapę, a kiedy tamci opuszczą więzienie, wyjdziemy z naszej kryjówki.

- Do kaduka! Masz rację - zawołał Gryphus. - Aż dziw - dodał półgłosem - ile pomysłu mieści się w takiej małej główce.

Nagle drzwi drgnęły, ku wielkiej ucieście motłochu.

- Chodźcie prędzej, ojciec - ponagliła Róża, unosząc niewielką klapę.

- A nasi więźniowie? - zatroskał się Gryphus.

- Pan Bóg będzie nad nimi czuwał, ojciec - rzekła Róża - mnie zaś pozwólcie czuwać nad wami.

Gryphus poszedł posłusznie za córką i klapa opadła nad ich głowami akurat w chwili, gdy przez rozbite wrota runęła do budynku fala ludzi.

Trzeba przyznać, że loszek, zwany tajemnym, dokąd Róża zaprowadziła ojca, dawał bezpieczne schronienie tym dwojgu, których musimy na chwilę opuścić; znany był tylko władzom, gdyż niekiedy zamykano

**w nim jakiegoś wielkiego
przestępcę, w obawie przed
zamieszkami lub zakusami
porwania.**

**Tłum wdarł się do więzienia
wrzeszcząc:**

**- Śmierć zdrajcom! Na
szubienicę Kornela de Witta! Na
śmierć! Na śmierć!**

4. Masakra

**Z twarzą nadal ocienioną
szerokimi kresami kapelusza,
nadal wspierając się na ramieniu
oficera i ocierając czoło oraz
usta chusteczką, nieruchomy**

młodzieniec, wciśnięty w kąt Buytenhofu i ukryty w cieniu okiennicy zamkniętego sklepu, przyglądał się przedstawieniu, jakie odgrywała rozwścieczona tłuszcza. Wydawało się ono zbliżać ku końcowi.

- Sądzę, że miałeś rację, van Deken - zwrócił się do oficera - i że nowy rozkaz podpisany przez panów delegatów jest prawdziwym wyrokiem śmierci na Kornela de Witta. Słyszysz, jak wrzeszczą? Zdecydowanie mają duży żal do panów de Witt!

- Zaiste - przytaknął oficer - jeszcze w życiu nie słyszał takiego wycia.

- Należy przypuszczać, że znaleźli miejsce, gdzie przebywa ofiara. Ot tam, patrz, czy to nie jest okno celi, gdzie siedział pan Kornel?

Istotnie, jakiś mężczyzna chwycił oburącz żelazne pręty w oknie celi, którą Kornel zdążył opuścić niespełna dziesięć minut temu, i gwałtownie nimi potrząsał.

- Hej, hej! - krzyczał uczepiony kraty. - Już go tu nie ma!

- Jak to nie ma? - pytali na ulicy ci, którzy przybyli ostatni i nie mogli się już dopchać na przepelniony dziedziniec.

- Nie ma go! - powtarzał z wściekłością mężczyzna. - Już go nie ma, musiał zbiec!

- Co mówi ten człowiek? - zapytał ksiązę błędąc.

- Ach, wasza wysokość, głosi on nowinę, która byłaby bardzo pomyslna, gdyby się okazała prawdziwą.

- No tak, oczywiście, byłaby to pomyślna nowina, gdyby się okazała prawdziwą... Niestety, to

rzecz niemożliwa.

- A jednak, wasza książęca mość raczy spojrzeć...

Istotnie, w oknach ukazywały się coraz to inne rozwścieczone twarze, wykrzywione gniewem, i rozlegały się krzyki:

- Uciekł! Zbiegł! Pomogli mu uciec!

A tłum stojący na ulicy powtarzał, dodając okropne przekleństwa:

- Uciekli! Zbiegli! W pogoń za nimi, ścigajmy ich!

- Wasza wysokość, zdaje się, że pan Kornel de Witt uciekł naprawdę - odezwał się oficer.

- Z więzienia, van Deken; nieborak natknął się na zamkniętą bramę tam, gdzie liczył, że będzie stała otworem.

- Czyżby wydano rozkaz zamknięcia bram miejskich?

- Nie, nie sędzę. Któż by wydał taki rozkaz?

- To dlaczego wasza wysokość przypuszcza...

- Bywają fatalne zbiegi okoliczności - odparł niedbale książę - i nawet wielcy ludzie padają czasem ich ofiarą.

Na dźwięk tych słów dreszcz przeszedł oficera po krzyżach, gdyż zrozumiał, że tak czy owak więzień jest zgubiony.

W tym momencie wrzawa buchnęła

z niebywałą siłą, gdyż tłum wreszcie zrozumiał, iż Kornela de Witta w więzieniu nie ma.

Istotnie, Kornel i Jan, po przejechaniu drogi wzdłuż grobli, znaleźli się na głównym trakcie wiodącym do Tol_Hek. Tutaj przykazali woźnicy powściągnąć galop koni, ażeby przejazd ich nie wzbudził najmniejszych podejrzeń. Ale gdy znaleźli się w połowie drogi, gdy woźnica zobaczył z oddali bramę, gdy poczuł, że zostawia za sobą więzienie i śmierć, a przed sobą ma życie i wolność - zapomniało wszelkiej ostrożności i podciął konie.

Powóz nagle zatrzymał się jak

wryty.

- Co się stało? - zapytał Jan wysuwając głowę zza portiery.

- Ach, panowie, przecież... - przerażenie zdławiło gardło poczciwego człowieka.

- No, co tam, mów - niecierpliwił się wielki pensjonarz.

- Przecież krata jest zasunięta!

- Jak to krata zasunięta? Zazwyczaj nigdy się jej nie zasuwa w ciągu dnia!

- Zobaczcie, panowie, sami! Jan de Witt wychylił się z pojazdu i zobaczył, że krata była istotnie zamknięta.

- Jedź dalej! - powiedział do woźnicy - mam przy sobie nakaz komutacji, * odźwierny otworzy.

Komutacja - złagodzenie kary.

Pojazd ruszył znowu, ale czuło się, że woźnica nie popędza już koni z dawną pewnością siebie.

Jan de Witt wytknął znowu głowę przez portierę, ale wtedy został dostrzeżony i rozpoznany przez jakiegoś piwowara, który nie zdążył wyjść z kompanami, a teraz w pośpiechu zamykał drzwi swego domu, ażeby ich dopędzić na Buytenhofie.

Piwowar wydał okrzyk zdziwienia i pobiegł za dwoma mężczyznami, którzy go wyprzedzili.

Dogonił ich w odległości jakichś stu kroków i zaczął im coś klarować. Wszyscy trzej przystanęli, patrząc w ślad za oddalającym się pojazdem, jeszcze niezbyt pewni, kogo unosi.

W tym czasie kareta dotarła do Tol_Heku.

- Otwierać! - krzyknął woźnica.

- Otwierać to otwierać, ale czym - powiedział strażnik wychodząc na próg swego domku.

- Kluczem, do kaduka!

- No tak, kluczem, ale trzeba go mieć.

- Jak to, nie macie klucza od

furty? - zapytał woźnica.

- Nie.

- A cóżeście z nim zrobili?

- Co? Zabrano mi go.

- Kto taki?

- Ktoś, komu prawdopodobnie

**zależało na tym, aby nikt nie
wydostał się z miasta.**

**- Przyjacielu - odezwał się
wielki pensjonarz wychylając
głowę z karety, postanowił
bowiem postawić wszystko na
jedną kartę - przyjacielu,
chodzi tu o mnie, Jana de Witta,
i mego brata Kornela, którego
wywożę na wygnanie.**

**- Och, dostojny panie, jestem
w rozpacz - zawołał strażnik
podbiegając do pojazdu - ale
klnę się na Boga, zabrano mi
klucz!**

- Kiedy?

- Dziś rano.

- A kto?

- Jakiś może

**dwudziestodwuletni młodzieniec,
blady i szczupły.**

**- A czemuż to oddaliście mu
klucz?**

- Bo miał nakaz, z podpisem i pieczęcią.

- Od kogo?

- Od tych panów z ratusza.

- Nie ma co - powiedział spokojnie Kornel - wydaje się, że jesteśmy nieodwołalnie zgubieni.

- Nie wiecie, czy ten sam środek ostrożności został zastosowany wszędzie?

- Nie mam pojęcia.

- Jedźmy - rzucił woźnicy Jan.

- Pan Bóg nakazuje człowiekowi zrobić wszystko, co w jego mocy, ażeby bronić swego życia. Musimy dotrzeć do innej bramy.

A gdy woźnica zawracał kareta, wielki pensjonarz odezwał się do odźwiernego:

- Dziękuję ci za dobre chęci, przyjacielu. Zamiar wystarczy za czyn, a ponieważ miałeś zamiar

**nas ratować, w oczach Zbawcy
jest to tak, jak gdyby ci się
udało.**

**- Ach - przerwał człowiek -
popatrzcie, panowie, tam dalej!**

**- Przejeźdź galopem przez tę
grupkę ludzi - krzyknął Jan do
woźnicy - i skreć w ulicę na
lewo. To nasza jedyna nadzieja.**

**Grupa, o której mówił Jan,
składała się początkowo z
trzech mężczyzn obserwujących
pojazd; przez ten czas, kiedy
Jan rozmawiał z odźwiernym,
powiększyła się ona o siedem czy
osiem nowych indywiduów.**

Nowo przybyli mieli

najwidoczniej wrogie zamiary w stosunku do karety.

Toteż gdy zobaczyli, że konie sadzą prosto na nich wyciągniętym kłusem, ustawili się w poprzek ulicy, wymachując uzbrojonymi w kije ramionami i wrzeszcząc:

- Stać! Stać!

Woźnica wychylił się z kozła i zaczął smagać ich batem.

Wreszcie pojazd i ludzie zderzyli się z sobą.

Bracia de Witt nic nie widzieli, siedząc w zasłoniętej karecie. Poczuli jednak, że konie stają dęba, a potem nastąpił gwałtowny wstrząs. Przez chwilę cała tocząca się machina jak gdyby się zawahała i zadrżała, nim ruszyła dalej, przejeżdżając po czymś okrągłym i elastycznym, co wydawało się

**ludzkim ciałem; wreszcie
oddaliła się wśród przekleństw.**

**- Och - zawołał Kornel -
obawiam się, że spowodowaliśmy
jakieś nieszczęście.**

**- Galopem! Galopem! - krzyknął
Jan.**

**Pomimo tego rozkazu kareta
nagle stanęła w miejscu.**

- Co tam? - zapytał Jan.

**- Widzi pan? - odpowiedział
pytaniem woźnica.**

Jan wychylił się.

**Tłuszcza z Buytenhofu ukazała
się u wylotu ulicy, którą miała
przejeżdżać kareta, i zbliżała
się, wyjąc, z szybkością
huraganu.**

**- Zatrzymaj konie i uciekaj! -
rzekł Jan do woźnicy. - Nie ma
co jechać dalej. Jesteśmy
zgubieni.**

**- Są tutaj! Są! - wydarł się
okrzyk z pięciuset gardzieli.**

**- Tak, są tu, zdrajcy,
bandyci, zbóje! - odpowiedzieli
im ci, co biegli na ich
spotkanie niosąc w ramionach
potłuczone ciało kompana, który
chciał skoczyć koniom do pysków,
ale został przez nie obalony na
ziemię.**

**Przez niego to właśnie
przetoczył się pojazd, co
odczuli siedzący wewnątrz bracia
de Witt.**

**Woźnica wstrzymał konie, ale -
choć pan jego nalegał usilnie -
nie chciał bynajmniej uciekać.**

W jednej chwili powóz znalazł

się, jak gdyby wzięty w dwa ognie, pomiędzy tymi, którzy biegli za nim, a tymi co pędzili na spotkanie.

Przez krótki moment górował nad tłumem, chwiejąc się jak ruchoma wysepka.

Nagle ruchy wyspy ustały. To jakiś kowal ciosem maczugi powalił jednego z koni, który padł w cuglach.

W tej chwili uchyliła się w pobliskim domu okiennica i w oknie ukazała się blada twarz młodzieńca. Jego ciemne oczy wlepione były w rozpoczynające się widowisko.

Za nim mignęła twarz oficera, prawie tak samo pobladła.

- O Boże, Boże, wasza wysokość, co teraz nastąpi? - szepnął oficer.

- Coś strasznego, to zupełnie

pewne - odparł tamten.

- Czy wasza wysokość widzi?

Wyciągają wielkiego pensjonarza z karety, biją go, szarpią na kawałki!

- Doprawdy, tych ludzi musi rozpierać niesłychanie gwałtowne oburzenie - rzekł młodzieniec tym samym niewzruszonym tonem

co

dotychczas.

- Teraz znów z kolei wywlekają z karety Kornela. Przecież on już jest i tak zmaltretowany, połamany torturą! Niech wasza wysokość spojrzy!

- Tak, w rzeczy samej, to

Kornel.

Oficer wydał słaby okrzyk i odwrócił głowę.

Zobaczył, jak na ostatnim stopniu podnóżka, nim jeszcze dotknął ziemi, Ruart otrzymał żelaznym łomem cios, który roztrzaskał mu czaszkę.

Dźwignął się jednak, żeby po chwili znowu upaść.

Mężczyźni wzięli go za nogi i pociągnęli w tłum. Można było rozpoznać krwawy ślad, jaki za sobą zostawił. Tłuszcza zwieriała się za nim z ogłuszającym wyciem, pełnym dzikiej radości.

Choć wydawało się to prawie niemożliwe, jednak młodzieniec pobladł jeszcze bardziej i przez ułamek sekundy oczy mu zwilgotniały; przysłonił je szybko powiekami.

Oficer dostrzegł ten odruch

**współczucia, pierwszy, jaki
przejawił jego surowy towarzysz,
i chcąc skorzystać z tej chwili
słabości, powiedział:**

**- Chodźmy prędzej, wasza
wysokość! Teraz chcą mordować
wielkiego pensjonarza.**

**Ale księżę miał już oczy
otwarte.**

**- Zaiste - powiedział - ten
naród jest bezlitosny.**

Niebezpiecznie go zdradzać.

**- Wasza wysokość - zwrócił się
do niego oficer - czy nie dałoby
się uratować tego nieszczęsnego
człowieka, który przecież
wychował waszą księżęcą mość?
Jeżeli jest jakiś sposób,
rzeknijcie tylko, a nie zawaham
się poświęcić życia...**

**Wilhelm Orański - gdyż on to
był - zmarszczył czoło
złowróźnie, przygasił błysk**

ponurej wściekłości płonący pod powiekami i odpaarł:

- Pułkownik van Deken, proszę

zwołać tu moje oddziały, niech staną na wszelki wypadek pod bronią.- Jak mogę zostawić tu waszą wysokość samego, wśród tych zbirów?

- Nie troszcz się waaść o mnie bardziej, niż ja sam się o siebie troszczę - uciał rozmowę książę. - Idź już.

Oficer oddalił się z pośpiechem, świadczącym nie tyle o jego posłuszeństwie, co o zadowoleniu, że nie będzie musiał asystować przy ohydny

zabójstwie drugiego brata de Witt.

Jeszcze nie zamknął za sobą drzwi, gdy Jan, który jakimś nadludzkim wysiłkiem dowlókł się na ganek domu stojącego prawie naprzeciwko kamieniczki, gdzie ukrywał się jego były wychowanek, zachwiał się pod zadawanymi mu ze wszystkich stron razami i zawołał:

- Mój brat! Gdzie jest mój brat?

Któryś z fanatyków ciosem pięści zrzucił mu z głowy kapelusz

Inny wyciągnął do niego powalane krwią ręce: dopiero co wypruł wnętrzności Kornelowi, a teraz przybiegł, ażeby nie stracić sposobności i tak samo postąpić z Janem, w chwili kiedy wleczono na szubienicę zwłoki

**jego zabitego brata. Jan jęknął
rozdzierająco i przesłonił sobie
oczy dłonią.**

**- Ach, zasłaniasz oczy! -
krzyknął żołnierz z milicji
obywatelskiej - to ci je
wyłupię!**

**I wymierzył mu dzidą cios w
twarz, aż krew trysnęła
fontanną.**

**- Mój brat! - wołał de Witt
usiłując poprzez spływający i
zalewający oczy strumień krwi
dojrzeć, co się stało z
Kornelem. - Mój brat!**

**- No to idź do niego! -
zawył inny zabójca; przyłożył
muszkiet do jego skroni i**

pociągnął za spust.

Ale broń nie wypaliła.

Wówczas zbrodzień odwrócił muszkiet i ujmując w obydwie dłonie lufę, kolbą trzasnął Jana de Witta w głowę.

Wielki pensjonarz zachwiał się i runął mu do stóp.

Ale natychmiast dźwignął się szalonym wysiłkiem.

- Bracie! - krzyknął tak przejmująco, że młodzieniec w oknie przymknął okiennicę.

Zresztą niewiele już pozostało do oglądania, gdyż trzeci zbir z bliska oddał do wielkiego pensjonarza strzał z pistoletu, tym razem udany, bo rozsadził mu czaszkę.

Jan de Witt upadł i więcej już się nie podniósł.

Wówczas każdy z nędzników,

**ośmielony jego upadkiem,
zapraǵnął wpakować w trupa nabój
ze swej broni. Kaźdy chciał
zdzielić go maczugą, dźgnać
szpadą czy nożem, kaźdy chciał
utoczyć z niego jeszcze kropelkę
krwi, urwać jeszcze jeden
strzęp ubrania.**

**A potem, kiedy już obaj bracia
byli dostatecznie zmasakrowani,
dostatecznie poszarpani i
całkiem odarci z szat, motłoch
zaciągnął ich, nagich i
okrwawionych, na
zaimprovizowaną
szubienicę, gdzie kaci_ amatorzy
powiesili ich za nogi.**

**Dopiero teraz nadbiegli ci
najpodlejsi, którzy nie śmieli
dotknąć żywego ciała, ale
pokrajali na kawałki zwłoki i
poszli na miasto sprzedawać po
dziesięć miedziaków za sztukę**

strzepy Jana i Kornela.

**Nie umiemy powiedzieć, czy
poprzez ledwie dostrzegalny
otwór okiennicy młody książę
widział zakończenie tej
potwornej sceny, ale dokładnie w
chwili, gdy wieszano ciała obu
męczenników, przemknął się wśród
tłumu, zbyt pochłoniętego swym
radosnym dziełem, ażeby zwrócić
na niego uwagę, i dotarł do**

**ciągle jeszcze zamkniętej bramy
Tol_Hek.**

**- Przynosisz mi pan z powrotem
klucz? - zawołał na jego widok
odźwierny.**

- Tak, przyjacielu, oto on -

odparł młody mężczyzna.

- To wielkie nieszczęście, że pan nie odniósł mi tego klucza bodaj o pół godziny wcześniej - powiedział tamten z westchnieniem.

- A to dlaczego?

- Bo mógłbym otworzyć bramę panom de Witt. A tymczasem, gdy zastali ją zamkniętą, zmuszeni byli zawrócić z drogi i wpadli w ręce swoich prześladowców.

- Otworzyć bramę! - zawołał głos mężczyzny, zdradzający wielki pośpiech.

Księżę odwrócił się i rozpoznał pułkownika van Dekena.

- Ach to ty, pułkowniku? Jeszcześ w Hadze? Bardzo opieszale wypełniasz mój rozkaz.

- Wasza wysokość - tłumaczył się pułkownik - to już trzecia brama, do której się dobijam.

Tamte dwie były zamknięte.

- Ten pocziwina otworzy nam zaraz. Otwórz, przyjacielu - zwrócił się książę do strażnika, zupełnie oszołomionego tytułem, jakim pułkownik van Deken obdarzył bladego młodzieńca, do którego odźwierny odezwał się tak poufale.

Toteż chcąc naprawić przewinienie, w wielkim pośpiechu rzucił się z kluczem i krata Tol_Hek rozwarła się skrzypiąc.

- Czy wasza książęca mość życzy sobie mego wierzchowca? - zapytał pułkownik Wilhelma.

- Dziękuję, pułkowniku, ale o kilka kroków stąd powinien czekać na mnie mój własny.

Wyciągnął z kieszeni złoty gwizdek i wydobył z tego instrumentu, używanego w owych

**czasach do wzywania służby,
długi i rozgłośny dźwięk, na
który zjawił się jak spod ziemi**

**giermek na koniu, trzymając
drugiego wierzchowca za uzdę.**

**Wilhelm wskoczył na siodło nie
dotykając strzemienia i,
spiąwszy konia ostrogami,
pomknął na gościniec wiodący do
Lejdy.**

**Tam dopiero spojrzął za
siebie.**

**Pułkownik jechał za nim,
oddalony o długość konia.**

**Książę skinął na niego, żeby
się z nim zrównał.**

- Czy wiesz, waszmość -

odezwał się nie wstrzymując konia - że ci łajdacy zabili także Jana de Witta, tak jak zamordowali Kornela?

- Ach, wasza książęca mość! - odparł ze smutkiem pułkownik. - Wolałbym, żeby waszej wysokości zostały jeszcze do pokonania te dwie przeszkody, nim stanie się faktycznym stathouderem Holandii.

- Oczywiście - przytaknął książę - lepiej by było, gdyby nie zaszło to, co zaszło. Ale cóż, co się stało, już się nie odstanie. Nie ma w tym naszej winy. Jedźmy szybko, pułkowniku, ażeby dotrzeć do Alphen wcześniej niż wieść, jaką z pewnością Stany prześlą mi do obozu.

Pułkownik skłonił się i przepuścił księcia przodem,

**cofając się na miejsce, które
zajmował, nim został przez swego
pana zagadnięty.**

**- Ach, jakżebym pragnął -
mruknął do siebie Wilhelm
Orański złośliwie, ściągając
brew, zaciskając wargi i
wbijając ostrogi w brzuch konia
- jakżebym pragnął zobaczyć minę
Króla Słońce, * gdy się dowie,
jak zostali potrkatowani jego
dobrzy przyjaciele, panowie de
Witt! Ach, "słoneczko"! jakem
Wilhelm Orański, biada twoim
promieniom!**

**Król Słońce - przydomek
Ludwika XIV.**

I szybko pomknął na ścigłym

**wierzchowcu młody ksiązę,
zacięty rywal wielkiego króla,
stathouder niepewny swej nowej
godności w przeddzień jej
objęcia, któremu mieszczanie
hascy zgotowali podnózek z
trupów Jana i Kornela de Wittów
- dwóch nie mniej od niego
szlachetnych panów wobec ludzi
i Boga.**

5. Amator tulipanów i jego sąsiad

**Kiedy mieszczanie hascy
ćwiartowali zwłoki Jana i
Kornela, a Wilhelm Orański,
upewniwszy się, że jego obydwa
przeciwnicy są naprawdę zabici,
galopował gościńcem lejdejskim w
asyście pułkownika van Dekena,
którego zaczął uważać za trochę**

zbyt litościwego, ażeby dalej obdarzać go zaufaniem, jakim go dotychczas zaszczycał, w tym czasie wierny sługa Craeke, także dosiadający dzielnego wierzchowca i wcale nie podejrzewający straszliwych wydarzeń, jakie rozegrały się od chwili jego wyjazdu, pędził drogą obrzeżoną drzewami, dopóki z oczu jego nie zniknęła Haga i pobliskie miasteczka.

Gdy się już znalazł poza niebezpieczeństwem, zostawił konia w jakiejś stajni i spokojnie kontynuował podróż statkami, przesiadając się z jednego na drugi, dopóki nie zawiodły go aż do Dordrechtu, przecinając zręcznie w najwęższych miejscach kręte odnogi rzeki, tulącej pieszczotliwie w wilgotnych

**ramionach urocze wysepki okolone
wierzbnami, sitowiem i kwitnjącymi
trawami, na których leniwie
pały się połyskujące w słońcu
stada.**

**Craeke z daleka poznał
Dordrecht, roześmiane miasto
leżące u podnóża pagórka
usianego wiatrakami. Zobaczył
piękne, czerwone domy w białe**

**pasy, zanurzające w wodzie
ceglane fundamenty; z balkonów
zwieszały się jedwabne opony
upiększone złotymi kwiatami -
istne cuda Indii i Chin - a obok
- długie wędki, będące stałą
pułapką na żarłoczne węgorze,**

**które przyciąga w pobliże
domostw ludzkich codzienna racja
pożywienia wyrzucana z okien
kuchennych wprost do wody.**

**Z pokładu barki, poprzez
liczne, obracające się skrzydła
wiatraków, Craeke dostrzegł na
stoku pagórka biało_ różowy
domek, stanowiący cel jego
misji. Szczyty dachu gubiły się
w pożółkłym listowiu gęstych
topoli, a cały domek ostro
odcinał się od ciemnego tła,
jakie tworzył masyw olbrzymich
wiązów. Położony był tak, że
promienie słońca, wpadające jak
gdyby przez wielki lejek,
osuszały, ogrzewały i
rozpraszały lekkie mgiełki,
które wiatr od rzeki nawiewał
każdego ranka i wieczora pomimo
bariery zieleni osłaniające dom.**

Biały, schludny, lśniący,

**czyściej wypucowany i staranniej
wywoskowany w ukrytych
zakamarkach niż w miejscach
widocznych, domek ten musiał
dawać schronienie jakiemuś
naprawdę szczęśliwemu
śmiertelnikowi.**

**Tym szczęśliwym
śmiertelnikiem, "rara avis", jak
mawiał Juwenal, był doktor van
Baerle, chrzestny syn Kornela de
Witta. W domu, o którym mowa,
mieszkał od urodzenia, gdyż był
to dom rodzinny jego ojca i
dziadka, ongiś szlachejnych
kupców szlachejnego miasta
Dordrechtu.**

**Pan van Baerle_ojciec dorobił
się na handlu z Indiami trzystu
czy czterystu tysięcy florenów,
a pan van Baerle_syn
odziedziczył je w stanie
nienaruszonym w roku 1668, po**

**śmierci dobrych i kochanych
rodziców; na jednych monetach**

**był wybity rok 1640, na innych
1610, co świadczyło, że floreny
pochodziły i od ojca van Baerle,
i od dziadka van Baerle. Pilno
nam wyjaśnić, że mowa tu tylko o
gotówce, o pieniądzach
kieszonkowych Korneliusza van
Baerle, bohatera niniejszej
powieści, jego zaś nieruchomości
w tej prowincji dawały ponadto
dochód w sumie dziesięciu
tysięcy florenów rocznie.**

**Gdy dostojny obywatel, ojciec
Korneliusz, znajdował się na
łożu śmierci - w trzy miesiące**

**po zgonie swojej żony, która jak
gdyby wyniosła się pierwsza,
ażeby mu utorować drogę śmierci,
tak jak zawsze ułatwiała mu
drogę życia - w te słowa odezwał
się do syna, składając na jego
czole ostatni pocałunek:**

**- Pij, jedz i wydawaj, jeżeli
chcesz żyć naprawdę, gdyż nie
można nazwać tego życiem, jeśli
ktoś siedzi cały boży dzień na
drewnianym stołku lub w
skórzanym fotelu i pracuje w
laboratorium czy w sklepie. I na
ciebie przyjdzie kolej umierać, a
jeśli nie dostąpisz szczęścia
posiadania syna, wówczas ród
nasz wygaśnie, a moje floreny
znajdą się u obcego pana, te
nowiutkie floreny, których nikt
nigdy nie ważył poza moim ojcem,
mną i mierniczym. A przede
wszystkim nie naśladowaj swego**

ojca chrzestnego, Kornela de Witta, który rzucił się w wir polityki, tej najniewdzięczniejszej kariery, jaka bywa na świecie, i na pewno źle skończy.

Niebawem dostojny pan van Baerle zamknął oczy na zawsze, pozostawiając w rozpacz swego syna Korneliusza, który nie żywił miłości do florenów, natomiast serdecznie kochał swego ojca.

Korneliusz pozostał sam w obszernym domostwie.

Na próżno ojciec chrzestny ofiarowywał mu stanowiska w

**służbie państwowej. Na próżno
chciał dać mu zakosztować sławy.
Korneliusz, pragnąc być
posłusznym woli swego ojca
chrzestnego, wsiadł był za de
Ruyterem na okręt "Siedem
Prowincji", będący okrętem
flagowym stu trzydziestu
dziewięciu jednostek, którymi
słynny admirał chciał
zrównoważyć potęgę zjednoczonych
królestw Francji i Anglii. Jego
okręt, pilotowany przez L~egera,
zbliżył się na odległość strzału
z muszkietu do owego okrętu "Le
Prince", na którym znajdował się
książę Yorku, brat króla Anglii;
podczas gwałtownego i zręcznego
ataku de Ruytera tenże książę
Yorku, czując, że jego okręt
idzie na dno, zdążył w ostatniej
chwili przejść na pokład
"Świętego Michała", ale potem**

Korneliusz zobaczył, że "Święty Michał", strzaskany, zdruzgotany holenderskimi pociskami, wycofuje się z akcji, okręt "Le Comte de Sanwick" wylatuje w powietrze, a czterdziestu marynarzy ginie w ogniu czy w odmętach morskich. Gdy na domiar złego stwierdził, że po tym wszystkim, po zatopieniu dwudziestu okrętów, zabiciu około trzech tysięcy i zranieniu około pięciu tysięcy ludzi nic się nie rozstrzygnęło ani za, ani przeciw, że każdy przypisuje sobie zwycięstwo, a właściwie wszystko należy zaczynać od nowa, z tą tylko różnicą, że jeszcze jedna pozycja - bitwa w Southwood_Bay - została dodana do katalogu bitew; gdy obliczył, ile czasu traci na zatykanie uszu i oczu

człowiek, który chce zastanowić się przez chwilę wtedy, kiedy jego bliźni obrzucają się pociskami - Korneliusz pięknie pożegnał de Ruytera, Ruarta de Pultena i chwałę, schylił się do kolan wielkiego pensjonarza, dla którego żywił głęboką cześć, i wrócił do swego domu w

Dordrechcie, bogaty w odzyskany spokój, w swoje dwadzieścia osiem lat, w żelazne zdrowie i orli wzrok, a bardziej jeszcze niż w czterysta tysięcy florenów gotówką i dziesięć tysięcy dochodu rocznego - w przeświadczenie, że człowiek

**zawsze otrzymywał od niebios
zbyt wiele, żeby być
szczęśliwym, i dostatecznie
dużo, żeby nim nie być.**

**W wyniku tego i chcąc sobie
stworzyć szczęście według
własnego gustu, Korneliusz
zaczął studiować rośliny i
owady, zebrał i sklasyfikował
całą florę wysp i ponakłował
okazy entomologiczne całej
prowincji, napisał na ten temat
traktat z własnoręcznie
wyrysowanymi planszami i
wreszcie, nie wiedząc już, co
zrobić z czasem, a zwłaszcza z
pieniędzmi, których przybywało w
sposób wręcz zastraszający,
wybrał ze wszystkich szaleństw
rozpowszechnionych w swoim kraju
i w swojej epoce jedną z
najelegantszych i najdroższych
zabaw: tulipany.**

Były to czasy, kiedy - jak wiadomo - Flamandowie i Portugalczycy, uprawiając na prześcigi ten rodzaj hodowli, doszli do bałwochwalczego ubóstwienia tulipana i uczynili z tego kwiatu pochodzącego ze Wschodu to, czego żaden przyrodnik nie ośmielił się uczynić z gatunkiem ludzkim, bojąc się wzbudzić zawiść Pana Boga.

Niebawem od Dordrechtu do Mons

nie mówiono o niczym innym, jak tylko o tulipanach mynheera van Baerle, a jego zagonki, doły kompostowe, suszarnie i półki z cebulkami były zwiedzane, jak ongiś galerie i biblioteki w Aleksandrii, przez znakomitych podróżników.

A więc na początek van Baerle

wydał roczny dochód na założenie kolekcji okazów, a potem sięgnął

po swoje nietknięte floreny, ażeby ją udoskonalić. Toteż praca jego została uwieńczona wspaniałymi rezultatami: wyhodował mianowicie pięć różnych odmian i nadał im następujące nazwy; Janina od imienia matki, Baerle od nazwiska ojca, Kornel od imienia swego chrzestnego. Pozostałe nazwy umknęły nam z pamięci, ale amatorzy tulipanów z całą pewnością zdołają je odnaleźć w ówczesnych katalogach.

Na początku 1672 roku Kornel

de Witt przybył do Dordrechtu, ażeby spędzić trzy miesiące w swoim starym, rodzinnym domostwie. Trzeba bowiem wiedzieć, że nie tylko Kornel urodził się w Dordrechcie, ale cała rodzina de Wittów stamtąd pochodziła.

Jak mawiał Wilhem Orański, Kornel zaczynał wówczas cieszyć się najzupełniejszą niepopularnością. Jednakże dla swych rodaków z Dordrechtu nie był on jeszcze łotrem zasługującym na powieszenie, toteż choć niezbyt przypadł im do gustu jego nazbyt rygorystyczny republikanizm, jednak byli dumni z jego waleorów osobistych i gdy przybył, zgotowali mu uroczyste powitanie.

Po złożeniu współrodakom

wyrazów wdzięczności Kornel udał się do swego domu i zarządził w nim pewne naprawy, gdyż miała tam zamieszkać również i jego małżonka z dziećmi.

Następnie Ruart poszedł do swego chrzestnego syna, jedynego chyba w Dordrechcie człowieka, który jeszcze nie wiedział o jego obecności w rodzinnym grodzie.

Ile nienawiści Kornel de Witt wzniecił uprawiając szkodliwe ziarna, zwane namiętnościami politycznymi, tyle samo sympatii zaskarbił sobie van Baerle, kompletnie poniechawszy polityki

**i zaabsorbowany uprawą
tulipanów.**

**Toteż van Baerle był gorąco
kochany zarówno przez swą
czeladź domową, jak dorywczych
najemników, i przez myśl mu
nawet nie mogło przejść, że
istnieje na świecie człowiek,
który życzy złego innemu.**

**A jednak - musimy to wyznać ku
wstydomi ludzkości - Korneliusz
van Baerle miał, nic o tym nie
wiedząc, jeszcze
drapieżniejszego, jeszcze
zacieklejszego i bardziej
nieprzejednanego wroga niż do tej
pory Ruart i jego brat,
aczkolwiek wśród stronników
księcia Orańskiego nie brakło
zajadłych wrogów obu de Wittów i
ich bezprzykładnej miłości
braterskiej, bezchmurnej przez
całe życie, która na ostatku**

okazała się silniejsza od śmierci.

W tym okresie, kiedy Korneliusz zaczął oddawać się hodowli tulipanów i poświęcił na ten cel swoje roczne dochody i ojcowskie floreny, żył sobie w Dordrechcie, a nawet mieszkał tuż obok jego domu pewien mieszczanin nazwiskiem Izaak Boxtel. Otóż, od chwili gdy osiągnął wiek męski, był ogarnięty tą samą namiętnością, co Korneliusz, i wpadł w zachwyty na sam dźwięk słowa "tulban", które - jak zapewnia "Francuski Florysta", czyli najbardziej uczony badacz historii tego kwiatu - jest najstarszym określeniem arcydzieła przyrody nazwanego tulipanem.

Boxtel nie miał szczęścia być człowiekiem bogatym jak van

Baerle. Toteż wielkim nakładem pracy i kosztem nieustannych starań oraz cierpliwości założył w swojej dordrechtskiej posesji ogródek zdatny do tej uprawy, przygotował grunt według odpowiednich przepisów, dbając o to, by inspekty miały ściśle taką temperaturę i wilgotność,

na jakie zezwala kodeks ogrodniczy.

Izzak znał temperaturę panującą w oknach inspektowych z dokładnością do jednej dwudziestej stopnia. Orientował się w sile wiatru i regulował go tak długo, dopóki nie

przystosował do rytmu chwiania się łodyżek kwiatowych. Toteż niebawem tulipany jego hodowli zaczęły znajdować uznanie. Były piękne, nawet wykwintne. Paru miłośników tych kwiatów przyjechało zwiedzić plantacje Boxtela. Wreszcie Boxtel dodał do istniejących odmian tulipan swego nazwiska. Ten tulipan odbył długą drogę, przemierzył Francję, wtargnął do Portugalii, a nawet król don Alfonso VI, wygnany z Lizbony, który schronił się na wyspę Terceire, gdzie zabawiał się właśnie hodowlą tulipanów, raczył mruknąć "niczego sobie" patrząc na tulipan Boxtela.

Nagle Korneliusz van Baerle, na skutek studiów, jakim się oddawał, rozgorzał taką pasją tulipanową, że postanowił

przerobić swój dom w Dordrechcie, sąsiadujący - jak już powiedzieliśmy - z domem Boxtela, i nadbudował o jedno piętro oficynkę gospodarczą, przez co odebrał ogródkowi Boxtela około pół stopnia ciepła i oddał mu w zamian pół stopnia chłodu, nie mówiąc już o tym, że przeciął drogę wiatru i obalił całą kalkulację i całą ekonomikę ogrodniczą swego sąsiada.

To jeszcze nie było w oczach Boxtela wielkim nieszczęściem. Van Baerle był przecież malarzem, czyli takim sobie szaleńcem, który usiłuje odtworzyć na płótnie, deformując je, różne cuda natury. Malarz nadbudował swoje atelier o jedno piętro, żeby mieć lepsze światło - miał prawo. Pan van Baerle był malarzem, jak pan Boxtel

ogrodnikiem tulipaniarzem.

**Pragnął słońca dla swych
obrazów, więc zabrał pół stopnia
ciepła tulipanom pana Boxtela.**

**Prawo stało za panem van
Baerle. Bene sit. (Niech będzie
i tak)**

**Zresztą pan Boxtel wykrył, że
zbyt silne słońce szkodzi
tulipanom i że ten kwiat rośnie
lepiej i kwitnie barwniej w
niezbyt gorących promieniach
poranka i przedwieczera niż pod
palącym słońcem południa.**

**Był nawet wdzięczny
Korneliuszowi van Baerle za to,
że mu bezpłatnie wybudował**

osłonę od słońca.

**Może to było niezupełnie
szczerze, może to, co Boxtel
wypowiadał pod adresem swego
sąsiada, nie było pełnym wyrazem
jego myśli. Ale wielkie dusze
znajdują w filozofii
zadziwiające źródło siły w
chwilach wielkich katastrof.**

**Niestety! Można sobie
wyobrazić wstrząs, jakiego
doznał nieszczęsny Boxtel, gdy
zobaczył, jak okna nowo
wybudowanego piętra zaczynają
wypełniać się cebulkami,
tulipanami w skrzynkach i w
doniczkach, słowem wszystkim
tym, czym się zajmuje zbzikowany
tulipaniarz.**

**A więc były tam paczki
etykietek i półeczki z
przegródkami, i siatki druciane
służące jako zamknięcie tych**

póleczek - przepuszczając bowiem powietrze, jednocześnie chronią je od myszy domowych, wołków, koszatek, myszy polnych i szczurów, słowem od wszelkich natrętnych amatorów cebulek po dwa tysiące franków za sztukę.

Boxtel był srodze zdziwiony, gdy to zobaczył, ale jeszcze nie uświadomił sobie w całej rozciągłości swego nieszczęścia. Van Baerle słynął przecież jako człowiek kochający wszystko, co pieści wzrok. Gruntownie studiował przyrodę do swych obrazów, wykończonych jak płótna

Gerarda Dowa, jego mistrza, lub

Mi~erisa, jego przyjaciela. Czy nie jest zatem możliwe, że pragnąc namalować wnętrze domostwa hodowcy tulipanów, po prostu zebrał w swej pracowni potrzebne akcesoria?

A jednak, choć trochę uspokojony zwodniczą nadzieją, Boxel nie umiał opanować pożerającej go, trawiącej jak ogień ciekawości. Gdy nadszedł wieczór, przystawił do muru granicznego drabinę i zajrzawszy do ogrodu sąsiada, zobaczył na własne oczy, że wielki kwadratowy klomb, obsadzony niegdyś różnorodnymi roślinami, jest przekopany, uformowany w grządki, przy czym ziemia ogrodowa została zmieszana z mułem rzeczonym - kombinacją, którą szczególnie upodobały sobie tulipany - a całość

umocniono obramowaniem z darniny, ażeby zapobiec osypywaniu się ziemi. Ponadto słońce wschodnie, słońce zachodnie, lekkie zaciemnienie, ażeby rozpraszać południowy żar, woda pod ręką, wystawa południe - południe _ zachód - słowem wszelkie warunki potrzebne nie tylko do osiągnięcia pomyślnych wyników, ale wręcz do czegoś znacznie poważniejszego. Nie ma najmniejszej wątpliwości: van Baerle został hodowcą tulipanów.

Boxtel natychmiast wyobraził sobie tego wykształconego człowieka, mającego 400000 florenów gotówki i 10000 florenów rocznego dochodu, jak przeznaczą swoje zasoby moralne i materialne na to, by hodować tulipany na wielką skalę.

Zamajaczyły mu się w mglistej,

**ale niedalekiej przyszłości
jesgo sukcesy i Boxtela już na
samą myśl o tym przeszył tak
przejmujący ból, że ręce
rozluźniły chwyt, kolana się pod
nim ugięły i zrozpaczony
człowiek runął z drabiny na
ziemię.**

**A więc to nie dla malowanych
tulipanów, lecz dla żywych i
prawdziwych van Baerle odbiera
mu pół stopnia ciepła! W ten
sposób van Baerle będzie miał
najwspanialszą wystawę
słoneczną, a na dodatek jeszcze
obszerne pomieszczenie do
przechowywania cebulek, i to**

**pomieszczenie oświetlone, pełne
powietrza, przewietrzane - słowem
luksus niedostępny dla Boxtela,
który musiał na ten cel
poświęcić swój pokój sypialny i
po to, żeby nie szkodzić
ludzkimi wyziewami swoim
cebulkom i kielkom, postanowił
sam sypiać na strychu.**

**A więc obok swych drzwi, tuż
za swoim murem Boxtel będzie
miał rywala, współzawodnika,
może nawet zwycięskiego, a w
dodatku ten rywal, zamiast być
ot, jakimś nie znanym nikomu
ogrodnikiem, jest ni mniej, ni
więcej, tylko chrześniakiem imię
Kornela de Witta, inaczej mówiąc
- znakomitością.**

**Jak widać, Boxtel stał nizej
umysłowo od Porusa, który
przebolewał to, że został pokonany
przez Aleksandra, właśnie z**

uwagi na sławę zwycięzcy.

**W rzeczy samej, cóż by to
było, gdyby van Baerle wyhodował
kiedyś nową odmianę tulipana i
nazwał ją Jan de Witt, a
przedtem jeszcze inną ochrzczoneą
imieniem Kornela! Można pęknąć z
wściekłości!**

**I tak w swoich zawistnych
przewidywaniach Boxtel,
złowróźbny prorok dla siebie
samego, odgadł to, co miało
nastąpić.**

**A po dokonaniu swego odkrycia
spędził najokropniejszą noc,
jaką sobie można wyobrazić.**

6. Nienawiść hodowcy tulipanów

**Od tej chwili Boxtela nie
pochłaniało już ukochane
zajęcie, lecz trawiła obawaa.**

**Najwięcej mocy i szlachetności
daje wysiłkom ciała i umysłu
piastowanie jakiejś nade
wszystko umiłowanej idei - a to
właśnie ten człowiek zatracił,
przeżuwając bezustannie myśl o
szkodach, jakie miał mu
wyrządzić pomysł sąsiada.**

**Jak można się łatwo domyślić,
z chwilą gdy Korneliusz
poświęcił na ten cel
nieprzeciętną inteligencję, jaką
go obdarzyła natura, udało mu
się wyhodować najwspanialsze
okazy tulipanów. Lepiej niż
jakikolwiek ogrodnik w Haarlemie
i Lejdzie - te dwa miasta słyną**

**z najlepszej gleby i
najzdrowszych warunków
klimatycznych - potrafił
wyhodować różnorakie odcienie
barw, wymodelować kształty i
rozmnożyć cenne odmiany
kwiatów.**

**Należał do tej pomysłowej, a
zarazem naiwnej szkoły, która
już w siódmym wieku wzięła za
dewizę następujący aforyzm,
rozwinęty w roku 1633 przez jej
adeptów:**

**Obraża Boga ten, kto ma w
pogardzie kwiaty.**

**Z tej pierwotnej wersji szkoła
hodowców tulipanów, najbardziej
ekskluzywna ze wszystkich,
ułożyła w roku 1653 następujący
sylogizm:**

Obraża Boga ten, kto ma w pogardzie kwiaty. @ Im piękniejszy jest kwiat, tym bardziej, mając go @ w pogardzie, obraża się Boga. @ Tulipan jest najpiękniejszym ze wszystkich kwiatów. @ A zatem obraża Boga niepomrotnie ten, @ kto ma w pogardzie tulipan. @

Jak widać, było to rozumowanie, za pomocą którego, zakładając oczywiście złą wolę, cztery czy pięć tysięcy amatorów tulipanów w Holandii, Francji i

Portugalii - nie mówiąc już o tych z Cejlonu, Indii czy Chin -

mogłoby wyjąć spod prawa cały świat i okrzyknąć za schizmatyków, heretyków i wręcz zasługujących na śmierć setki milionów ludzi obojętnych na urok tulipana.

Nie należy wątpić ani przez chwilę, że w imię takiego hasła Boxtel, jakkolwiek śmiertelny wróg van Baerlego, maszerowałby z nim pod jednym sztandarem.

Jak więc rzekliśmy, van Baerle osiągnął liczne sukcesy i zdobył rozgłos tak wielki, że Boxtel zniknął na zawsze z listy znakomitszych hodowców holenderskich, a tulipaniarstwo dordrechtskie reprezentował już tylko Korneliusz van Baerle, skromny i nikomu nie wadzący uczoney.

Tak to nieraz bywa, że z niepozornej gałązki, dzięki

**szczepieniu, wyrastają
najwspanialsze latorośle, a
czteropłatkowa dzika róża o
nieokreślonej barwie daje
początek odmianom o olbrzymich,
pachnących kwiatach. A nieraz i
domy królewskie wywodzą się z
nędznej chaty drwala czy z
szałasu rybaka.**

**Van Baerle, całkowicie
pochłonięty grzędami nasiennymi,
sadzeniem i zbiorami,
rozpieszczany przez całą
europejską brać tulipaniarską,
nawet nie podejrzewał, że ma pod
bokiem nieszczęśnika, którego
zdetronizował, ażeby uzurpować
jego tron. Dalej prowadził swoje
doświadczenia i, co za tym
idzie, osiągał sukcesy, a w
ciągu dwóch lat rabaty w jego
ogrodzie pokryły się tak
cudownymi okazami, iż rzekłbyś,**

**nikt nigdy, z wyjątkiem może
Szekspira i Rubensa, tyle co on
nie stworzył po Bogu.**

**Toteż, żeby uprzytomnić sobie,
jak wygląda potępieniec
pominięty przez Dantego, trzeba
było widzieć w tym okresie**

**Boxtela. Gdy van Baerle pełł,
nawoził i podlewał grządki, gdy
klęcząc na skraju trawnika badał
każdą żyłkę kwitnącego tulipana
i zastanawiał się nad zmianami,
jakie można by tu wprowadzić,
nad krzyżowaniem kolorów, jakie
można by zastosować - w tym
czasie Boxtel, ukryty za**

**niewielkim sykomorem,
posadzonym
przy murze i zasłaniającym go
jak wachlarz, śledził zaognionym
okiem i z pianą na ustach każdy
krok, każdy ruch swego sąsiada; a
gdy mu się zdawało, że tamten
jest wesół, gdy łapał go na tym,
że się uśmiecha, że oczy jego
błyskają radością - wówczas
posyłał kwiatom tyle przekleństw
i wściekłych pogróżek, że nie
można wprost pojąć, jak ten
dech, zatruty zazdrością i
gniewem, nie przeniknął do łodyg
kwiatów, nie przeniósł na nie
jakichś szkodliwych miazmatów i
śmiercionośnych zalążków.**

**Niebawem - bowiem gdy zło
zapanuje nad ludzką duszą, czyni
w niej ogromne postępy -
niebawem Boxtel nie zadowalał
się już podpatrywaniem sąsiada,**

lecz zapragnął także spojrzeć na kwiaty, gdyż w głębi duszy był artystą i arcydzieło rywala leżało mu na sercu.

Kupił więc lunetę i dzięki niej mógł tak samo dobrze jak i właściciel plantacji śledzić dzień po dniu rozwój tulipana, od chwili gdy w pierwszym roku wysuwa swój blady pączek ponad ziemię, aż do momentu, kiedy po okresie pięciu dni zaokrągliła się szlachetny i wdzięczny stożek, pojawiają się niepewne jeszcze odcienie barw i rozwijają się płatki kwiatu, który dopiero wtedy odsłania ukryte skarby swego kielicha.

Ach, ileż to razy nieszczęsny zazdrośnik, tkwiący na drabinie, mógł dojrzeć na grządkach van Baerlego tulipany olśniewające swym pięknem, dławiące za gardło

swą doskonałością.

**Wówczas, po chwili zachwytu,
od którego nie umiał się
powstrzymać, ogarniał go szal
zazdrości, ta choroba wżerająca
się w pierś i zmieniająca serce
w miriady małych węży
pożerających się wzajem - niecne
źródło najstraszliwszych
katuszy.**

**Ileż to razy wśród tortur, o
jakich żaden opis nie może dać
pojęcia, Boxtela kusiło, ażeby
wpaść nocą do ogrodu, zniszczyć
rośliny, zmiażdżyć cebulki
własnymi zębami! Niechby nawet
przy tym padł ofiarą sam**

właściciel ogrodu, gdyby ośmielił się stanąć w obronie swoich tulipanów!

Ale zabicie tulipana jest w oczach prawdziwego ogrodnika grzechem wołającym o pomstę do nieba. Co innego zabić człowieka!

Tymczasem postępy, jakie czynił z dnia na dzień van Baerle, jak gdyby instynktem chwytający wiedzę, doprowadziły Boxtela do takiego szału wściekłości, że zaczął przemyśliwać nad obrzuceniem kamieniami i kijami tulipanowych grządek sąsiada.

Ale gdy sobie uświadomił, że nazajutrz van Baerle dostrzeże zniszczenie i zaalarmuje władze, że wówczas stwierdzą, iż od ulicy jest daleko, a kamienie i kije nie spadają już w XVII

wieku z nieba, jak za czasów Amalekitów, i sprawca zbrodni, chociaż działał nocą, zostanie wykryty i nie tylko ukarany przez prawo, ale w dodatku na zawsze okryje się hańbą w oczach całej tulipaniarskiej Europy - Boxtel, przywołując na pomoc nienawiść i chytrość, postanowił zastosować sposób, który go nie skompromituje.

Szukał go co prawda długo, ale wreszcie znalazł.

Pewnego wieczora złapał dwa koty, związał je za tylne łapy sznurkiem długości dziesięciu

stóp i cisnął z muru

**granicznego w sam środek
największego, książęcego - ba,
królewskiego wprost zagonu,
gdzie rosła nie tylko odmiana
Kornel de Witt, ale także
Braban~conne - biel mleczna,
purpura i czerwień, Marmurkowy z
Rotru - płowy jak len, czerwony
i herbaciany, Cud Haarlemu oraz
Gołębi ciemny i Gołębi jasny
przyprószoney.**

**Wystraszone koty, zepchnięte
ze szczytu muru, najpierw
rzuciły się na grzędy, usiłując
uciec każdy w swoją stronę,
dopóki sznurek nie napiął się
mocno. Wówczas czując, że nie
mogą posunąć się dalej, zaczęły
błąkać się to tu, to tam z
okropnym miauczeniem, kosząc
sznurkiem kwiaty, pośród których
się szamotały. Wreszcie, po
jakimś kwadransie zajadłej**

walki, udało im się zerwać
krępujący je sznurek i uciekły.

Boxtel, ukryty za sykomorem,
nic nie widział wśród nocnych
ciemności, ale po wściekłych
kocich wrzaskach mógł się
domyślić wszystkiego i serce
jego, upuściwszy trochę jadu,
nappełniło się radością.

Chęć upewnienia się co do
szkód wyrządzonych sąsiadowi
była tak wielka, że Boxtel
pozostał na stanowisku aż do
białego ranka, ażeby nasycić
oczy stanem plantacji, do
jakiego doprowadziły ją harce
kotów.

Poranna mgła przenikała go do
szpiku kości, ale nie czuł
chłodu - rozgrzewała go wizja
zemsty.

Rozpacz rywala okupi
wszystkie jego przykrości.

Gdy rozbłysły pierwsze promienie słońca, drzwi białego domu się otwarły: ukazał się w nich van Baerle i podążył w stronę grządek, uśmiechając się jak ktoś, kto przespał noc w wygodnym łóżku i miał przyjemne sny.

Nagle Korneliusz widzi górki i dołki na grzędach, wczoraj jeszcze gładszych od lustra. Spostrzega, że równiutkie dotychczas szeregi tulipanów są porozrzucane jak piki batalionu, gdy trafi weń pocisk. Biegnie do nich cały poblady. Boxtel zadrżał. Na ziemi

leżało z piętnaście czy dwadzieścia tulipanów, jedne przygięte, inne znów zupełnie połamane i już więdnące. Z ich ran wyciekały soki, ta krew bezcenna, którą van Baerle chętnie by okupił za cenę swojej własnej krwi.

Lecz o niespodzianko! Raduj się, Korneliuszu! Szalej z rozpaczy, Boxtelu! Ani jeden z czterech tulipanów, stanowiących właściwy cel zamachu, nie doznał szwanku. Wszystkie dumnie wznosiły szlachetne główki ponad trupami towarzyszy. To wystarczyło, ażeby pocieszyć van Baerlego, wystarczyło też, ażeby zbrodniarz pękał ze złości i wyrywał sobie włosy z głowy na widok swej zbrodni, wprawdzie dokonanej, ale bezużytecznej.

Van Baerle, który oplakiwał

nieszczęście, jakie go spotkało - zresztą było ono, dzięki Bogu, mniej dotkliwe, niż być mogło - wcale nie domyślał się jego przyczyny. Zaczął jedynie wypytywać domowników i dowiedział się, że przez całą noc koty zakłócały spokój przeraźliwym miauczeniem. A zresztą sam stwierdził, że to musiały być koty, bo zobaczył ślady ich łap i pozostawioną na polu bitwy sierść, na której obojętne kropelki mgły drżały tak samo jak i na leżących obok płatkach złamanego kwiatu. Chcąc zapobiec na przyszłość powtórzeniu się takiej klęski van Baerle zarządził, ażeby odtąd pomocnik ogrodnika zawsze sypiał w altance postawionej w pobliżu grządek.

Boxtel usłyszał, jak sąsiad

wydaje to polecenie. Tego samego dnia zobaczył, że stawia się altankę. Niezmiernie uradowany, że nikt go nie podejrzewa, a zarazem jeszcze bardziej zawzięty na szczęśliwego hodowcę, zaczął wyczekiwać lepszej okazji.

W tym właśnie okresie stowarzyszenie hodowców tulipanów z Haarlemu wyznaczyło nagrodę za wynalezienie - nie ośmielamy się powiedzieć wyprodukowanie - wielkiego czarnego tulipana bez skazy. Był to problem dotąd nie rozstrzygnięty i uważany za

**niemożliwy do rozwiązania,
zważywszy, że w owych czasach ta
odmiana nie istniała w
przyrodzie nawet jako
ciemnobrunatna.**

**W tych warunkach każdy
twierdził, że fundatorzy z
równym powodzeniem mogli
ustanowić nagrodę w wysokości
dwu milionów, a nie stu tysięcy,
bo i tak rzecz była
niewykonalna.**

**Niemniej jednak cały świątek
tulipaniarski został poruszony
od fundamentów aż po same
szczyty.**

**Paru amatorów dało się złapać
na ten pomysł, ale bez zbytnej
wiary w możliwość zrealizowania
go w praktyce. Jednak potęga
wyobraźni ogrodników jest tak
wielka, że choć uważali swoje
abstrakcyjne rozważania na ten**

**temat za skazane z góry na
niepowodzenie, nie mogli
początkowo myśleć o niczym
innym, jak tylko o wielkim
czarnym tulipanie, od dawna
uznanym za mrzonkę, jak czarny
łabędź Horacego czy biały kruk z
francuskich baśni. Van Baerle
należał do tych hodowców, którzy
zainteresowali się sprawą
praktycznie, Boxtel zaś do tych,
którzy wdali się w rozważania
teoretyczne. Z chwilą gdy van
Baerle wbił sobie to zadanie do
swej uczonej i pomysłowej głowy,**

**zaczął systematycznie
przygotowywać grzędy nasienne i**

**wykonywać niezbędne czynności,
ażeby hodowane przez siebie
tulipany doprowadzić z
czerwonego koloru do brunatnego,
a z brunatnego do
ciemnobrunatnego.**

**Już w następnym roku otrzymał
idealny brąz. Boxtel dojrzał
brunatne tulipany na grzędzie
rywala, podczas gdy sam doszedł
zaledwie do jasnobrunatnej
barwy.**

**Może byłoby wskazane
wytłumaczyć czytelnikom piękne
teorie, usiłujące udowodnić, że
tulipan zapożycza swe barwy od
żywiolów. Może zasłużylibyśmy na
wdzięczność, gdybyśmy
stwierdzili, że nie ma rzeczy
niemożliwych dla ogrodnika,
który swoją cierpliwością i
talentem zmusza do świadczenia
na jego rzecz i żar słońca, i**

chłód wody, i soki ziemi, i podmuchy wiatru. Ale nie chodzi nam tutaj o rozprawę na temat tulipanów w ogóle, lecz o historię jednego tulipana w szczególności, gdyż ją to właśnie postanowiliśmy spisać. Do niej też się ograniczymy, nie dając się skusić urokiem tego drugiego tematu.

Boxtel, raz jeszcze pobity przewagą swego wroga, nabrał wstrętu do hodowli i, na wpół oszalały z rozpaczy, poświęcił się bez reszty podpatrywaniu.

Dom jego rywala był ażurowy: ogród otwarty dla promieni słonecznych, oszklone, dostępne dla oka ludzkiego pomieszczenia, półki, szafki, pudełka i etykiety, do których łatwo dało się zaglądać przez lunetę.

Boxtel pozwolił gnić cebulkom w

**ziemi lub usychać w
przegródkach, pozwolił więdnąć
tulipanom na grzędach i odtąd,
poświęcając całe swoje życie
podglądaniu, nie zajmował się
niczym innym, jak tylko tym, co
działo się u van Baerlego;**

**oddychał poprzez łodygi jego
tulipanów, gasił pragnienie
wodą, którą je podlewano,
zaspokajał głód miękką,
przesianą ziemią, którą sąsiad
posypywał ukochane cebulki. Ale
najciekawsza część pracy odbywała
się poza ogrodem. Z wybiciem
godziny pierwszej (pierwszej po
północy) van Baerle wchodził do**

**swego laboratorium, do
oszkłonego gabinteu, dokąd
luneta Boxtela świetnie sięgała,
i tu, gdy tylko zapłonęło
światło zastępujące uczonemu
promienie słoneczne i rozbłysło
na ścianach i w oknach, Boxtel
mógł zobaczyć, jak pracuje
talent wynalazcy jego rywala.**

**Podpatrywał go więc, gdy ten
sortował nasiona i podlewał je
substancjami, mającymi
spowodować ich przemianę lub
odpowiednio je zabarwić.**

**Zgadywał, kiedy Korneliusz
podgrzewa pewne nasiona i potem
je zwilża, następnie krzyżuje je
z innymi za pomocą specjalnego
szczepienia, będącego zabiegiem
niesłychanie precyzyjnym i
wymagającym niezwyklej wprost
zręczności, wreszcie zamyka w
mroku te, które mają wydać barwę**

czerwoną, lub układa tak, by musiały się przeglądać w odbłasku wody jak w lustrze te, które miały dać biały kolor - naiwne wyobrażenie tego ostatniego żywiołu.

Wykonując owe niewinne czary, będące pospółu owocem dziecinnych marzeń i dojrzałego geniuszu, oraz cierpliwą, nieustanną pracę, do jakiej Boxtel był w swoim własnym pojęciu niezdolny, van Baerle wlewał do lunety zazdrośnika całe swoje życie, wszystkie myśli i wszystkie nadzieje.

Dziwna rzecz! To wielkie umiłowanie i ambicja artysty nie ugasiły w Boxtelu jego niepohamowanej zazdrości ani pragnienia zemsty. Mając niekiedy van Baerlego w otworze

lunety, pozwalał sobie na złudzenie, że celuje do niego z niezawodnego muszkietu i odruchowo macał palcem szukając spustu, ażeby oddać morderczy strzał.

Ale czas już najwyższy, ażebyśmy powiązali z tym okresem, w którym jeden z bohaterów pracował, a drugi go szpiclował, odwiedziny, jakimi zaszczycił rodzinne miasto Kornel de Witt - Ruart de Pulten.

7. Szczęśliwy człowiek zawiera bliższą znajomość z nieszczęściem

**Po załatwieniu spraw
rodzinnych Kornel de Witt
przybył w odwiedziny do swego
chrzestnego syna Korneliusza van
Baerlego. Był styczeń roku 1672.**

Zapadał zmierzch.

**Choć dość marny ogrodnik i
raczej kiepski znawca malarstwa
Kornel zwiedził jednak cały dom
od pracowni do inspektów, od
obrazów do tulipanów. Podziękował
swemu chrześniakowi za to, że go
uwiecznił na pokładzie statku
flagowego floty Siedmiu
Prowincji w czasie walki w
Southwood_Bay i że nazwał jego
imieniem wspaniałą tulipan;
czynił to wszystko z uprzejmością i
łaskawością ojca wobec syna, a
gdy tak dokonywał przeglądu
skarbów van Baerlego, tłum
wyczekiwał z zaciekawieniem nie**

**pozbawionym szacunku przed
drzwiami szczęśliwego człowieka.**

**Cały ten rozgwar pobudził
uwagę Boxtela, który właśnie
jadł podwieczorek, grzejąc się
przy piecu.**

**Zapytał o przyczynę hałasów, a
gdy mu odpowiedziano, wlaźł
natychmiast do swego
obserwatorium**

**Tu, mimo chłodu, usadowił się
z lunetą przy oku.**

**Od jesieni 1671 roku luneta
nie była mu specjalnie**

**przydatna, tulipany bowiem, jak
prawdziwe dzieci Wschodu, nie
dają się hodować zimą na**

otwartej przestrzeni. Potrzebne im jest wewnątrz budynku, miękkie posłanie w szufladkach i słodka pieszczota pieca. Toteż Korneliusz spędzał całą zimę w swojej pracowni pośród ulubionych książek i obrazów. Do pomieszczenia z cebulkami wstępował rzadko i tylko po to, ażeby wpuścić tam parę promieni słonecznych, które zauważył na niebie i które potrafił zmusić za pomocą oszklonej pułapki, by chcąc czy nie chcąc wpadły do jego domu.

Tego wieczoru, o którym mowa, gdy Kornel z młodym uczonym zwiedzili dom w asyście kilku służących, de Witt zwrócił się po cichu do Korneliusza:

- Synu mój, oddal służbę i postaraj się zrobić tak, byśmy przez chwilę mogli pozostać

sami.

Korneliusz skłonił się na znak posłuszeństwa, a potem odezwał się na głos:

- Dostojny panie, czy zechcecie teraz zwiedzić moją suszarnię tulipanów?

Było to miejsce, jak ongiś Delfy, zakazane dla profanów. Nigdy nie stąpnęła tu noga zuchwałego lokaja, jak by powiedział wielki Racine, którego talent rozkwitał w tej epoce. Korneliusz wpuszczał tam jedynie nieszkodliwą miotłę starej fryzyjskiej służącej, swojej piastunki, ta zaś, od czasu kiedy Korneliusz poświęcił się hodowli tulipanów, nie odważała się już dodawać cebuli do potrawki, gdyż miała wrażenie, że obiera i kraje serce swego wychowanka.

Toteż na sam dźwięk magicznego słowa "suszarnia" lokaje niosący lichtarze usunęli się z szacunkiem. Korneliusz wziął świecę z rąk najbliższego i wszedł pierwszy do

pomieszczenia, za nim Kornel de Witt.

Musimy dodać, że suszarnia była właśnie tym oszklonym gabinetem, na który Boxtel kierował bezustannie swoją lunetę.

Zawistny sąsiad nie ruszał się krokiem ze swego posterunku.

Najpierw zobaczył, jak rozbrły ściany i szyby w

oknach.

Potem ukazały się dwa cienie.

**Jeden z nich, duży,
majestatyczny i surowy, usiadł
przy stole, na którym Korneliusz
postawił świecznik.**

**Boxtel rozpoznał bladą twarz
Kornela de Witta; długie czarne
włosy, rozdzielone pośrodku
przedziałkiem, opadały mu na
ramiona.**

**Ruart de Pulten, po
wypowiedzeniu paru słów, których
sensu Boxtel nie zdołał
się domyślić z ruchu warg,
wyciągnął ukryty na piersi biały
pakiet, gęsto opatrzonego
pieczęciami, i wręczył go
chrzestnemu synowi, ze sposobu
zaś, w jaki Korneliusz ujął
pakiet i schował go do jednej z
szaf Boxtel powziął
przypuszczenie, że chodzi tu o**

dokumenty najwyższej wagi.

W pierwszej chwili Boxtel nawet pomyślał, że cenny pakiet może zawierać jakieś świeżo przysłane z Bengalu lub Cejlonu cebulki; szybko jednak zreflektował się, że przecież Kornel de Witt nie hoduje tulipanów, lecz kieruje swe zainteresowania na człowieka - podłą roślinę, znacznie mniej przyjemną do oglądania, a zwłaszcza znacznie oporniejszą do zakwitnięcia.

Przyszło mu więc do głowy, że pakiet zawiera po prostu papiery i że te papiery dotyczą polityki.

Ale dlaczego Ruart de Pulten wręcza papiery dotyczące polityki Korneliuszowi, który

**szczyił się tym, że jest mu
całkowicie obca ta gałąź wiedzy,
znacznie, jego zdaniem
ciemniejsza niż chemia, a nawet
niż alchemia?**

**Był to prawdopodobnie depozyt,
który Kornel, w obawie przed
niechęcią, jaką zaczynali go
otaczać wdzięczni rodacy,
wręczył swemu chrzestnemu
synowi; a było to tym
zręczniejsze pociągnięcie ze
strony Ruarta, że w razie czego,
na pewno nie u Korneliusza,
dalekiego od wszystkich intryg,
będą szukać jakiegoś depozytu.**

**Zresztą, gdyby pakiet zawierał
cebulki, to - o ile Boxtel znał
swego sąsiada - Korneliusz nie**

**wytrzymałby i w tejże chwili
chciałby ocenić bodaj pobieżnie
wartość otrzymanego prezentu.**

**Wręcz przeciwnie, Korneliusz z
całym szacunkiem odebrał pakiet
z rąk Ruarta i z tym samym
szacunkiem położył do szuflady,
wpychając w sam kąt, przede
wszystkim chyba po to, ażeby
leżał w ukryciu, a następnie i
dlatego, żeby nie zajmował zbyt
wiele miejsca przeznaczonego dla
cebulek.**

**Gdy pakiet spoczywał już w
szufladzie, Kornel de Witt
wstał, uścisnął dłonie
gospodarza domu i skierował
kroki w stronę drzwi.**

**Korneliusz chwycił szybko
świecznik do ręki i rzucił się
naprzód, żeby oświetlić drogę.**

**Światło zniknęło powoli z
oszkłonego gabinetu i ukazało**

**się na schodach, potem w sieni,
a następnie na ulicy, wciąż
jeszcze zatłoczonej gapiami,
pragnącymi popatrzeć, jak będzie
wsiadał do powozu Kornell de
Witt.**

**Zazdrośnik bynajmniej nie
pomylił się w swoich
przypuszczeniach. Depozyt
wręczony przez Kornela de Witta
chrzestnemu synowi i starannie
przez niego schowany do szafy
zawierał korespondencję Jana z**

panem de Louvois.

**Tylko że Kornel de Witt
powierzył ten depozyt
chrześniakowi - jak potem**

informował swego brata - nie nasuwając mu cienia podejrzeń co do politycznej doniosłości pakietu.

Nakazał mu jedynie, żeby nie wydawał depozytu nikomu, tylko jemu samemu lub osobie mającej pisemne upoważnienie, niezależnie od tego, kto by się po pakiet zgłosił.

Jak widzieliśmy, Korneliusz zamknął listy do szafy z najcenniejszymi cebulkami.

Potem Ruart wyjechał, światła zgasły, hałasy ucichły i niebawem nasz młody uczonek przestał myśleć o pakiecie, o którym w przeciwieństwie do niego usilnie myślał Boxtel: niczym doświadczony pilot widział on w tym pakiecie daleką i ledwie jeszcze dostrzegalną chmurkę, ale z gatunku tych, co

to pęcznieją w trakcie swej drogi po niebie i kryją w sobie burzę.

Teraz oto wszystkie paliki naszej opowieści powtykane są, jak się patrzy, w żyzną ziemię, rozciągającą się od Dordrechtu do Hagi. Kto zechce, ten podąży, kierując się nimi, w przyszłość dalszych rozdziałów. Co zaś do nas, to dotrzymaliśmy danego słowa i udowodniliśmy, że ani Kornel, ani Jan de Witt nigdy nie mieli w całej Holandii tak zaciekłych wrogów, jak ten, którego miał van Baerle w swoim najbliższym sąiedztwie w osobie mynheera Izaaka Boxtela.

A tymczasem szczęśliwy w swej niewiedzy hodowca tulipanów kroczył ku celowi wytkniętemu przez stowarzyszenie haarlemskie i od ciemnobrunatnego tulipana

**doszedł już do kwiatu barwy
palonej kawy. Jeśli wrócimy do
niego akurat tego samego dnia,
kiedy w Hadze rozgrywały się
opisane przez nas wydarzenia,**

**zastaniemy go około godziny
pierwszej po południu
wyjmującego z ziemi malutkie
jeszcze cebulki, otrzymane z
nasion tulipana barwy palonej
kawy, tego samego tulipana,
którego kwitnienie, dotychczas
hamowane, przewidziane było na
wiosnę roku 1673 i miało dać
niechybnie w wyniku wielki
czarny tulipan, oczekiwany przez
stowarzyszenie haarlemskie.**

Dnia dwudziestego sierpnia 1672 roku o godzinie pierwszej po południu Korneliusz siedział w swojej suszarni z nogami na poprzeczce stołu okrytego dywanem i, wsparty na łokciach, przyglądał się z rozkoszą trzem małutkim cebulkom, które zdołał odjąć od cebulki macierzystej: czyste, doskonałe, nieskalane, bezcenne jako potwierdzenie teorii powstania jednego z najcudowniejszych tworów wiedzy i przyrody. Pomyślny wynik tego połączenia miał na zawsze uświetnić nazwisko Korneliusza van Baerle.

- Wyhoduję wielki czarny tulipan - mówił sam do siebie van Baerle, delikatnie odejmując małe cebulki. - Otrzymam ufundowaną nagrodę w wysokości stu tysięcy florenów. Rozdam ją

biednym w Dordrechcie. W ten sposób nienawiść, jaką każdy bogaty wzbudza w rodakach w czasie wojen domowych, zostanie ugłaskana i będę mógł, nie obawiając się ani republikanów, ani oranżystów, nadal utrzymywać moje plantacje w kwitnącym stanie. Nie sądzę także, aby w czasie jakichś rozruchów sklepikarze z Dordrechtu czy robotnicy z portu przyszli wyrywać mi z ogrodu cebulki, ażeby nakarmić nimi swoje rodziny, tak jak się niekiedy po cichu odgrażają, gdy rozejdzie się pogłoska, że zapłaciłem za którąś z cebulek dwieście czy trzysta florenów. Tak, to już postanowione, rozdám biednym sto

**tysiący florenów uzyskanych
tytułem nagrody.**

Chociaż...

**Po tym "chociaż" Korneliusz
van Baerle zrobił pauzę i
westchnął:**

**- Chociaż, jak przyjemnie
byłoby poświęcić te pieniądze na
powiększenie plantacji czy nawet
na podróż na Wschód, do ojczyzny
tych pięknych kwiatów...**

**Niestety! takie myśli należy w
ogóle wybić sobie z głowy w
dzisiejszych czasach: muszkiety,
sztandary, bębny i proklamacje
- oto, co w tej chwili wysuwa
się na pierwszy plan.**

**Van Baerle uniósł oczy ku
niebu, z piersi wydarło mu się
westchnienie.**

Ale zaraz skierował wzrok z powrotem na swoje cebulki, które w jego pojęciu były znacznie ważniejsze od wszelkich muszkietów, sztandarów, bębnow i proklamacji - słowem tego wszystkiego, co służyło tylko do wytwarzania zamętu w głowie poczciwego człowieka - i powiedział półgłosem:

- Jakież piękne są te okazy cebulek! Takie gładkie, zgrabne, a zarazem pełne melancholii, co wróży mojemu tulipanowi czerń hebanu! Na ich naskórku nie widać naczynek rozprawadzających soki, są niedostrzegalne gołym okiem. Na pewno ani jedna plamka nie zbruka żałobnej szaty kwiatka, który mi będzie zawdzięczał swe narodziny.

Jak nazwać to dziecię moich nocy bezsennych, mojej pracy,

**moich myśli? Tulipa Nigra
Baerlaensis.**

**Tak, Baerlaensis: to piękna
nazwa. Cała tulipanowa Europa,
to znaczy cała elita
intelektualnej Europy zadrży,
gdy wiatry rozniosą tę nowinę na
cztery strony świata.**

**Wielki czarny tulipan został
odkryty. Jaka jest jego nazwa? -
będą pytali hodowcy. - Tulipa
Nigra Baerlaensis.- Dlaczego**

**Baerlaensis? - Z uwagi na jego
odkrywcę, van Baerlego -
odpowiedzą im inni. - A któż to
taki, ten van Baerle? - To ten,
co to już odkrył pięć nowych**

odmian: Janina, Jan de Witt, Kornel i tak dalej. Tak, to jest moja ambicja! Ale nikt z jej powodu nie będzie przelewał łez. O tulipanie Nigra Baerlaensis będzie się mówiło jeszcze wtedy, kiedy, być może, mój ojciec chrzestny, ten wielki polityk, będzie znany już tylko z nazwy, jaką nadałem na jego cześć tulipanowi.

Co za urocza cebulka...

Gdy mój tulipan zakwitnie - ciągnął dalej swój monolog Korneliusz - wówczas, jeśli spokój do tego czasu znów zagości w Holandii, rozdám biednym tylko pięćdziesiąt tysięcy florenów. W końcu to i tak wiele ze strony kogoś, od kogo nic się właściwie nie należy. A te drugie pięćdziesiąt tysięcy zużytkuję na

doświadczenia. Za te drugie pięćdziesiąt tysięcy spróbuję dopiąć tego, że mój tulipan będzie pachniał. Ach! gdybyż mi się udało obdarzyć tulipan zapachem róży czy goździka, czy nawet jakąś zupełnie nie znaną wonią, co byłoby jeszcze lepsze! Gdybym zdołał przywrócić temu królowi wszystkich kwiatów jego naturalny, przyrodzony mu zapach, który zgubił przechodząc ze swego tronu na Wschodzie na tron europejski, tę woń, jaką ma jeszcze na Półwyspie Indyjskim, w Goa, w Bomabju, w Madrasie, a zwłaszcza na wyspie, która, jak nas zapewniają, była ongiś rajem na ziemi, na wyspie zwanej Cejlonem - wówczas, o chwało! Twierdzę stanowczo, że wtedy wolałbym być Korneliuszem van Baerle niż Aleksandrem, Cezarem

czy Maksymilianem.

**Korneliusz delectował się tymi
rozważaniami. Korneliusz cały
bez reszty pogrążył się w**

najsłodszych marzeniach.

**Nagle ktoś szarpnął niezwykle
gwałtownie dzwonek przy wejściu
do suszarni.**

**Korneliusz wzdrygnął się,
osłonił dłońmi cebulki i
odwrócił się w stronę drzwi
wołając:**

- Kto tam?

**- Proszę pana - rozległ się
głos służącego - jakiś posłaniec
z Hagi.**

- Posłaniec z Hagi? A czego

chce?

- Proszę pana, to Craeke.

- Craeke, zaufany służący pana Jana de Witta? Dobrze, niech zaczeka!

- Ja nie mogę czekać - odezwał się drugi głos na korytarzu.

W tej samej chwili, łamiąc zakaz, Craeke wtargnął do suszarni.

To gwałtowne wejście było takim wyłomem w obyczajach panujących w domu van Baerlego, że ten, widząc, jak Craeke wpada do suszarni, zrobił kurczowy ruch ręką osłaniając swoje skarby, skutkiem czego dwie bezcenne cebulki spadły, jedna do kominka, druga potoczyła się pod stojący w pobliżu mniejszy stół.

- Tam do licha! - krzyknął van Baerle rzucając się na

poszukiwanie cebulek - co się stało, Craeke?

- Łaskawy panie - odparł Craeke, kładąc jakiś papier na dużym stole, gdzie pozostała trzecia cebulka - zechciej pan przeczytać to pismo bez chwili zwłoki.

Mówiąc to Craeke, któremu się przywidziało, że na ulicach Dordrechtu zaczynają się takie same zamieszki, jakich dopiero co był świadkiem w Hadze, wypadł z pokoju nie spojrzawszy za siebie.

- Dobrze, już dobrze, drogi Craeke - mruknął Korneliusz sięgając ręką pod stół, ażeby wydostać stamtąd cenną cebulkę -

zaraz go przeczytam, ten twój papier.

Potem, podniósłszy cebulkę i położywszy ją we wgłębieniu dłoni dla obejrzenia, dodał:

- Świetnie, jedna jest nie uszkodzona. Licho nadało tego Craeke'a! Kto to widział, żeby wpadać jak wichur do mojej suszarni! No, a teraz poszukajmy drugiej.

I nie wypuszczając z ręki cebulki zbiega, van Baerle rzucił się do kominka, ukląkł i palcami zaczął grzebać w popiele, na szczęście już zimnym.

Po chwili wyczuł pod palcami drugą cebulkę i westchnął z ulgą:

- Świetnie, mam i tę.

**Przyjrząwszy się jej z
ojcowską niemal troską, dodał:
- Nienaruszona, tak jak i
pierwsza.**

**W tej samej chwili, gdy
Korneliusz, jeszcze na
klęczkach, oglądał drugą
cebulkę, ktoś znów szarpnął
drzwi suszarni i otworzył je tak
gwałtownie, że Korneliusz
poczuł, jak do policzków i do
uszu uderza mu war złości - tego
najgorszego doradcy.**

**- Co znowu? - krzyknął. - Do
diabła, czyy wszyscy powariowali
w tym domu?**

**- Łaskawy panie! Łaskawy
panie! - wołał służący wpadając
do suszarni z twarzą jeszcze
bardziej pobladłą i miną
bardziej wystraszoną niż Craeke.**

**- Co tam? - zapytał
Korneliusz, przeczuwając w tym**

**dwukrotnym złamaniu przepisów
jakiś nieszczęście.**

**- Ach, proszę łaski pana,
niech pan ucieka, i to szybko! -
krzyczał sługa.**

- Ja mam uciekać? Dlaczego?

**- Dom jest pełen straży
stanowej.**

- Czego chcą ci ludzie?

- Szukają łaskawego pana!

- Po co?

- Żeby go zaaresztować.

- Zaaraszować? Mnie?

**- Tak, łaskawy panie: są w
asyście sędziego.**

**- Co to wszystko ma znaczyć? -
zapytał van Baerle ściskając w**

**dłoniach dwie cebulki i wbijając
przerażony wzrok w otwarte
drzwi.**

**- Wchodzą już po schodach, już
wchodzą! - wrzasnął sługa.**

**- Ach, moje drogie dziecko,
mój szlachetny panie! - rozległo
się zawodzenie piastunki, która z
kolei ukazała się w suszarni. -
Weź swoje złoto, swoje klejnoty
i uciekaj!**

**- Ale którądy mam uciekać,
niani! - pytał van Baerle.**

- Skacz przez okno!

**- Dwadzieścia pięć stóp
wysokości!**

**- Spadniesz na pulchną ziemię,
jest jej tam ze sześć sóp.**

**- No tak, ale spadnę na
tulipany!**

- Mniejsza o to, skacz!

**Korneliusz wziął trzecią
cebulkę, zbliżył się do okna,**

**otworzył je, ale zanim jeszcze
uświadomił sobie lęk przed
wysokością, z jakiej miał
skoczyć, przeszła go myśl o
zniszczeniach, jakie spowoduje w
swoich plantacjach.**

Powiedział krótko:

- Przenigdy!

I odstąpił od okna.

**W tej chwili poprzez
balustradę schodów błysnęły
halabardy żołnierzy.**

**Piastunka uniosła oczy ku
niebu.**

**Co zaś do Korneliusza, trzeba
tu powiedzieć nie tyle na
pochwałę człowieka, co hodowcy
tulipanów - jedyną jego troską
były bezcenne cebulki.**

**Wzrokiem poszukał kawałka
papieru, żeby je zawiązać,
zauważył kartkę z Biblii
pozostawioną na stole przez**

**Craeke'a, chwycił ją, nie
pamiętając w swym wielkim
zdeenerwowaniu, skąd się tu**

**wzięła, owinał w nią trzy
cebulki i szybko schował na
piersiach. W tej samej chwili do
suszarni weszli żołnierze z
sędzią na czele.**

**- Czy jesteś pan doktorem
Korneliuszem van Baerle? -
zapytał sędzia, choć doskonale
znał młodego uczonego; ale było
to zgodne z przepisami prawnymi
i nadawało, jak widać, wielką
powagę śledztwu.**

**- Tak, to ja nim jestem,
sędzio van Spennen - odparł**

Korneliusz, kłaniając się z wdziękiem - a pan wiesz o tym doskonale.

- Proszę wręczyć nam dokumenty rokoszan, które ukrywacie u siebie.

- Dokumenty rokoszan? - powtórzył za nim Korneliusz, zupełnie oszołomiony tym kategorycznym żądaniem.

- Och, nie udawaj waść zdziwionego.

- Przysięgam, sędzio van Spennen - odparł Korneliusz - że nie mam najmniejszego pojęcia, o co chodzi.

- To naprowadzę was na trop, doktorze - powiedział sędzia. - Oddajcie nam dokumenty, które ten zdrajca Kornel de Witt złożył u was w styczniu tego roku.

Nagle błyskawica oświeciła

pamięć Korneliusza.

- Ho, ho! - ciągnął dalej van Spennen - nareszcie zaczynacie sobie przypominać, prawda?

**- Oczywiście, ale waść
pamięł o dokumentach rokoszan,
ja zaś nie mam nic w tym
rodzaju.**

- Teraz znów zaprzeczacie?

- Oczywiście!

**Sędzia odwrócił się, żeby
obrzucić okiem całe
pomieszczenie.**

**- Który to pokój w tym domu
nazywa się suszarnią? - zapytał.**

**- To właśnie ten, gdzie się w
tej chwili znajdujemy, sędzio
van Spennen - poinformował go**

gospodarz.

Sędzia rzucił okiem na świstek papieru, leżący na samym wierzchu trzymany przez niego dokumentów.

- To dobrze - powiedział wreszcie jak ktoś, kto wie, co ma robić.

Po chwili zwrócił się znów do Korneliusza:

- Odda mi pan te dokumenty? - zapytał.

- Nie mogę, sędzio van Spennen. Nie należą one do mnie, zostały mi powierzone tytułem depozytu, depozyt zaś jest rzeczą świętą.

- Doktorze Korneliuszu - odezwał się sędzia - w imieniu Stanów nakazuję panu otworzyć tę szufladę i wręczyć mi papiery w niej zawarte.

Palcem wskazał trzecią szufladę pękatej szafy, stojącej w pobliżu kominka.

Istotnie, właśnie w trzeciej szufladzie znajdowały się papiery wręczone chrześniakowi przez Ruarta de Pulten, dowód, że policja była doskonale poinformowana.

- Odmawiasz pan? - zapytał van Spennen patrząc na osłupiałego ze zdumienia Korneliusza. - A więc otworzę je sam.

Sędzia wyciągnął szufladę na całą jej długość, wyjął najpierw ze dwadzieścia cebulek, starannie ułożonych i opatrzonych etykietkami, a następnie pakiet dokumentów, pozostający dokładnie w takim stanie, w jakim został oddany do schowania przez nieszczęsnego Kornela de Witta.

**Sędzia przełamał pieczęcie,
rozdarł kopertę, rzucił chciwie
okiem na pierwsze arkusiki,
jakie mu się ukazały, i zawołał
grzmiącym głosem:**

**- Stwierdzam, że władze nie
zostały wprowadzone w błąd
fałszywym doniesieniem.**

**- Jak to? - zapytał
Korneliusz. - Co to jest?**

**- Dość już udawać niewiniątko,
mości van Baerle - zgromił go
sędzia. - Proszę za mną!**

- Co to znaczy?

**- To, że aresztuję waści w
imieniu Stanów!**

Wówczas jeszcze nie dokonywano

aresztowań w imieniu Wilhelma Orańskiego. Za krótko był stathouderem.

- Mnie aresztować? - nie wierzył własnym uszom Korneliusz. - Cóżem takiego uczynił?

- To, że aresztuję waści w imieniu Stanów! sądem.

- Gdzie?

- W Hadze.

Korneliusz nie mógł się otrząsnąć ze zdumienia. Ucałował starą piastunkę, odchodzącą od zmysłów, uścisnął dłonie szlochającym sługom i poszedł za sędzią, który zamknął go do karetki jako więźnia stanu i kazał zawieźć, co koń wyskoczy, do Hagi.

8. Wtargnięcie

Wyżej opisane zdarzenie było, jak można się łąco domyślić, szatańskim dziełem mynheera Izaaka Boxtela. Przypominamy sobie zapewne, że dzięki lunecie nie stracił on z oczu najdrobniejszego nawet szczegółu spotkania Kornela de Witta ze swym chrzestnym synem. Wiemy też

dobrze, że nie usłyszał on niczego, ale wszystko zobaczył.

A zatem staje się dla nas oczywiste, że domyślił się ważności dokumentów, powierzonych przez Ruarta de Pulten chrześniakowi, gdy zobaczył, jak ten ostatni starannie chowa wręczony mu pakiet do szuflady, gdzie trzymał najcenniejsze cebulki.

Toteż gdy Boxtel, który znacznie uważniej śledził

**przebieg wydarzeń politycznych
niż jego sąsiad, dowiedział się,
że Kornel de Witt został pojmany**

**pod zarzutem zdrady stanu,
pomyślał sobie w duchu, że
wystarczy szepnąć słówko, a
chrzestny synalek zostanie
zaaresztowany razem ze swoim
chrzestnym ojczulkiem.**

**Jednakże, choć serce mu
skakało z radości, z początku
wzdrygnął się na myśl o tym, że
ma zadenuncjować człowieka i że
jego meldunek może zaprowadzić
ofiara na szafot.**

**Ale najgroźniejszą cechą złych
myśli jest to, że zły duch**

siedzący w człowieku pomału się z nimi oswaja.

Zresztą, mynheer Izaak Boxtel dodawał sobie otuchy takim sofizmatem:

Kornel de Witt musi być złym obywatelem, skoro został oskarżony o zdradę stanu i aresztowany.

Co się zaś tyczy mnie, to jestem dobrym obywatelem, gdyż nie jestem oskarżony absolutnie o nic i przebywam na wolności.

Otóż jeżeli Kornel de Witt jest złym obywatelem, co jest rzeczą pewną, ponieważ został oskarżony o zdradę stanu i aresztowany, zatem jego wspólnik Korneliusz van Baerle jest nie mniej złym obywatelem od niego.

A zatem, ponieważ ja jestem dobrym człowiekiem, a do obowiązków dobrych obywateli

należy denuncjowanie złych obywateli, moim więc, Izaaka Boxtela, obowiązkiem jest zadenuncjonowanie Korneliusza van Baerle.

Jednakże to rozumowanie, pomimo swej pozornej słuszności, nie trafiłoby tak całkowicie do przekonania Boxtelowi i, być może, zazdrośnik nie uległby samej tylko żądzy zemsty kłusującej jego serce, gdyby na odsiecz demonowi zazdrości nie pośpieszył demon chciwości.

Boxtel wiedział, do jakiego punktu doszedł van Baerle w poszukiwaniu czarnego tulipana.

Jakkolwiek niesłychanie

skromny, doktor Korneliusz nie zdołał jednak ukryć przed najbliższymi, że ma prawie całkowitą pewność zdobycia w roku pańskim 1673 wielkiej nagrody w wysokości stu tysięcy florenów, ufundowanej przez Stowarzyszenie Ogrodników w Haarlemie.

Otóż ta właśnie prawie całkowita pewność van Baerlego była przyczyną gorączki trawiącej Izaaka Boxtela.

Gdyby Korneliusz został aresztowany, w jego domu zapanowałoby najpewniej wielkie zamieszanie. W nocy po jego aresztowaniu nikomu nie przyjdzie do głowy pilnować tulipanów w ogrodzie.

Tej właśnie nocy Boxtel przelezie przez mur, a ponieważ

wie, gdzie się znajduje cebulka mająca zrodzić wielki czarny tulipan - porwie ją i czarny tulipan zamiast zakwitnąć u sąsiada, zakwitnie u niego, i nie kto inny tylko on, Boxtel, a nie Korneliusz, otrzyma w nagrodę sto tysięcy florenów, nie mówiąc już o najwyższym zaszczyście, jakim będzie nazwanie nowej odmiany Tulipa Nigra Boxtellensis.

Takie perspektywy zaspokajały nie tylko zawiść, ale także zachłanność.

Na jawie Boxtel nie mógł oderwać się myślą od wielkiego czarnego tulipana; gdy spał - o niczym innym nie śnił.

Wreszcie dziewiętnastego sierpnia około drugiej po południu pokusa stała się tak silna, że mynheer Izaak nie był

w stanie dłużej się jej opierać.

**Ułożył więc doniesienie,
anonimowe w którym drobiazgowo
szczegóły miały zastąpić
wiarygodność, i wrzucił pismo na
pocztę.**

**Nigdy ziejący jadem papier,
wsunięty do brązowych paszczy w
Wenecji, nie wywarł szybszego i
straszniejszego skutku.**

**Jeszcze tego samego wieczora
wiadomość znalazła się w rękach
prezesa sądu, który nie tracąc
ani chwili zwołał na następny
dzień kolegium sędziowskie.
Zebrano się więc nazajutrz już
od rana, natychmiast powzięto**

decyzję o aresztowaniu i wręczono nakaz do wykonania sędziemu van Spennenowi; ten jak widzieliśmy, wywiązał się z zadania należycie, jak przystało na uczciwego Holendra, i zaaresztował Korneliusza van Baerle dokładnie w chwili, gdy oranżyści hascy przypiekali szczątki Kornela i Jana de Wittów.

Ale czy to przez wstyd, czy wskutek załamania się w zbrodniczych zamiarach, Izaak Boxtel nie miał odwagi skierować tego dnia lunety ani na ogród, ani na pracownię, ani na suszarnię.

Aż nadto dobrze wiedział, co będzie się działo w domu nieszczęsnego doktora Korneliusza, nie miał wcale potrzeby tam zaglądać. Nawet nie

**ruszył się, gdy jego jedyny
sługa, który zazdrościł losu
służącym van Baerlego nie mniej
niż Boxtel zazdrościł losu ich
panu, wszedł do pokoju. Boxtel
powiedział:**

**- Nie wstanę dziś wcale. Czuję
się niezdrów.**

**Okolo godziny pierwszej
usłyszał na ulicy wielki hałas i
zatrzęsły nim dreszcze. W tej
chwili był bledszy niż człowiek
naprawdę chory, mocniej drżał
niż w ataku gorączki.**

**Służący znowu wszedł do
pokoju. Boxtel naciągnął kołdrę
na twarz.**

**- Ach, proszę pana - zawołał
sługa, podejrzewając w głębi
duszy, że jego utyskiwania nad
losem van Baerlego stanowią dla
jego pana w pewnym sensie dobrą
nowinę - ach, proszę pana, pan**

wcale nie wie, co się tu teraz wyrabia!

**- Skąd mam wiedzieć? -
wymamrotał Boxtel w sposób ledwo
zrozumiały.**

**- Otóż w tej chwili, proszę
pana, aresztują pańskiego
sąsiada, pana Korneliusza van
Baerle, pod zarzutem zdrady
stanu!**

**- Ach - wykrztusił z siebie
Boxtel zamierającym głosem - to
niemożliwe!**

**- Dalibóg! Przynajmniej tak
ludzie mówią. A zresztą sam
widziałem na własne oczy, jak
wchodził do jego domu sędzia van**

Spennen i pachółkowie miejscy.

- No, jeżeli sam widziałeś, to inna sprawa.

- W każdym razie zasięgnę jeszcze języka - powiedział sługa. - Może pan być zupełnie spokojny, opowiem o wszystkim.

Boxtel słabym skinieniem głowy zachęcił go do wytrwania w zapale. Służący wyszedł i po kwadransie wrócił z nowinami.

- Tak, proszę pana, wszystko, co mówiłem, to najczystsza prawda.

- Jak to?

- Pan van Baerle został aresztowany, wsadzony do karetki i powieszony do Hagi.

- Do Hagi?

- Tak, i jeżeli to prawda, co ludzie gadają, nie będzie mu tam za słodko.

- A co ludzie gadają? - spytał

Boxtel.

**- A to, proszę łaskawego pana
- choć może to się okazać
wierutnym łgarstwem - że w tej
właśnie chwili ludność Hagi
zarzyna Kornela i Jana de
Wittów.**

**- Och! - wymruczał, a raczej
wycharczał Boxtel zamykając
oczy, żeby nie oglądać sceny,
jaka mu się prawdopodobnie
ukazała.**

**- Do diaska! - bąknął sam do
siebie służący wychodząc -
mynheer Izaak Boxtel musi być
doprawdy bardzo cierpiący,
jeżeli nie wyskoczył z łóżka**

słyszając taką nowinę.

Istotnie, Izaak Boxtel był bardzo cierpiący, tak cierpiący, jak tylko może być człowiek, który dopiero co zamordował innego człowieka.

Ale przecież morderstwo to zostało dokonane w podwójnym celu. Pierwszy został już osiągnięty, pozostawał jeszcze do wypełnienia drugi.

Zapadła noc, ta właśnie noc, której tak oczekiwał Boxtel. Toteż gdy ściemniło się na dobre, wstał z łóżka. Potem wlaź na swój sykomor.

Jego obliczenia nie zawiodły: rzeczywiście nikomu na myśl nie przyszło pilnować ogrodu. W domu wszystko było przewrócone do góry nogami, służba straciła głowę.

Słyszał, jak zegar wydzwania

dziesiątą, jedenastą, północ...

**O północy, z sercem
zamierającym w piersi, z rękami
drżącymi i twarzą trupiobladą,
Boxtel zlazł z drzewa, przyniósł
drabinę, przystawił ją do muru,
wspiął się na przedostatni
szczebel i zamarł nasłuchując.**

**Wokoło panowała cisza.
Najłżejszy szmer nie mącił
nocnego spokoju. W całym domu
paliło się tylko jedno
światelko. Jaśniało ono w oknie
piastunki.**

**Ta cisza i ciemności ośmieliły
Boxtela.**

**Przełożył nogę przez mur,
zatrzymał się na chwilę na
szczybie, potem, nabrawszy
pewności, że nic mu nie grozi,
przełożył drabinę ze swego
ogrodu do ogrodu Korneliusza i
zszedł po niej do sąsiada.**

**Ponieważ wiedział z
dokładnością do jednego rzędka,
w którym miejscu posadzone są
młode cebulki przyszłego
czarnego tulipana, pobiegł w tym
kierunku, starając się jednak
trzymać alejek, ażeby nie
zdradziły go ślady stóp; gdy
dobiegnął na miejsce, skoczył jak**

**tygrys i radośnie zanurzył
dłonie w pulchnej ziemi.**

**Nie znalazł nic, pomyślał
więc, że się omylił.**

**A jednak na czoło wystąpił mu
kroplisty pot.**

**Zaczął grzebać tuż obok - nic.
Spróbował bardziej na prawo,**

potem na lewo - nic.

**Grzebał bardziej do przodu,
potem bardziej do tyłu - nic.**

**Wreszcie, gdy się zorientował,
że ziemia musiała być poruszona
nie dawniej niż tego samego
ranka - mało nie zwariował z
rozpaczy.**

**Rzeczywiście, gdy Boxtel
jeszcze wylegiwał się w łóżku,
Korneliusz poszedł do ogrodu,
wykopał cebulkę i jak
widzieliśmy, wyłuskał z niej
trzy młode.**

**Boxtel nie umiał się
zdecydować na opuszczenie
ogrodu. Gołymi rękami przekopał
ponad dziesięć stóp kwadratowych.**

**Nie było rady i musiał
wreszcie zdać sobie sprawę ze
swojej klęski.**

**Pijany wściekłością, dobrnął
do drabiny, wspiął się po niej,**

potem przeciągnął ją z ogrodu Korneliusza do swego, wrzucił ją tam i skoczył w ślad za nią.

Nagle zabłysnął mu ostatni promyk nadziei.

Młode cebulki mogły jeszcze być w suszarni!

Trzeba tylko dostać się do niej, tak jak się dostał do ogrodu. Tam znajdzie je na pewno.

Nie było to zresztą wcale teudną sprawą. Szyby suszarni dawały się unosić jak okna inspektowe. Korneliusz van Baerle uchylił je tego ranka jak zwykle, a nikomu nie przyszło do głowy, że trzeba je na noc opuścić. Cała trudność polegała na sprokurowaniu sobie dość długiej drabiny, dwudziesto_, a nie jedenastostopowej.

Boxtel przypomniał sobie, że

na ulicy, przy której mieszka,

**remontują jakiś dom i że stoi
przy nim olbrzymia drabina.
Jeżeli murarze jej nie
sprzątnęli, rozwiąże ona
świetnie wszystkie kłopoty.**

**Pobiegł do tego domu - drabina
była na miejscu.**

**Boxtel opuścił ją i z wielkim
trudem przydźwigał do swego
ogrodu. Z jeszcze większym
wysiłkiem przystawił ją potem do
domu Korneliusza.**

**Drabina sięgała akurat do
lufcika.**

**Boxtel schował do kieszeni
zapaloną już ślepą latarnię i**

wszedł po drabinie do suszarni.

Gdy znalazł się w tej świątyni, musiał oprzeć się o stół: nogi się pod nim uginały, serce waliło jak młotem.

Tutaj było dużo gorzej niż w ogrodzie. Można powiedzieć, że świeże powietrze odbiera cudzej własności jej nietykalność i nawet gdy ktoś bez wahania przesadzi płot lub wdrapie się po murze na drugą stronę, zatrzyma się jednak przed drzwiami czy oknem pokoju.

W ogrodzie Boxtel był tylko włóczęgą, w pokoju Boxtel był złodziejem.

Ale wreszcie zdobył się na odwagę: przecież nie po to przyszedł aż tutaj, żeby wracać do siebie z pustymi rękami.

Jednak na próżno szukał, otwierał i zamykał wszystkie

szuflady, nawet tę, gdzie Korneliusz trzymał fatalny dla siebie depozyt - znalazł jedynie ułożone w nieskazitelny porządku, z etykietami jak w ogrodzie botanicznym, odmiany Jana de Witta, tulipana brunatnego, tulipana koloru mlecznej kawy, ale ani śladu czarnego tulipana, a raczej młodych cebulek, w których ten skarb drzemał jeszcze ukryty w zalążku kwiatowym.

A jednak w rejestrze nasion i młodych cebulek, prowadzonym przez van Baerlego systemem

podwójnej buchalterii z większą

starannością i dokładnością niż księgi handlowe najpoważniejszych firm w Amsterdamie, Boxtel wyczytał, co następuje:

Dziś w dniu dwudziestym sierpnia 1672 roku wykopałem cebulkę wielkiego czarnego tulipana i rozdzieliłem ją na trzy niezkazitelne, młode cebulki.

- Młode cebulki! Młode cebulki! - wył Boxtel, myszkując po całej suszarni. - Gdzież, u licha, mógł je schować?

Nagle stuknął się tak mocno w czoło, że mało sobie nie spłaszczył czaszki, i wrzasnął:

- Och, ja nieszczęsny! Ach, po trzykroć potępiony! Czy można rozłączyć się z młodymi

cebulkami? Czy zostawia się je w Dordrechcie, gdy się człowiek udaje do Hagi, czy można żyć bez cebulek, gdy są to cebulki czarnego tulipana?! Musiał zdążyć je zabrać ten nędznik! Ma je przy sobie, porwał je z sobą do Hagi!

W świetle tej błyskawicy Boxtel dojrzał całą otchłań swojej na nic nie przydatnej zbrodni.

Jak gromem rażony zwalił się na ten sam stół, na to samo miejsce, gdzie przed paroma zaledwie godzinami nieszczęsny van Baerle długo zachwycił się i rozkoszował widokiem cebulek czarnego tulipana.

- No cóż - szepnął wreszcie zawistnie, podnosząc śmiertelnie bladą twarz - przecież na dobrą sprawę może je zachować tylko

**tak długo, jak długo będzie żył,
a więc...**

**Zakończenie ohydnej myśli
rozpłynęło się w okrutnym
uśmiechu.**

**- Cebulki znajdują się w Hadze
- mruknął - a więc i ja nie mogę
dłużej pozostawać w Dordrechcie.**

Do Hagi po cebulki! Szybko!

**I nie zwracając najmniejszej
uwagi na porzucone tu
niezmierzone skarby - tak bardzo
absorbował go inny nieoszacowany
skarb - Boxtel wydostał się
przez okno, zsunął się po
drabinie, odniósł na miejsce
narzędzie kradzieży i rycząc**

**głucho jak drapieżne zwierzę,
powrócił do domu.**

9. Rodzinna cela

**Zbliżała się północ, gdy
nieszczęsny van Baerle został
wciągnięty na listę więźniów
Buytenhofu. Stało się tak, jak
przewidziała Róża. Na widok
pustej celi Kornela tłum zapalał
tak wielkim gniewem, że gdyby
ojciec Gryphus nawinął mu się
pod rękę, zapłaciliby na pewno
życiem za swego więźnia.**

**Tymczasem gniew tłumy znalazł
ujście w mordowaniu braci de
Witt, gdyż zdołano ich dogonić
dzięki przezorności Wilhelma - a
był to wielce przezorny człowiek
- który nakazał zamknięcie bram
miejskich.**

Nadeszła więc chwila, kiedy

więzienie się opróżniło i tam gdzie do niedawna rozlegał się niesamowity hałas, przetaczający się jak grzmot po schodach budynku, zapanowała wreszcie cisza.

Róża skorzystała z tej chwili, wyszła ze swej kryjówki i wyprowadziła ojca.

W więzieniu nie było żywej duszy, po cóż więc pozostawać tam, kiedy na Tol_Heku dokonuje się morderstwa?

Gryphus, cały drżący, wylazł w ślad za swą odważną córką. Oboje zamknęli jako tako główną bramę - powtarzam jako tako, gdyż była ona na wpół strzaskana. Nosiła na sobie wyraźne ślady potężnej fali gniewu, która się wtedy przewaliła.

Okolo godziny czwartej hałas powrócił z dawną siłą, ale tym

razem nie było w nim nic groźnego dla Gryphusa i jego córki; wrzawa wybuchła wokół trupów wleczonych na zwykłe miejsce kaźni po to, by je tam powiesić. Róża ukryła się znów, ale tylko dlatego, że nie chciała być świadkiem potwornego widowiska.

O północy rozległo się kołatanie do bramy więziennej, a raczej do ustawionej w tym miejscu barykady.

To przywieziono Korneliusza van Baerle.

Gdy dozorca Gryphus odebrał nowego gościa i przeczytał w

**rejestrze jego personalia,
mruknął z nieprzyjaznym
uśmiechem:**

**- Chrzestny syn Kornela de
Witta! Ach, młodzieńcze, mamy tu
właśnie rodzinną celę, możemy ją
odnająć!**

**I zachwycony swoim dowcipem,
zajadły oranżysta wziął do ręki
kaganek i pęk kluczy, aby
zaprowadzić Korneliusza do tej
samej celi, którą rankiem tegoż
dnia opuścił Kornel de Witt
udając się na wieczyste wygnanie
w zrozumieniu wielkich
moralizatorów, którzy wygłaszają
w czasach rozruchów taki
aksjomat wyższej polityki:**

"Tylko zmarli nie powracają".

**Tak, Gryphus zamierzał
wprowadzić chrzestnego syna do
celi chrzestnego ojca.**

W czasie drogi, którą

**zrozpaczony hodowca tulipanów
musiał przebyć idąc do celi, do
uszu jego nie dobiegło nic poza
szczekaniem psa, a przed oczami
mignęła przelotnie twarz młodej
dziewczyny.**

**Pies, brzęcząc grubym
łańcuchem, wylazł z zagłębienia
w murze, służącego mu za budę, i
obwąchał Korneliusza, by dobrze
rozpoznać jego zapach, jeśli
kiedyś otrzyma rozkaz
rozszarpania go na kawały.**

**Co zaś do młodej dziewczyny,
to otworzyła okienko swojej**

**izdebki pod schodami, chcąc
zobaczyć, kto tak ciężko opiera**

się o poręcz, że aż jęczy ona pod ciężarem ramienia. Trzymając w prawej ręce lampę, oświetliła pełną uroku twarz więźnia obramowaną pięknymi blond włosami, wijącymi się w pukle, lewą zaś zgarnęła na piersi białą nocną koszulę, gdyż nieoczekiwane przybycie Korneliusza wyrwało ją z pierwszego snu.

Był to piękny obraz, godny pędzla mistrza Rembrandta: czarna otchłań krętych schodów, oświetlona u góry czerwonym blaskiem kaganka trzymanego przez Gryphusa, jego ponura twarz u szczytu, melancholijne oblicze Korneliusza, wychylającego się przez poręcz, ażeby spojrzeć w dół, a pod nim, w obramowaniu oświetlonego okienka, słodka twarzyczka Róży

**i jej wstydlivy ruch,
niezupelnie przydatny z uwagi na
pozycje Korneliusza, który
stojac na gornym stopniu pieścił
roztargnionym i smętnym
wzrokiem**

**biale, krągłe ramiona
dziewczyny.**

**A na samym dole, już zupełnie
w cieniu, w miejscu gdzie
ciemność zacierała kontury
schodów, jarzyły się jak dwa
karbunkuły ślepiec brytana
potrzęsającego łańcuchem, na
którym kaganek Gryphusa i lampa
Róży zapalały to tu, to tam
jaśniejsze błyski.**

**Ale pędzel nieprześcignionego
mistrza nie umiałby odtworzyć
naglego wyrazu rozpaczki, jaki
ukazał się na twarzy Róży, gdy
zobaczyła bladego, pięknego
młodzieńca, jak powoli wchodzi**

**po schodach, i zrozumiała, do czego odnosiły się słowa wypowiedziane przez ojca:
"Mamy tu rodzinną celę".
Cała scena trwała chwilę zaledwie, znacznie krócej niż nasz opis. Potem Gryphus poczłapał dalej po schodach;**

Korneliusz musiał pójść za nim i po paru minutach dotarli do celi, której nie ma potrzeby opisywać, gdyż czytelnik poznał ją już uprzednio.

Gryphus palcem wskazał więźniowi posłanie, gdzie tyle wycierpiał męczennik, który tegoż samego dnia oddał Bogu

duszę, po czym pochwycił kaganek i wyszedł.

Korneliusz, pozostawiony w samotności, rzucił się na posłanie, ale nie mógł zmrużyć oka. Nie odrywał wzroku od wąskiego zakratowanego okienka, wychodzącego na Buytenhof. Zobaczył, jak ponad drzewami ukazuje się pierwsza zapowiedź dnia, którą niebo niby białym płaszczem otula ziemię.

Od czasu do czasu, pośród nocy, na dworze rozległ się tętent szybkich kopyt końskich, ciężkie buty wartowników uderzały o bruk przed więzieniem, a lonty arkebuz, rozplamieniające się w zachodnim wietrze, rzucały przelotne błyski aż na szyby celi.

Ale gdy tylko brzask poranny osrebrzył szczyty domów,

Korneliusz, chcąc wreszcie wiedzieć, czy w pobliżu jest jakaś żywa dusza, podszedł do okna i smutnym wzrokiem potoczył dookoła.

Na samym skraju placu wznosiła się jakaś czarna bryła, którą mgły poranka zabarwiały na granatowo, i odcinała się od białych domów nieregularnym kształtem.

Korneliusz rozpoznał szubienicę.

Na szubienicy wisiały dwa bezkształtne strzępy, dwa ociekające jeszcze krwią ciała.

Pocziwy ludek Hagi rozszarpał trupy swych ofiar, ale pieczołowicie przyciągnął szczątki na szubienicę, ażeby mieć pretekst do wypisania na olbrzymim plakacie obwieszczenia.

**Bystre, młode oczy Korneliusza
zdołały odczytać następujące
słowa, wyrysowane grubym
pędzlem
przez jakiegoś pacykarza
szyldów:**

**Tu wisi wielki łotr nazwiskiem
Jan de Witt i mały łotrzyk
Kornel de Witt, jego brat, obaj
wrogowie ludu, ale wierni
przyjaciele króla Francji**

**Korneliuszowi wydarł się z
gardła okrzyk zgrozy. Zdjęty
obłędnym przerażeniem, rzucił
się do drzwi i zaczął w nie**

walić pięściami i butami tak gwałtownie i natarczywie, że Gryphus przybiegł wściekły, z olbrzymim pękiem kluczy w ręku.

Otworzył drzwi, klnąc w okropny sposób na więźnia, który zmuszał go do fatygowania się poza godzinami do tego celu przeznaczonymi.

- Do kaduka! Czy on się wściekł, ten następny de Witt?! Toć ta cała rodzinka ma diabła za skórą!

- Panie, panie! - wołał Korneliusz chwytając strażnika za ramię i ciągnąc go w stronę okna - co tam jest napisane?

- Gdzie "Tam"?

- No, na tym afiszu!

Cały drżący, blady i zdyszany wskazywał w stronę placu, gdzie widniała szubienica z cynicznym napisem.

Gryphus wybuchnął śmiechem.

- Ha, ha! - wykrztusił

**wreszcie. - No tak, tam jest
napisane... Tak, drogi panie,
oto do czego się dochodzi, gdy
się prowadzi konszachty z
wrogami księcia Orańskiego.**

**- Panowie de Witt zostali
zamordowani! - wybełkotał
Korneliusz. Perlisty pot
wystąpił mu na czoło,
młodzieniec osunął się na
posłanie, ręce opadły mu wzdłuż
ciała, oczy miał zamknięte.**

**- Panów de Witt dotknęła
karząca ręka ludu - sprostował**

Gryphus. - Nazywacie to

**"zamordowani"? Ja powiadam:
"straceni".**

Widząc, że więzień nie tylko się uspokoił, ale jest wręcz przygnębiony, klucznik wyszedł z celi, gwałtownie zatrzaskując za sobą drzwi i z hałasem zasuważąc rygiel.

Gdy Korneliusz przyszedł do siebie, stwierdził, że jest sam, i uznał pomieszczenie, w którym przebywał - tę celę rodzinną, jak ją nazwał Gryphus - za przejściowy etap prowadzący nieuchronnie do okrutnej śmierci.

Ale ponieważ był filozofem, a w pierwszym rzędzie chrześcijaninem, zaczął recytować modlitwę za duszę ojca chrestnego, potem za duszę wielkiego pensjonarza, a wreszcie postanowił z pokorą

**poddać się wszelkim cierpieniom,
jakimi Pan Bóg zechce go
doświadczyć.**

**Potem powrócił z niebios na
ziemię, z ziemi do swojej celi i
upewniwszy się, że nikogo tu
oprócz niego nie ma, wyjął
ukryte na piersi trzy cebulki
czarnego tulipana i schował je
za kamionką, na której stawiano
tradycyjny dzban z wodą, w
najciemniejszym zakątku celi.**

**Daremny trud tylu lat!
Zniweczenie słodkich nadziei!
Jego skarb miał obrócić się w
nicość, tak jak on miał się
obrócić w proch! W więzieniu nie
było przecież ani źdźbła trawy,
ani okruszyny ziemi, ani promyka
słońca!**

**Myśl ta przyprawiała
Korneliusza o ponurą rozpacz, z
której wydobył go niezwykły**

przypadek.

Cóż to było?

**O tym właśnie opowiemy w
następnym rozdziale.**

10. Córka

dozorcy więzienia

**Tego samego wieczoru, gdy
Gryphus, przyniósłszy strawę
więźniowi, otwierał drzwi jego
celi - pośliznął się na
wilgotnej płycie i upadł,
usiłując złapać się za futrynę.
Ale chwyt był źle wymierzony i
dozorca złamał sobie rękę
powyżej napięstka.**

Korneliusz postąpił krok w jego stronę, ale ten, nie zdając sobie sprawy z powagi wypadku, warknął:

- To nic, nie ruszać mi się z miejsca!

Chciał się dźwignąć podpierając się ręką, ale kość chrupnęła. Dopiero wówczas Gryphus poczuł ból i krzyknął przeraźliwie.

Zrozumiał, że ma złamaną rękę, i ten tak twardy dla innych człowiek padł zemdłony w progu celi i leżał bez ruchu, zimny, podobny do trupa.

Tymczasem drzwi celi pozostały otwarte i Korneliusz znalazł się prawie na wolności.

Ale ani mu w głowie było korzystać z tego wypadku. Ze sposobu, w jaki ręka się ugięła, po chrupnięciu kości poznał, że

nastąpiło złamanie, że ból musi być nie do wytrzymania. Nie myślał więc o niczym innym, jak tylko o niesieniu pomocy poszkodowanemu, nie zważając na nieprzychylność, jaką dozorca okazał wobec niego w trakcie ich jedyne go spotkania.

Gdy Gryphus narobił hałasu padając, gdy potem jeszcze z piersi jego wydarł się jęk, na schodach rozległy się czyjeś szybkie kroki i po krótkiej chwili w drzwiach celi ukazało się piękne zjawisko - z kolei Korneliusz nie zdołał powstrzymać okrzyku, a za nim jak echo powtórzyła go młoda dziewczyna.

Piękna Fryzyjka, widząc ojca leżącego na podłodze i więźnia pochylonego nad nim, pomyślała w pierwszej chwili, że Gryphus -

**którego brutalność była jej
dobrze znana - został pokonany w
bójce, jaka wywiązała się
pomiędzy nim a więźniem.**

**Korneliusz zrozumiał, co się
dzieje w sercu dziewczyny,
dokładnie w tej samej chwili,
kiedy podejrzenie wkradło się do
jej duszy.**

**Już pierwszy uważniejszy rzut
oka wyjaśniał sytuację, toteż
zawstydzona, że mogła dopuścić
do głowy taką myśl, dziewczyna
podniosła na Korneliusza swe
piękne, wilgotne od łez oczy i
powiedziała:**

- Przepraszam i dziękuję,

panie. Przepraszam za to, co pomyślałam, i dziękuję za to, co waćpan zrobił.

Korneliusz poczerwieniał.

- Spełniłem jedynie swój obowiązek chrześcijański wspomagając bliźniego - odparł.

- Tak, ale wspomagając go dzisiaj wieczorem zapomniałeś waćpan o obelgach, jakimi cię obrzucił jeszcze dziś rano. To więcej niż ludzkie, panie, to więcej niż chrześcijańskie.

Korneliusz przyjrzał się uważniej pięknej dziewczynie, szczerze zdziwiony, słysząc w jej ustach te słowa, zarazem szlachetne i współczujące.

Ale nie miał zbyt wiele czasu na okazywanie zdziwienia.

Gryphus odzyskał przytomność, otworzył oczy, a ponieważ wraz z życiem powróciła mu jego zwykła

brutalność, warknął:

- Ach, to tak! To człowiek spieszy się, ażeby zanieść miskę zupy więźniowi, pada z tej prędkości, łamie sobie rękę, a tamten daje mu leżeć na podłodze.

- Milczcie, ojczy - odzwala się Róża. - Jesteście niesprawiedliwi wobec tego młodego pana, bo właśnie zastałam go, jak zajęty był ratowaniem was.

- On? - zapytał z powątpiewaniem Gryphus.

- Na dowód, że to prawda, gotów jestem dalej was ratować.

- Pan? - zdumiał się dozorca.
- Jesteś pan medykiem?
- To mój główny zawód.
- Mógłby mi pan złożyć rękę?
- Oczywiście.
- A co do tego byłoby

potrzebne?

- Drewniane łubki i płócienny bandaż.

- Słyszysz, Rózo? Więzień złoży mi rękę. Zawszeć to oszczędność. No dalej, pomóż mi się dźwignąć, bo jestem cały jak z ołowiu.

Róża pochyliła się nad ojcem. Ten otoczył zdrowym ramieniem szyję córki i z wielkim wysiłkiem stanął na nogi, a w tym czasie Korneliusz podsunął w jego stronę fotel, aby mu zaoszczędzić chodzenia.

Gryphus usadowił się w fotelu, po czym zwrócił się do córki ze

słowami:

- No co, ogłuchłaś? Przynieście to, o co cię proszą.

Róża zeszła do mieszkania i po chwili wróciła niosąc dwie klepki od baryłki i duży zwój bandaża.

Przez ten czas Korneliusz zdążył ściągnąć z dozorca kaftan i zawinąć rękaw koszuli.

- Czy przyniosłam to, czego pan sobie życzył? - zapytała Róża.

- Tak, panienko - odparł Korneliusz rzuciwszy okiem na przyniesione rzeczy. - Tak, właśnie to. A teraz proszę przysunąć ten stół, ja przytrzymam rękę ojca.

Róża przysunęła stół. Korneliusz ułożył na nim złamaną rękę tak, by leżała płasko, i z wielką zręcznością nastawił

złamanie, założył łubki i zabandażował. Gdy spinał opatrunek ostatnią agrafką, dozorca zemdlął ponownie.

- Niech panienka przyniesie octu - rozkazał Korneliusz - natrzemy mu skronie i przyjdzie

do siebie.

Ale zamiast wypełnić to zalecenie, Róża, upewniwszy się, że ojciec jest naprawdę bez czucia, przysunęła się do Korneliusza mówiąc:

- Przysługa za przysługę, panie.

- Co to ma znaczyć, ślicznotko? - zapytał

Korneliusz.

- To ma znaczyć, że sędzia, który jutro będzie pana przesłuchiwał, był tu dzisiaj i pytał, którą pan zajmuje celę. Powiedziano, że celę Kornela de Witta, a wtedy zaśmiał się tak złowrogo, iż, moim zdaniem, nie czeka waćpana nic dobrego.

- Cóż mi mogą zrobić?

- Przyjrzyj się, panie, tej szubienicy, widać ją stąd.

- Ale ja jestem niewinny - upierał się Korneliusz.

- A czyż byli winni ci, co tam wiszą teraz, zmasakrowani, rozszarpani?

- To prawda - mruknął zasepiwszy się Korneliusz.

- Poza tym - ciągnęła dalej Róża - opinia publiczna pragnie, aby pan okazał się winnym. A wreszcie, winny czy niewinny,

proces zaczyna się jutro, a po jutrze będziesz pan skazany: wypadki toczą się szybko w obecnych czasach.

- Więc cóż panienka radzi?

- Ano, jestem tu sama, słaba niewiasta, mój ojciec leży zemdlony, pies ma nałożony kaganiec - zatem nic nie stoi na przeszkodzie do ucieczki.

Uciekaj pan szybko - oto co ja radzę.

- Co słyszę?

- To, co mówię: że niestety nie udało mi się uratować ani pana Kornela, ani pana Jana de Witta i że bardzo chciałabym uratować waćpana. Ale spiesz się: ojciec zaczyna łąpać dech; za minutę może otworzyć oczy, a wtedy będzie za późno. Cóż to, pan się wahasz?

W rzeczy samej, Korneliusz stał nieruchomy, z oczami utkwionymi w Różę, ale jak gdyby nie słysząc jej słów.

- Czy waćpan nie rozumiesz? - zniecierpliwiła się dziewczyna.

- A jakże, rozumiem - odparł Korneliusz - ale...

- Co "ale"?

- Odmawiam. Posądzono by panienkę.

- No to co? - zapytała Róża oblewając się pąsem.

- Dziękuję ci, moje dziecko, ale zostanę tutaj.

- Pan zostaje! Słodki Boże! Czyżbyś pan nie zrozumiał jeszcze, że będziesz skazany...

skazany na śmierć... stracony na szafocie, a może zamordowany, rozszarpany w kawałki, tak jak zostali zamordowani i rozszarpani w kawałki Jan i pan Kornel! W imię niebios, nie zajmuj się waćpan moją osobą i umykaj z celi! Wystrzegaj się jej, ona przynosi nieszczęście de Wittom.

- Że co? - zawołał nagle dozorca odzyskując przytomność.- Kto tu mówi o tych łajdakach, o tych nędznikach, o tych łotrach?

- Nie denerwujcie się, poczciwy człowieku - odezwał się Korneliusz z łagodnym uśmiechem.

- Nic tak nie szkodzi przy złamaniu ręki jak burzenie się krwi.

I szeptem dodał zwracając się do Róży:

- Dziecko drogie, jestem

niewinny, a zatem będę oczekiwał moich sędziów ze spokojem i pogodą niewinnego.

- Cicho - syknęła Róża.

- Co się stało?

- Nie trzeba, żeby mój ojciec powziął podejrzenie, że ze sobą rozmawiamy.

- A co to szkodzi?

- Co to szkodzi? Zabroniłby mi raz na zawsze tu przychodzić.

Korneliusz przyjął to naiwne zwierzenie z uśmiechem. Wydało mu się nagle, że promyk

szczęścia rozbłysnął w jego niedoli.

- Co tam mamroczenie oboje? -

zapytał Gryphus wstając z fotela i podtrzymując lewą ręką swe prawe ramie.

- A nic - odparła Róża. -

Właśnie ten pan daje mi zalecenia, jak macie się zachowywać.

- Jak mam się zachowywać! Jak mam się zachowywać! Ty też powinnaś wiedzieć, jak masz się zachowywać, moja panienko!

- Jak, ojczy?

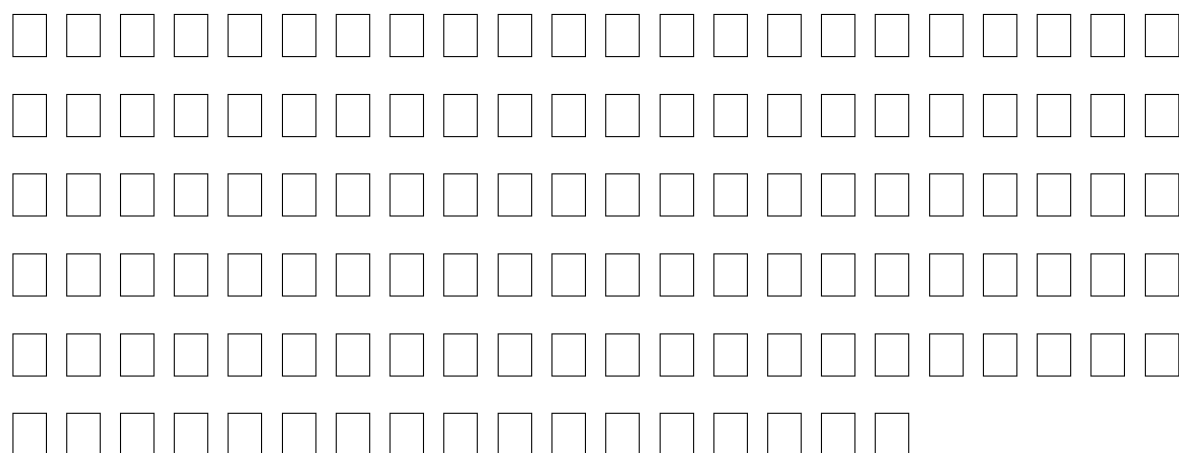
- A tak, żeby nie przychodzić do celi więźniów, a jeżeli już przyszła, to masz stąd wyjść jak najprędzej. Marsz przede mną, i to szybko.

Róża i Korneliusz zamienili przelotne spojrzenia.

Wzrok Róży zdawał się mówić: "Teraz widzisz sam!"

A Korneliusz odpowiedział:

Niech się dzieje wola boska".

11. Testament Korneliusza van Baerle

Róża nie omyliła się ani na jotę. Nazajutrz do Buytenhofu przybyli sędziowie, żeby przesłuchać van Baerlego. Zresztą przesłuchanie nie trwało długo: udowodniono, że Korneliusz przechowywał u siebie ową fatalną korespondencję de Wittów z Francją.

Więzień wcale nie miał zamiaru

się wypierać.

Sędziowie żywili jedynie wątpliwości co do tego, czy ta korespondencja była mu rzeczywiście doręczona przez ojca chrzestnego, Kornela de Witta.

Ale ponieważ z chwilą śmierci obydwu męczenników Korneliusz nie musiał już nikogo oszczędzać, więc nie tylko nie zaprzeczył, że depozyt został mu doręczony przez Kornela osobiście, ale nawet opowiedział, w jaki sposób i w jakich okolicznościach się to stało.

Dzięki tym zeznaniom chrzestny syn został współnikiem zbrodni chrzestnego ojca. Współwina Kornela i Korneliusza stała się oczywista.

Korneliusz nie ograniczył się

**zresztą do tego wyznania:
wyjawiał całą prawdę o swoich
sympatiach, o swoich nawykach i
zainteresowaniach. Opowiedział
o swojej obojętności do spraw
polityki i o miłości do nauki,
do sztuki, do malarstwa i do
kwiatów. Opowiedział, że ani
razu, od kiedy Kornel przybył do
Dordrechtu i powierzył mu
depozyt, nie dotknął pakietu i
nie zwracał na niego uwagi.**

**Zaoponowano, że mija się z
prawdą, bo przecież papiery były
schowane właśnie w tej
szufladzie, do której codziennie
zanurzał dłonie i zapuszczał
wzrok.**

Korneliusz przytaknął, ale

dodał, że zanurzał dłonie do szuflady jedynie w tym celu, aby się upewnić, czy cebulki są dostatecznie suche, a gdy zapuszczał tam wzrok, to tylko po to, by się przekonać, czy nie zaczynają kiełkować.

Zaoponowano, że jego rzekoma obojętność w stosunku do depozytu sprzeciwia się zdrowemu rozsądkowi, bo przecież niepodobieństwem jest otrzymać z ręki własnego ojca chrzestnego tego rodzaju pakiet i nie wiedzieć, jak ważne zawiera dokumenty.

Wtedy Kornelisz odparł, że jego chrzestny ojciec zbyt go kochał, a przede wszystkim był człowiekiem zbyt mądrym na to, żeby mu coś powiedzieć o treści

dokumentów, bo takie zwierzenie mogłoby stać się jedynie udręką dla depozytariusza.

Znów zaproponowano, że gdyby pan de Witt postąpił był w ten właśnie sposób, wówczas nie omieszkałby dołączyć do pakietu, na wszelki wypadek, oświadczenia stwierdzającego, że jego chrzestny syn nie ma nic wspólnego z tą korespondencją, albo też, w czasie procesu, napisałby mu parę słów mogących stanowić usprawiedliwienie.

Korneliusz odpowiedział, że prawdopodobnie chrzestnemu ojcu przez myśl nie przeszło, iż depozytowi może cokolwiek zagrażać - był przecież doskonale ukryty w szafie, uważanej przez cały dom van Baerlego za coś równie świętego jak arka przymierza; że wobec

tego uznał wszelkie świadectwa za niepotrzebne, zaś co do listu, to przypomina sobie jak przez mgłę następujący fakt: na chwilę przed jego aresztowaniem, gdy był bez reszty pogrążony w kontemplacji jakiejś zupełnie niezwykłej cebulki, sługa Jana de Witta wszedł do suszarni i wręczył mu jakiś papier. Ale z tego wszystkiego pozostało mu

wspomnienie nieomal takie, jakie pozostawia zjawia; ów sługa zniknął, a co do papieru, to może i można by go znaleźć, gdyby dobrze poszukać.

Jeśli chodzi o Craeke'a, to

trudno go było odnaleźć, gdyż przebywał już poza granicami Holandii.

Co zaś do rzeczonego papieru, to prawdopodobieństwo odnalezienia go było tak znikome, że nie zadano sobie nawet trudu szukania.

Korneliusz sam nie bardzo nalegał, gdyż nawet zakładając, że papier dałby się odnaleźć, to przecież mógł on nie mieć żadnego związku z korespondencją, będącą dowodem rzeczowym.

Sędziowie pragnęli stworzyć pozory, że sami skłaniali Korneliusza do lepszej obrony własnej sprawy: używali w stosunku do niego dobrotliwej cierpliwości, cechującej niekiedy sędziego, który interesuje się oskarżonym, bądź

też zwycięzcę, który powalił już przeciwnika na ziemię, ale zachowując panowanie nad sobą, nie chce dalej dręczyć swojej ofiary ani jej całkowicie pognębiać.

Korneliusz odtrącił jednak tę pełną hipokryzji opiekę i w ostatniej odpowiedzi, udzielonej ze szlachetnością męczennika i ze spokojem sprawiedliwego, oznajmił:

- Pytacie, panowie, o sprawy, o których nie mogę powiedzieć nic innego, jak tylko szczerą prawdę. Otóż, szczerą prawdą wygląda następująco: pakiet trafił do mnie drogą, o której mówiłem. Klnę się przed Bogiem, że nie znałem i dalej nie znam jego zawartości; że dopiero w dniu mego aresztowania dowiedziałem się, iż ten depozyt

zawiera korespondencję wielkiego pensjonarza z markizem de Louvois. Wreszcie zaklinam się,

że nie mam pojęcia, w jaki sposób mógł ktokolwiek się dowiedzieć o tym, iż ten pakiet znajduje się u mnie, a zwłaszcza sprzeciwiam się uznaniu mnie za przestępcę dlatego, iż przyjąłem na przechowanie rzecz należąca do mego sławnego i nieszczęśliwego chrzestnego ojca.

Taka była cała mowa obrończa Korneliusza. Sędziowie udali się na naradę.

Rozumowano tak: każda latorośl

związana z bohaterami waśni domowych jest zgubna, gdyż wskrzesza na nowo wojnę, a przecież uniknięcie jej leży w interesie ogółu.

Jeden z sędziów, człowiek uchodzący za wnikliwego psychologa, stwierdził, że oskarżony, z pozoru wielce flegmatyczny młodzian, musi być w rzeczywistości nader niebezpieczny, gdyż zapewne ukrywa pod lodowatą powłoką, otulającą go jak płaszcz, namiętne pragnienie pomszczenia panów de Witt, swych bliskich krewnych.

Inny znów zauważył, że zamiłowanie do tulipanów świetnie godzi się z polityką i jest faktem historycznie udowodnionym, iż kilku bardzo niebezpiecznych mężów zajmowało

**się ogrodnictwem tak gorliwie,
jak gdyby to było ich zawodem,
choć w gruncie rzeczy umysł ich
zaprzętały zupełnie inne sprawy.
Na świadectwo powołał
Tarkwiniusza Pysznego, który
hodował maki w Gabes, oraz
wielkiego Kondeusza, który
podlewał goździki w wieży zamku
w Vincennes, przy czym pierwszy
czynił to w chwili, gdy obmyślał
swój powrót do Rzymu, drugi zaś
- swoją ucieczkę z więzienia.**

**Na zakończenie sędzia poddał
pod rozwagę następujący dylemat:**

**Albo pan Korneliusz van Baerle
bardzo kocha tulipany, albo
bardzo kocha politykę; w jednym**

i w drugim wypadku okłamał sędziów, najpierw dlatego, że mu udowodniono zajmowanie się polityką, i to na podstawie znalezionych w jego domu listów, następnie dlatego, iż udowodniono mu zajmowanie się tulipanami. Na to są dowody w postaci cebulek. Wreszcie - i tu występuje cała potworność sprawy - pan van Baerle zajmował się i tulipanami, i polityką; a zatem oskarżony ma naturę mieszaną, organizm dwoisty, oddający się z równym zapalem polityce i tulipanom, co świadczyłoby o tym, iż posiada wszelkie cechy najniebezpieczniejszego dla spokoju publicznego gatunku ludzi, a także pewną, a raczej pełną analogię do wielkich umysłów, których przykładem byli

dopiero co cytowani Tarkwiniusz Pyszny i pan de Cond~e.

W wyniku tych wszystkich rozważań doszli do wniosku, że ksiązę stathouder Holandii odczuje ogromną wdzięczność dla trybunału haskiego za ułatwienie mu administrowania Siedmioma Prowincjami przez wyplenianie najmniejszego nawet załączka spisku przeciwko jego władzy.

Ten argument pobił wszystkie inne i, ażeby wyplenić skutecznie załączek wszelkich spisków, ogłoszono jednomyślny wyrok śmierci na Korneliusza van Baerle. Był on oskarżony - i zarzut ten udowodniono - iż pod niewinnymi pozorami hodowli tulipanów brał udział w ohydnych knowaniach i karygodnych spiskach panów de Witt przeciwko narodowi holenderskiemu i w ich

tajemnych konszachtach z francuskim wrogiem.

Ponadto wyrok głosił, że wymieniony Korneliusz van Baerle będzie wyprowadzony z więzienia na Buytenhofie i powieszony na szafot, wzniesiony na placu tejże samej nazwy, gdzie kat utnie mu głowę.

Ponieważ narady były poważne,

trwały one pół godziny, i na te pół godziny więzień został ponownie osadzony w swej celi.

Tutaj właśnie pisarz sądu stanowego przyszedł odczytać wyrok.

Imć Gryphus leżał przykuty do

łóża gorączką, która wywiązała się po złamaniu ręki. Klucze przejął tedy jeden z dyżurnych strażników, a za tym strażnikiem, który wprowadził pisarza, wsunęła się Róża, piękna Fryzyjka, i wtuliła się w kącik za drzwiami, trzymając przy ustach chusteczkę i tłumiąc nią jęki i szlochy.

Korneliusz wysłuchał wyroku z miną bardziej zdziwioną niż smutną. Skończywszy odczytywanie pisarz zapytał go, czy ma coś do powiedzenia.

- Na Boga, nic! - odparł więzień. - Muszę tylko się przyznać, że ze wszystkich przyczyn śmierci, o jakich przewidujący człowiek może pomyśleć, aby jej zapobiec, nigdy by mi nie przyszła do głowy ta właśnie. Po tej

odpowiedzi pisarz skłonił się Korneliuszowi van Baerle z całym szacunkiem, jaki ten rodzaj funkcjonariuszy okazuje wielkim przestępcom wszelkiego autoramentu. Gdy już zabierał się do wyjścia, Korneliusz go zagadnął:

- A propos, mości pisarzu, można wiedzieć, na jaki to dzień wyznaczono...

- Ależ na dzisiaj! - odparł pisarz, trochę skonfundowany zimną krwią skazańca.

Zza drzwi doleciał szloch.

Korneliusz wychylił się, żeby zobaczyć, kto to płacze, ale Róża odgadła ten jego ruch i cofnęła się śpiesznie.

**- O której godzinie egzekucja?
- pytał dalej Korneliusz.
- W samo południe.**

Do diaska! - zawołał

**Korneliusz. - Zdaje mi się, że
co najmniej ze dwadzieścia minut**

**temu słyszałem, jak wybiła
dziesiąta. Nie mam ani chwili do
stracenia.**

**- Istotnie, niewiele czasu
pozostało na pojednanie się z
Bogiem - powiedział pisarz
kłaniając się w pas - i możesz
pan zażądać takiego
duszpasterza, jakiego sobie
życzysz.**

**Mówiąc to wycofał się tyłem i
już zastępca dozorca miał wyjść
za nim i zamknąć drzwi celi, gdy
nagle czyjeś białe i drżące
ramię wsunęło się pomiędzy niego**

a ciężkie drzwi.

Korneliusz zobaczył tylko złoty kask przybrany koło uszu białymi koronkami - stroik na głowę zalotnych Fryzyjek; usłyszał tylko, że dziewczyna coś szepcze do ucha strażnikowi, po czym ten ostatni położył ciężki pęk kluczy na wyciągniętą ku niemu białą dłoń i zszedłszy o parę stopni niżej, usiadł na schodach, które w ten sposób strzeżone były z obydwu stron: od góry przez niego i od dołu przez psa.

Złoty kask odwrócił się nagle i Korneliusz poznał zapłakaną twarzyczkę i pełne łez wielkie, błękitne oczy pięknej Róży.

Dziewczyna podeszła do Korneliusza i kładąc mu obie dłonie na udręczonej piersi, wyszeptała:

**- Och, panie, złociutki panie!
Słowa uwięzły jej w gardle.**

**- Czego chcesz ode mnie,
piękna dziewczyno? - zapytał
wzruszony Korneliusz. - Odtąd
nie mam już właściwie na nic
wpływu, muszę cię uprzedzić...**

**- Och, panie, proszę o jedną
tylko łaskę - powiedziała Róża
składając błagalnie dłonie nie
wiadomo czy do Korneliusza, czy
do nieba.**

**- Nie płaczże tak, Rózo -
rzekł więzień. - Twoje łzy
wzruszają mnie bardziej niż moja
rychła śmierć. A wiesz zapewne,
że im niewinniejszy jest**

skazaniec, z tym większym spokojem, ba, z tym większą radością powinien umierać, ponieważ dostępuje śmierci męczennika. No, no, nie płacz już i powiedz mi, jakie jest twoje życzenie, piękna Rózo.

Dziewczyna osunęła się na kolana.

- Wybacz waćpan memu ojcu!

- Twemu ojcu! - zawołał zdziwiony Korneliusz.

- Tak, on był dla pana bardzo niedobry. Ale taką już ma naturę, taki jest dla wszystkich, to nie była szczególna brutalność wobec pana.

- Został już ukarany, droga Rózo, nawet dotkliwie ukarany wypadkiem, jaki mu się przydarzył; przebaczam mu z całej duszy.

**- Dziękuję - wyszeptała Róża.
- A teraz powiedz, waćpan, czy
ja mogę coś ze swej strony dlań
uczynić?**

**- Osusz swoje piękne oczy,
drogie dziecko - odparł
Korneliusz z łagodnym uśmiechem.**

- Ale dla was, panie...

**- Jeśli ten, któremu pozostaje
zaledwie godzina życia, jeszcze
czegoś potrzebuje - musi być
wielkim sybarytą, droga Różo.**

**- A ten duszpasterz, o którym
była mowa?**

**- Wielbiłem Boga przez całe
moje życie, wielbiłem jego
dzieło, błogosławiłem jego wolę.
Pan Bóg nic nie może mieć
przeciwko mnie. Nie będę więc
prosił o duszpasterza. Ostatnia
myśl, jaka mnie absorbuje,
dotyczy chwały Bożej. Pomóż mi,
moja droga, spełnić tę ostatnią**

myśl, bardzo cię o to proszę.

**- Ach, panie Korneliuszu,
proszę mówić bez skrępowania! -
zawołała dziewczyna zalewając
się łzami.**

**- Dajże mi swoją piękną rączkę
i przyrzeknij, że nie będziesz
się śmiała.**

- Śmiać się! - wykrzyknęła

**zrozpaczona dziewczyna. - Śmiać
się w takiej chwili! Czy na to
wyglądam, panie Korneliuszu?**

**- Dobrze ci się przyjrzałem,
Rózo, i to nie tylko wzrokiem
cielesnym, ale i oczami duszy.
Nigdy piękniejsza kobieta ani
czystsza dusza nie stanęła na**

mej drodze życia. Jeśli od tej chwili nie patrzę już na ciebie - wybacz mi, ale to tylko dlatego, że gotów do opuszczenia tego padoku, nie chcę pozostawić tu nic, czego bym żałował.

Róża drgnęła. Gdy więzień wypowiadał te słowa, na wieży Buytenhofu wybiła jedenasta.

Korneliusz zrozumiał.

- Tak, tak, masz rację, musimy się spieszyć, Rózo.

Wyciągnął ponownie trzymane na piersi trzy cebulki owinięte w papier - schował je tam wtedy, gdy już się przestawał obawiać rewizji - i powiedział:

- Piękna przyjaciółko, musisz wiedzieć, że bardzo kochałem kwiaty. Było to w tym czasie, kiedym nie podejrzewał, iż można kochać co innego. Och, nie musisz się czerwienić, nie

**odwracaj ode mnie twarzyczki,
Rózo, nawet gdybym miał ci
wyznać swoją miłość. Biedne
dziecko, przecież to i tak jest
bez znaczenia: tam, na
Buytenhofie, przygotowano pewne
stalowe narzędzie, które za
sześćdziesiąt minut pomści moje
zuchwalstwo. Otóż kochałem
kwiaty, Rózo, i - tak mi się
przynajmniej zdaje - wykryłem
tajemnicę wielkiego czarnego
tulipana, choć ludzie twierdzą,
że to niemożliwe. Może o tym
wiesz, może nie wiesz, że za ten
tulipan wyznaczono nagrodę w
wysokości stu tysięcy florenów,
ufundowaną przez Stowarzyszenie
Ogrodników w Haarlemie. Te sto
tysięcy florenów - Pan Bóg wie,
że nie one są przedmiotem mego
żalu - te sto tysięcy florenów
mam tutaj, w tym papierku.**

Zawarte są w tych trzech

**cebulkach, które możesz sobie
wziąć, Rózo, gdyż ja ci je
daruję.**

- Panie Korneliuszu!

**- Tak, możesz je sobie wziąć,
Rózo, nie skrzywdzisz tym
nikogo. Jestem sam na świecie,
rodzice mnie odumarli, nigdy nie
miałem ani brata, ani siostry,
nigdy przez myśl mi nie
przeszło w kimś się zakochać, a
jeśli ktoś się może kochał we
mnie - nie doszło to do mojej
świadomości. Widzisz zresztą
sama, Rózo, że jestem opuszczony
przez wszystkich, i w takiej**

**chwili ty jedna jesteś w mojej
celi, ty jedna mnie pocieszasz i
podtrzymujesz na duchu...**

**- Ależ, panie, sto tysięcy
floreńów...**

**- Bądźmy poważni, drogie
dziecko. Sto tysięcy floreńów to
piękny posag jako dodatek do
twojej urody; zdobędziesz je
niezawodnie, te sto tysięcy
floreńów, gdyż jestem pewien
swoich cebulek. Będziesz je więc
posiadała, Rózo droga, a w
zamian proszę cię tylko o
przyrzeczenie, że poślubisz
dzielnego chłopca, młodego,
którego pokochasz i który ciebie
pokocha tak jak ja kochałem
swoje kwiaty. Nie przerywaj mi,
Rózo, zostało mi zaledwie kilka
minut...**

Róża szlochała rozpaczliwie.

Korneliusz ujął ją za rękę i

prawił dalej:

- Posłuchaj mnie. Oto jak należy postąpić. Weźmiesz ziemi z mego ogrodu w Dordrechcie. Poproś Butruysheima, mego ogrodnika, o kompostową ziemię z grządki numer sześć. Posadzisz w głębokiej skrzynce te trzy cebulki; zakwitną one w maju przyszłego roku, czyli za siedem miesięcy, a gdy dostrzeżesz na łodydze pąk kwiatowy - musisz poświęcić całą noc na osłanianie go od wiatru, całe dni na osłanianie go od słońca. Zakwitnie czarno, jestem tego

pewien. Wówczas zawiadomisz

**prezesa stowarzyszenia
haarlemskiego, on zaś każe
stwierdzić całemu areopagowi,
jaki jest kolor tulipana, i
wyplacą ci sto tysięcy florenów.**

**Z piersi Róży wyrwało się
ciężkie westchnienie.**

**- A teraz - ciągnął Korneliusz
ocierając łzę drżącą na brzegu
powieki, łzę poświęconą nie tyle
życiu, które miał niebawem
postradać, ile wspaniałemu
tulipanowi, którego nie będzie
mu dane zobaczyć - a teraz życzę
sobie tylko, żeby tulipan
otrzymał nazwę Rosa Baerlaensis,
przypominającą zarazem twoje
imię i moje; ale ponieważ nie
znając łaciny mogłabyś łącno
zapomnieć tej nazwy postaraj mi
się, proszę, o kawałek papieru i
ołówek, żebym mógł ci ją
zapisać.**

Róża znów wybuchnęła łkaniem i podała mu książkę oprawną w szagryn, z wytłoczonymi inicjałami K.W.

- Cóż to jest? - zapytał więzień.

- Niestety - szepnęła Róża - to jest Biblia pańskiego ojca chrzestnego, Kornela de Witta. Z niej to czerpał siłę, ażeby znieść torturę i bez drgnienia wysłuchać wyroku. Znalazłam ją w tej oto celi po śmierci męczennika i przechowywałam jak relikwię. Dzisiaj chciałam ją waćpanu przynieść, bowiem zdawało mi się, że z książki tej płynie siła boska. Wam, panie, niepotrzebna była ta siła, gdyż Pan Bóg nią was obdarzył już wcześniej. Chwała Mu za to! Proszę zapisać tutaj to, co macie do napisania, panie

**Korneliuszu, a choć na
nieszczęście nie umiem czytać,
jednak wypełnię wszystko, co tu
będzie napisane.**

**Korneliusz wziął do ręki
Biblię i ucałował ją ze czcią.**

- Czymże napiszę? - zapytał.**
- W Biblii jest ołówek -**

**odparła Róża. - Leżał w niej, a
ja go nie wyjęłam.**

**Był to ołówek, który Jan de
Witt pożyczył bratu i zapomniał
potem schować.**

**Korneliusz wziął go do ręki i
na drugiej kartce - wiemy
bowiem, że pierwsza została
wydarta - bliski śmierci, tak**

**samo jak jego ojciec chrzestny,
napisał ręką nie mniej pewną niż
Kornel de Witt:**

**Dnia dwudziestego trzeciego
sierpnia roku pańskiego 1672,
będąc bliskim oddania -
jakkolwiek niewinnie - na
szafocie duszy mojej Bogu,
zapisuję Róży Gryphus jedyne
dobro, jakie mi pozostało z dóbr
doczesnych, gdyż wszystkie inne
zostały mi skonfiskowane, a więc
zapisuję, powtarzam, Róży
Gryphus trzy cebulki, które
według mojego głębokiego
przeświadczenia powinny wydać w
maju przyszłego roku wielki
czarny tulipan, będący
przedmiotem nagrody w wysokości
stu tysięcy florenów,
ufundowanej przez Stowarzyszenie
Ogrodników w Haarlemie, gdyż**

**pragnę, aby rzeczona Róża
Gryphus otrzymała tę kwotę
zamiast mnie i jako moja jedyna
spadkobierczyni, pod jedynym
warunkiem, że poślubi młodzieńca
w moim mniej więcej wieku, który
będzie ją kochał i którego ona
będzie kochała, i że nada
wielkiemu czarnemu tulipanowi,
który zapoczątkuje nową odmianę,
nazwę Rosa Baerlaensis, czyli
jej imię połączone z moim
nazwiskiem.**

**Niechaj Bóg zachowa mnie w
swej łasce, ją zaś w zdrowiu!**

Korneliusz van Baerle

**Gdy skończył, podał Róży Biblię
ze słowami:**

- Przeczytaj.

- Niestety - odparła

**dziewczyna - już mówiłam, że nie
umiem czytać.**

Wtedy Korneliusz sam odczytał Róży dopiero co napisany testament.

Biedne dziewczę wybuchnęło rozdzierającym płaczem.

- Przyjmujesz zatem moje warunki? - zapytał więzień ze smutnym uśmiechem, składając leciutki pocałunek na drżących paluszkach pięknej Fryzyjki.

- Nie mogę, łaskawy panie!

- Nie możesz? A to dlaczego?

- Bo jest tu taki warunek, którego nie mogę dotrzymać.

- Jakież to? Sądziłem, że zawarliśmy układ wynikający ze wspólnego porozumienia.

- Dajesz mi pan sto tysięcy florenów tytułem posagu?

- Tak.

- Ażebym poślubiła człowieka, którego pokocham?

- Oczywiście.

- No to oznajmiam waćpanu, że te pieniądze nie mogą być moje. Nigdy nikogo nie pokocham i nie wyjdę za mąż.

Po tych słowach, wypowiedzianych z trudem, zrozpaczona Róża zachwiała się, bliska omdlenia.

Korneliusz przeraził się, widząc ją bladą, bez czucia nieomal, i już miał ją chwycić w ramiona, gdy na schodach rozległy się ciężkie stapania i inne złowrogie hałasy, którym towarzyszyło ujadanie psa.

- Przyszli po pana - zawołała Róża załamując ręce. - O mój

Boże, mój Boże słodki! Czy waćpan nie ma mi już nic do powiedzenia?

Padła na kolana ściskając głowę oburącz i dygocąc cała od niepohamowanego szlochu.

- Mam ci jeszcze to do powiedzenia, żebyś starannie schowała te trzy cebulki i żebyś je hodowała według moich wskazówek i przez miłość dla mnie. Żegnaj, Rózo!

- Och tak - wykrztusiła nie unosząc głowy - tak, uczynię wszystko, co waćpan nakazał. Z

**wyjątkiem pójścia za mąż -
dodała ciszej jeszcze - gdyż to**

jest dla mnie, przysięgam na Boga, rzeczą zupełnie niemożliwą. - Mówiąc to schowała za gors najdroższy skarb Korneliusza.

Hałas, który doleciał do uszu Korneliusza i Róży, był wywołany krokami pisarza sądowego, idącego po więźnia w asyście kata, żołnierzy mających pełnić straż przy szafocie i garstki gapiów.

Korneliusz, bez zbędnej fanfaronady, ale i bez okazywania słabości, przyjął ich jak przyjaciół, nie jak prześladowców, i bez szemrania pozwolił im spełnić wszystko, co należało do ich obowiązków.

Po raz ostatni rzucił okiem z małego okratowanego okienka na plac, zauważył stojący szafot, a o jakieś dwadzieścia kroków od

szafotu - szubienicę, z której na rozkaz stathoudera zdjęto już sponiewierane szczątki obydwu braci de Witt.

Gdy musiał wychodzić na rozkaz straży, poszukał jeszcze wzrokiem cudnych oczu Róży, ale za barierą szpad i halabard dostrzegł tylko leżące obok drewnianej ławy ciało i trupioblada twarz na pół zakrytą długimi włosami.

Padając bez zmysłów Róża, posłuszna nakazowi swego przyjaciela, przycisnęła dłoń do aksamitnego gorsecika i nawet w głębokim omroczeniu nadal instynktownie ochraniała depozyt powierzony jej przez Korneliusza.

Opuszczając celę, Korneliusz dostrzegł jeszcze w zaciśniętej dłoni Róży pożątkłą kartkę tej

samej Biblii, na której Kornel de Witt z takim wysiłkiem i bólem skreślił parę wierszy; gdyby Korneliusz van Baerle był je przeczytał, niezawodnie uratowałyby one i człowieka, i tulipan.

12. Egzekucja

Z więzienia do stóp szafotu Korneliusz miał zaledwie jakieś trzysta kroków. Pies warujący na ostatnim stopniu przepuścił go spokojnie. Korneliuszowi wydało się nawet, że dostrzega w oczach brytana wyraz łagodności, graniczącej niemal ze

współczuciem.

**Może pies znał skazańców i
rzucił się tylko na tych, co
wychodzili na wolność?**

**Rzecz jasna, że im bliżej
szafotu, tym więcej gapiów
tłoczyło się na drodze. Byli to
ci sami, co nie ugasili
pragnienia wyżłopaną przed
trzema dniami krwią i teraz
czekali na nową ofiarę.**

**Toteż gdy tylko Korneliusz się
ukazał, niesamowite wycie
rozległo się na ulicy, ogarnęło
cały plac przed więzieniem i
rozprzestrzeniło się po zaułkach
prowadzących na miejsca straceń,
gdzie także zgromadził się już
nieprzebrany tłum.**

**Szafot podobny był do wyspy,
na którą runęły fale czterech
czy pięciu rzek.**

Pośród pogrózek, wrzasków i

wycia Korneliusz zagłębił się w siebie samego, zapewne po to, by ich nie słyszeć.

O czym myślał ten sprawiedliwy idący na ścieżce? Ani o swoich wrogach, ani o swoich sędziach, ani o swoich oprawcach.

Myślał o tym, jak z wysokości niebios będzie przyglądał się pięknym tulipanom na Cejlonie, w Bengalu czy gdziekolwiek indziej, gdy siedząc wraz ze wszystkimi niewinnymi po prawicy Boga będzie mógł z litością spojrzeć na ten padół, gdzie zamordowano Jana i Kornela de Wittów za to, że zbyt myśleli o polityce, i gdzie miano zamordować Korneliusza van Baerle za to, że zbyt myślał o tulipanach.

- Jeden ruch miecza -

medytował filozof - i mój piękny sen się rozpocznie.

Ciekawe tylko, czy tak jak w wypadku pana de Chalais, pana de Thou i innych ofiar świętych nie za pierwszym zamachem, kat nie przeznaczył i dla nieszczęsnego hodowcy tulipanów więcej niż jednego ciosu, ażeby przedłużyć jego męczarnie.

Niemniej jednak van Baerle mężnie wszedł po stopniach szafotu.

Wstępował nań dumny z tego, że był przyjacielem słynnego Jana de Witta i chrzestnym synem szlacheckiego Kornela de Witta, których motłoch, zebrany tutaj,

**aby przypatrywać się widowisku,
rozdarł na kawałki i spalił
przed trzema dniami.**

**Ukląkł i zmówił pacierz;
zauważył ze szczerą radością, że
gdy położy głowę na pieńku i
będzie trzymał oczy otwarte,
może widzieć do ostatniej
sekundy okratowane okienko
Buytenhofu.**

**Niebawem nadeszła pora na
wykonanie tego straszliwego
ruchu. Korneliusz oparł brodę o
wilgotny i zimny kloc. Ale w tej
samej chwili powieki opadły mo
mimo woli, widocznie dlatego,
ażeby mógł mężniej wytrzymać
straszny cios, jaki miał spaść
na jego głowę i wydrzeć mu
życie.**

**Nagle błysk załśnił na deskach
szafotu - to kat uniósł swój
miecz.**

**Van Baerle pożegnał się z
wielkim czarnym tulipanem,
pewny, że obudzi się, by
przywitać Boga w świecie zalany
innym światem i skąpanym w
innych barwach.**

**Po trzykroć musnął jego szyję
zimny wiatr wzniecony opadającym
mieczem.**

Lecz, o niespodzianko!

**Nie odczuł ani bólu, ani
wstrząsu.**

**Nie zauważył najmniejszej
zmiany barw.**

**Nagle, nie zdając sobie
sprawy, kto to czyni, van Baerle
poczuł, że unoszą go dość**

łagodne ręce i niebawem znalazł się znów na lekko uginających się pod nim nogach.

Otworzył oczy.

Ktoś odczytywał w pobliżu niego jakiś pergamin, opatrzony wielką pieczęcią z czerwonego wosku.

A na niebie świeciło to samo słońce, bladozłote, jak przystało na słońce Holandii, i to samo okratowane okienko patrzyło nań z więzienia Buytenhofu, i ci sami nędznicy, nie wyjący już, lecz zbaraniali ze zdumienia, patrzyli na niego cisnąc się na placu.

Gdy wreszcie otworzył oczy na dobre, gdy zaczął widzieć i słyszeć, zrozumiał, o co chodzi:

Mianowicie jego wysokość Wilhelm księżę Orański, obawiając się zapewne, że te

**siedemnaście funtów krwi, jakie
van Baerle, z dokładnością do
kilku uncji, miał w swoim ciele,
mogą przepęłnić kielich
niebieskiej sprawiedliwości,
poczuł litość dla młodzieńca o
tak miłym usposobieniu i o
pozorach niewinności.**

**Zatem jego wysokość raczył go
ułaskawić. Dlatego też miecz,
który uniósł się ze złowrogim
odblaskiem trzykrotnie nad jego
głową niczym złowieszczy ptak,
nie spadł na nią i nie zmiażdżył
kręgów.**

**Oto dlaczego Korneliusz nie
odczuł ani bólu, ani wstrząsu.
Oto dlaczego słońce nadal śmiało
się na bladym co prawda, lecz
bardzo przyjemnym błękiecie
kopuły niebieskiej.**

**Korneliusz, który spodziewał
się ujrzeć Boga i tulipanową**

**panoramę wszechświata, był
troszeczkę rozczarowany, ale
szybko się pocieszył i zaczął
poruszać z pewnym uczuciem
zadowolenia sprężynami tej
części ciała, którą Grecy**

**nazywają trachelos, inni zaś,
jak my, zwą skromniej szyją.**

**A potem w Korneliusza wstąpiła
nadzieja, że ułaskawienie jest
całkowite i że będzie mógł
wrócić na wolność i do swoich
zagonków w Dordrechcie. Ale
młodzieniec się mylił,
gdyż mówiąc słowami współczesnej
mu mniej więcej pani de
S~evign~e - list opatrzony był w**

postscriptum i to właśnie postscriptum zawierało najważniejszy punkt pisma.

Tym dopiskiem Wilhelm, stathuder Holandii, skazywał Korneliusza van Baerle na dożywotnie więzienie.

Uznał jego winę za zbyt małą, by zasługiwała na karę śmierci, ale za zbyt dużą na uwolnienie.

Kornel wysłuchał więc postscriptum i gdy złagodniała pierwsza przykrość, wywołana rozczarowaniem, jakie mu ono przyniosło, pomyślał sobie:

Ba, jeszcze nie wszystko stracone. Dożywotnie więzienie ma swoje dobre strony. W dożywotnim więzieniu jest Róża. Są tam także moje trzy cebulki czarnego tulipana.

Lecz Kornel zapomniał, że Siedem Prowincji może posiadać

siedem więzień, po jednym na każdą, i że chleb więzienny tańszy jest wszędzie indziej niż w Hadze - stolicy Stanów.

Jego wysokość Wilhelm nie miał, jak widać, możliwości żywienia van Baerlego w Hadze, gdyż zesłał go na dożywocie do twierdzy Loewestein, wprawdzie blisko od Dordrechtu położonej, ale jakże, niestety, dalekiej!

Loewestein bowiem, jak określają geografowie, zbudowany jest na cyplu wysepki, utworzonej na wprost Gorcum przez rzeki Wahalę i Mozę.

Van Baerle dostatecznie dobrze znał historię swego kraju, ażeby wiedzieć, że słynny Grocjusz, po śmierci Barneveldta, był więziony w tym właśnie zamku i

**że Stany, pełne
wspaniałomyślności wobec znanego
publicysty, prawnika, historyka,
poety i teologa, przyznały mu
sumę dwudziestu czterech groszy
holenderskich dziennie na wikt.**

**Przecież ja nie umywam się
nawet do Grocjusza - myślał
sobie van Baerle - dla mnie więc
przeznaczają, i to z wielką łaską,
ze dwanaście groszy. Będę zatem
żył bardzo nędznie, ale jednak
będę żył.**

**Nagle okropna myśl jak
błyskawica przeszła jego mózg.**

**- Ach - wykrzyknął - jakież ten
zakątek kraju jest wilgotny i
mglisty! A gleba zupełnie
nieodpowiednia pod tulipany!**

No i w Loewesteinie nie będzie Róży - mruknął ostatecznie zgnębiony.

Głowa opadła mu na piersi. A przecież niewiele brakowało, żeby leżała na ziemi.

**13. Co się w tym czasie
działo w duszy
jednego z widzów**

Gdy takie myśli krążyły po głowie Kornela, jakaś karetka podjechała do stóp szafotu. Była ona przeznaczona dla więźnia. Gestem nakazano mu wsiąść. Posłuchał.

Ostatnim spojrzeniem obrzucił jeszcze Buytenhof. Miał nadzieję, że dojrzy w którymś z okien roz pogodzoną twarzyczkę Róży, ale karetka zaprzężona była w rączy konie, które szybko

**uniosły van Baerlego spośród
wrzasków tłuszczy, wydawanych
teraz na cześć niesłychanie
wspaniałomyślnego stathoudera, a
nie pozbawionych inwektyw pod
adresem braci de Wittów oraz ich
pupilka uratowanego od śmierci.**

**Nie jeden powiedział sobie w
duchu:**

**Jakie to szczęście, żeśmy się
pośpieszyli z wymierzeniem
sprawiedliwości temu wielkiemu
łajdakowi Janowi i mniejszemu**

**łotrzykowi Kornelowi, gdyż
inaczej łaskawość jego wysokości
na pewno by ich nam wydarła z
rąk, tak jak porwała nam sprzed**

nosa tego tu zbrodniarza.

**Spośród wszystkich gapiów,
których egzekucja van Baerlego
ściągnęła do Buytenhofu,
zawiedzinych nieco obrotom,
jaki przybrała cała sprawa, bez
wątpienia najbardziej
zawiedzionym był pewien
mieszczanin, schludnie odziany,
który od samego rana tak puścił
w ruch nogi i ręce, że od
szafotu dzielił go już tylko
szereg żołnierzy, otaczających
miejsce straceń.**

**Wielu z obecnych pałało żądzą
zobaczenia, jak popłynie
"perfidna" krew zbrodniarza
Korneliusza, ale nikt nie dał
wyrazu takiej zawziętości w
dążeniu do spełnienia tego
ponurego życzenia, jak ów
właśnie mieszczanin.**

Najbardziej zajadli już o

świcie pobiegli do Buytenhofu, ażeby zdobyć lepsze miejsce. Ten jednak, wyprzedzając najzagorzalszych, spędził noc na progu więzienia i stąd dopchał się do pierwszego rzędu, jak już powiedziano, unguibus et rostro, * schlebiając jednym, i rozdając szturchańce innym.

Dosłownie: pazurami i zębami.

Gdy kat przyprowadził skazanego na szafot, ów mieszczanin, stojąc na obmurowaniu fontanny, ażeby lepiej widzieć i być lepiej widzianym, zrobił w stronę oprawcy gest, mający oznaczać:

"Umowa stoi, prawda?"

Oprawca zaś odpowiedział mu wymownym ruchem:

"Bądź pan spokojny".

Kim był ten mieszczanin, który wydawał się w tak dobrej

**komitywie z katem, i co miała
oznaczać wymiana gestów?**

**Nic prostszego: owym
mieszczaninem był mynheer Izaak
Boxtel. Natychmiast po**

**aresztowaniu Korneliusza udał
się do Hagi, ażeby zawładnąć
trzema cebulkami czarnego
tulipana.**

**Najpierw Boxtel chciał
wtajemniczyć w swoje sprawy
Gryphusa, ale ten miał w sobie
coś z buldoga - był wierny,
nieufny i szczerzył na każdego
kły. Przyjął też wręcz na opak
wyraży nienawiści Boxtela i
wyrzucił go jako oddanego**

**przyjaciela więźnia,
wypyującego o sprawy obojętne,
aby pod tym płaszczkiem podjąć
próby ułatwienia ucieczki
przestępcy.**

**Już na pierwszą propozycję
Boxtela, ażeby wykraść młode
cebulki, które Korneliusz van
Baerle miał rzekomo ukrywać bądź
na piersi, bądź w jakimś
zakamarku swej celi, dozorca
odpowiedział wypędzeniem intruza
i poszczuł na niego psa spod
schodów, nie znającego się na
żartach.**

**Boxtel jednak nie zniechęcił
się byle strzępem spodni,
pozostawionym w kłach brytana.
Nie dając za wygraną powrócił do
Buytenhofu, ale tym razem zastał
Gryphusa w łóżku,
rozgorączkowanego, ze złamaną
ręką. Dozorca wcale nie dopuścił**

do siebie interesanta i ten zwrócił się do Róży, ofiarując młodej dziewczynie, w zamian za trzy cebulki, szczerozłoty stroik na głowę. Na to dziewczyna, nie orientując się jeszcze w wartości proponowanej jej kradzieży, za którą dawano tak dobrą cenę, odesłała kusiciela do kata, będącego nie tylko ostatnim sędzią skazańca, ale także jego jedynym spadkobiercą.

Jej odmowa nasunęła Boxtelowi pewną myśl.

Tymczasem wyrok został ogłoszony, i to w trybie przyspieszonym, jak z tego widać. Izaakowi nie starczyło więc czasu na przekupienie

kogokolwiek. Zatrzymał się zatem na pomyśle, jaki mu podsunęła Róża, i udał się do oprawcy, nie miał bowiem wątpliwości, że Korneliusz będzie umierał przyciskając cebulki do piersi.

Jak się okazało, Boxtel nie mógł przewidzieć dwóch rzeczy:

Róży - czyli miłości.

Wilhelma - czyli łaski.

Gdyby nie Róża i nie Wilhelm, kalkulacja zazdrośnika zgadzałyby się co do joty.

Gdyby nie Wilhelm - Korneliusz zostałby stracony.

Gdyby nie Róża - Korneliusz umierałby tuląc cebulki do serca.

Mynheer Boxtel udał się do kata, podał się za wielkiego

przyjaciela skazanego i, z wyjątkiem wszelkich przedmiotów ze złota i srebra, odkupił od oprawcy cały zewłok przyszłego umrzyka za nieco wygórowaną cenę stu florenów.

Ale cóż znaczyło sto florenów dla człowieka posiadającego niemal całkowitą pewność, że nabywa za nie nagrodę stowaarzyszenia haarlemskiego?

Gotówka została ulokowana w stosunku tysiąc za jeden i każdy przyzna, że jest to wcale ładna lokata kapitału.

Kat ze swej strony nie miał nic lub prawie nic do zrobienia za te sto florenów. Jedynie po skończonej egzekucji miał umożliwić panu Boxtelowi i jego sługom wdrapanie się na szafot i zabranie śmiertelnych szczątków druha.

Zresztą był to obyczaj stosowany przez wiernych wyznawców, gdy któryś z ich mistrzów miał być publicznie zgładzony na Buytenhofie.

Taki fanatyk jak Korneliusz mógł doskonale mieć w swoim otoczeniu drugiego fanatyka, dla którego jego relikwie warte były sto florenów.

Toteż kat przystał na propozycję. Postawił jeden

jedyny warunek, że umówioną zapłatę otrzyma z góry.

Boxtel, jak poniektórzy ludzie zaglądający do bud jarmarcznych, mógł potem oświadczyć, że jest

niezadowolony, i odmówić zapłaty przy wyjściu.

Boxtel uiścił się więc z góry i czekał.

Można sobie łatwo wyobrazić, jak bardzo był przejęty, jak bacznie śledził strażników, pisarzy, kata, jak przejmował się ruchami van Baerlego: czy dobrze położy głowę na pieńku, w którą stronę upadnie; czy padając nie rozgniecie bezcennych cebulek; czy przynajmniej zatroszczył się o to, żeby umieścić je na przykład w złotym puzderku, boć przecież złoto jest jednym z najtrwalszych metali?

Nie podejmujemy się opisać wrażenia, jakie wywarło na tym szlachetnym śmiertelniku zakłócenie wykonania wyroku. Po cóż oprawca traci czas i wywija

mieczem ponad głową Korneliusza, zamiast ściąć tę głowę? Ale gdy ujrzał, jak pisarz sądowy bierze za rękę skazańca, jak pomaga mu wstać wyciągając równocześnie z kieszeni zwój pergaminu, gdy usłyszał publicznie odczytany akt ułaskawienia, podpisany przez stathoudera - Boxtel zatracił ludzkie oblicze; w jego oczach, w jego krzyku, w jego gestach wybuchła wściekłość tygrysa, hieny i węża. Gdyby van Baerle znalazł się w jego zasięgu - Boxtel byłby się na niego rzucił i zamordował go bez wahania.

A więc Korneliusz będzie żył, Korneliusz pojedzie do Loewesteinu i tam, uniósłszy do więzienia swoje młode cebulki, znajdzie być może jakiś skrawek ogrdka, gdzie uda mu się

**doprowadzić do kwitnienia
czarny tulipan.**

**Bywają katasrofy, których
pióro przeciętnego pisarza nie**

**jest w stanie opisać; musi je
więc pozostawić wyobraźni
czytelnika w całej prostocie
faktów.**

**Boxtel stracił przytomność i
spadł z krawędzi fontanny na
jakichś oranżystów, tak samo jak
i on niezadowolonych z obrotu
sprawy. Ci zaś sądząc, że
okrzyki wydawaane przez
mynheera**

**Boxtela świadczą o jego wielkiej
radości, zaczęli go okładać**

**kułakami tak celnie, jak gdyby
to się działo po drugiej stronie
Kanału.**

**Ale cóż znaczyły te ciosy
wobec bólu, jaki targał
Boxtelem!**

**Chciał pędzić za kareta
unoszącą Korneliusza wraz z
cebulkami. Ale w zdenerwowaniu
nie zauważył leżącego głazu,
potknął się, stracił równowagę,
potoczył się jakieś dziesięć
kroków i zdołał się dźwignąć z
ziemi srodze poturbowany dopiero
wtedy, gdy cała plugawa tłuszcza
haska przeszła już po jego
karku.**

**I tak dobrze się złożyło, że w
podobnych okolicznościach Boxtel
który miał swój zły dzień,
wykpił się podartym ubraniem,
potłuczonymi palcami i
podrapanymi rękami.**

Ktoś mógłby pomyśleć, że Boxtel będzie miał na razie dość.

Ale omylił się srodze.

Ledwie stanął na nogi, a już zaczął sobie wydzierać włosy pękami, ażeby złożyć je w ofierze okrutnemu bóstwu, któremu na imię Zazdrość.

Taki dar musi być przyjemny bogini, której - według mitologii - za jedyne uczesanie służą węże.

14. Gołębie z Dordrechtu

Niewątpliwie był to wielki zaszczyt dla Korneliusza van Baerle, że zamknięto go w tym

samym więzieniu, gdzie przebywał wielki uczony Grocjusz. Ale gdy znalazł się w twierdzy, oczekiwał go tam jeszcze większy zaszczyt: otóż tak się złożyło, że gdy łaska księcia Orańskiego wysłała tam hodowcę tulipanów van Baerlego - cela, zamieszкана ongiś przez znakomitego przyjaciela Barneveldta, była właśnie pusta.

Cela ta cieszyła się w zamku bardzo złą reputacją od chwili, gdy dzięki pomysłowi swej żony Grocjusz uciekł z niej w słynnej skrzyni z książkami, której przez przeoczenie nie zrewidowano.

Z drugiej strony van Baerle wziął to za dobrą wróżbę, że

umieszczono go w tej właśnie celi, według jego bowiem poglądów nigdy władze więzienne nie powinny umieszczać gołębia w klatce, z której już jeden ptaszek ulotnił się z taką łatwością.

Cela ta przeszła do historii. Nie będziemy zatem tracić czasu na opisywanie szczegółów, wspomnimy jedynie o alkwie, urządzonej tam dla żony Grocjusza. Po prostu było to pomieszczenie więzienne jak każde inne, z tą tylko różnicą, że nieco wyżej położone. Dlatego też przez okratowane okno można było podziwiać prześliczny widok. Zresztą, celem, naszej opowieści nie jest bynajmniej opisywanie takich czy innych wnętrz.

Dla van Baerlego życie było

**czymś więcej niż czynnością
oddychania. Bardziej niż maszynę
pneumatyczną swoich płuc
nieszczęsny więzień kochał dwie
rzeczy, ale w obecnej chwili
ułudę władania nimi dawała mu
tylko myśl - ta wolna
podróżniczka.**

**Dwoma obiektami miłości były
kwiat i kobita, jedno i drugie
utracone na zawsze.**

Na szczęście mylił się wielce

**nasz poczciwy van Baerle: Pan
Bóg spojrział na niego z
ojcowskim uśmiechem, gdy kroczył
na szafot i przeznaczył mu w
samym środku więzienia, w celi**

Grocjusza, najbardziej awanturniczy żywot, jaki przypadł po wsze czasy w udziale hodowców tulipanów.

Pewnego poranka, gdy Korneliusz stał w oknie wdychając jędrne powietrze, płynące znad Wahali, i podziwiał hen, daleko, za lasem kominów, wiatraki Dordrechtu, swojego ojczystego miasta - dojrzał chmarę gołębi lecących z tego właśnie punktu na widnokręgu; ptaki opadły, trzepocząc się w słońcu, na spiczaste dachy Loeweteinu.

Te gołębie przyleciały z Dordrechtu - pomyślał van Baerle - a więc mogą tam powrócić. Gdyby ktoś przywiązał karteczkę do skrzydełka gołębia, to kto wie, czy w ten sposób nie przekazałby o sobie wieści do

Dordrechtu, gdzie go oplakują.

**Pograżył się na chwilę w
zadumie.**

**Tym kimś - postanowił wreszcie
- będę ja.**

**W wieku lat dwudziestu ośmiu
jest się cierpliwym, będąc
skazanym na dożywocie, czyli
mając przed sobą mniej więcej
dwadzieścia dwa czy dwadzieścia
trzy tysiące dni więzienia.**

**Van Baerle, nie przestając
myśleć ani na chwilę o swoich
cebulkach - gdyż myśl ta żyła
bezustannie w głębi jego
świadomości, tak jak serce bije
w głębi piersi - a więc, jak
powiedzieliśmy, van Baerle
myśląc o swoich trzech
cebulkach, zmajstrował sidła na
gołobie. Wabił te ptaki
wszystkimi przysmakami swego
wiktu, którego wartość wynosiła**

**osiemnaście groszy holenderskich
- to znaczy dwanaście groszy
francuskich, i po miesiącu
nieudanych prób złapał wreszcie**

samiczkę.

**Przez dwa następne miesiące
usiłował schwytać samczyka. Gdy
mu się to udało, zamknął je
razem, a gdy na początku roku
1673 gołębica złożyła jaja,
wypuścił ją przez okno, ta zaś,
pełna zaufania do swego małżonka
pozostawionego na gnieździe,
poszybowała radośnie w stronę
Dordrechtu, unosząc przyczepiony
pod skrzydełkiem bilecik.**

Wróciła pod wieczór.

**Bilecik był na dawnym miejscu.
Pozostał nie tknięty przez dwa
tygodnie, naprzód ku wielkiemu
rozczarowaniu, a potem ku
prawdziwej rozpaczycy van
Baerlego.**

**Wreszcie na szesnasty dzień
gołębica wróciła bez bilecika.**

**Van Baerle zaadresował bilecik
do swojej piastunki, starej
Fryzyjki, i błagał litościwe
dusze, które go znajdą, żeby go
jej doręczyły jak najdyskretniej
i jak najprędzej.**

**W liściku do piastunki
znajdował się także malutki
bilecik do Róży.**

**Pan Bóg, który swym tchnieniem
zanosi nasionka żółtych laków na
mury starych zamczysk, gdzie
zakwitają, gdy spadnie na nie
trochę deszczu, ten sam Pan Bóg
sprawił, że stara piastunka**

otrzymała liścik.

**A oto w jaki sposób liścik
dotarł do adresatki:**

**Opuszczając Dordrecht, by się
udać do Hagi, a z Hagi do
Gorcum, mynheer Izaak Boxtel
porzucił nie tylko swój dom,
swego sługę, nie tylko swoje
obserwatorium i swoje lunety,
ale także i swoje gołębie.**

**Sługa, pozostawiony bez
zapłaty, najsam pierw przejadł
swoje nędzne oszczędności, a
potem zaczął zjadać gołębie.**

**Spłoszone tym ptaki przeniosły
się z dachu Izaaka Boxtela na
dach Korneliusza van Baerle.**

**Stara piastunka miała bardzo
dobre serce, odczuwające**

potrzebę kochania czegokolwiek. Nabrała też szybko sympatii do gołąbków, które przyleciały prosić ją o gościnę, i gdy sługa Izaaka Boxtela zwrócił się do niej, by wydała mu do zjedzenia dwanaście czy piętnaście ostatnich ptaszków, bo już zjadł dwanaście czy piętnaście pierwszych, zaproponowała mu, że je odkupi po sześć groszy holenderskich za sztukę.

Była to podwójna wartość gołębi, toteż służący zgodził się na propozycję z największą radością.

W ten sposób piastunka stała się pełnoprawną właścicielką gołębi starego zazdrośnika.

Te właśnie gołębie, wraz z gromadą towarzyszy, w czasie

swoich wędrówek odwiedzały Hagę, Loewestein i Rotterdam, szukając prawdopodobnie innego gatunku zboża czy konopi o innym smaku.

Przypadek, a raczej Pan Bóg, który kryje się za wszystkim, sprawił, że Korneliusz van Baerle złapał jednego z tych gołębi.

A zatem, gdyby Boxel nie opuścił Dordrechtu, by podążyć za swoim rywalem najpierw do Hagi, a następnie do Gorcum czy do Lowesteinu, jak kto woli - gdyż obydwie te miejscowości są przedzielone tylko splotem Wahali i Mozy - wówczas do jego rąk, a nie do rąk piastunki, wpadłby bilecik napisany przez van Baerlego; biedny więzień, jak ów przysłowiowy kruk rzymskiego szewca_partacza, na próżno by się trudził i tracił

czas, my zaś, zamiast opisywać różnorakie wydarzenia, jakie rozwiną się pod naszym piórem podobne do kobierca o tysiącach kolorów, musielibyśmy opisać długi szereg dni bladych, smutnych i ponurych jak płaszcz, w który otula się noc.

Tak więc bilecik trafił do rąk piastunki van Baerlego.

Dlatego też w pierwszych

dniach lutego, gdy pierwsze godziny zmierzchu spłynęły z niebios, pozostawiając za sobą w górze rodzące się błyski gwiazd, Korneliusz usłyszał na schodach wiodących do jego wieżyczki

głos, który przyprawił go o drzenie.

Przycisnął dłoń do serca i słuchał.

Był to słodki, melodyjny głosik Róży.

Trzeba przyznać, że dzięki historii z gołębiem Korneliusz nie był tak bardzo oszołomiony niespodzianką, choć nie posiadał się z radości. W zamian za liścik gołęb przyniósł mu pod pustym skrzydełkiem nadzieję i więzień oczekiwał codziennie, znając Różę, jakiejś wiadomości o swojej ukochanej i o cebulkach, o ile, rzecz jasna, bilecik został jej doręczony.

Staął teraz, nasłuchując, pochylony całym ciałem w stronę drzwi.

Tak, ani chybi, to był ten sam głos, który go tak bardzo

chwycił za serce w Hadze!

Wprawdzie Róża przebyła szczęśliwie drogę z Hagi do Loewesteinu i zdołała, nie wiadomo jakimi sposobami, przeniknąć do więzienia, ale czy uda jej się teraz tak samo szczęśliwie dotrzeć aż do celi więźnia?

Gdy takie myśli rozsadzały głowę Korneliusza, gdy dręczyło go pragnienie i niepokój - okienko umieszczone w drzwiach jego celi otwarło się i twarzą Róży, promieniejąca radością, okolona starannie utrefionymi włosami i wyszlachetniała pod wpływem cierpienia, które powlokło ją bladością, dręcząc od pięciu miesięcy, przywarła do kraty, a miły głos wyszptał:

- Panie mój złoty, oto

przyszłam!

**Korneliusz wyciągnął ramiona,
zwrócił wzrok ku górze i wydał**

okrzyk radości.

- Rózo moja, Rózo!

**- Pssst, mówmy szeptem, mój
ojciec tu idzie - ostrzegła
Róża.**

- Twój ojciec?

**- Tak, jest na dziedzińcu przy
samych schodach, odbiera właśnie
polecenia od gubernatora, zaraz
wejdzie na górę...**

- Polecenia od gubernatora?

**- Niech pan posłucha, postaram
się wytłumaczyć wszystko w dwóch
słowach: stathouder posiada tu w**

poblizu, o jakąś milę od Lejdy, wielkie gospodarstwo mleczne, a moja ciotka, która była jego piastunką, ma w swojej pieczy wszystkie krowy należące do tego gospodarstwa. Gdy tylko otrzymałam pański list, ten list, którego niestety nawet nie umiałam przeczytać - odczytała mi pańska piastunka - natychmiast przybiegłam do mojej ciotki i siedziałam tam tak długo, dopóki ksiązę nie przybył na fermę. Gdy już tam był, zaczęłam go molestować, żeby pozwolił memu ojcu zamienić funkcję pierwszego dozorca więzienia haskiego na stanowisko dozorca twierdzy Loewestein. Ksiązę nie podejrzewał, jaki jest cel tej prośby, gdyż byłby na pewno odmówił, a tak - przystał na nią.

- **Więc jesteście tutaj?**
- **Tak by wyglądało.**
- **To będę cię widywał codziennie?**
- **Tak często, jak tylko mi się uda.**
- **Och, Rózo, moja cudna Rózo!**
- **zawołał Korneliusz. - Więc kochasz mnie troszeczkę?**
- **Troszeczkę... Nie jesteś wymagający, panie Korneliuszu.**
- Korneliusz wyciągnął do niej namiętym ruchem obie dłonie, ale poprzez okratowane okienko tylko palce ich mogły się zetknąć.**
- **Ojciec idzie! - szepnęła dziewczyna.**

Odskoczyła od drzwi i rzuciła się do starego Gryphusa, który właśnie wchodził na górny podest.

15. Okienko w drzwiach

Za Gryphusem stąpał jego brytan. Dozorca robił z nim obchód, by w razie potrzeby psisko mogło rozpoznać więźniów.

- Ojciec - odezwała się Róża - tu oto jest ta słynna cela, z której uciekł pan Grocjusz. Wiecie, ojciec, o kim mówię?

- Tak, tak - warknął dozorca - o tym łajdaku Grocjuszu, przyjacielu tego drugiego łotra, Barneveldta, którego egzekucji przyglądałem się jako młody chłopak. Grocjusz! Ach, to z tej właśnie celi ptaszek uciekł! No

cóż, rękę głową, że po nim nikt już się stąd nie wymknie.

I otwarłszy drzwi, rozpoczął w ciemnościach swe przemówienie do więźnia.

W tym czasie psisko, warcząc, poszło obwąchać łydki więźnia, jak gdyby chcąc zapytać, jakim prawem jest jeszcze przy życiu, on, który przecież na oczach tegoż psa został wyprowadzony w asyście pisarza i kata.

Ale piękna Róża przywołała go i brytan posłusznie przyszedł do nogi.

- Panie - rzekł Gryphus unosząc latarnię, ażeby choć trochę rozproszyć mrok panujący dookoła - jestem waszym nowym dozorcą. Jestem zwierzchnikiem wszystkich kluczników więziennych i mam pod swoją pieczę wszystkie cele.

Niezły ze mnie człowiek, ale co się tyczy dyscypliny - jestem nieugięty.

- Przecież znam was doskonale, drogi Gryphusie - odparł więzień wkraczając w krąg światła latarni.

- Patrzcie no, patrzcie, to pan van Baerle! - zdziwił się Gryphus - Patrzcie, patrzcie,

jak to się ludzie spotykają!

- Tak, i muszę powiedzieć, drogi Gryphusie, że z największą przyjemnością widzę, iż wasza ręka miewa się świetnie - trzymacie przecież w niej latarnię.

Gryphus zmarszczył brew i odparł:

- Widzi pan, w polityce zawsze popełnia się błędy. Jego wysokość darował panu życie, ja na jego miejscu byłbym tego nie zrobił.

- A to dlaczego? - zapytał Korneliusz.

- Bo jesteś pan człowiekiem, który będzie dalej knuł. Wy, uczeni, macie jakieś konszachty z diabłem!

- Ależ, drogi Gryphusie, czyżbyście byli niezadowoleni ze sposobu, w jaki złożyłem wam rękę albo może zażądałem zbyt wygórowanej opłaty? - powiedział ze śmiechem Korneliusz.

- Wprost przeciwnie, do diaska! Wprost przeciwnie - wymamrotał dozorca. - Aż za dobrze złożył mi pan rękę. W tym tkwi jakieś

diabelstwo, bo nie minęło sześć tygodni, a mogłem nią władać, jak gdyby nigdy nic się nie stało. Do tego stopnia, że medyk z Buytenhofu, który zna się na rzeczy, chciał mi ją łamać na nowo i znów włożyć w łubki obiecując, że tym razem przynajmniej przez trzy miesiące nie będę mógł się nią posługiwać.

- A wyście nie chcieli?

- Powiedziałem: nie! Tak długo, dopóki mogę tą ręką się przeżegnać - Gryphus był katolikiem - tak długo, powiadam, póki mogę zrobić nią znak krzyża, kpię sobie z diabła.

- Jeżeli kpicie sobie z diabła, mości Gryphusie, to tym bardziej powinniście kpić sobie z uczonych!

**- Ach, ci uczeni, ci uczeni -
zachnął się Gryphus nie**

**odpowiadając na zaczepkę. -
Uczeni! Wolałbym pilnować
dziesięciu wojskowych niż
jednego uczonego. Wojskowi palą,
piją, upijają się, ale łagodni
są jak baranki, byle im tylko
dostarczyć gorzały albo wina
mozelskiego. Za to uczeni!...
Kto słyszał, żeby taki jeden z
drugim palił, upijał się -
przenigdy! Trzeźwe to, nie
wyda ani grosza, zachowuje jasną
głowę, żeby tylko móc
spiskować. Ale muszę panu
powiedzieć, od razu na początku,**

że niełatwo będzie spiskować tutaj. Przede wszystkim żadnych ksiązek, żadnych papierów ani innych diabelskich mądrości. Przecież Grocjusz uciekł właśnie dzięki książkom!

- Mogę was zapewnić, mości Gryphusie - odparł van Baerle - że jeśli nawet przez chwilę miałem chętkę uciec, to teraz odeszła mi ona najzupełniej.

- Dobrze już, dobrze - mruknął dozorca.- Pilnujcie, panie siebie, a ja będę robił to samo. Wszystko jedno, niech mówią, co chcą, ale jego wysokość popęlnił błąd.

**- Nie dając uciąć mi głowy?...
Dziękuję pięknie, mości Gryphusie.**

- No przecież! Popatrz pan sam, czy panowie de Witt nie zachowują się teraz jak trusie.

- To okropne, co mówicie, mości strażniku - powiedział van Baerle odwracając twarz, ażeby ukryć wstręt, jaki go ogarnął. - Zapominacie o tym, że jeden z tych nieszczęśników był moim przyjacielem, drugi zaś... drugi - moim chrzestnym ojcem.

- Tak, ale za to pamiętam, że i jeden, i drugi byli spiskowcami. A zresztą mówię z dobrego serca...

- Doprawdy? Wytłumaczcie mi to jaśniej, drogi Gryphusie, bo nie bardzo was rozumiem.

- Tak. Gdybyś pan został na pieńku mistrza Harbrucka...

- No to co?

- No tobyś pan już więcej nie cierpiał. A tymczasem tutaj, nie będę ukrywał, ale postaram się obrzydzić panu życie doszczętnie.

- Dziękuję za obietnicę, mości Gryphusie.

Więzień rzucił staremu dozorczy ironiczny uśmiech, a Róża, ukryta za drzwiami, odpowiedziała mu uśmiechem pełnym anielskiego pocieszenia.

Gryphus podszedł do okna.

Na dworze było jeszcze dość jasno, ażeby móc dojrzeć, nie rozróżniając co prawda szczegółów, rozległy widnokrąg ginący w szarawej mgle.

- Jaki stąd jest widok? - zapytał dozorca.

- Bardzo piękny! - powiedział Korneliusz patrząc na Różę.

**- Tak, tak, zbyt dużo widoku,
zbyt dużo widoku.**

**W tej samej chwili dwa
gołębnie, zapewne przestraszone
postacią, a zwłaszcza głosem
nieznajomego, wyszły z gniazda i
w popłochu poszybowały w mgłę.**

**- Ho, ho, a to co? - zapytał
dozorca.**

**- Moje gołębnie - odparł
Korneliusz.**

**- Moje gołębnie, moje gołębnie!
- wykrzyknął Gryphus. - Od kiedy
to więzień ma coś własnego?**

**- No to niech będą gołębnie
wypożyczone mi przez Pana Boga.**

**- Już jedno wykroczenie -
warknął Gryphus. - Gołębnie! Ach,
młodzieńcze, młodzieńcze,
uprzedzam was wszystkich co do
jednego, że nie później niż
jutro obydwaj ptaki będą
perkotały w moim rondelku.**

- Trzeba, żebyście je najpierw złapali, mistrzu - odparł van Baerle. - Nie podoba się wam, że to moje gołębie? Klnę się, że są one w jeszcze mniejszym stopniu wasze niż moje.

- Co się odwlecze, to nie uciecze - mruknął dozorca. - Najpóźniej jutro poukręcą im

łby!

Dając Korneliuszowi to niepocziwe przyrzeczenie, Gryphus wychylił się za okno, ażeby przyjrzeć się budowie gniazda. Van Baerle zdążył w tym czasie podbiec do drzwi i uścisnąć rękę Róży. Dziewczyna

szepnęła:

- Dziś wieczorem o dziewiątej.

**Gryphus, bez reszty
pochłonięty jutrzejszym łapaniem
gołębi i spełnieniem swego
przrzeczenia, nic nie widział,
nic nie słyszał; gdy zamknął
wreszcie okno, wziął córkę pod
rękę, wyprowadził ją, przekręcił
dwa razy klucz w zamku, zasunął
rygiel i udał się do następnej
celi, aby tam poczynić takie
same obietnice innemu więźniowi.**

**Gdy tylko dozorca wyszedł z
celi, Korneliusz zbliżył się do
drzwi, aby posłuchać
oddalających się kroków, a
potem, kiedy już ustały wszelkie
szmery, podbiegł do okna i
doszczętnie zniszczył gniazdo
gołębi.**

**Wolał w ten sposób pozbyć się
na zawsze towarzystwa, niż**

**narazić na śmierć uroczych
posłańców, którym zawdzięczał
szczęście ponownego ujżenia
Róży.**

**Ani wizyta dozorczy, ani jego
brutalne pogróżki, ani wreszcie
ponura perspektywa jego opieki,
którą więzień znał aż nadto
dobrze - nic nie było w stanie
oderwać Korneliusza od słodkich
myśli, a zwłaszcza od słodkiej
nadziei, jaką obecność Róży
wskrzesiła w jego sercu.**

**Z niecierpliwością oczekiwał
wybicia godziny dziewiątej na
wieży zamkowej Loewesteinu.**

**Wszak Róża powiedziała, że
przyjdzie o dziewiątej!**

**Jeszcze nie przebrzmiała w
powietrzu ostatnia spizowa
nuta, gdy Korneliusz posłyszał
na schodach lekkie kroki i
szelest spódnicy pięknej**

Fryzyjki, a w chwilę potem

okratowany otwór w drzwiach, w który Korneliusz uparcie wlepił oczy, rozjaśnił się światłem.

Okienko otworzyło się z zewnątrz.

- Oto jestem - szepnęła Róża, cała jeszcze zadyszana od szybkiego wchodzenia po schodach

- oto jestem!

- Och, moja dobra Różo!

- Cieszysz się, panie, że mnie widzisz?

- Jeszcze się pytasz? Ale jakieś to zrobiła, że ci się udało tutaj przyjść? Powiedz!

- A więc posłuchaj, panie: mój

ojciec zasypia co wieczór prawie zaraz po kolacji. Wtedy kładę go do łóżka, trochę oszołomionego jałowcówką. Niech pan nikomu o tym nie wspomina, gdyż dzięki temu będę mogła co wieczór przyjść i pogwarzyć z panem jaką godzinkę.

- Ach, Rózo kochana, jakież jestem ci wdzięczny!

Mówiąc to Korneliusz tak przybliżył twarz do kraty w okienku, że Róża cofnęła się spłoszona.

**- Przyniosłam pańskie cebulki
- powiedziała dziewczyna.**

Serce podskoczyło radośnie w piersi Korneliusza. Nie śmiał wcale zapytać Róży, co uczyniła z powierzonym jej bezcennym skarbem.

- Więc je przechowałaś?

- Przecież wręczyłeś mi je,

panie, jako coś, co ci jest szczególnie drogie!

- No tak, ale ponieważ ofiarowałem je tobie, zdawało mi się, że są twoją własnością!

- Miały do mnie należeć po twojej, panie, śmierci, a przecież na szczęście żyjesz! Jakże błogosławiłam jego wysokość! Jeśli Pan Bóg ześle na księcia Wilhelma wszelkie radości, jakich mu życzyłam, to z całą pewnością król Wilhelm będzie najszczęśliwszym człowiekiem nie tylko w swoim królestwie, ale na całej ziemi.

Ponieważ, jak mówię, ostałeś się

pan przy życiu, więc wpatrując się w Biblię pańskiego ojca chrzestnego powzięłam postanowienie oddania panu tych cebulek. Nie wiedziałam tylko, jak to uczynić. Otóż, kiedy już sobie umyśliłam, że będę prosić stathoudera o miejsce dozorca w Gorcum dla mego ojca, wówczas pańska piastunka doręczyła mi ten liścik. Ach, jakże spłakałyśmy się obie nad nim, trudno wprost sobie wyobrazić. Ale ten list tylko umocnił mnie w postanowieniu. Udałam się więc do Lejdy. Resztę już pan zna.

Jak to, kochana Rózo, więc jeszcze przed otrzymaniem mego liściku myślałaś o tym, żeby się tu dostać?

- Czy myślałam! - wykrzyknęła Róza, pozwalając w ten sposób miłości odnieść zwycięstwo nad

skromnością. - Nie mogłam myśleć o niczym innym!

Gdy Róża wypowiadała te słowa, twarzyczka jej tak wypiękniała, że Korneliusz po raz drugi przywarł czołem w wargami do kraty, chcąc prawdopodobnie podziękować ślicznej dziewczynie...

Róża cofnęła się tak jak za pierwszym razem.

- Doprawdy - powiedziała z kokieteryą, która tkwi na dnie serca każdej młodej dziewczyny - doprawdy, często żałowałam, że nie umiem czytać, ale nigdy tak jak w chwili, kiedy pańska piastunka przyniosła mi ten list. Ścisnęłam w ręku kartkę papieru, która przemawiała do innych, a dla mnie, głupiutkiej, pozostała niemą.

- Ponoć często żałowałaś tego,

**że nie umiesz czytać -
powiedział Korneliusz. - A przy
jakich to okazjach?**

**- Na Boga! - odparła
dziewczyna ze śmiechem. - Zawsze
wtedy, kiedy nie mogłam odczytać
listów, które do mnie pisano.**

- Otrzymywałaś listy, Rózo?

- Setkami!

**- Któż to do ciebie pisywał? -
Kto pisywał? A więc przede
wszystkim wszyscy studenci,
którzy przechodzili przez
Buytenhof, wszyscy oficerowie
udający się na plac broni,
wszyscy subiekci, a nawet kupcy,
którzy widywali mnie w**

okienku...

**- I co robiłaś z ich
bilecikami, kochana Rózo?**

**- Dawniej - odparła Róża -
prosiłam którąś z przyjaciółek,
żeby mi je czytała, i bawiłam
się nimi znakomicie.. Ale od
pewnego czasu uważam, że szkoda
każdej chwili na wysłuchiwanie
tych bzdur; od pewnego czasu
palę je po prostu.**

**- Od pewnego czasu! - zawołał
Korneliusz, a w oczach jego
zamigotała radość połączona z
tkliwością.**

**Róża opuściła oczy, twarzyczka
jej oblała się pąsem.**

**Dziewczyna nie zauważyła, że
wargi Korneliusza znów zbliżyły
się do niej, ale niestety!
napotkały tylko kratę w okienku.
Pomimo tej przeszkody do ust
dziewczyny doleciało tchnienie**

**gorące jak najtkliwszy
pocałunek.**

**Gdy płomień ten oparzył wargi
Róży, dziewczyna pobladła
silnie, twarz jej zbielała może
bardziej nawet niż w dniu
egzekucji na Buytenhofie.**

**Westchnąwszy żałośnie,
przymknęła piękne oczy i zaraz
uciekła z łomocącym sercem, na
próżno usiłując przyciśniętą do
piersi dłonią stłumić jego
przyśpieszone bicie. Korneliusz
pozostał sam, wdychając słodki
zapach włosów Róży, jak gdyby
uwięziony pomiędzy kratami
okienka.**

**Ucieczka Róży była tak
gwałtowna, że dziewczyna
zapomniała zwrócić Korneliuszowi
cebulki czarnego tulipana.**

16. Mistrz i uczennica

**Jak mogliśmy się przekonać,
imć Gryphus daleki był od
podzielania przychylności swojej
córką dla chrzestnego syna
Kornela de Witta.**

**W całej twierdzy było zaledwie
pięciu więźniów, zatem obowiązki
dozorcy nie nastroczały
szczególnych trudności, a
stanowisko to było czymś w
rodzaju synekury na stare lata.**

**Ale w swej gorliwości szacowny
dozorca więzienia wyolbrzymił
całą potęgą swej wyobraźni
zadania, jakie zostały nań
nałożone. W jego oczach**

Korneliusz przybrał gigantyczne rozmiary przestępcy największego kalibru i wskutek tego stał się najniebezpieczniejszym ze wszystkich więźniów. Gryphus śledził każdy jego ruch, zbliżał się do niego zawsze z twarzą zachmurzoną, słowem - nakładał na niego pokutę za to, co nazywał rebelią przeciwko łaskawemu stathouderowi.

Trzy razy dziennie wpadał do celi van Baerlego, chcąc go przyłapać na gorącym uczynku, ale Korneliusz zaniechał wszelkiej korespondencji od czasu, kiedy jego adresatka była pod ręką. Możliwe nawet, że gdyby Korneliusza uwolniono i pozwolono mu zamieszkać, gdzie tylko zechce, wolałby pozostać w więzieniu z Różą i swymi cebulkami, niż żyć gdziekolwiek

indziej bez cebulek i bez Róży.

**Dziewczyna obiecała przecież,
że będzie przychodziła co
wieczór o dziewiątej na
pogawędkę z miłym sercu
więźniem i jak widzieliśmy, już
pierwszego wieczora dotrzymała
obietnicy.**

**Nazajutrz przyszła na górę
tak jak poprzedniego dnia,
zachowując tak samo tajemnicę i
skrajną ostrożność. Jedynie dała
sobie samej słowo, że nie będzie
zanadto zbliżać twarzy do
okienka. Zresztą, ażeby od razu**

**nawiązać rozmowę, która
zainteresuje i poważnie nastroi**

**więźnia, zaczęła od tego, że
podała mu przez kratę cebulki
zawinięte wciąż w ten sam
papier.**

**Ale ku wielkiemu zdziwieniu
Róży, van Baerle czubkiem palców
odepchnął jej białą dłoń.**

**Było to wynikiem powziętej
przez niego decyzji.**

**- Posłuchaj mnie, Róžo -
powiedział. - Wydaje mi się że
zbyt wiele ryzykujemy pakując
całą naszą fortunę do jednego
worka. Pomyśl, moja kochana, że
przecież chodzi o dokonanie
czegoś, co było dotychczas
uważane za niemożliwe. Mamy
wyhodować wielki czarny tulipan.
Nie zaniedbujmy więc żadnych
środków ostrożności, żebyśmy nie
mieli sobie nic do zarzucenia w
wypadku, gdyby się nam nie
powiodło. Oto jak, według mnie,**

powinniśmy osiągnąć nasz cel.

Róża cała zamieniła się w słuch czekając, co powie więzień, i to bardziej z powodu wagi, jaką do całej sprawy przywiązywał nieszczęsny hodowca, niż ze względu na znaczenie, jakie ona sama temu przypisywała.

- Oto w jaki sposób wyobrażam sobie nasze współdziałanie w tym doniosłym dziele - ciągnął dalej Korneliusz.

- Słucham uważnie - rzekła Róża.

- Na pewno w fortecy znajdzie się jakiś skrawek ogródka, a jeśli nie, to przynajmniej jakiś dziedziniec, wreszcie z braku dziedzińca - jakiś taras.

- Mamy tu bardzo piękny ogród - oznajmiła Róża - ciągnie się wzdłuż Wahali i pełno w nim

wspaniałych starych drzew.

- Czy mogłabyś, droga Rózo, przynieść mi tutaj odrobinę ziemi z tego ogrodu? Chciałbym ją zobaczyć.

- Zaraz jutro.

- Pobierz próbki z miejsca

zacienionego i z miejsca nasłonecznionego, ażebym mógł zorientować się w jej właściwościach w warunkach suchych i wilgotnych.

- Przyniosę z całą pewnością.

- Gdy wybiorę ziemię, którą trzeba będzie jeszcze doprawić, podzielimy się cebulkami. Ty weźmiesz jedną i posadzisz w

**dniu przeze mnie wyznaczonym w
wybranej przeze mnie glebie.
Tulipan zakwitnie na pewno,
jeśli będziesz go pielęgnować
według moich wskazówek.**

**- Nie pozostawię go bez opieki
ani na chwilę.**

**- Drugą cebulkę sam postaram
się wyhodować tu, w mojej celi,
co pomoże mi przepędzać jakoś te
długie godzinny dzienne, kiedy
nie mogę się z tobą widzieć.
Muszę przyznać, że mało mam
nadziei co do tej cebulki i z
góry uważam ją za ofiarę mego
egoizmu. Słońce czasem zagląda
tu do mnie. W sposób przemyślny
postaram się wykorzystać
wszystko, nawet ciepło i popiół
z mojej fajki. Wreszcie trzecią
cebulkę zatrzymamy, a właściwie
ty ją zatrzymasz jako rezerwę,
jako ostatnią naszą nadzieję,**

**na wypadek, gdyby dwie pierwsze
zawiodły. W ten sposób, droga
Rózo, niepodobieństwem jest,
żebyśmy nie zdołali zdobyć stu
tysięcy florenów na twój posag i
osiągnąć najwyższego szczęścia,
jakim jest uwieńczenie
powodzeniem swego dzieła.**

**- Rozumiem - rzekła Róza. -
Jutro przyniosę próbki,
wybierzesz pan ziemię i dla
siebie, i dla mnie. Co się tyczy
ziemi dla pana, to będę musiała
obrócić parę razy, gdyż mogę
przynieść za jednym zamachem
tylko troszeczkę.**

**- Ach, kochana Rózo, przecież
nam się nie śpieszy! Musimy
posadzić cebulki nie wcześniej
niż za jakiś miesiąc. Widzisz
więc, że mamy dość czasu. Ale
twoją cebulkę zasadzisz ściśle**

według moich wskazówek, prawda?

- Przyrzekam to uroczyście.

- A gdy już będzie posadzona, będziesz mi donosić o wszystkim, co może mieć wpływ na naszą sadzonkę, na przykład o zmianach atmosferycznych, o śladach w alejkach i na grzędach. W nocy będziesz nasłuchiwać, czy do ogrodu nie przychodzą koty. Te nieszczęsne stworzenia zniszczyły mi w Dordrechcie dwie grządki.

- Będę nasłuchiwać.

- A kiedy zaświeci księżyc...

Czy z twego okna widać ogród, drogie dziecko?

- Tak, okno mojej izdebki

wychodzi właśnie na tę stronę.

- To dobrze. W księżycowe noce musisz patrzeć, czy z jakichś dziur w murach fortecy nie wyłażą szczury. To bardzo niebezpieczne gryzonie i słyszałem, jak niejeden hodowca tulipanów gorzko wyrzucał Noemu, że zabrał z sobą do arki parę tych zwierzaków.

- Będę patrzyła, a jeśli zobaczę koty lub szczury...

- To zaraz mi o tym powiedz. Poza tym - dodał van Baerle, który od czasu pobytu w więzieniu stał się podejrzliwy - a poza tym istnieje jeszcze jedno zwierzę, znacznie niebezpieczniejsze od kota i szczura!

- Jakież to, panie!

- Człowiek! Rozumiesz, kochana Rózo, Przecież za kradzież

**florena, za takie nic, ludzie
ryzykują skazanie na ciężkie
roboty, tym bardziej więc opłaci
się ukraść cebulkę tulipana,
która warta jest sto tysięcy
florenów.**

**- Nikt poza mną nie będzie
wchodził do ogródka.**

- Dajesz mi słowo?

- Tak, przysięgam.

**- To świetnie, Rózo, dziękuję
ci bardzo! Przywracasz mi całą
radość życia!**

Ponieważ wargi van Baerlego

**zbliżyły się do okratowanego
okienka z tym samym zapalem, co
wczoraj, i ponieważ nadeszła już**

**chwila rozłąki - Róża cofnęła
twarz i wyciągnęła dłoń.**

**W pięknej rączce - zalotna
dziewczyna dbała o gładkość rąk
ze szczególną troskliwością -
zaciśnięta była cebulka.**

**Korneliusz namiętnie ucałował
czubki paluszków. Czy dlatego,
że w dłoni tej znajdowała się
cebulka wielkiego czarnego
tulipana? A może dlatego, że
rączka należała do Róży?
Pozostawiamy to domysłom ludzi
bardziej od nas znających się
na rzeczy.**

**Róża wróciła do siebie
przyciskając do piersi dwie
pozostałe cebulki.**

**Czy przyciskała je do piersi
dlatego, że były to cebulki
wielkiego czarnego tulipana? A
może dlatego, że pochodziły od
Korneliusza van Baerlego?**

Uważamy tę sprawę za nie łatwiejszą do wyjaśnienia niż poprzednia.

Jakkolwiek by było, począwszy od tej chwili życie dla więźnia nabrało uroku, wypełniło się nową treścią.

Jak widzieliśmy, Róża wręczyła mu jedną z cebulek.

Co wieczór przynosiła mu po garstce ziemi z tej części ogródka, którą uznał za najodpowiedniejszą; rzeczywiście, ziemia tam była wręcz doskonała.

Duży dzban, zręcznie obtłuczony przez Korneliusza świetnie posłużył za doniczkę. Hodowca nappełnił ją do połowy, mieszając ziemię, przyniesioną przez Różę z wysuszonym mułem rzeczonym, który dostarczył znakomitego kompostu. Na

**początku kwietnia Korneliusz
wsadził w tę glebę pierwszą
cebulkę.**

**Nie sposób opisać, ile starań,
zręczności i przebiegłości użył
Korneliusz, ażeby ukryć przed**

**okiem Gryphusa radość, jaką
dawały mu te prace. Pół godziny
- to cały wiek doznań i myśli
dla więźnia o skłonnościach
filozoficznych.**

**Nie było takiego dnia, żeby
Róża nie przyszła pogawędzić z
Korneliuszem.**

**Hodowla tulipanów, którą Róża
studiowała gruntownie,
dostarczała tematu do rozmów.**

Ale jakkolwiek temat ten jest niesłychanie interesujący, nie można przecież wiecznie mówić o tulipanach.

Więc zaczęli rozprawiać o czymś innym i hodowca tulipanów stwierdzał ku swemu wielkiemu zdumieniu, jak wielki zasięg tematów może objąć rozmowa. Tylko że Róża nabrała pewnego przyzwyczajenia: niezmiennie trzymała swoją uroczą twarzyczkę o sześć cali od okienka, gdyż piękna Fryzyjka straciła zaufanie do siebie samej, odkąd się przekonała, że gorący oddech więźnia może nawet przez kratę osmalić płomieniem serce młodej dziewczyny.

Zwłaszcza jedna kwestia niepokoiła obecnie hodowcę tulipanów prawie w tym samym stopniu, co los cebulek, i myślą

powracał do niej nieustannie.

**Była to kwestia uzależnienia
Róży od ojca.**

**W ten sposób życie van
Baerlego, uczonego doktora,
dobrze zapowiadającego się
malarza, człowieka o wyższym
umyśle, według wszelkiego
prawdopodobieństwa - pierwszego
odkrywcy arcydzieła natury,
które będzie nazwane, jak to już
z góry zostało ustalone, Rosa
Baerlaensis, a więc życie, ba,
więcej nawet, bo szczęście tego
człowieka zależało od
najzwyklejszego kaprysu drugiego
człowieka, a tym drugim
człowiekiem był ktoś o niższym
umyśle i podlejszego
pochodzenia. Był nim dozorca
więzienny, mniej inteligentny**

niż zamek w drzwiach, który zamykał, twardszy niż rygle, które zasuwiał. Był nim stwór podobny do Kalibana z "Burzy", coś pośredniego pomiędzy człowiekiem a bydlęciem.

Tak więc szczęście Korneliusza było w rękach tego człowieka. Mógł on pewnego pięknego poranka

znudzić się twierdzą w Loewesteinie, mógł dojść do wniosku, że powietrze tutejsze mu nie służy, a jałowcówka jest nie dość mocna, mógł opuścić fortecę i wprowadzić swą córkę - wówczas Korneliusz i Róża musieliby się rozstać po raz drugi. A Pan Bóg, którego nuży

zbyt częsta interwencja w sprawy swych owieczek, może by też już nie zechciał więcej ich połączyć.

- Na cóż się zdadzą wtedy wędrowne gołębie - mówił Korneliusz do dziewczyny - jeżeli ty, kochana Rózo, nie będziesz umiała przeczytać tego, co napiszę, ani przelać na papier swoich myśli.

- Wiem, co zrobić - odparła kiedyś Róża, która w głębi serca tak samo obawiała się rozłąki, jak Korneliusz - mamy przecież co wieczór godzinę do dyspozycji, wykorzystajmy ją, jak można najlepiej.

- A mnie się zdawało, że ją zużywamy wcale nie najgorzej - bronił się Korneliusz.

- Zużyjemy ją jeszcze lepiej - uśmiechnęła się Róża. - Naucz

**mnie czytać i pisać, mój panie.
Proszę mi wierzyć, że postaram
się nie zmarnować tych lekcji;
w ten sposób nie rozłączymy się
już nigdy, chyba z własnej woli.**

- Jeśli tak - wykrzyknął

**Korneliusz - to mamy przed sobą
całą wieczność**

**Róża znów się uśmiechnęła i
wzruszyła ramionami, mówiąc:**

**- Maszże zamiar na zawsze
pozostać w więzieniu, panie
Korneliuszu? A jeżeli po
obdarowaniu cię życiem, jego**

**wysokość obdaruje cię wolnością?
Czy wówczas nie wejdiesz w
posiadanie swych dóbr? Czy nie**

**staniesz się znów bogatym
człowiekiem? A gdy już będziesz
wolny i bogaty, czy zechcesz
spojrzeć, przejeżdżając, z konia
lub z okna karety, na biedną
Różę, córkę dozorca więziennego,
nieomal kata?**

**Korneliusz chciał już
zaprotestować, a protest ten
płynąłby na pewno z serca i ze
szczerzej duszy przepelnionej
miłością. Ale dziewczyna nie
dała mu dojść do słowa.**

**- Jak się miewa pański
tulipan? - zapytała.**

**Napomknienie o tulipanie było
niezawodnym sposobem, aby
Korneliusz zapomniał o wszystkim
innym, nawet o Róży.**

**- Ano dość dobrze - odparł
więzień. - Łupinka czernieje,
proces krążenia soków się
rozpoczął, żyły cebulki**

rozgrzewają się i pęcznieją. Za jakiś tydzień, a nawet prędzej, można będzie dostrzec pierwsze guzki kielków. A jak się miewa twoja cebulka, Rózo?

- Och, ja prowadzę uprawę na wielką skalę i według pana wskazówek.

- Powiedźże, Rózo, coś dotąd zrobiła? - zapytał Korneliusz, a oczy jego były prawie tak samo płonące, oddech tak samo gorący jak tego wieczora, gdy te oczy oparzyły swoim żarem twarz, oddech zaś serce dziewczyny.

- Ja - odparła Róża z uśmiechem, gdyż w głębi duszy nie mogła powstrzymać się od uważnego obserwowania tej rozdwojonej miłości więźnia do siebie i do czarnego tulipana - ja rozpoczęłam uprawę na wielką skalę: na zupełnie pustym

kwadracie, z dala od drzew i murów, w lekko piaszczystej glebie, raczej wilgotnej niż suchej, pozbawionej najmniejszego odłamka głazu czy kamyczka, zrobiłam grządkę

dokładnie taką, jaką mi opisałeś, panie.

- Doskonale, Rózo, świetnie!

- Tak przygotowany grunt czeka teraz tylko na pańskie słówko. Pierwszego wskazanego dnia posadzę swą cebulkę. Przecież muszę się trochę opóźnić w stosunku do pana, gdyż mam przewagę świeżego powietrza, słońca oraz obfitości soków

ziemnych.

- Racja - wykrzyknął Korneliusz, zacierając z radości ręce - jesteś niezwykle pojętną uczennicą, Rózo. I na pewno zdobędziesz w nagrodę sto tysięcy florenów.

- Proszę nie zapominać - zaśmiała się Róża - że pańska uczennica - ponieważ tak mnie pan nazywasz - musi jeszcze nauczyć się czegoś innego poza hodowlą tulipanów.

- Święta racja, mnie tak samo jak tobie zależy na tym, żebyś się nauczyła czytać, moja piękna Rózo!

- Więc kiedy zaczynamy?

- Bodaj zaraz!

- Nie, od jutra!

- Dlaczego od jutra?

- Dlatego, że dzisiaj nasza godzina już dobiegła końca i

muszę wracać do domu.

- Tak prędko! A z czego będziemy czytali!

- Mam pewną książkę i sądzę, że przyniesie nam ona szczęście

- oznajmiła Róża.

- A więc do jutra?

- Do jutra.

Następnego dnia Róża zjawiała się z Biblią Kornela de Witta.

17. Pierwsza cebulka

Jak powiedzieliśmy, nazajutrz Róża przyszła trzymając w ręku Biblię Kornela de Witta. Zaczęła się wówczas między mistrzem a uczennicą jedna z tych uroczych scen, które tak bardzo radują powieściopisarza, gdy ma szczęście schwytać je pod swoje

pióro.

Okratowane okienko, dające jedyną sposobność porozumienia się, było zbyt wysoko umieszczone, ażeby dwoje ludzi, którzy dotychczas zadowalali się odczytywaniem ze swych twarzy wszystkiego, co mieli sobie do powiedzenia, mogli teraz swobodnie czytać z przyniesionej przez Różę książki.

Wobec tego dziewczyna musiała opierać się o okienko, z głową pochyloną, z książką umieszczoną na wysokości latarni trzymanej w prawej ręce. Ażeby ręka mogła trochę odpocząć, Kornel wpadł na pomysł przywiązania latarni chustką do żelaznej kraty. Odtąd

Róża mogła już wodzić palcem po książce i zatrzymywała się na literach oraz zgłoskach, które Korneliusz kazał jej odczytywać, ten zaś, uzbroiwszy się w źdźbło słomy zamiast pałeczki nauczycielskiej, wskazywał litery swojej pilnej uczennicy poprzez otworek w kracie.

W świetle latarni widać było dobrze bogaty koloryt twarzyczki Róży, jej ciemnobłękitne oczy, jej blond warkocze pod kaskiem koloru starego złota, który, jak już mówiliśmy, służy Fryzyjkom za stroik na głowę; uniesione do góry paluszki, z których odpływała krew, nabierały pod światło bladoróżowego odcienia, zdradzającego tajemnicę życia ukrytą w krążeniu krwi.

Pod wpływem ożywczego kontaktu ze światłym umysłem Korneliusza,

inteligencja Róży rozwijała się szybko, a gdy trudności były szczególnie ciężkie do pokonania, wówczas z oczu wpatrzonych w siebie, z muskających się rzęs i dotykających się włosów sypały się iskry, które mogłyby rozjaśnić mrok nawet w mózgu zupełnych idiotów.

Róża, po zejściu do swojej izdebki, powtarzała raz po raz w umyśle lekcję czytania, w sercu

zaś - lekcje nie wyznanej miłości.

Pewnego wieczora dziewczyna przyszła pod drzwi celi o pół

godziny później niż zazwyczaj.

Takie półgodzinne opóźnienie było zbyt ważnym wydarzeniem, ażeby Korneliusz nie zapytał zaraz na wstępie o przyczynę.

- Ach, nie besztaj mnie, panie, to doprawdy nie moja wina - tłumaczyła się Róża. - Mój ojciec odnowił w Loewesteinie znajomość z pewnym jegomościem, który często nachodził go w Hadze i zawsze prosił o oprowadzenie po więzieniu. Był to poczciwina, co też lubił zaglądać do kieliszka i opowiadał pocieszne facecje, a poza tym miał szeroki gest i nigdy nie wzdragał się przed zapłaceniem rachunku.

- I nic więcej o nim nie wiesz? - zapytał zdziwiony Korneliusz.

- Nie, tylko tyle. Zresztą

ojciec dopiero od jakichś dwu tygodni zapalał sympatią do tego nowego znajomego, niezmiernie wytrwałego w odwiedzaniu go.

Korneliusz pokręcił głową z wyraźnym zaniepokojeniem, gdyż każde nowe wydarzenie wróżyło w jego pojęciu katastrofę.

- To na pewno jakiś szpicel z gatunku tych, których wysyła się do różnych fortec, ażeby śledzili i więźniów, i dozorców.

- Nie sądzę - odparła Róża z uśmiechem. - Jeżeli ten poczciwina kogoś śledzi, to na pewno nie mojego ojca.

- Więc kogo?

- Na przykład mnie.

- Ciebie?

- A dlaczegoż by nie? - droczyła się Róża.

- Ach, prawda! - westchnął Korneliusz - przecież nie każdy

**starający się musi dostać kosza;
ten człowiek może zostać twoim
mężem.**

- Nie mówię "nie".**
- Na czymże opierasz swoje**

radosne przypuszczenie?

**- Powiedz pan raczej swoją
obawę, panie Korneliuszu.**

**- Dziękuję ci, Róžo, masz
rację: swoją obawę...**

**- Opieram ją na następującym
fakcie...**

**- Mów, cały zamieniam się w
słuch.**

**- Ten człowiek przychodził do
nas kilka razy jeszcze w Hadze.
O, właśnie wtedy, kiedy was,**

panie, aresztowali. Gdy opuściłam Hagę, on wyniósł się stamtąd także. Przybyłam tutaj - i on też. W Hadze podawał jako pretekst, że chce pana zobaczyć.

- Mnie?

- Oczywiście był to pretekst, gdyż dzisiaj, kiedy mógłby podać ten sam powód - przecież jesteś na nowo więźniem pilnowanym przez mego ojca - dzisiaj już nie powołuje się na pana, wręcz przeciwnie. Słyszałam, jak wczoraj mówił do ojca, że wcale pana nie zna.

- Mów dalej, Rózo, proszę bardzo, niech odgadnę, kim jest ten człowiek i czego sobie życzy.

- Czy jesteś pewien, panie Korneliuszu, że nikt z pańskich przyjaciół nie może się panem interesować?

- Nie mam przyjaciół, Rózo, jedyny bliski mi człowiek, jakiego miałem, to była moja piastunka, którą znasz i która zna ciebie. Niestety! Poczciwa Lug przyszłaby sama, nie używałaby wybiegów i po prostu powiedziała by szlochając twemu ojcu lub tobie: "Drogi panie lub droga panienko, moje dziecko przebywa tutaj, patrzcie, w jakiej jestem rozpacz, pozwólcie mi pobyc z nim choć przez godzinkę, a do końca życia będę się za was modlić do Boga". Nie - ciągnął dalej Korneliusz - nie, poza moją pocziwą Lug nie mam przyjaciół.

- Więc wracam do mojej pierwszej myśli, zwłaszcza że

**wczoraj, o zachodzie słońca, gdy
szykowałam grządkę, na której
mam zasadzić pańską cebulkę,
zobaczyłam, jak przez półotwarte
drzwi wysuwa się jakiś cień i
przemyka pomiędzy krzakami bzu**

a

**osiczyną. Udałam, że nie
spozieram w tamtą stronę, ale
dobrze widziałam, że to był on.
Ukrył się za krzakami i patrzył,
jak przekopuję ziemię. Jestem
pewna, że on prześladowuje i
podpatruje nie kogo innego,
tylko mnie. Nie mogłam ani
ruszyć motyką, ani przewrócić
grudki ziemi, żeby tego zaraz
nie zauważył.**

**- Jeśli tak, to na pewno jakiś
zakochany - rzekł Korneliusz. -**

Czy jest młody? Piękny? - Mówiąc to chciwie patrzył na Różę i z niecierpliwością oczekiwał odpowiedzi.

- Młody? Piękny? - Róża wybuchnęła śmiechem. - Na gębie jest szpetny, plecy ma przygarbione, liczy sobie koło pięćdziesiątki i nie odważa się ani spojrzeć mi w oczy, ani głośno się odezwać.

- Jak się nazywa?

- Jakub Gisels.

- Nie znam.

- Więc wychodzi na moje, że nie z pana racji tu przychodzi.

- W każdym razie, nawet jeżeli on cię kocha, co jest prawdopodobne, gdyż każdy, kto cię ujrzał, musi cię pokochać - to ty go nie kochasz, prawda?

- Na pewno nie!

- Więc uważasz, że mogę się

uspokoić?

- Bardzo o to proszę.

**- No, a teraz, ponieważ
zaczynasz już samodzielnie
czytać, będziesz mogła odczytać
wszystko, co ci napiszę o mękach
zazdrości i samotności, prawda?**

**- Przeczytam, jeżeli pan
napisze dość dużymi literami.**

**Ponieważ obrót, jaki przybrała
rozmowa, zaczął niepokoić
dziewczynę, zapytała:**

- Ale, ale, jak się miewa

pański tulipan?

**- Sama osądzisz moją radość,
Rózo; dziś rano oglądałem go w
słońcu. Gdy delikatnie**

**odgarnąłem ziemię pokrywającą
cebulkę, ujrzałem, że już
przebił się pierwszy kiełek.
Droga Rózo, serce moje
rozpłynęło się z radości. Ten
ledwo dostrzegalny biały
pączuszek, tak delikatny, że
skrzydło muchy mogłoby zdrapać
go swym dotykiem, ślad istnienia
ujawniający się tym ledwo
uchwytnym dowodem wzruszył
mnie**

**bardziej, niż odczytany rozkaz
jego wysokości, zwracający mi
życie i zatrzymujący w powietrzu
miecz katowski na szafocie w
Buytenhofie.**

**- Więc masz nadzieję, mój
panie? - uśmiechnęła się Róza.**

- O tak, mam nadzieję!

**- A kiedy ja z kolei mam
posadzić cebulkę?**

- Powiem ci, gdy tylko zauważę

pierwszy pomyślny dzień. Ale pamiętaj, nie pozwól, by ci ktokolwiek pomagał, nie powierzaj tej tajemnicy nikomu na świecie. Amator tulipanów mógłby przez proste oględziny cebulki rozpoznać jej wartość. A przede wszystkim, kochana Rózo, dobrze schowaj naszą trzecią cebulkę.

- Jest nadal w tym samym papierze, w którym była zawinięta, i w takim samym stanie, w jakim ją otrzymałam, panie Korneliuszu. Leży w głębi mojej szafy pod stosem koronek, które utrzymują ją w suchości nie przygniatając swoim ciężarem. Ale na mnie już czas, mój biedny więźniu.

- Jak to, już?

- Tak, trzeba iść.

- Tak późno przyszłaś i tak

wcześnie odchodzisz!

- Ojciec mógłby się zaniepokoić, że mnie tak długo nie ma, a zalotnik mógłby powziąć podejrzenie, że ma rywala.

Zaczęła nasłuchiwać pełna niepokoju.

- Co ci się stało? - zapytał van Baerle.

- Wydało mi się, że słyszę...

- Co takiego?

- Coś jak gdyby skradające się kroki na schodach.

- Rzeczywiście - powiedział więzień - to nie może być Gryphus, jego słyszy się z

daleka.

- Nie, to nie ojciec, jestem tego pewna, ale...

- Ale...

- Ale to może być pan Jakub.

Róża szybko zbiegła po schodach. W dole istotnie rozległ się stuk zamykanych szybko drzwi, i to zanim dziewczyna przebyła pierwszych dziesięć stopni.

Korneliusza bardzo to zaniepokoiło, ale w jego pojęciu była to dopiero przygrywka.

Gdy fatum zaczyna płatać jakieś złośliwe figle, rzadko się zdarza, by nie uprzedziło litościwie swej ofiary, tak jak szermierz uprzedza swego przeciwnika, żeby miał czas ustawić się en garde.

Te ostrzeżenia, prawie zawsze płynące z instynktu człowieka

lub ze zmowy przedmiotów martwych, mniej jednak martwych, niż zazwyczaj się myśli, otóż prawie zawsze ostrzeżenia te są lekceważone. W powietrzu świsnął kij i cios spada na głowę, którą przecież ten świst powinien był ostrzec, a jeśli ostrzegł, to powinna była się uchylić.

Następny dzień minął, ale nie zaszło nic godnego uwagi. Gryphus odbył swoje trzy przepisowe wizyty. Nie dostrzegł niczego. Gdy van Baerle słyszał kroki swego dozorczy - w nadziei, że uda mu się wykryć tajemnicę więźnia, Gryphus nigdy nie przychodził o tej samej porze - otóż, gdy van Baerle słyszał kroki dozorczy, wówczas za pomocą wynalezionej przez siebie

mechanizmu, podobnego do urządzenia, które służy na fermach do podnoszenia i opuszczania worków zboża, opuszczał obtłuczony dzban najpierw poniżej linii dachówek, potem poniżej kamiennego gzymsu wystającego pod jego oknem. Co zaś do sznurków, na których ruch ten się odbywał, nasz mechanik znalazł sposób, ażeby je zamaskować mchem porastającym szpary w dachówkach i zagłębienia w gładkach.

Gryphus nie domyślał się niczego.

Ten manewr udawał się przez cały tydzień.

Ale pewnego poranka

Korneliusz, pogrążony w obserwacji swojej cebulki, z której wystrzelił już malutki kielek, nie dosłyszał człapiących krków starego Gryphusa - była tego dnia silna wichura i w wieżycze wszystko trzeszczało. Drzwi otwarły się nagle i dozorca zastał więźnia, trzymającego obtłuczony dzban między kolanami.

Gdy Gryphus zobaczył w rękach Korneliusza jakiś nieznany, a zatem zakazany przedmiot - rzucił się nań z większą szybkością niż sęp na swoją zdobycz.

Przypadek - a może fatalna zręczność, jaką zły duch obdarza niekiedy złoczyńców - sprawił, że jego wielkie, twarde łapsko trafiło od razu w sam środek dzbana, tam właśnie, gdzie

**spoczywała w ziemi drogocenna
cebulka. Była to ta sama,
złamana powyżej nadgarstka ręka,
którą Korneliusz van Baerle tak
dobrze kiedyś złożył.**

**- Co tu trzymasz?! - wrzasnął
dozorca. - Mam cię, ptaszku!**

**- Ja? Ależ nic, zupełnie nic -
bąknął Korneliusz drżąc na całym
ciele.**

**- Przyłapałem cię na gorącym
uczynku! Dzban, ziemia! Na pewno
kryje się za tym jakiś**

zbrodniczy sekret!

**- Drogi panie Gryphusie! -
zaczął błagalnie Korneliusz,
wystraszony jak kuropatwa,**

której żniwiarz podebrał małe.

Ale Gryphus zaczął już drapać w ziemi swymi krogulczymi palcami.

- Uważajcie, błagam, uważajcie! - zawołał pobladły Korneliusz.

- Na co? Do diaska, na co? - prawie zawył dozorca.

- Uważajcie, powiadam! Bo ją zamordujecie!

Szybkim, pełnym rozpaczy ruchem wydarł z rąk dozorca dzban i ukrył go, jak skarb największy, za wałem ochronnym swoich ramion.

Ale Gryphus, uparty jak każdy starzec i coraz mocniej przekonany, że odkrył właśnie spisek przeciwko księciu Orańskiemu, podbiegł z uniesionym wysoko kijem, a widząc niezłomną postawę

**więźnia, zdecydowanego bronić
dzbana z ziemią, wyczuł, że
Korneliusz znacznie mniej drży o
swoją głowę niż o dzban.**

**Zaczął więc wydzierać mu go z
ręki całą siłą.**

**- Ach, tak! - wołał przy tym z
wściekłością. - Teraz jest
jasne, że to bunt.**

**- Pozostawcie mi mój tulipan!
- krzyczał van Baerle.**

**- Tak, tak, tulipan! - warknął
stary. - Znamy się dobrze na
tych wybiegach jaśnie panów
więźniów.**

- Zakilnam cię...

**- Puszczaj!- krzyknął Gryphus
tupiąc nogami. - Puszczaj bo
zawołam strażę!**

**- Wołajcie, kogo chcecie, i
tak nie dostaniecie tego
biednego kwiatka, chyba po moim
trupie!**

**Doprowadzony do pasji, Gryphus
zanurzył po raz drugi paluchy w
ziemi i tym razem udało mu się
wyciągnąć cebulkę, całą czarną.
Van Baerle szczęśliwy, że ocalił**

**dzban, nie przypuszczał
bynajmniej, że przeciwnik
zawładnął jego zawartością.
Gryphus gwałtownym ruchem
cisnął
na ziemię rozpulchnioną cebulkę,
która spłaszczyła się uderzając
o kamienne płyty i natychmiast
prawie zniknęła całkowicie,
zgnieciona, rozdeptana na miazgę
szerokim buciorem dozorca.
Van Baerle widział to**

**morderstwo, dojrzał wilgotne
szczątki cebulki, zrozumiał
dziką radość Gryphusa i wydał
okrzyk takiej rozpacz, że
wzruszyłby nawet owego
zbrodniczego dozorcę, który
przed paroma laty rozgniół
pająka w celi P~elissona.**

**Jak błyskawica przemknęła
przez głowę miłośnika tulipanów
myśl, żeby zabić tego
nikczemnika! Krew i płomienie
uderzyły mu do głowy, oślepiły
go, uniósł oburącz stłuczony
dzban wraz z całą, niepotrzebną
już teraz ziemią. Jeszcze
chwila, a opuściłby go na łysą
czaszkę starego Gryphusa.**

**Powstrzymał go prznikliwy
krzyk pełen szlochu i
przerażenia. Krzyk ten wydobył
się z gardła biednej Róży,
stojącej po drugiej stronie**

okienka. Dziewczyna, blada i drżąca, uniosła ramiona ku niebu, targana rozterką pomiędzy strachem o ojca, a obawą o ukochanego.

Korneliusz wypuścił z rąk dzbanek, który spadł z wielkim łośkotem i rozprysnął się na tysiąc odłamków.

Gryphus zrozumiał wówczas, w jakim był niebezpieczeństwie, i zaczął miotać najokropniejsze pogrózki.

- Jesteście wyjątkowo podłym gburem - odezwał się Korneliusz - jeżeli zdobyliście się na to, by wydrzeć biednemu więźniowi jego jedyną pociechę, małą cebulkę tulipana.

- Fe, ojczy - dodała Róża - to, coście teraz zrobili, to

zbrodnia!

**- I ty tu jesteś, głupia
dzierlatko! - zawołał odwracając
się do córki rozjuszony starzec.
Nie wtrącaj się do nie swoich
spraw, a przede wszystkim marsz
mi stąd czym prędzej!**

**- O, ja nieszczęsny,
nieszczęsny! - biadał
zrozpaczony Korneliusz.**

**- A zresztą, to przecież tylko
tulipan - dodał trochę
zawstydzony Gryphus - mam tego
ze trzysta sztuk na strychu.**

**- Do diabła z waszymi
tulipanami! - krzyknął
Korneliusz. - Tyle są warte, co i
wy! Ach, gdybym ich miał sto
miliardów milionów, wszystkie**

**bym oddał za ten jeden,
któryście dopiero co rozdeptali!**

**- Więc to tak! - zarechotał z
triumfem Gryphus. - Więc sami
przyznajecie, że w tej
podrobionej cebulce kryło się
jakieś diabelstwo, jakiś sposób
porozumiewania się z wrogami
jego wysokości, który darował
wam życie. Zaraz mówiłem: źle
się stało, że nie ucięli wam
głowy.**

**- Ojczy, ojczy! - krzyknęła
Róża.**

**- To i lepiej, to i lepiej, że
tak postąpiłem - ciągnął dalej
Gryphus, zapalając się coraz
bardziej. - Zniszczyłem ją, tak,
zniszczyłem! I to samo zrobię za
każdym razem, kiedy będziesz
zaczynał na nowo. Uprzedzałem
cię, śliczny paniczku, że
będziesz miał ze mną ciężkie**

życie!

**- Przeklęty, po stokroć
przeklęty! - zawył Korneliusz,
nie posiadając się z rozpaczą i
obracając w palcach drobne
szczątki cebulki, wraz z którą
pogrzebał tyle radości i
nadziei.**

**- Jutro zasadzimy drugą, mój
kochany panie - powiedziała
cichutko Róża. Jej dobre
serduszko rozumiało wielki ból
hodowcy tulipanów, więc rzuciła**

**te słowa pociechy jak krople
balsamu na krwawiącą ranę.**

18. Adorator Róży

Ledwie Róża wypowiedziała te słowa pocieszenia, gdy z dołu rozległ się głos, zapytujący Gryphusa, co się tam na górze dzieje.

- Słyszycie, ojczy? - odezwała się Róża.

- Co?

- To pan Jakub was woła. Jest niespokojny.

- Bo też narobił tyle hałasu!

- mruknął Gryphus. - Można pomyśleć, że on mnie morduje, ten uczony pan. Ach! Ileż kłopotów ma się zawsze z uczonymi!

Wskazał palcem schody i rzucił ostro córce:

- Idź no przodem, panienko!

Zamknął za sobą drzwi i krzyknął w dół:

- Już schodzę do pana,

przyjacielu!

Gryphus wyszedł zabierając z sobą Różę i zostawiając biednego Korneliusza na pastwę samotności i gorzkiego bólu. Więzień szepnął z rozpaczą:

- Tyś mnie zamordował, stary zbroju! Ja tego nie przeżyję!

Biedny więzień na pewno ciężko by zaniemógł, gdyby nie pociecha, którą w jego boleści opatrzność zesłała mu w postaci Róży.

Wieczorem dziewczyna przyszła go odwiedzić jak zwykle. Zaraz na wstępie oznajmiła Korneliuszowi, że odtąd ojciec jej nie będzie się sprzeciwiał, żeby więzień hodował kwiaty.

- Skąd o tym wiesz, moja droga? - zboliałym głosem zapytał Korneliusz.

- Wiem, bo sam powiedział.

- **Może po to, by mnie wprowadzić w błąd?**
- **Nie, on teraz żałuje.**
- **Niestety, ponieważ!**
- **Ten żal nie przyszedł mu sam**

z siebie.

- **A jak?**
- **Gdybyś wiedział, panie, jak jego przyjaciel go za to złajał!**
- **Znów pan Jakub? On cię nie odstępuje, ten pan Jakub!**
- **W każdym razie przebywa z nami, jak tylko może najczęściej.**

Uśmiechnęła się do więźnia tak promiennie, że leciutki obłoczek zazdrości, który przesłonił jego

czoło, rozwiął się natychmiast.

- Jak to było, opowiedz!

- A więc tak. Przy kolacji pan Jakub zaczął wypytywać ojca i ten mu opowiedział historię tulipana, a raczej cebulki, i pochwalił się, jakiego to pięknego czynu dokonał rozgniatając ją butem.

Z piersi Korneliusza wydarło się westchnienie podobne do jęku.

- Gdybyś mógł, panie, zobaczyć w tym momencie pana Jakuba! - ciągnęła dalej Róża. - Doprawdy, myślałam, że zaraz podpali całą twierdzę, oczy jego płonęły jak dwie pochodnie, włosy jeżyły mu się na głowie, zaciskał pięści, przez chwilę zdało mi się, że chce udusić mego ojca. "I wyście to zrobili? - wrzeszczał. - To wyście rozgnietli cebulkę?" -

**"Oczywiście" - odparł ojciec. -
"To niegodziwe! - wydierał się
dalej pan Jakub - to ohydne! To
zbrodnia, a wy jesteście jej
sprawcą!"**

**Ojciec otworzył usta ze
zdumienia.**

**- Czyście także zwariowali? -
zapytał wreszcie swego
przyjaciela.**

**- Och, jakiż zacny człowiek z
tego Jakuba - szepnął
Korneliusz. - To czyste serce,
wzniosła dusza!**

**- Jedno jest pewne, że nie
można gorzej potraktować
człowieka, niż on potraktował
mego ojca - dodała Róża. -
Ogarnęła go najszczerza
rozpacz, powtarzał bez końca:**

**"Rozdeptana! Rozdeptana
cebulka! Boże mój, Boże!
Rozdeptana!"**

**Potem zwrócił się do mnie z
zapytaniem:**

"Ale to nie była jedyna?"

- Tak się zapytał? -

Korneliusz nadstawił ucha.

**- Myśli pan, że to nie była
jedyna? - wtrącił się mój
ojciec. - To dobrze, poszuka się
pozostałych.**

**"Poszukacie pozostałych" -
zawołał pan Jakub biorąc ojca za
kołnierz. Ale zaraz się
opamiętał.**

Znowu zwrócił się do mnie:

**"A co na to ten nieszczęśliwy
młodzieniec?"**

Nie wiedziałam, co mam mu

odpowiedzieć. Przecież zaleciłeś mi, panie, żeby nikomu nie dać poznać, jak bardzo ci na tej cebulce zależy. Na szczęście ojciec wybawił mnie z kłopotu.

"Co na to młodzieniec? Zaczął się pienić..."

Ja mu przerwałam:

"Jakże miał się nie wściekać, kiedyście, ojcze, byli wobec niego niesprawiedliwi i brutalni!"

"A to co znowu? - rozzłościł się ojciec. - Też mi wielkie nieszczęście, jedna rozgnieciona cebulka! Można kupić całe setki za jednego florena na targu w Gorcum".

"Ale może mniej cenne niż ta" - dodałam nieopatrznie.

- A co na to Jakub? - zapytał Korneliusz.

- Muszę powiedzieć, że przy

**tych słowach wydało mi się, jak
gdyby oczy jego znów
rozbłysły.**

**- No tak - rzekł Korneliusz -
ale to chyba nie wszystko.
Musiał jeszcze coś powiedzieć?**

**"Wię sędzisz, moja śliczna
Rózo, że to była cenna cebulka?"**

**- odezwał się do mnie głosem
słodkim jak miód.**

**Zorientowałam się, że
strzeliłam głupstwo.**

**"Cóż ja mogę wiedzieć -
odparłam obojętnie - albo to ja
się znam na tulipanach? Wiem
tylko jedno, niestety! Ponieważ
jesteśmy skazani na przebywanie**

z więźniami, wiem tylko tyle, że dla więźnia każde zajęcie ma dużą wartość. Ten biedak van Baerle nie miał innej rozrywki oprócz tej cebulki. Dlatego uważam, że to okrutne zabierać mu jedyną zabawkę".

"Ale przede wszystkim - wtrącił się ojciec - w jaki sposób zdobył on tę cebulkę? Warto byłoby się dowiedzieć, takie jest przynajmniej moje zdanie".

Odwróciłam oczy, żeby uniknąć wzroku ojca. Ale napotkałam spojrzenie pana Jakuba. Można by rzec, że chciał sięgnąć za moją myślą aż do głębi serca.

Okazanie złego humoru zastępuje niekiedy odpowiedź. Wzruszyłam więc ramionami i postąpiłam krok w stronę drzwi.

Ale powstrzymało mnie słówko, które dosłyszałam, chociaż

zostało wypowiedziane niemal szeptem. To Jakub powiedział do ojca:

"Nietrudną rzeczą byłoby to sprawdzić, u licha"!

"To tylko kwestia zrewidowania go, a jeżeli ma inne jeszcze cebulki - znajdziemy je na pewno".

"Tak, zazwyczaj bywają po trzy".

- Bywają po trzy! - zawołał Korneliusz. - Powiedział, że mam trzy cebulki!

- Można łatwo zrozumieć, że to powiedzenie uderzyło mnie tak jak was, panie. Odwróciłam się do nich, ale byli tak sobą zajęci, że nie zauważyli tego mojego ruchu.

"Może nie ma ich przy sobie, tamtych cebulek" - powiedział ojciec.

"No to sprowadźcie go na dół pod jakimkolwiek pretekstem, a przez ten czas ja przeszukam jego celę".

**- Ho, ho, - rzucił Korneliusz
- ależ to nie lada łajdak ten pan Jakub!**

- Obawiam się, że tak.

**- Powiedz no mi, Rózo... -
zaczął w zamyśleniu Korneliusz.**

- Co?

- Czy nie opowiadałaś mi, że tego dnia, kiedy przygotowywałaś grządkę, ten człowiek cię śledził?

- Tak też było.

- Że prześliznął się jak cień

za krzakami bzów?

- Istotnie.

**- Że nie stracił z oczu ani
jednego ruchu grabi?**

- Ani jednego.

**- Rózo! - krzyknął nagle
Korneliusz blednąc gwałtownie.**

- Co się stało?

**- To nie ciebie śledził ten
człowiek.**

- Tylko co?

**- To nie w tobie jest
zakochany.**

- A w kim?

**- On śledził moją cebulkę.
Jest zakochany w moim tulipanie!**

**- Coś podobnego! Ale... to
jest zupełnie możliwe! -
zawołała Róża.**

- Chcesz się o tym przekonać?

- W jaki sposób?

**- Och, to bynajmniej nie jest
trudne.**

- Co mam zrobić?

- Pójdź do ogrodu. Postaraj się, żeby Jakub się dowiedział, tak jak za pierwszym razem, że tam idziesz. Postaraj się także, żeby poszedł za tobą, tak jak wtedy. Udawaj, że zakopujesz cebulkę, potem wyjdź z ogrodu i ukryj się za drzwiami domu. Stamtąd obserwuj, co on będzie robił.

- Dobrze. No i co dalej?

- Dalej? Ustalimy postępowanie w zależności od tego, co on zamierza.

- Ach - westchnęła głośno Róża

- jak bardzo kochasz te swoje cebulki, panie Korneliuszu!

- W rzeczy samej - jak echo

westchnął za nią więzień - od chwili kiedy twój ojciec rozdeptał tę nieszczęsną cebulkę, wydaje mi się, że jakaś część mego życia została sparaliżowana.

- A może - zaproponowała Róża - zechcesz spróbować jeszcze czego innego, panie Korneliuszu?

- Na przykład?

- Może przyjąłbyś propozycję mego ojca?

- Jaką znów propozycję?

- Przecież proponował setki cebulek tulipanowych.

- To prawda.

- Przyjmij dwie czy trzy, a między tymi dwoma czy trzema będziesz mógł wyhodować i tę trzecią, swoją.

- To byłoby niezłe - odparł

**Korneliusz marszcząc z namysłem
brew - gdyby twój ojciec był
sam. Ale tamten drugi, ten
Jakub, który nas szpicluje...**

**- Tak, to też racja. A jednak
radzę się zastanowić. Widzę
dobrze, że zamierzasz odmówić
sobie wielkiej przyjemności, mój
panie.**

**Wyrzekła te ostatnie słowa z
uśmiechem, który nie był całkiem
pozbawiony ironii.**

**Korneliusz zastanawiał się
przez chwilę. Można było poznać
bez trudu, że walczy z
ogarniającą go wielką chęcią.**

**- A jednak nie! - zawołał
wreszcie ze stoicyzmem
starożytnych bohaterów - nie! To
byłoby słabością, czystym
szaleństwem, ba, nawet
podłością! Gdybym w ten sposób
wydał na pastwę zakusów,**

**spowodowanych złością czy
zazdrością, ostatnią szansę,
jaka nam zostaje, byłbym
człowiekiem niegodnym
przebaczenia. Nie, Rózo, po
stokroć nie! Jutro podejmiemy
jakąś decyzję co do twego
tulipana. Będziesz go hodować
według moich wskazówek. A co do
trzeciej cebulki - Korneliusz
znów westchnął głęboko - co do**

**trzeciej, to przechowuj ją dalej
u siebie w szafie. Chronź ją, jak
skąpiec chroni pierwszą czy
ostatnią sztukę złota, jak matka
chroni swego syna, jak ranny
ostatnią kroplę krwi ze swych**

żył. Przechowaj ją, Rózo, serce mi mówi, że w niej jest ostatnia deska ratunku, że ona stanowi nasze bogactwo. Przechowaj ją, a gdyby ogień z nieba poraził Loewestein, przysięgnij mi, Rózo, że zamiast pierścionków, zamiast klejnotów, zamiast pięknego, złotego hełmu, który tworzy tak wspaniałe obramowanie dla twojej twarzyczki, przysięgnij mi, Rózo, że wyniesiesz z domu naszą ostatnią cebulkę, kryjącą w sobie zalążek czarnego tulipana.

- Możesz być zupełnie spokojny, panie Korneliuszu - odparła Róża ze słodkim wyrazem smutku i powagi na twarzy. - Bądź zupełnie spokojny, twoje życzenia są dla mnie rozkazem.

- A nawet - ciągnął dalej młodzieniec, zapalając się coraz

**bardziej - gdybyś spostrzegła,
że jesteś śledzona, że twoje
kroki są podpatrywane, że nasze
rozmowy budzą podejrzenia twego
ojca, czy tego okropnego pana
Jakuba, którego nienawidzę,
wówczas, Rózo, poświęć mnie bez
namysłu. I choć nie mam na
świecie nikogo poza tobą i żyję
tylko tobą, jednak poświęć mnie
i więcej mnie nie odwiedzaj!**

**Róża poczuła, że serce ściska
się jej w piersi. Łzy napłynęły
jej do oczu.**

- Niestety! - szepnęła.

- Co takiego? - zapytał

Korneliusz.

- Widzę w tym jedno!

- Cóż widzisz?

**- Widzę - wybuchnęła płaczem -
widzę, że tak strasznie kochasz
tulipany, iż w twoim sercu nie
pozostaje już miejsca na inne**

uczucia!

Powiedziawszy to, uciekła.

Po odejściu Róży Korneliusz

**spędził jedną z najgorszych
nocy, jakie kiedykolwiek w życiu
mu się przytrafiły.**

**Róża była bardzo na niego
rozsierdzona i miała rację. Kto
wie, może już więcej nie
przyjdzie na spotkanie z nim i
wówczas więzień nie będzie miał
wiadomości ani o niej, ani o
swoich tulipanach.**

**No, a teraz w jaki sposób
możemy wytłumaczyć dziwactwa
zapalonych hodowców tulipanów,
których i dziś nie brak na tym**

świecie?

Musimy wyznać ku wstydomi naszego bohatera i hodowców tulipanów w ogóle, że z obydwu namiętności, tą, której Korneliusz bardziej żałował, była miłość do Róży. Gdy wreszcie o trzeciej nad ranem zdrzemnął się trochę, pokonany zmęczeniem, nękany niepokojem, trawiony wrzutami sumienia - wielki czarny tulipan ustąpił miejsca w jego snach błękitnym, łagodnym oczom złotowłosej Fryzyjki.

19. Dziewczyna i kwiat

Biedna Róża, zamknięta w swojej izdebce, nie domyślała się nawet, o kim i o czym śni Korneliusz. Z tego, co więzień jej powiedział, mogła raczej

przypuszczać, że częściej widzi w snach swój tulipan niż ją, a przecież się myliła.

Nie miała przy sobie nikogo, kto by jej wyperswadował tę omyłkę, a ponieważ nieopatrzone słowa Korneliusza wsączyły się w jej duszę jak krople jadu - Róża nawet śnić nie mogła, gdyż całą noc przeplakała. Obdarzona subtelnością umysłu, inteligentna i mądra dziewczyna zdawała sobie doskonale sprawę, jakie są jej braki, nie w sensie walorów moralnych i fizycznych, lecz pozycji społecznej.

**Korneliusz jest uczonym,
Korneliusz jest człowiekiem**

**bogatym, a przynajmniej był nim
ongiś, zanim skonfiskowano jego
majątek. Korneliusz należał do
kupieckiego patrycjatu, który
bardziej szczyił się swymi
szyldami sklepowymi, o rysunku i
kształcie przypominającymi
tarcze herbowe, niż roodwa
szlachta swoim godłem
dziedzicznym. Korneliusz mógł
zatem uważać, że Róża jest dobra
do zabawy, ale z całą pewnością,
gdy będzie chodziło o poważne
zaangażowanie swych uczuć,
poświęci je prędzej tulipanowi,
temu najszlachetniejszemu i
najdumniejszemu z kwiatów, niż
Róży - skromnej córce klucznika
więziennego.**

**Róża doskonale oceniała
przewagę, jaką czarny tulipan
miał nad nią w oczach**

Korneliusza, a rozpacz jej była tym większa, że rozumiała pobudki młodzieńca.

Toteż w czasie okropnej, bezsennej nocy dziewczyna powzięła pewną decyzję.

Postanowiła mianowicie nigdy już nie powrócić do okratowanego okienka.

Ale ponieważ wiedziała, jak namiętnie pragnął Korneliusz wiadomości o swoim tulipanie, ponieważ sama nie chciała narażać się na widywanie tego człowieka, gdyż czuła dobrze, że litość jej w stosunku do niego wzrasta tak gwałtownie, iż po przejściu przez stadium sympatii zdążyła prościutko, i to siedmiomilowymi krokami, do miłości, ponieważ nie chciała doprowadzić go do rozpacz - postanowiła, że sama będzie

kontynuować rozpoczętą naukę czytania i pisania. Na szczęście doszła w tej nauce do takiego punktu, że na dobrą sprawę mogłaby się już obejść bez nauczyciela, gdyby ten nauczyciel nie miał na imię Korneliusz.

Zaczęła więc czytać z zapalem Biblię Kornela de Witta, gdzie

na drugiej stronie - a właściwie na pierwszej - odkąd prawdziwa pierwsza została wydartą - był spisany testament Korneliusza van Baerle.

- Ach - szeptała sama do siebie, odczytując wciąż na nowo

**słowa testamentu, przy czym
zawsze pod koniec czytania z jej
światlistych oczu spływała na
poblądle policzki łezka, perła
miłości - ach, w owym czasie
uwierzyłam na chwilę, że on mnie
kocha!**

**Biedna Róża! jak bardzo się
myliła! Nigdy miłość więźnia do
niej nie była żywsza niż właśnie
w tym okresie, do któregośmy
doszli, kiedy to - co zresztą
przyznaliśmy z zakłopotaniem - w
walce pomiędzy czarnym tulipaniem
a Różą musiał ulec piękny czarny
tulipan.**

**Toteż gdy tylko dziewczyna
kończyła czytanie - w czym
zresztą robiła wielkie postępy -
chwyciła natychmiast pióro do
ręki i zabierała się z nie mniej
godnym pochwały zapalem do
znacznie trudniejszej pracy,**

jaką jest pisanie.

A ponieważ w dniu, kiedy Korneliusz pozwolił tak niebacznie przemówić swemu sercu, Róża pisała już dość poprawnie, nie miała więc najmniejszej wątpliwości, że i tu postępy jej będą szybkie i że za jakiś tydzień potrafi przekazać więźniowi wiadomości o tulipanie.

Nie uрониła dotąd z pamięci ani jednej ze wskazówek, udzielonych jej przez Korneliusza. Zresztą Róża w ogóle pamiętała każde wypowiedziane przez niego słóweczko, nawet jeśli nie zawierało bezpośrednio instrukcji czy polecenia.

Więzień zbudził się tego ranka bardziej zakochany niż kiedykolwiek. Tulipan tkwił

**jeszcze w jego umyśle, promienny
i żywy, ale Korneliusz przestał**

**nareszcie traktować go jak
skarb, któremu warto poświęcić
wszystko, nawet Różę. Teraz
tulipan był w jego oczach
jedynie rzadkim kwiatem,
wspaniałym dziełem
mistrzini przyrody, które Pan
Bóg przeznaczył na ozdobę
gorsecika jego ukochanej.**

**Niemniej jednak nękał go przez
cały dzień jakiś niejasny
niepokój. Korneliusz należał do
ludzi dość mocnych duchem, ażeby
zapomnieć chwilowo, że jakieś
wielkie niebezpieczeństwo czyha**

na nich, może jeszcze tego samego wieczora czy nazajutrz rano. Tacy jak on, gdy przewyciężą nękającą myśl, żyją życiem normalnym. Jedynie od czasu do czasu zapomniane niebezpieczeństwo kąsa ich w serce ostrymi kłami. Wtedy zadrzą i zaczynają się zastanawiać, co spowodowało nagłe drżenie, a potem powraca to, co wyrzucili z pamięci, więc mówią sami do siebie z westchnieniem: "Już wiem, to właśnie to!"

To "właśnie to" u Korneliusza było obawą, że Róża nie przyjdzie tego wieczora tak jak zwykle.

W miarę jak zapadał zmierzch, obawa ta stawała się coraz żywsza i coraz bardziej dokuczliwa, aż wreszcie

**zawładnęła całkowicie
Korneliuszem nie pozostawiając w
jego myślach miejsca na nic
innego.**

**Gwałtownym biciem serca
powitał ciemności, ale gdy mrok
gęstniał coraz bardziej,
wypowiedziane wczoraj pod
adresem Róży słowa, które ją tak
bardzo ubodły, powracały żywo w
pamięci i Korneliusz zadawał
sobie pytanie, jak mógł
powiedzieć swojej
pocieszycielce, że ma go
poświęcić dla tulipana - a więc
zrezygnować z widywania go,
jeśli zajdzie potrzeba - skoro**

dobrze wiedział, że spotkania z Różą stały się dla niego niezbędne do życia jak powietrze.

W celi Korneliusza słycać było, jak zegar na wieży wybija godziny. Siódma, ósma, wreszcie dziewiąta... Nigdy brzmienie spizu nie wibrowało w czyimś sercu dłużej niż głos młoteczka, który wystukał uderzenie dziewiątej godziny.

Potem wszystko pogrążyło się w ciszy. Korneliusz przycisnął rękę do serca, żeby stłumić jego bicie, i cały zamienił się w słuch.

Odgłos kroków Róży, szelest jej spódnicy na schodach były mu już tak dobrze znane, że gdy tylko stanęła na pierwszym stopniu, zaraz mówił:

- O, nareszcie idzie Róża!

Tego wieczora jednak najłżejszy szmer nie zakłócił ciszy na korytarzu. Zegar na wieży wybił kwadrans po dziewiątej. Potem dwoma tonami obwieścił pół do dziesiątej. Potem trzy kwadransy na dziesiątą. Wreszcie swoim głębokim głosem oznajmił nie tylko osobom znajdującym się w twierdzy, lecz wszystkim mieszkańcom Loewesteinu, że jest godzina dziesiąta.

O tej godzinie Róża zazwyczaj opuszczała Korneliusza. Ale dziesiąta wybiła, a Róża jeszcze nie przyszła.

A więc przeczucie nie omyliło go: zagniewana Róża siedzi w swojej izdebce i już go dziś nie odwiedzi.

- Tak, zasłużyłem w pełni na to, co mnie spotyka - dręczył

sam siebie Korneliusz. - Róża nie przyjdzie i ma rację, że nie przyjdzie. Na jej miejscu z pewnością postąpiłbym tak samo.

A jednak, wbrew tym słowom, Korneliusz nasłuchiwał, wyczekiwał i jeszcze nie tracił nadziei. Cały zamieniony w słuch, czekał do północy, ale

gdy wybiła dwunasta - opuściła go wszelka nadzieja i tak jak stał, w ubraniu, rzucił się na posłanie. Noc spędził długą i smutną. Wreszcie zaczęło świtać, ale dzień nie przyniósł więźniowi pocieszenia.

O godzinie ósmej rano drzwi

celi się otwarły, lecz Korneliusz nawet nie odwrócił głowy, dobrze bowiem słyszał ciężkie kroki Gryphusa na schodach i dobrze wiedział, że tym krokom nie towarzyszą żadne inne.

Nawet nie spojrział w stronę dozorczy.

Nagle zdjęła go wielka ochota zagadnąć Gryphusa, zapytać o Różę. Już _już otwierał usta, by zadać pytanie; nie myślał wcale, że wyda się ono ojcu Róży nader dziwne. Miał egoistyczną nadzieję usłyszeć od Gryphusa, że jego córka jest chora.

Róża nigdy nie przychodziła w ciągu dnia, chyba, że zaszło coś zupełnie nieoczekiwanego. Toteż, w gruncie rzeczy, przez cały dzień Korneliusz właściwie jej nie oczekiwał. A jednak po

nagłych drgnieniach, po wyciąganiu szyi w stronę drzwi, po szybkich spojrzeniach rzucanych w stronę okratowanego okienka można było się domyślić, iż więzień pomimo wszystko żywi głuchą nadzieję, że tym razem Róża zrobi wyłom w swoich zwyczajach.

Gdy Gryphus przyszedł po raz drugi, Korneliusz wbrew temu, co postanowił, zapytał dozorcę, i to miodowym głosem, jak on się czuje; Gryphus, lakoniczny jak spartiata, ograniczył się do odpowiedzi:

- Nie najgorzej.

Przy trzeciej wizycie Korneliusz zmienił formę zapytania:

- Wszyscy są zdrowi w Loewesteinie?

- Wszyscy - jeszcze bardziej

lakonicznie niż przedtem odparł

Gryphus i zatrzasnął drzwi przed nosem więźnia.

Dozorca, nie przyzwyczajony do takiej troskliwości ze strony Korneliusza, uznał to za próbę przekupienia go przez więźnia.

Korneliusz znów pozostał sam. Była siódma wieczór. Niepokój, któryśmy już opisali, powrócił w znacznie silniejszym stopniu niż poprzedniego dnia.

Ale tak jak poprzedniego dnia godziny mijały, nie sprowadzając słodkiej zjawy, która rozświecała poprzez okratowane okienko celę Korneliusza, a gdy

znikała, światło od niej promieniejące zostawało na cały czas jej nieobecności.

Van Baerle spędził noc w czarnej rozpacz. Nazajutrz rano Gryphus wydał mu się jeszcze szkaradniejszy, jeszcze bardziej gburowaty i dokuczliwy niż zazwyczaj. Przez głowę więźnia, a raczej przez jego serce przemknęła nadzieja, że to on właśnie zabronił Róży przyjść.

Napadła go niepohamowana chęć uduszenia Gryphusa. Ale gdyby tak zrobił, wszystkie prawa, i boskie, i ludzkie, zakazałyby Róży raz na zawsze widywać Korneliusza.

Dzięki temu dozorca wyszedł cało, wcale tego nie podejrzewając, z jednego z największych niebezpieczeństw, jakie mu kiedykolwiek groziło.

Gdy zapadł wieczór, rozpacz Korneliusza zamieniła się w beznadziejny smutek, i to tym głębszy, że wbrew woli do odczuwanego bólu dołączyły się jeszcze wspomnienia o biednym tulipanie. Właśnie nadchodził kwiecień, uważany przez doświadczonych ogrodników za najodpowiedniejszy do sadzenia tulipanów. A on przecież powiedział Róży: "Wyznaczę ci dzień, kiedy masz posadzić cebulkę". I właśnie następnego dnia chciał ją prosić, żeby posadziła tulipan nazajutrz po

południu. Pogoda była

odpowiednia, powietrze, choć jeszcze trochę wilgotne, zaczynało już łagodnieć pod wpływem bladych promieni kwietniowego słońca, tych najpierwszych, które wydają się tak miłe, pomimo nikłego jeszcze blasku. Co będzie, jeśli Róża przegapi czas odpowiedni do posadzenia cebulki! Co będzie, jeśli do uczucia tęsknoty dołączy się jeszcze zmartwienie, że cebulka nie wzejdzie, gdyż była posadzona zbyt późno, a może w ogóle nikt jej nie zasadzi?

Tak, od tych dwojakiego rodzaju cierpień można było doprawdy stracić apetyt.

Co też nastąpiło na czwarty dzień.

Aż litość brała patrzeć na Korneliusza, oniemiałego z

**rozpaczy i pobladłego z
wycieńczenia, jak wychyla się
przez okratowane okienko,
ryzykując, że nie zdoła
wyciągnąć z powrotem głowy z
żelaznych prętów, i usiłuje
dojrzeć na lewo mały ogródek, o
którym mówiła mu Róża,
przylegający, według jej słów,
do rzeki; pragnął w pierwszych
promieniach kwietniowego słońca
pochwycić okiem sylwetkę
dziewczyny lub dostrzec czarny
tulipan - te dwa obiekty
zranionej miłości.**

**Wieczorem Gryphus zabrał z
powrotem śniadanie i obiad
więźnia, ledwie napoczęte.**

**Nazajutrz Korneliusz nie wziął
do ust jedzenia i Gryphus
wyniósł na dół potrawy,
przeznaczone na obydwie posiłki,
w ogóle nie tknięte.**

**Korneliusz nie wstał z
posłania przez cały dzień.**

**- Dobra jest - powiedział
Gryphus wracając z ostatniego
obchodu - dobra jest, mam
wrażenie, że pozbędziemy się
naszego uczonego.**

Róża drgnęła.

**- Tak? - zapytał Jakub, - A to
w jaki sposób?**

**- Nic nie pije, nic nie je,
zupełnie już nie wstaje -
wyjaśnił Gryphus. - Tak jak pan
Grocjusz. Wyjdzie stąd w
skrzyni, tylko że tą skrzynią
będzie trumna.**

Róża zbladła jak śmierć.

**- Och - szepnęła do siebie -
rozumiem: niepokoi się o los
tulipana.**

**Wstała, niesłychanie
przygnębiona, i poszła do swej
izdebki. Tam wzięła pióro i
papier i przez całą noc ćwiczyła
się w kreśleniu liter.**

**Nazajutrz, gdy Korneliusz
wstał, by się dowlec do okna,
zauważył jakąś kartkę wsuniętą
pod drzwi.**

**Rzucił się na nią, rozwinął i
przeczytał parę słów, napisanych
charakterem pisma, które z
trudem mógłby rozpoznać jako
pismo Róży, tak dalece
wyćwiczyła je przez ten tydzień
swej nieobecności.:**

**Bądź spokojny, panie, tulipan
miewa się dobrze.**

**Chociaż tych parę słów od Róży
koіło trochę cierpienia
Korneliusza, nie pozostał jednak
nieczuły na zawartą w nich
ironię. A więc tak! Róża wcale
nie była chora. Róża czuła się
dotknięta. Niczyja przemoc nie
zmusiła jej do pozostania w
domu, to ona sama, dobrowolnie,
trzymała się z dala od
Korneliusza.**

**A więc Róża, dysponująca swoją
osobą, tylko z własnej fantazji
czerpała siłę, pozwalającą jej
nie przychodzić do człowieka,
który konał z rozpaczy,
pozbawiony jej widoku.**

**Korneliusz miał w celi ołówki
i papier, przyniesione kiedyś
przez Różę. Domyślił się, że
dziewczyna czeka na wiadomość,
ale przyjdzie po odbiór
odpowiedzi dopiero nocą. Wobec**

**tego skreślił na kawałku
papieru, podobnym do tego, który
otrzymał, następujące słowa:**

**To nie lęk o losy tulipana
przyprawia mnie o chorobę, lecz
zmartwienie spowodowane tym, że
Cię już nie widuję.**

**Gdy Gryphus zrobił obchód, gdy
zapadła noc, Korneliusz wsunął
bilecik pod drzwi i zaczął
nasłuchiwać.**

**Ale jakkolwiek słuchał z
wielką uwagą, nie pochwycił ani
kroków, ani szelestu spódnicy.**

Dobiegł go tylko głos cichutki

**jak tchnienie i słodki jak
pieszczota, który wyszeptał
przez zamknięte okienko te dwa
słowa:**

- Do jutra!

**- Jutro - to będzie już ósmy
dzień. Przez cały tydzień
Korneliusz i Róża nie widzieli
się ani razu.**

**20. Co zaszło
przez ten tydzień**

**Istotnie, nazajutrz o zwykłej
godzinie van Baerle usłyszał
leciutkie skrobanie w okienko,
tak jak to zazwyczaj robiła Róża
w dobrych dniach ich przyjaźni.**

**Można się łatwo domyślić, że
Korneliusz warował już nie
opodal drzwi. Przez okienko w
tych drzwiach miał nareszcie
znów ujrzeć uroczą twarzątkę,**

której widoku był pozbawiony przez wiele długich dni.

Róża, stojąca za drzwiami z latarnią w ręku, nie mogła powstrzymać gwałtownego ruchu, gdy zobaczyła twarz więźnia, przeraźliwie smutną i bladą.

- Czyś chory, panie Korneliuszu? - zapytała.

- Tak, moja droga, jestem cierpiący na ciele i duszy.

- Widziałam, panie Korneliuszu, że zupełnie przestałeś jeść. Ojciec mi powiedział, że nie wstajesz z

posłania. Więc napisałam kartkę, żeby cię uspokoić co do losu

**bezcennego obiektu twego
frasunku.**

**- Odpowiedziałem ci przecież -
odparł Korneliusz. - Widząc,
żeś znowu przyszła, sądziłem, że
otrzymałaś mój bilecik.**

- Tak, otrzymałam go.

**- Tym razem nie możesz się
wykręcić, że nie umiesz czytać.
Nie tylko biegle czytasz, ale
zrobiłaś ogromne postępy w
pisaniu.**

**- Toteż nie tylko odebrałam,
ale i przeczytałam pański
bilecik. Dlatego przyszłam,
żebby się przekonać, w jaki
sposób mogłabym pomóc panu
odzyskać zdrowie.**

**- Przywrócić mi zdrowie! -
zawołał Korneliusz. - Masz zatem
dla mnie jakąś dobrą nowinę?**

**Mówiąc to młodzieniec
wpatrywał się w Różę oczami, w**

których płonęła nadzieja.

Dziewczyna, czy to nie rozumiała tego spojrzenia, czy nie chciała zrozumieć, ale odpowiedziała z powagą:

- Przyszłam tylko z nowinami o tulipanie, który jest, wiem o tym dobrze, rzeczą najbardziej wacpana interesującą.

Róża wypowiedziała te słowa lodowatym tonem, który bardzo zaniepokoił Korneliusza.

Zapalony hodowca tulipanów nie rozumiał, co ukrywa pod tą maską obojętności nieszczęsna dziewczyna, wciąż jeszcze walcząca ze swą rywalką - cebulką czarnego tulipana.

- Ach - szepnął Korneliusz - znów to samo! Różo, na Boga, czyż ci nie powiedziałem, że wszystkie moje myśli biegają tylko ku tobie, że tęskniłem

**wyłącznie do ciebie, że ciebie
jednej było mi brak, tylko
ciebie jednej, gdyż twoja
nieobecność odbiera mi powietrze,
ciepło, słońce, życie?**

**Róża uśmiechnęła się ze
smutkiem:**

**- Ach, w jak wielkim
niebezpieczeństwie znajdował się
pański tulipan!**

**Korneliusz drgnął mimowolnie i
dał się złapać w potrzask -
jeśli to był istotnie potrzask
zastawiony przez Różę.**

**- W wielkim
niebezpieczeństwie? - powtórzył
nie mogąc opanować drżenia. -**

Mój Boże, co się stało?

Róża popatrzyła na niego z tkliwym współczuciem, wiedziała bowiem, że to, czego ona by chciała, przekracza siły tego człowieka i że trzeba go przyjąć takim, jakim jest, razem z jego słabostką.

- Tak - ciągnęła dalej - odgadłeś pan trafnie, ten rzekomy adorator, ten pan Jakub, kręci się tutaj nie ze względu na mnie!

- A co go sprowadziło? - zapytał pełen lęku Korneliusz.

- Tylko i wyłącznie pański tulipan.

- Och - jęknął Korneliusz blednąc jeszcze bardziej niż wówczas, kiedy to Róża, pomyliwszy się w intencjach Jakuba, oznajmiła mu przed

dwoma

tygodniami, że Jakubowi zależy właśnie na niej.

Róża dostrzegła jego przerażenie, a Korneliusz zorientował się z wyrazu jej twarzy, że pomyślała właśnie to, cośmy przed chwilą powiedzieli.

- Och, wybacz mi, kochana - szepnął skruszony. - Znam cię dobrze, poznałem dobroć i uczciwość twego serca. Ale tobie Pan Bóg dał trzeźwą myśl, sąd, siłę i zdolność ruchu, ażebyś mogła się bronić, natomiast mojego biednego, zagrożonego tulipana nie obdarzył żadną z tych cech.

Róża nic nie odrzekła na te słowa więźnia, zawierające prośbę o przebaczenie, lecz ciągnęła dalej:

- Ponieważ człowiek, który poszedł za mną do ogrodu i w

**którym rozpoznałam Jakuba,
zaniepokoił was, panie, i ja
zaczęłam się tym wszystkim
trapić nie na żarty. Toteż
postąpiłam tak, jakście mi
kazali, nazajutrz po tym, kiedy
widzieliśmy się po raz ostatni i
kiedy usłyszałam...**

**Korneliusz przerwał jej
gwałtownie.**

**- Przebacz mi raz jeszcze,
Rózo! Popełniłem ciężki błąd,
wypowiadając wtenczas swoje
życzenie. Już raz prosiłem cię,
byś mi wybaczyła te fatalne
słowa. Proszę cię o to ponownie.
Czyżbym do końca życia miał**

blagać cię na próżno?

- A więc nazajutrz po tym dniu - prawila dalej Róża - pamiętając, że poleciłeś mi, panie, użyć podstępu, aby przekonać

się, kogo to pan Jakub śledzi: mnie czy tulipan...

- Ach, przebrzydły! Prawda, że nienawidzisz tego człowieka?

- Tak, nienawidzę go z całej duszy, gdyż to on sprawił, że bardzo cierpiałam przez cały tydzień!

**- I ty także cierpiałaś?
Dziękuję ci za dobre słowo,
Różo!**

- A więc nazajutrz po tym nieszczęsnym dniu wyszłam do ogródka i zbliżyłam się do grządki, na której miałam zasadzić tulipan; co rusz zerkałam do tyłu, żeby się

**przekonać, czy i tym razem ktoś
mnie śledzi, tak jak wtedy.**

**- No i co? - Korneliusz płonął
z ciekawości.**

**- No i ten sam cień wśliznął
się pomiędzy drzwi i murek i tak
samo zniknął wśród krzaków bzu.**

**- A ty udałaś, że go nie
dostrzegasz, prawda? - przerwał
znow Korneliusz, przypominając
sobie w najdrobniejszych
szczegółach wskazówki, jakich
wtedy udzielił Róży.**

**- Tak, i pochyliłam się nad
zagonkiem, rozgarniając
rydelkiem ziemię tak, jak gdybym**

sadziła cebulkę.

- A on? Co on robił przez ten czas?

- Zauważyłam, że ślepie mu pałały niczym tygrysowi, gdy stał ukryty za krzakami.

- A widzisz? A widzisz?

- Potem, kiedy skończyłam to sadzenie na niby, udałam, że idę do domu.

- Ale naprawdę to tylko za furtkę, czy nie tak? Ażeby móc po odejściu od grządki podpatrywać przez szparę czy przez dziurkę w zamku, co on robi!

- Odczekał chwilę, pewno po to, by się upewnić, że nie wracam, potem skradającym się, wilczym krokiem wyszedł ze swej kryjówki, zbliżył się do zagonka obchodząc go szerokim łukiem, a gdy się nareszcie znalazł u celu, to jest na wprost tego

**miejsca, gdzie ziemia była
dopiero co poruszona - zatrzymał
się jak gdyby nigdy nic,
rozejrzał się na wszystkie
strony, rzucił okiem po
wszystkich zakątkach ogrodu,
popatrzył badawczo po wszystkich
oknach sąsiednich domów, omiół
wzrokiem nawet ziemię, niebo i
powietrze, a sądząc, że jest
zupełnie sam i niedostępny dla
czyjegokolwiek wzroku - rzucił
się jak ryś na grządkę, zanurzył
obydwie ręce w pulchnej ziemi,
wydobył pełną garść i rozgniół
delikatnie tę porcję pomiędzy
palcami, ażeby się przekonać,
czy jest w niej cebulka! Po
trzykroć powtórzył ten manewr, i
to z coraz większą starannością,
dopóki nie zaświtała w nim myśl,
że padł ofiarą podstępny. Wtedy
dopiero całą siłą opanował**

**pożerające go wzburzenie, wziął
do ręki grabki, wyrównał
grządkę, aby pozostawić ją
odchodząc w takim stanie, w
jakim ją zastał, i srodze
zawstydzony, ze zwieszoną głową
powlókł się w stronę furtki,
przybrawszy minę zwykłego**

spacerowicza.

**- Niegodziwiec- mruknął
Korneliusz, ocierając z czoła
kropelki perlistego potu. - Ach,
nędznik, alem go przejrzał! A
cco zrobiłaś z cebulką, Rózo?
Niestety, jest za późno na to,
by ją posadzić!**

- Cebulka? Jest w ziemi od

sześciu dni.

**- Gdzie? Jakim sposobem? -
zawołał Korneliusz. - O Boże, co
za nieostrożność! Gdzie ona
jest? W jakiej glebie? Jaką ma
wystawę, dobrą czy złą? I czy
nie ma obawy, że zostanie
skradziona przez tego
przebrzydłego Jakuba?**

**- Nie, nie ma obawy, że ją nam
ukradną, chyba że Jakub wtargnie
przemocą do mego pokoiku.**

**- A więc jest u ciebie, w
twoim pokoiku! - westchnął
Korneliusz nieco uspokojony. -
Ale w jakiej ziemi, w jakim
naczyniu? Chyba nie dajesz jej
kiełkować w wodzie, jak robią te
pocziwe babiny z Haarlemu i
Dordrechtu, które upierają się
przy tym, że woda może zastąpić
ziemię, jak gdyby woda,
składająca się w trzydziestu**

trzech częściach z tlenu i w sześćdziesięciu sześciu częściach z wodoru, mogła zastąpić... Ale co ja ci tutaj wyplatom, Rózo!

- Tak, to dla mnie trochę za uczone - przyznała z uśmiechem dziewczyna. - Poprzestanę więc tylko na odpowiedzi, bo pragnę uspokoić was, panie, że pańska cebulka nie znajduje się w wodzie.

- Ach, oddycham z ulgą!

- Jest w kamiennym garnku akurat takiej samej szerokości, co dzban, w którym posadziliście pierwszą cebulkę. Tkwi w glebie złożonej z trzech części ziemi pobranej z najlepszego miejsca w ogrodzie i z jednej części wziętej wprost z gościńca. Och, tak często słyszałam od was, panie, i od tego bezecnego

Jakuba, w jakiej glebie powinny rosnąć tulipany, że znam się na tym jak najlepszy ogrodnik z Haarlemu.

- Pozostaje jeszcze wystawa.

Jaka ona jest, Rózo?

- Tearz kwiatek ma słońce przez cały dzień, oczywiście kiedy jest pogoda. Ale gdy kielek wyjdzie z ziemi i gdy słońce będzie mocniej dopiekać, uczynię tak, jak to robiłeś tutaj, panie Korneliuszu. Będę go trzymać na zachodnim oknie od trzeciej do piątej po południu.

- Świetnie, znakomicie! -

wykrzyknął Korneliusz. - Jesteś

**doskonałym ogrodnikiem, moja
piękna Rózo. Myślę tylko, że
hodowla tulipana zajmie ci cały
wolny czas.**

**- Tak, to prawda - przyznała
Róza. - Ale to nic nie szkodzi,
pański tulipan jest moim
dzieckiem. Poświęcę mu tyle
czasu, ile bym poświęciła
prawdziwemu dziecku, gdybym
była**

**matką. Tylko bowiem stając się
matką tej cebulki - dodała z
uśmiechem - mogę przestać być
jej rywalką.**

**- Dobrze, najdroższa Rózo -
wyszeptał Korneliusz, rzucając
na dziewczynę spojrzenie, w
którym było więcej zachwytu
mężczyzny niż ogrodnika. To
trochę pocieszyło Różę.**

**Po chwili milczenia, w trakcie
którego Korneliusz starał się**

**przez kraty w okienku bodaj
lekką musnąć dłonią paluszki
Róży, odezwał się znowu:**

**- Więc cebulka siedzi w ziemi
już od sześciu dni?**

**- Tak, panie Korneliuszu, już
od sześciu dni.**

- I jeszcze nie widać kielka?

**- Nie, ale mam wrażenie, że
jutro już się przebije.**

**- Jutro przyniesiesz mi
wiadomość o niej i o sobie,
dobrze, Rózo? Wprawdzie bardzo
jestem niespokojny o dziecko -
jak ją dopiero co nazwałaś - ale
jeszcze bardziej interesuje mnie**

matka.

**- Jutro - odparła Róża
unikając spojrzenia więźnia -
jutro... nie wiem na pewno, czy
będę mogła.**

**- Ach, Boże drogi, a dlaczegoż
to miałabyś nie przyjść jutro?**

**- Mam tysiące rzeczy do
zrobienia...**

**- A ja mam tylko jedną... -
mruknął Korneliusz.**

**- Tak - odcięła się Róża -
uwielbianie czarnego tulipana.**

- Nie, Rózo, ciebie.

Dziewczyna potrząsnęła głową.

Znów zapadła chwila ciszy.

**- No cóż - odezwał się
wreszcie van Baerle, przerywając
milczenie - wszystko w
przyrodzie się zmienia, po
kwiatkach wiosennych następują
inne i można nieraz zobaczyć,
jak te same pszczoły, które
czule pieściły fiołki i**

**lewkonie, z taką samą miłością
siadają potem na kwiatach
wielokrzewu, róży, jaśminu, na
chryzantemach i geranium.**

**- Co to ma znaczyć? - zapytała
Róża.**

**- To ma znaczyć, miła
panienko, że kiedyś lubiłaś
słuchać opowiadań o moich
radościach i smutkach, pieściłaś
kwiat naszej wspólnej młodości,
ale moja młodość zwiędła bez
światła. Ogród nadziei i radości
więźnia ma tylko jedną porę
roku. Nie jest z nim tak jak z
pięknymi ogrodami na wolnym
powietrzu, w słońcu. Gdy skończą
się majowe plony, gdy nektar z
kwiatów jest zebrany, wówczas
takie pszczołki jak ty, Rózo,
pszczołki o cieniutkiej talii, o
złotych czułkach, o
przejrzystych skrzydełkach**

**przemykają się pomiędzy
kratkami i uciekają od zimna, od
samotności i smutku, ażeby gdzie
indziej szukać woni i ciepłych
tchnień. Słowem - szczęścia!**

**Róża patrzyła na Korneliusza z
uśmiechem, którego ten jednak
nie dostrzegał, gdyż oczy miał**

uniesione ku górze.

**Więzień westchnął i ciągnął
dalej:**

**- Porzuciłaś mnie, moja miła,
po to, by mieć wszystkie cztery
pory roku radosne. Masz rację i
ja się nie uskarżam. Czyż miałem
prawo wymagać od ciebie
wierności?**

**- Wierności? - powtórzyła Róża
wybuchając płaczem i nie
usiłując już nawet ukryć przed
wzrokiem Korneliusza
perełek staczających się po jej
policzkach. - Ode mnie
wierności? Czyż nie byłam ci
dokąd wierna?**

**- Niestety, czyż mogę nazwać
wiernością to, że mnie
porzucasz, że pozwalasz mi tutaj
konać?**

**- Ależ, panie Korneliuszu, czy
nie robiłam wszystkiego, co
mogło sprawić radość więźniowi,
czy nie zajmowałam się pańskim
tulipanem?**

**- Gorycz przez ciebie
przemawia, Różo. Wyrzucasz mi
jedyną radość czystą, nie
zbrukaną, jaką miałem na tym
świecie.**

- Niczego ci nie wymawiam,

panie Korneliuszu, z wyjątkiem tego, że zadałeś mi ból tak głęboki, jakiego nie odczułam od owego pamiętnego dnia, kiedy dowiedziałam się w Buytenhofie, że masz być stracony na szafocie.

- Drażni cię to, moja słodka Rózo, drażni cię, że kocham kwiaty.

- Nie, nie drażni mnie bynajmniej to, że je kochasz, panie Korneliuszu, ale zasmuca mnie to, że je kochasz silniej niż mnie!

- Ach, kochana, najdroższa! - zawołał Korneliusz. - Popatrz, jak drżą moje dłonie, popatrz, jak bladość powleka moją twarz, posłuchaj, jak tłucze się serce w mej piersi! I to nie dlatego, że uśmiecha się do mnie i wabi mnie czarny tulipan. Nie! Lecz

**dlatego, że ty się do mnie
uśmiechasz, że pochylasz główkę
w moją stronę, dlatego że - a
może ulegam złudzeniu? - dlatego
że mi się wydaje, iż twoje
dłonie, umykając przed moimi,
jednak do nich tęsknią, dlatego
że wyczuwam za zimną kratą
ciepło twoich ślicznych
policzków. Rózo, kochanie moje,
rozkrusz cebulkę czarnego
tulipana, zniszcz nadzieje
związane z tym kwiatem,
zdmuchnij mdłe światełko
marzenia czystego i uroczego,
które przywykłem piastować
każdego dnia. Niechaj i tak**

**będzie! Nie trzeba mi już
kwiatów o bogatych strojach, o
wykwintnym wdzięku, bosko
kapryśnych, odbierz mi to
wszystko, lecz nie odbieraj mi
swego głosu, gestu, dźwięku
tych kroków na schodach, nie
odbieraj mi płomieni twych oczu
w tym ciemnym korytarzu, nie
odbieraj wiary w swoją miłość,
którą ciągle cieszy się moje
serce. Kochaj mnie, Rózo, gdyż
czuję, że kocham tylko ciebie
jedyną.**

**- Po czarnym tulipanie -
westchnęła dziewczyna, ale
dłonie jej, ciepłe i tkliwe,
zgodziły się wreszcie na
poddanie się, poprzez kratę w
okienku, gorącym wargom
Korneliusza.**

- Przede wszystkim, Rózo...

- Czy mam ci wierzyć?

- Tak jak wierzysz w Boga.
  - Dobrze. A czy ta miłość do mnie nie nakłada na ciebie zbyt wielu obowiązków?
  - Niestety, zbyt mało, Rózo kochana, natomiast nakłada wielkie obowiązki na ciebie.
  - Na mnie? A do czego mam się zobowiązać?
  - Przede wszystkim do tego, że nie wyjdiesz za mąż.
- Dziewczyna uśmiechnęła się leciutko.
- Ach tyrani, tyrani! I ty, mój panie, nie lepszy -

uwielbiasz pewną ślicznotkę,
myślisz i marzysz tylko o niej,

**potem gdy skazany na śmierć,
idziesz na szafot, jej to
posyłasz swe ostatnie
westchnienie, ode mnie zaś,
biednej dziewczyny, wymagasz
poświęcenia moich marzeń, moich
ambicji...**

**- O jakiej ślicznotce mówisz,
Rózo? - zapytał Korneliusz, na
próżno szukając w swej pamięci
kobiety, której mogłaby dotyczyć
aluzja uczyniona przez
dziewczynę.**

**- O tej czarnej zalotnicy,
łaskawy panie, o tej czarnej z
cienką talią, z delikatnymi
nóżkami, ze szlachetną główką.
No, mówię przecież o tym pańskim
kwiatku!**

**Uśmiech ukazał się na twarzy
Korneliusza.**

**- Jest to zalotnica
wyimaginowana, moja dobra Rózo,**

gdy tymczasem ty, nie licząc już twego, a właściwie mojego wielbiciela, pana Jakuba, jesteś wciąż otoczona rojem galantów, którzy ubiegają się o twoje względy. Przypominasz sobie, Różyczko, coś mi opowiadała o studentach, o oficerach i subiektach z Hagi? Czyżby w Loewesteinie zabrakło już subiektów i oficerów, czyżby zabrakło studentów?

- Oczywiście są, i to nawet całe masy.

- Piszą do ciebie?

- Piszą.

- A ponieważ teraz już umiesz czytać...

Mówiąc to Korneliusz westchnął ciężko, gdyż pomyślał, że nikt inny tylko on, biedny więzień, przyczynił się do tego, że Róża ma możliwość odczytać otrzymywane

liściki miłosne.

**- Ależ, panie Korneliuszu -
odezwała się Róża - mnie się
wydaje, iż czytając te bileciki
i poznając różnych kawalerów,
którzy przychodzą w konkury,
wypełniam ściśle twoje**

zalecenia!

- Jakie znów moje zalecenia?

**- No tak, twoje zalecenia,
panie. Czyż zapomniałeś - tu z
kolei Róża westchnęła głęboko -
czyż zapomniałeś o testamencie,
spisanym przez ciebie na Biblii
pana Kornela de Witta? Ja o nim
nie zapomniałam, a teraz, kiedy
już umiem czytać, odczytuję go**

na nowo codziennie, a nawet często dwa razy dziennie. Otóż w tym testamencie rozkazujesz mi, panie, pokochać i poślubić pięknego młodzieńca w wieku dwudziestu sześciu _ dwudziestu ośmiu lat. No to go szukam, tego młodzieńca, a ponieważ cały mój czas w ciągu dnia zajęty jest hodowaniem tulipana, więc musisz mi pozostawić na ten cel godziny wieczorne.

- Ależ, Rózo, przecież testament został sporządzony w przewidywaniu mojej śmierci, ja zaś, dzięki Bogu, żyję!

- Dobrze, to nie będę już szukać pięknego młodziana w wieku dwudziestu sześciu do dwudziestu ośmiu lat i przyjdę cię odwiedzić.

- Tak, tak, moja kochana, przyjdź koniecznie!

**- Ale pod jednym warunkiem.
- Przyjmuję go z góry.
- Przez trzy dni nie wspomnisz
słówkiem o czarnym tulipanie.
- Mogę nie wspominać o nim do
końca życia, jeśli tego żądasz,
Rózo!**

**- Ach - westchnęła dziewczyna
- nie należy żądać rzeczy
niemożliwych.**

**I jak gdyby przez nieuwagę
przysunęła swój świeży policzek tak
blisko kraty w okienku, że
Korneliusz mógł go musnąć
wargami.**

**Róża wydała leciutki okrzyk
pełen radosnego wzruszenia i
zniknęła w ciemnościach.**

21. Druga cebulka

Noc przeszła znakomicie, dzień

zapowiadał się wspaniale. Przez wszystkie poprzednie dni więzienie wydawało się jeszcze przykrzejsze, jeszcze bardziej ponure i przygnębiające - całym swym ciężarem przygniatało biednego więźnia. Mury były bardziej czarne, powietrze - przejmujące chłodem, nawet kraty jak gdyby zacisnęły się i ledwie przepuszczały skąpe światło.

Ale gdy Korneliusz się zbudził, promień porannego słońca zaglądał przez te same kraty, gołębie pruły powietrze wyciągniętymi skrzydłami, inne zaś gruchały miłośnie na daszku, tuż przy zamkniętym jeszcze

oknie.

Korneliusz podbiegł do okna i otworzył je na oścież. Wydawało mu się, że wraz z promieniami słońca do celi jego wdziera się życie, radość, wolność nieomal!

Bo kwitła tu miłość i pod jej wpływem kwitło wszystko dookoła! Miłość, ten kwiat niebiański, bardziej promienny, bardziej wonny niż wszystkie kwiaty ziemskie.

Gdy Gryphus wszedł do celi, zamiast zastać więźnia zasepionego i leżącego nieruchomo na posłaniu tak jak poprzednich dni - zobaczył go już na nogach, usłyszał, jak nuci jakąś arię operową.

Stary popatrzył z ukosa.

- Hm? - mruknął nieufnie.

- Jak się miewamy dzisiaj?

Gryphus znów spojrział

podejrzliwie.

**- Pytam, jak się miewa pies,
pan Jakub i nasza piękna Róża,
słowem - jak się miewają
wszyscy?**

Gryphus aż zazgrzytał zębami.

- Tu jest śniadanie - warknął.

- Dzięki, przyjacielu cerberze

**- odparł więzień - przynosicie
je w sam czas, jestem głodny jak
wilk.**

**- Tak? Jesteście głodni? -
zapytał dozorca.**

- A czegoż by nie? - zapytał

Korneliusz.

**- Wygląda na to, że spisek się
rozwija - bąknął Gryphus.**

- Jaki spisek? - zapytał vaan Baerle.

- Dobra jest, wiemy, co mówimy, ale będziemy czuwać, panie uczony, bądź pan spokojny, będzie się czuwać.

- Czuwajcie, przyjacielu, czuwajcie. Mój spisek, tak jak i moja osoba, jest do waszych dyspozycji.

- Zobaczymy się w południe - powiedział Gryphus.

Z tymi słowami wyszedł.

- W południe - powtórzył Korneliusz - co on ma na myśli? Niech będzie, zaczekamy do południa. Zobaczymy.

Dla Korneliusza nie było nic łatwiejszego niż czekanie do południa - przecież wypatrywał godziny dziewiątej.

Gdy wybiło południe, na schodach rozległy się kroki, ale

nie samego Gryphusaa, lecz jeszcze trzech czy czterech żołnierzy, wchodzących razem z nim.

Drzwi otworzyły się, wszedł Gryphus, wprowadził pozostałych i zamknął za nimi drzwi.

- No - powiedział - teraz szukajmy.

Zacząto przeszukiwać kieszenie Korneliusza, macać pomiędzy kurtką a kamizelką, pomiędzy kamizelką a koszulą, pomiędzy koszulą a ciałem. Nie znaleziono nic a nic.

Szukano w pościeli, sienniku - także nie znaleziono nic.

Korneliusz wieszował sobie w duchu, że nie zgodził się na przechowanie u siebie trzeciej cebulki. Podczas rewizji Gryphus znalazłby ją na pewno, gdziekolwiek byłaby ukryta, i

postąpiłby tak jak i z pierwszą.

Zresztą nigdy żaden więzień nie asystował z pogodniejszą twarzą przy rewizji, dokonywanej w jego celi.

Gryphus wyszedł wreszcie,

unosząc ołówek i trzy czy cztery arkusiki białego papieru, które Róża zostawiła Korneliuszowi: było to jedyne trofeum wyprawy.

O godzinie szóstej Gryphus powrócił, ale tym razem sam. Korneliusz chciał go ugłaskać, ale dozorca warczał, pokazywał kiel, który tkwił w kąciku ust, i wyszedł cofając się tyłem, jak człowiek, który boi się, aby mu

podstępnie nie zadano ciosu.

Korneliusz wybuchnął śmiechem.

**Na to Gryphus krzyknął mu
przez kratę:**

**- Dobra, już dobra. Śmieje się
ten, kto śmieje się ostatni!**

**Ale tym, kto się śmiał
ostatni, przynajmniej tego
wieczora, był Korneliusz, gdyż
oczekiwał przybycia Róży.**

**Róża przyszła koło dziewiątej,
bez latarni. Niepotrzebne jej
było światło, gdyż umiała już
czytać.**

**Poza tym światło mogło
zdradzić dziewczynę, którą Jakub
szpiegował bardziej niż
kiedykolwiek.**

**A wreszcie, przy świetle,
widać było zbyt dobrze, jak
policzki Róży oblewają się
pąsem.**

O czym rozmawiali tego

**wieczora oboje młodzi? O
sprawach, o których mówią
zakochane pary na progu domu we
Francji lub młodzian stojący pod
balkonem ukochanej w Hiszpanii
czy u stóp tarasu na Wschodzie.**

**Mówili o rzeczach, które
uskrzydłają godziny, dodają lotu
skrzydłom czasu. Mówili o
wszystkim, z wyjątkiem czarnego
tulipana.**

**A potem, jak zwykle o
dziesiątej, nastąpiło rozstanie.**

**Korneliusz był szczęśliwy, tak
szczęśliwy, jak tylko może być
hodowca tulipanów, któremu nie
powiedziano ani słówka o jego
ukochanej roślinie. Uważał, że
Róża jest śliczna jak malowanie,
a poza tym dobra, wdzięczna i
urocza.**

Ale dlaczego wzbrania się mówić o tulipanie? Było to wielką jej wadą. Korneliusz pomyślał sobie w głębi ducha z westchnieniem, że kobieta nie jest tworem doskonałym.

Przez część nocy medytował o tej niedoskonałości. To znaczy, że dopóki nie zasnął, rozmyślał o Różyczce.

A gdy zasnął, zaczął o niej śnić.

Ale Róża z jego snów była jeszcze bardziej czarująca niż Róża na jawie. Nie tylko rozmawiała o tulipanie, ale w dodatku przyniosła Korneliuszowi wspaniałą czarną kwiat, który się rozwinął w chińskim wazonie.

Korneliusz zbudził się drżący z radości i powtarzał w kółko: "Rózo, Rózo, kocham cię!" A ponieważ dzień zaczynał świtać, Korneliusz już nie myślał o spaniu.

Przez cały dzień hołubił myśl, z którą się zbudził.

Gdyby Róża chciała jeszcze rozmawiać z nim o tulipanie, Korneliusz wolałby ją od królowej Semiramidy, od Kleopatry, od królowej Elżbiety czy Anny Austriaczki, słowem - od najślawniejszych i najpiękniejszych królowych świata.

Ale Róża, pod groźbą zaprzestania odwiedzin, na okres trzech dni zakazała wszelkich rozmów o tulipanie. Były to siedemdziesiąt dwie godziny podarowane ukochanemu, to

**prawda, ale zarazem
siedemdziesiąt dwie godziny
zabrane zapalonemu hodowcy.**

**Prawda też, że z tych
siedemdziesięciu dwóch godzin
upłynęło już trzydzieści sześć.**

**Następne trzydzieści sześć
przezną bardzo szybko, połowa
na oczekiwaniu, połowa na
rozpamiętywaniu.**

**Róża powróciła o zwykłej
porze. Korneliusz mężnie znosił
karę. Byłby doskonałym**

**pitagorejczykiem i gdyby
pozwolono mu raz na dzień
zapytać o tulipan, zgodziłby
się, stosownie do wymagań**

**reguły, przez pięć lat nie
wypowiadać ani słowa więcej.**

**Zresztą piękna dziewczyna
dobrze rozumiała, że jeżeli się
czegoś od kogoś żąda, to należy
też nieco ustąpić wobec jego
pragnień. Pozwalała zatem
Korneliuszowi wyciągać dłoń na
drugą stronę kraty, pozwalała mu
całować przez kratę swoje włosy.**

**Biedne dziecko! Przecież te
wszystkie pieszczoty były dla
niej znacznie bardziej
niebezpieczne niż rozmowa o
tulipanie! Zrozumiała to
dopiero, gdy wróciła do siebie,
z sercem trzepoczącym się w
piersi, z płonąca twarzą, ze
spieczonymi wargami i wilgotnymi
oczyma.**

**Toteż następnego wieczora, po
wymianie pierwszych słów, po
pierwszych pieszczotliwych**

dotknięciach, popatrzyła na Korneliusza przez kratę w okienku i powiedziała mu w ciemności, wlepiając w niego oczy, których się nie widzi, lecz wyczuwa:

- Zakiełkowała.

- Co, zakiełkowała?

Niemożliwe! - zawołał

Korneliusz, nie śmiejąc wprost uwierzyć, że Róża sama z siebie skróciła okres próby.

- Cebulka zakiełkowała.

- Jak to? - nie wierzył swym uszom Korneliusz. - Więc pozwalasz?...

- Tak, tak - powiedziała Róża tonem czulej matki, która chce sprawić radość swemu dziecku.

- Ach, Rózo! - szepnął Korneliusz, wyciągając wargi poprzez kratę, w nadziei, że uda mu się dotknąć policzka, rączki,

czoła.

**Ale dotknął czegoś, co
sprawiło mu znacznie większą
rozkosz - dotknął lekko
rozchylonych warg.**

Róża cichutko krzyknęła.

**Korneliusz zrozumiał, że musi
za wszelką cenę podtrzymać
rozmowę. Wyczuł, że to
nieoczekiwane zetknięcie się ust
bardzo spłoszyło Różę.**

**- Wystrzelił prosto? -
zapytał.**

**- Prościutko jak fryzyjskie
wrzeciona.**

- I jest duży?

- Ma co najmniej dwa cale.

- Ach, Róžo kochana, pielęgnuj go dobrze, a zobaczysz, jak szybko ci urośnie!

- Czyż mogę pielęgnować go jeszcze staranniej? - zapytała Róža. - Przecież o niczym innym nie myślę!

- O niczym innym? Uwżaj teraz ty, Róžo, bo ja z kolei będę zazdrosny.

- Przecież wiesz dobrze, że myśleć o nim to to samo, co myśleć o tobie. Widzę go z mojego łóżka: gdy się budzę, jest to pierwszy przedmiot, na który pada mój wzrok, a gdy zasypiam - jest to ostatnia rzecz, którą tracę z oczu. W dzień pracuję w pobliżu niego, gdyż od czasu, kiedy umieściłam go w mojej izdebce, wcale z niej nie wychodzę.

- Masz rację, Róžo, przecież

to twój posag, wiesz o tym dobrze.

- Tak, i dzięki niemu będę mogła poślubić dwudziestosześcioletniego czy dwudziestoosmioletniego młodzieńca, w którym się zakocham.

- Zamilknij, niedobra!

Korneliuszowi udało się pochwycić paluszki dziewczyny, co spowodowało nie tylko zmianę tematu, ile chwilową ciszę, która nastąpiła po tym dialogu.

Tego wieczora Korneliusz czuł się najszcześniejszym z ludzi. Róża pozwoliła mu trzymać swoją rączkę w dłoni tak długo, jak sam chciał, i mógł do woli rozmawiać o tulipanie.

Od tej pory każdy dzień

przynosił postęp w rozwoju tulipana i w miłości obojga młodych. Raz były to listki, które się rozwinęły, innym razem kwiat zawiązał się w pączek.

Gdy Korneliusz usłyszał tę nowinę, ogarnęła go wielka radość i na Różę spadł grad pytań, świadczących o ważności sprawy.

- Zawiązał się - powtarzał Korneliusz - zawiązał się!

- Tak, zawiązał się - potakiwała Róża.

Korneliusz aż zachwiał się z radości i musiał się przytrzymać kraty.

- Mój ty Boże! - jęknął. Wreszcie zwrócił się do Róży: - Czy kształt jest regularny?

**Stożek się nie zapada? Koniuszki
zupełnie zielone?**

**- Pąk jest mniej więcej calowy
i wydłuża się jak igielka,
stożek ma boki dobrze
wypełnione, koniuszki lada
chwila się rozerwą.**

**Po dwóch dniach Róża
oznajmiła, że już się
rozchyliły.**

**- Jesteś pewna, Rózo? -
krzyknął Korneliusz. - Okrywa
jest rozchylona! Już to widać,
już można rozróżnić wnętrze?**

**Więźniowi zabrakło tchu,
urwał.**

**- Tak - podjęła Róża - można
rozróżnić pasemko innego koloru,
cieniutkie jak włos.**

**- Jaki jest ten kolor? -
zapytał zdenerwowany Korneliusz.**

**- Bardzo ciemny! - odparła
Róża.**

- Brunatny?
  - Och, jeszcze ciemniejszy.
  - Jeszcze ciemniejszy, moja Różyczko, jeszcze ciemniejszy!
- Dziękuję! Ciemny jak heban,
ciemny jak...**
- Ciemny jak atrament, którym do ciebie pisałam.
- Korneliusz wydał okrzyk szalonej radości.**
- Nagle coś mu się przypomniało:**
- Nie ma takiego anioła -

powiedział składając ręce - z którym by ciebie można porównać, moja Rózo!

- Doprawdy? - Róża uśmiechnęła się na to egzaltowane wyznanie.

**- Różyczko, tyleś się
napracowała, tyleś dla mnie
zrobiła! Rózo, mój tulipan
zakwitnie, i to zakwitnie
czarno! Rózo, Rózo, jesteś
najdoskonalszym tworem Pana
Boga
na ziemi.**

- Ale dopiero po tulipanie?

**- Cicho bądź, niedobra! Na
litość boską, zamilcz, nie psuj
mi radości! Ale, ale, Rózo,
jeżeli tulipan już jest w takim
stanie, to najpóźniej za dwa czy
trzy dni zakwitnie!**

- Tak, jutro lub pojutrze.

- I ja go nie zobaczę! -

**rozpaczał Korneliusz, słaniając
się niemal - nie ucałuję go, jak
cudu boskiego, który trzeba
adorować, tak jak całuję twoje
ręce, Rózo, jak całuję twoje
włosy, jak całuję twoje**

**policzki, kiedy przypadkiem
znajdą się dość blisko kraty!**

**Róża zbliżyła twarz do kraty,
tym razem wcale nie przypadkowo;
wargi młodzieńca przyłgnęły do
niej chciwie.**

**- No to cóż! Mogę go zerwać,
jeśli chcesz - powiedziała
wreszcie.**

**- Ach nie! Nie trzeba! Gdy
tylko kwiat się otworzy, schowaj
go dobrze w cień i nie tracąc
ani chwili, ani jednej sekundy
poślij kogoś do Haarlemu, ażeby
zawiadomić prezesa
Stowarzyszenia Ogrodników, że
wielki czarny tulipan zakwitł.
Ja wiem, że do Haarlemu droga
jest daleka, ale za pieniądze na
pewno znajdziesz jakiegoś
posłańca. Czy masz aby
pieniądze, Rózo?**

- Tak, tak - odparła Róża z

uśmiechem.

**- Wystarczy ci? - spytał dalej
Korneliusz .**

- Mam trzysta florenów.

- Jeżeli masz tylko trzysta

**florenów, to nie posyłaj
posłańca, ale wybierz się sama,
osobiście, we własnej osobie.
Rózo, musisz sama udać się do
Haarlemu...**

- A kwiat przez ten czas...

**- Kwiat musisz zabrać z sobą,
rozumiesz przecież dobrze, że
nie wolno ci się z nim rozstać
ani na jedną chwilę.**

**- Ale jeśli nie rozłączę się z
kwiatem, panie Korneliuszu -**

**powiedziała Róża ze smutkiem -
to muszę rozłączyć się z tobą.**

**- Tak, to prawda, moja droga
Różo. Boże drogi, jacyż ludzie
są niegodziwi, cóżem im złego
uczynił, że pozbawili mnie
wolności? Masz rację, Różo, nie
mogę żyć bez ciebie. A więc cóż,
musisz jednak wysłać kogoś do
Haarlemu, nie ma rady! Na Boga,
ten cud jest dostatecznie
wielki, ażeby sam pan
przewodniczący raczył się
pofatygować. Niech przybywa sam
do Loewesteinu po czarny
tulipan.**

**Nagle przerwał, a po chwili
dodał głosem drżącym z
przejęcia:**

**- Różo, droga Różo, a co
będzie, jeśli tulipan wcale nie
zakwitnie czarno?**

- No cóż! Będzie pan o tym

**wiedział jutro lub pojutrze
wieczorem.**

**- Mam czekać aż do wieczora,
żeby się o tym dowiedzieć?**

**Skonam z niepokoju! Nie
moglibyśmy się jakoś umówić?
Może ustalić jakiś znak?**

- Mam jeszcze lepszy pomysł.

- Jaki?

**- Jeżeli kwiat rozwinie się w
nocy, przyjdę, nie zwlekając,
powiedzieć ci o tym. A jeżeli to
nastąpi w dzień, wówczas przejdę
koło celi i wsunę bilecik pod
drzwi albo przez kratę w
okienku, pomiędzy pierwszą a
drugą inspekcją mego ojca.**

**- Świetnie, Rózo! Słówko od
ciebie donoszące mi o tulipanie,
to przecież podwójne szczęście.**

- Bije dziesiąta, muszę cię już opuścić.

- Tak, tak, Rózo - zgodził się Korneliusz - musisz już iść.

Róża wróciła do siebie trochę smutna.

Korneliusz przecież sam ją wyprawił do domu...

Co prawda po to, by czuwała nad czarnym tulipanem.

22. Tulipan zakwitł

Noc była przyjemna dla Korneliusza, ale zarazem dość niespokojna. Co chwila wydawało mu się, że go woła słodki głosik Róży. Budził się i zrywał na równe nogi, biegł do drzwi, przysuwał twarz do okratowanego okienka: było puste, tak samo jak

korytarz.

Prawdopodobnie Róża ze swej strony też czuwała, ale była o tyle od niego szczęśliwsza, że miała pod okiem ten szlachetny kwiat, ten dziw nad dziwy, wówczas jeszcze nieznany i uważany za niemożliwy do wyhodowania.

Co powie świat, gdy się dowie, że czarny tulipan został wyhodowany, że istnieje w rzeczywistości i że jego odkrywcą jest van Baerle - więzień z Loewesteinu.

Korneliusz odprawiłby z kwitkiem człowieka, który by mu zaproponował wolność w zamian za tulipan.

Dzień upłynął tak jak noc, bez żadnych zmian. Tulipan widocznie jeszcze nie zakwitł.

Zapadł wieczór, a wraz z nim

**przybyła Róża, radosna, lekka
jak ptaszyna.**

- No i co? - zapytał

Korneliusz.

**- Wszystko odbywa się tak, że
nie można lepiej. Tej nocy
niezawodnie tulipan zakwitnie.**

- I zakwitnie czarno?

- Czarny jak agat.

**- Bez najmniejszej plamki
innego koloru?**

- Bez najmniejszej plamki.

**- Wielkie nieba! Różo, cała
noc zeszła mi na marzeniach,
najpierw o tobie...**

**Róża lekko pokręciła głową na
znak niedowierzania.**

- Potem myślałem o tym, co należy zrobić.

- No i co?

- No i zdecydowałem tak. Gdy tulipan zakwitnie, gdy stwierdzisz, że jest czarny, i to nieskazitelnie czarny, wówczas musisz znaleźć posłańca.

- Jeśli tylko o to chodzi, mam już przygotowanego.

- Czy to wysłannik pewny?

- Ręczę za niego. To jeden z moich adoratorów.

- Mam nadzieję, że nie pan Jakub?

- Nie, możesz być zupełnie spokojny. To przewoźnik z Loewesteinu, chłopak bystry, ma dwadzieścia pięć czy dwadzieścia sześć lat.

- Do diaska!

**- Bądź spokojny, mój panie -
powtórzyła Róża ze śmiechem -**

jest jeszcze za młody, przecież sam ustaliłeś wiek na dwadzieścia sześć do dwudziestu ośmiu lat.

- No dobrze, ale czy sądzisz, że możesz polegać na tym młodzieńcu?

- Jak na sobie samej. Gdybym mu kazała, rzuciłby się dla mnie ze swojej łodzi do Wahali czy do Mozy, według życzenia.

- Dobrze, Rózo. W ciągu dziesięciu godzin ten chłopak może być w Haarlemie.

Przyniesiesz mi tu papier i ołówek, a nawet wolałbym pióro i inkaust, i ja napiszę, a raczej ty napiszesz list. Gdybym napisał ja, biedny więzień, może by się dopatrzone w tym - tak jak się tego dopatruje twój ojciec - jakiegoś knowania. Skreślisz więc do prezesa Stowarzyszenia

Ogrodników parę słów, a jestem pewien, że nie omieszka tu przybyć.

- A jeśli będzie się ościagał?

- Przypuśćmy, że się opóźni o jeden czy dwa dni. Ale to niemożliwe, taki zapalony hodowca jak on nie opóźni się ani o jedną godzinę, ani o minutę, ani nawet o sekundę, lecz natychmiast wyruszy w drogę, żeby zobaczyć ten ósmy cud świata. Ale jak mówię, jeśli nawet spóźni się o jeden dzień czy o dwa, tulipan będzie jeszcze w całej swojej krasie. Gdy prezes dokona oględzin i

sporządzi protokół, jedną z kopii tego dokumentu zachowaj dla siebie, Rózo, i dopiero wtedy możesz mu powierzyć tulipan. Ach, gdybyśmy mogli zanieść go sami, Różyczko! Nie wypuściłbym go ze swoich ramion, chyba tylko po to, by przeszedł do twoich. Ale to senne marzenie, którym nie należy zaprzętać sobie głowy - kontynuował Korneliusz z westchnieniem. - Inne oczy będą patrzeć na jego przekwitanie. Ale, ale, Rózo, uważaj dobrze, żeby nikt nie widział tulipana, zanim go nie obejrzy prezes. Czarny tulipan! Wielki Boże, przecież gdyby ktoś go zobaczył, na pewno by nam go ukradł!

- Och!**
- Czy nie mówiłaś mi sama o twoich obawach w stosunku do**

twego adoratora Jakuba? Ludzie kradną nieraz jeden floren, dlaczegoż by nie mieli ukraść stu tysięcy?

- Będę nad nim czuwać, możesz być spokojny.

- A jeżeli kielich otworzy się w tym czasie, kiedy ty jesteś tutaj?

- Ten kapryśny kwiat zdolny jest do takiego figla - przyznała Róża.

- A jeżeli po powrocie do siebie zastaniesz go już w rozkwicie?

- No to co?

- Ach, Różo, pamiętaj, że od chwili, gdy kielich się rozewrze, nie masz ani sekundy

**do stracenia! Musisz nie
zwlekając zawiadomić prezesa.**

**- No i ciebie także, mój
panie.**

**Róża znów westchnęła, ale tym
razem bez rozgoryczenia, jak
kobieta, która zaczyna rozumieć
słabostkę mężczyzny, a może
nawet do niej się przyzwyczajają.**

**- Wracam w te pędy do
tulipana, panie van Baerle, i
gdy tylko kielich się otworzy,
natychmiast cię zawiadomię i
zaraz potem wyruszy wysłannik.**

**- Rózo, Rózo, nie wiem już,
doprawdy, do jakiego cudu nieba
czy ziemi mam cię porównać.**

**- Porównaj mnie z czarnym
tulipanem, panie Korneliuszu, a
pochlebi mi to niezmiernie,
przysięgam. No, czas się**

pożegnać.

- Powiedz: "do widzenia, przyjacielu".

- Do widzenia, przyjacielu - rzekła Róża trochę pocieszona.

- Powiedz: "Do widzenia, ukochany przyjacielu".

- Och, mój przyjacielu...

- Powiedz: "ukochany", Rózo, błagam cię, "ukochany, ukochany", prawda?

- Ukochany, tak, ukochany - wyszeptała Róża drżąca cała, upojona, nieprzytomna z radości.

- A teraz, Rózo, ponieważ powiedziałaś "ukochany", powiedz także "szczęśliwy", powiedz "szczęśliwy, jak żaden człowiek dotąd nie był na świecie, i błogosławiony przez niebiosy". Brakuje mi jednej, jedynej rzeczy, Rózo.

- Jakiej?

**- Twego policzka, twego
świeżego, różowego, aksamitnego
policzka. Ach, Rózo, z własnej
woli, nie przez zaskoczenie, nie
przez przypadek, Różyczko moja!**

**Koniec tego błagania roz płynął
się w westchnieniu, więziń
bowiem napotkał wargi
dziewczyny, i to nie przez
przypadek, nie przez
zaskoczenie, tak jak w sto lat**

**później Saint_Preux napotka usta
Julii. ***

**Saint_Preux i Julia -
bohaterowie "Nowej Heloizy" Jana
Jakuba Rousseau.**

Róża uciekła.

**Korneliusz pozostał bez ruchu,
czuł gorąco na wargach, nie mógł
oderwać twarzy od kraty
okiennej.**

**Rozpierała go radość,
rozpierało szczęście. Otworzył
wreszcie okno celi i długo
wpatrywał się, z sercem
wezbranym radością, w
bezhmurny
granat nieba, w połączone nurty
rzek zalane poświatą księżyca,
wyglądającego spoza pagórków.
Nabrał w płuca czystego,
upojnego powietrza, głowę
napęłniły mu przyjemne myśli,
duszę - wdzięczność i
bezgraniczny zachwyt dla
Stwórcy.**

**- Ach, jesteś zawsze nad nami,
Wielki Boże! - wołał na
klęczkach, z płomiennymi oczyma
wzniesionymi ku niebu. - Wybacz**

**mi, że w ostatnich dniach
prawiem w Ciebie zwątpił.
Schowałeś się za chmury, a ja
przez chwilę przestałem, Cię
widzieć, dobry Boże, wieczny
Boże, Boże miłosierny. Ale
dzisiaj, ale dziś wieczór, dziś
w nocy widzę Cię w całej
okazałości, odbijasz się w
zwierciadle niebios, w
zwierciadle mojego serca!**

**Był uleczony biedny chory, był
uwolniony biedny więzień!**

**Przez część nocy Korneliusz
trwał, trzymając się prętów
okiennych, cały zamieniony w
słuch, skupiając wszystkie pięć
zmysłów w jeden, a raczej w dwa
- patrzył bowiem i słuchał z
wytężeniem,**

**Patrzył w niebo, słuchał
odgłosów z ziemi.**

Od czasu do czasu oczy jego

**zwracały się w stronę
korytarza. Wtedy mówił sam
do siebie:**

- Tam jest Róża, Róża, która

**czuwa tak jak ja, która oczekuje
tak jak ja z minuty na minutę.
Tam, pod okiem Róży, znajduje
się tajemniczy kwiat, który
żyje, rozchyła płatki, otwiera
je wreszcie. Może w tej właśnie
chwili Róża trzyma w swoich
delikatnych, ciepłych paluszkach
łodygę tulipana... Dotykaj jej
leciutko, Różo! Może muska
wargami na pół otwarty kielich.
Uważaj, droga Różo! Różo, twoje
wargi płoną. Może w tym momencie**

**moje obydwaj kochania wymieniają
pieszczoty pod okiem Boga.**

**W tej właśnie chwili na
południowej stronie nieba
rozpłomieniła się gwiazda,
przeszyła niebo nad twierdzą w
Loewesteinie i spadła na
horyzoncie. Korneliusz drgnął.**

**- Ach - powiedział - to Pan
Bóg zsyła duszę dla mego kwiatu.**

**Odgadł, bo prawie jednocześnie
usłyszał w korytarzu kroki tak
lekkie, jak gdyby to biegła
sylfida, usłyszał szelest sukni
podobny do trzepotania
skrzydełek i dobrze znany głosik
wymówił słowa:**

**- Korneliuszu, przyjacielu
mój, przyjacielu ukochany i
szczęśliwy, chodź szybko!**

**Jednym susem przebył
Korneliusz drogę od okna do
drzwi. I tym razem wargi jego**

napotkały usta Róży, która wyszeptała w pocałunku:

- Zakwitł, jest czarny, masz go tutaj!

- Jak to "tutaj"! - zawołał Korneliusz, odrywając wargi od ust dziewczyny.

- No tak, trzeba przecież zaryzykować małe niebezpieczeństwo, żeby komuś sprawić wielką radość! Patrz, oto jest!

I jedną ręką przytrzymała przy okienku małą, ślepa latarkę, w drugiej zaś podniosła na tę samą wysokość czarodziejski tulipan.

Korneliusz wydał słaby okrzyk, czuł, że opuszczają go zmysły.

- Och - jęknął cicho - Boże

**mój Boże! Wynagradzasz mnie oto
za niewinność i niewolę, gdyż
pozwoliłeś, żeby przy okienku
mojej celi zakwitły te dwa
kwiaty!**

**- Ucałuj go - rzekła Róża -
tak jak ja go przed chwilą
ucałowałam.**

**Korneliusz, powstrzymując
oddech, dotknął leciutko wargami
brzeżka kielicha i nigdy
pocałunek złożony na ustach
kobiety, nawet na ustach Róży,
nie zapadł mu tak głęboko w
serce.**

**Tulipan był piękny, dorodny,
wprost wspaniały, łodyga jego
miała ponad osiemnaście cali
wysokości, wystrzelała spośród
czterech liści zielonych,
gładkich, prostych jak ostrza**

**lanc, kwiat zaś cały był czarny
i błyszczący jak agat.**

**- Różo - wykrztusił wreszcie
Korneliusz nie mogąc złapać tchu**

**- Różo, nie ma ani chwili do
stracenia, trzeba napisać list.**

**- Jest już napisany, mój
najdroższy Korneliuszu -
odrzekła Róża.**

- Naprawdę?

**- Gdy tulipan otwierał swój
kielich, ja pisałam, gdyż nie
chciałam tracić ani chwili.
Proszę spojrzeć na list i
powiedzieć mi, czy się nadaje.**

**Korneliusz wziął do ręki
arkusik papieru i przeczytał
następujące słowa, skreślone
charakterem pisma, który jeszcze
bardziej się poprawił od czasu
otrzymania bileciku od Róży.**

Panie Prezesie!

**Za jakieś dziesięć minut
czarny tulipan otworzy swój
kielich. Gdy to nastąpi, wyślę
do Wielmożnego Pana posłańca z
prośbą o przybycie osobiście do
fortecy w Loewesteinie. Jestem
córką dozorczy więziennego
Gryphusa, prawie tak samo
uwięziona jak podopieczni mego
ojca. Nie mogę więc Panu sama
zanieść tego cudu. Dlatego też**

**ośmielam się błagać Was,
Dostojny Panie, abyście przybyli
i osobiście zabrali tulipan.**

**Moim życzeniem jest, ażeby
nazywał się Rosa Baerlaensis.**

W tej chwili kielich się

rozwarł. Tulipan jest doskonale czarny. Przybywajcie, Czcigodny Panie Prezesie, przybywajcie czym prędzej.

Mam zaszczyt kreślić się unizoną służą Wielmożnego Pana Róża Gryphus

Doskonale, kochana Różo, doskonale. List jest wspaniały. Nigdy nie potrafiłbym napisać z taką prostotą. Na zebraniu komitetu udzielisz wszelkich informacji, jakich zażądata. Niech się dowiedzą, w jaki sposób powstał ten tulipan, ile było z nim związanych starań, nie przespanych nocy, obaw. Tymczasem, Różyczko, nie traćmy ani chwili. Poślaniec, poślaniec!

- Jak się nazywa pan prezes?

- Daj kopertę. Napiszę jego

**adres. Och, znają go wszyscy. To
mynheer van System, burmistrz
Haarlemu... Daj szybko pióro,
Rózo.**

**I drżącą ręką Korneliusz
skreślił na liście:**

**Do mynheera Petersa van
Systema, burmistrza i prezesa
Stowarzyszenia Ogrodników w
Haarlemie**

**- A teraz idź już, Rózo, nie
zwlekaj! Oddajmy się pod opiekę
Boga, który tak łaskawie się
nami dotąd opiekował.**

23. Zazdrośnik

**Istotnie, biedakom bardzo była
potrzebna opieka i łaska boska,
nigdy bowiem nie byli tak bliscy
nieszczęścia jak w tej właśnie**

**godzinie, gdy uważali, że
trzymają swoje szczęście w
dłoni.**

**Nie wątpimy ani przez chwilę w
inteligencję naszych
czytelników, toteż wierzymy, iż
zdołali już rozpoznać w osobie
Jakuba naszego dawnego
przyjaciela, a raczej dawnego
wroga, Izaaka Boxtela.**

**Czytelnik domyślił się z
pewnością, że Boxtel udał się z
Buytenhofu do Loewesteinu w ślad
za obiektem swej miłości i za
obiektem swej nienawiści: za
czarnym tulipanem i za
Korneliuszem van Baerle.**

**Czego nie dokonałby nikt inny,
nawet hodowca tulipanów - mamy
tu na myśli wykrycie istnienia
cebulek i ambitnych planów
więźnia - tego dokonała
zazdrość, pomagająca Boxtelowi,
jeśli nie wytropić, to
przynajmniej domyślić się, jak
sprawy stoją.**

**Widzieliśmy, jak pod imieniem
Jakuba - szczęśliwszym dla niego
niż imię Izaaka - zadzierzgnął
przyjaźń z Gryphusem i jak przez
kilka miesięcy zakrapiał swoją
wdzięczność i podtrzymywał
gościnność klucznika najlepszą
anyżówką, jaką kiedykolwiek
wyprodukowano od Texelu po
Antwerpię.**

**Uśpił nieufność dozorczy - a
przecież, jak już widzieliśmy,
stary Gryphus był bardzo
nieufny. Tak, uśpił jego**

**nieufność, ukazując mu korzystne
perspektywy małżeństwa z Różą.**

**Schlebiając dumie ojcowskiej,
schlebiał także ambicji
zawodowej dozorca więzienia,
odmalowując mu w
najczarniejszych barwach
uczonego więźnia, który, wedłóg
słów fałszywego Jakuba, zawarł
był pakt z szatanem na szkodę
jego wysokości księcia
Orańskiego.**

**Na początku osiągnął też pewien
sukces u Róży, nie tyle przez
wzbudzenie w niej jakichś
przychylnych uczuć - Róża nigdy
nie żywiła zbytnej sympatii dla
mynheera Jakuba - ile przez**

ciągle kuszenie jej małżeństwem i opowiadanie o swojej szalonej miłości. W ten sposób udało mu się uśpić podejrzenia, jakie mogłyby powstać w jej głowie.

Widzieliśmy, jak popełnił nieostrożność śledząc ją w ogrodzie, jak ten nieopatrzny postępek zdradził go w oczach Róży i jak instynktowne obawy Korneliusza sprawiły, że oboje młodzi zaczęli się mieć na baczności.

Faktem, który szczególnie rozbudził obawy więźnia - czytelnik sobie to zapewne przypomina - był wybuch gniewu Jakuba na Gryphusa, gdy ten ostatni rozdeptał cebulkę tulipana. Złość Jakuba była tym silniejsza, że podejrzewał on Korneliusza o posiadanie drugiej

**cebulki, jednakże nie miał w tym
względzie najmniejszej pewności.**

**Wtedy to zaczął szpiegować
Różę i tropić ją nie tylko w
ogródku, ale również na
korytarzach twierdzy. A ponieważ
śledził ją w ciemną noc, i to na
bosaka, nie był więc widziany
ani słyszany. Z wyjątkiem
jednego jedyne go razu, kiedy
Róży zdawało się, że po
korytarzu przemknął jakiś cień.
Ale to się stało ponieważ, w
gdy Boxtel wiedział już z ust
samego więźnia o istnieniu
drugiej cebulki.**

**Wyprowadzony w pole wybiegiem
Róży, która udawała, że zakopuje
cebulkę na grządce, i nie mając
najmniejszej wątpliwości, że
cała ta komedyjka została
odegrana po to, żeby go
zdemaskować - podwoił środki**

ostrożności i przywołał na pomoc swoją chytrą, ażeby móc dalej śledzić innych, nie będąc przez nich zauważony.

Podpatrzył, jak Róża przeniosła duży fajansowy dzban z kuchni, gdzie mieszkał ojciec, do swojej izdebki. Podpatrzył także, jak Róża obmywała pod silnym strumieniem wody swoje piękne

rączki, całe powalane ziemią, którą kruszyła, żeby przygotować jak najlepszy grunt pod cebulkę.

Wreszcie wynajął na stryszku, położonym akurat naprzeciwko okna izdebki Róży, małą mansardkę. Odległość była

dostatecznie duża, ażeby gołym okiem nie móc go rozpoznać przez okienko, jednakże nie tak wielka, ażeby posługując się lunetą nie mógł obserwować tego, co działo się w pokoiku Róży, tak jak obserwował w Dordrechcie wszystko, co się działo w suszarni u Korneliusza.

Nie upłynęło trzy dni od chwili ulokowania się na stryszku, a już Boxtel pozbył się wszelkich wątpliwości.

Gdy tylko na niebie ukazały się pierwsze promienie wschodzącego słońca, fajansowy dzban wędrował na okno, a Róża, podobna do owych czarujących kobiet z obrazów Mi~erisa i Metsu, ukazywała się w oknie obramowanym pierwszymi zieleniejącymi gałązkami dzikiego wina i wielokrzewu.

Dziewczyna rzucała na fajansowy dzban spojrzenia, które zdradzały prawdziwą wartość ukrytego w nim skarbu. Dzban musiał zawierać drugą cebulkę, to znaczy ostatnią nadzieję więźnia. Gdy noc zapowiadała się zbyt chłodna, Róża chowała fajansowy garnek w głębi pokoiku.

Tak, nie ulegało wątpliwości - dziewczyna postępowała według wskazówek Korneliusza, który obawiał się, żeby cebulka nie przemarzła.

Gdy promienie słońca paliły zbyt ostro, Róża zabierała dzban z okna i stawiała go w cieniu na parę godzin - od jedenastej do drugiej po południu. Tak, tak, to było pewne, Korneliusz musiał wyrazić obawę, że ziemia zanadto wyschnie.

**Ale gdy kiełek się przebił,
Boxtel był już zupełnie pewien**

**swego. Ledwie tulipan osiągnął
wysokość cala, a już zazdrośnik,
dzięki lunecie, wiedział
wszystko.**

**Korneliusz posiadał dwie
cebulki i drugą z nich powierzył
miłości i opiece Róży.**

**Możemy sobie dopowiedzieć, że
miłość dwojga młodych
także nie uszła uwagi Boxtela.**

**A więc trzeba znaleźć sposób,
aby zrabować drugą cebulkę,
usunąć ją spod opieki Róży,
wydrzeć
miłości Korneliusza.**

Tylko że sprawa nie była łatwa!

Róża czuwała nad tulipanem jak troskliwa matka nad dzieciąciem, więcej nawet: jak gołębica wysiadująca jaja. Przez cały dzień dziewczyna nie opuszczała izdebki i co dziwniejsze - przestała wychodzić z niej nawet wieczorem. Było to właśnie w tym czasie, kiedy Róża dąsała się na Korneliusza przez siedem dni, a biedak czuł się strasznie nieszczęśliwy, gdyż nie miał żadnych wiadomości ani o Róży, ani o tulipanie.

Czy Róża będzie się wiecznie gniewać na Korneliusza! W takim razie wykradzenie tulipana nastęczyłoby znacznie więcej trudności, niż początkowo przypuszczał mynheer Izaak Boxtel.

**Powiedzieliśmy "wykradzenie",
gdy Izaak był już całkowicie
zdecydowany na kradzież
tulipana. A ponieważ kwiat
hodowany był w najgłębszej
tajemnicy, ponieważ młodzi
ukrywali jego istnienie przed
całym światem, ponieważ prędzej
uwierzono by jemu, znanemu
hodowcy tulipanów, niż młodej
dziewczynie nie obeznanej z
kunsztem kwiaciarstwa, czy
więźniowi, skazanemu za zdradę
stanu, pilnowanemu, trzymanemu**

W

**zamknięciu i śledzonemu, który w
dodatku nie bardzo mógł upominać
się z celi więziennej o swoje
prawa - zresztą tulipan będzie w**

posiadaniu Boxtela, a przecież, jeśli chodzi o meble czy inne ruchomości, fakt posiadania daje tytuł własności - więc na pewno nagrodę otrzyma on, Boxtel, i na pewno zostanie zamiast Korneliusza uwieńczony wawrzynem. Tulipan zaś nie otrzyma nazwy "Tulipa Nigra Baerlaensis, lecz będzie się nazywał "Tulipa Nigra Boxtellensis lub Boxtelles".

Mynheer Izaak jeszcze się nie zdecydował, którą z tych dwóch nazw nada czarnemu tulipanowi. Ale ponieważ obie znaczyły to samo - nie przywiązywał do tej sprawy większej wagi.

Natomiast sprawą ważną było wykradzenie tulipana.

Ale po to, żeby Boxtel mógł go

wykraść, Róża musiała opuścić swoją izdebkę. Toteż Jakub czy Izaak, jak kto woli, stwierdził z niekłamaną radością, że Róża wznowiła swoje wieczorne wizyty. Zaczął więc, korzystając z jej nieobecności, badać dokładnie drzwi jej izdebki. Zamykały się dobrze, klucz przekręcał się dwa razy; wprawdzie zamek był prostej konstrukcji, ale Róża nosiła klucz przy sobie.

Boxtelowi przyszło do głowy, że można by wykraść klucz, ale pomijając fakt, że nie było bynajmniej rzeczą łatwą szperanie w cudzej kieszeni, to w dodatku, gdy Róża się spostrzeże, że zgubiła klucz - każe natychmiast zmienić zamek i nie wyjdzie z pokoju tak długo, póki nie założą nowego. W ten sposób przestępstwo popełnione

**przez Boxtela okaże się
bezużyteczne.**

**Lepiej zatem użyć innego
fortelu.**

**Boxtel pozbierał wszystkie
klucze, jakie mu się udało
zdobyć, i w czasie kiedy Róża i
Korneliusz spędzali przy okienku
jedną ze swych szczęśliwych
godzin - wypróbował je jeden po
drugim.**

**Dwa weszły do dziurki, a
trzeci nawet dało się raz
przekręcić, ale zaciął się przy
drugim razie. A zatem klucz ten
wymagał tylko lekkiej obróbki.**

Boxtel oblał go cienką warstwą

wosku i powrócił do swoich manipulacji. Przeszkoda, jaką klucz napotkał przy drugim przekręceniu, pozostawiła ślad na wosku. Boxtel musiał tylko spiłować klucz według tego znaczka pilnikiem cienkim jak ostrze noża. Przez następne dwa dni, pracując z zapalem, doprowadził klucz do stanu używalności. Drzwi izdebki otwarły się lekko i bez zgrzytu, a Boxtel znalazł się u Róży, sam na sam z tulipanem.

Pierwszym karygodnym czynem Boxtela było to, że przelazł przez mur graniczny, ażeby wykopać tulipan. Drugim - że wtargnął do suszarni Korneliusza przez otwarte okno. Trzecim - że zakradł się do izdebki Róży za pomocą podrobionego klucza. Jak widać, zazdrość sprawiła, że

Boxtel posuwał się siedmiomilowymi krokami na drodze przestępstwa.

Jak powiedzieliśmy, Boxtel znalazł się sam na sam z tulipanem.

Pospolity złodziej wsadziłby dzban pod pachę i czym prędzej by go wyniósł. Ale Boxtel nie był pospolitym złodziejem, więc musiał się zastanowić. Gdy tak rozważał, przyglądając się tulipanowi oświetlonemu ślepą latarką, doszedł do wniosku, że nie ma jeszcze pewności, czy zakwitnie on czarno, pomimo że były po temu wszelkie dane.

Pomyślał więc, że jeśli tulipan nie zakwitnie czarno albo jeżeli będzie miał na sobie bodaj najmniejszą plamkę - wówczas jego kradzież okaże się daremna. Potem przeszło mu przez

**głową, że wieść o kradzieży
rozniesie się szeroko, a na
podstawie tego, co miało miejsce**

**w ogródku, nie kto inny, tylko
on będzie posądzony o kradzież;
zaczną się dochodzenia i
jakkolwiek dobrze ukryje tulipan,
to jednak istnieje możliwość, że
go odnajdą. Zastanowił się, że
jeśli nawet uda mu się schować
tulipan tak, że go nie znajdą,
to i tak podczas tych wszystkich
przenosin, jakie się okażą
konieczne, kwiat może ulec
zniszczeniu.**

**Po namyśle doszedł do wniosku,
że ponieważ jest teraz w**

posiadaniu klucza do izdebki Róży i może wchodzić tam, kiedy mu się żywnie podoba, więc lepiej zrobi, jeżeli zaczeka na rozkwitnięcie i porwie kwiat na jakąś godzinę przed otwarciem się kielicha lub w godzinę później, po czym, nie tracąc ani chwili, uda się do Haarlemu i zanim ktokolwiek zdąży zgłosić pretensję - kwiat będzie już przedstawiony komitetowi.

Wtedy on, Boxtel, oskarży o kradzież osobę, która zgłosi ewentualne pretensje.

Był to plan dobrze pomyślany i w każdym szczególe godny osoby, która go opracowała.

Co wieczór, kiedy młodzi spędzali słodkie chwile przy okienku więziennym, Boxtel wchodził do izdebki Róży, nie aby sprofanować to sanktuarium,

ale po to, by obserwować postępy, jakie czynił tulipan na drodze do zakwitnięcia.

W ten dzień, do któregośmy doszli w naszym opowiadaniu, Boxtel miał zamiar wśliznąć się do pokoiku jak każdego wieczoru. Ale jak wiemy, zaledwie młodzi zamienili parę słów, już Korneliusz odesłał Różę, żeby czuwała nad ich skarbem.

Widząc, że Róża wraca do siebie w niespełna dziesięć minut po tym, jak wyszła, Boxtel zrozumiał, że tulipan zaraz zakwitnie albo już zakwitł. A więc tej nocy ma się rozegrać wielka batalia. Toteż Boxtel

zjawił się u Gryphusa z podwójną porcją anyżówki, trzymając w każdej ręce butelkę trunku. Gdy Gryphus zaśnie, podchmielony, wówczas on, Boxtel, będzie panem całej twierdzy lub prawie tak samo ważną osobą jak klucznik.

O godzinie jedenastej Gryphus był już pijany jak bela. O drugiej nad ranem Boxtel zobaczył, że Róża wychodzi ze swego pokoju, ale dostrzegł zarazem, że ma w rękach jakiś przedmiot i niesie go z wielką pieczołowitością.

Tym przedmiotem jest na pewno czarny tulipan, który właśnie zakwitł.

Co ona zamierza z nim zrobić?

Czy chce, nie zwlekając, udać się z nim do Haarlemu?

Niemożliwe, żeby młoda

**dziewczyna sama, po nocy,
wyruszyła w taką drogę!**

**A może chce tylko pokazać
tulipan Korneliuszowi? To
wydawało się bardziej
prawdopodobne.**

**Poszedł za Różą na bosaka,
stąpając na czubkach palców.
Zobaczył, jak dziewczyna zbliża
się do okratowanego okienka.
Usłyszał, jak woła Korneliusza.**

**W świetle ślepej latarki
dojrzał rozchylony kielich
tulipana, czarny jak noc, która
ukrywała jego zbrodnicze czyny.**

**Podśluchał całą rozmowę
dotyczącą wyprawienia posłańca
do Haarlemu.**

**Zobaczył, jak wargi obojga
młodych się złączyły, potem
usłyszał, jak Korneliusz kazał
Róży wracać do siebie.**

Zobaczył, jak Róża gasi

latarkę i kieruje kroki do swego pokoiku. Zobaczył, jak wchodzi do siebie.

A po dziesięciu minutach zobaczył, jak wychodzi ze swej izdebki i starannie przekręca klucz w zamku dwa razy.

Dlaczego tak troskliwie zamyka drzwi? Bo za tymi drzwiami ukryty jest czarny tulipan.

Boxtel, który obserwował to wszystko z podestu górnego piętra, zszedł o jeden stopień, gdy Róża zrobiła to samo o piętro niżej.

I tak się stało, że gdy Róża lekką nóżką dotykała ostatniego

stopnia schodów, Boxtel jeszcze lżejszą ręką dotykał zamku w drzwiach jej izdebki.

W tej ręce, jak się można domyślić, trzymał podrobiony klucz, który odmykał drzwi do pokoju Róży z taką samą łatwością jak jej własny.

Oto dlaczego powiedzieliśmy na początku tego rozdziału, że nieszczęsnym zakochanym bardzo była potrzebna bezpośrednia opieka niebios.

24. Czarny tulipan zmienia właściciela

Korneliusz dalej stał bez ruchu w tym samym miejscu, gdzie go opuściła Róża, nie umiając znaleźć w sobie dość siły, aby udźwignąć podwójny ciężar swego szczęścia.

Minęło pół godziny.

**Gdy pierwsza poświata dnia
zajrzała, błękitnawa i świeża,
poprzez kraty w oknie do celi,
więzień nagle drgnął słysząc
tupot nóg biegnących po schodach
i coraz bliższe krzyki.**

**Prawie w tej samej chwili
znalazł się twarzą w twarz z
białą jak kreda i zmienioną do
niepoznania Różą.**

**Cofnął się, sam blednąc ze
zgrozy.**

**- Korneliuszu! Korneliuszu! -
Róża nie mogła nic więcej z
siebie wykrztusić.**

**- Co się stało? Wielki Boże! -
jęknął Korneliusz.**

- Korneliuszu! Tulipan!...

- Co takiego?

- Jak mam ci powiedzieć?

- Mów prędzej, Rózo!

- Zabrano go nam, skradziono.

**- Zabrano go, skradziono? -
powtórzył jak echo Korneliusz.**

**- Tak - odrzekła Róża
opierając się o drzwi, żeby nie
upaść. - Tak, zabrano,
skradziono!**

**Nogi się pod nią ugięły,
osunęła się na kolana.**

**- Ach, przyjacielu, nie ma w
tym mojej winy!**

**Biedna Róża! Nie śmiała już
powiedzieć: "mój ukochany!"**

**- Zostawiłaś go bez opieki! -
zawołał Korneliusz z rozpaczą w
głosie.**

**- Na jedną tylko chwilkę, żeby
pobiec do naszego wysłannika,**

**który mieszka o jakieś
pięćdziesiąt kroków stąd, nad
brzegiem Wahali.**

**- A przez ten czas, wbrew moim
ostrzeżeniom, zostawiłaś klucz w
zamku, nieszczęsne dziecko!**

**- Nie, nie! Nic nie rozumiem,
przecież klucza nie wypuściłam z
ręki ani na chwilę, wciąż
ściskałam go, jak gdybym się
bała, że mi się może wymknąć!**

**- W takim razie jak to się
mogło stać?**

**- Czy ja wiem? Oddałam list
posłańcowi, ten przy mnie
jeszcze wyszedł z domu, wracam,
drzwi są zamknięte, wszystko stoi
na miejscu, jedynie zniknął
tulipan. Nic innego, tylko ktoś
musiał mieć klucz do mego pokoju
albo kazał go sobie dorobić.**

**Zachłysnęła się łzami, szloch
zdławił dalsze słowa.**

**Korneliusz stał bez ruchu,
zmieniony na twarzy; słuchał,
prawie nie rozumiejąc, tylko
szeptał bez przerwy:**

**- Ukradli, ukradli, ukradli!
Jestem zgubiony!**

**Ach, panie Korneliuszu,
litości, litości! - zawołała
Róża. - Nie przetrzymam tego!**

**Słyszając te słowa, Korneliusz
chwycił za kratę okienka i
ścisnął ją z wściekłością,
krzycząc prawie:**

**- Rózo! Okradziono nas, to
prawda, ale czyż mamy przez to
dać się pognębić! Przenigdy!
Nieszczęście jest wielkie, ale**

może da się naprawić. Znamy przecież złodzieja!

- Niestety, jak mogę twierdzić z całą pewnością?

- Ja ci to mówię, to ten nikczemny Jakub. Czy pozwolimy, żeby zaniósł do Haarlemu owoc naszej pracy, owoc naszych nocnych czuwań, dziecko naszej miłości? Rózo, trzeba go ścigać, trzeba go dopędzić!

- Ale jak to zrobić, przyjacielu, nie zdradzając się przed ojcem, że byliśmy z sobą w porozumieniu? W jaki sposób, ja, kobieta, skrupowana, niezręczna, mogę dopiąć celu, którego może byś i ty nie zdołał osiągnąć?

- Rózo, Rózo! Otwórz mi te drzwi, a przekonasz się, czy go nie osiągnę. Zobaczysz, czy nie wykryję złodzieja, zobaczysz, czy nie zmuszę go do wyznania

**zbrodni, zobaczysz, czy nie
wydrę z niego błagania o litość!**

**- Niestety - Róża wybuchnęła
łkaniem - jak mogę ci otworzyć?
Czy mam przy sobie klucze?
Gdybym je miała, czy nie byłbyś
wolny od dawna?**

**- Są u twego ojca, twego
niegodziwego ojca, tego kata,
który mi rozdeptał cebulkę
tulipana. Ach, nędznik, nędznik!
Jest współnikiem zbrodni Jakuba!**

**- Ciszej, ciszej, na litość
boską!**

**- Jeżeli mi nie otworzysz -
wrzasnął Korneliusz w przystępie
wściekłości - wylamię kratę i
rozniosę wszystko, co napotkam
na swej drodze!**

**- Przyjacielu, na litość
boską!**

**- Mówię ci, Rózo, że zdemoluję
cełę, nie zostawię kamienia na**

kamieniu!

**Nieszczęsny gołymi rękami,
których siłę ustokrotniła
wściekłość, zaczął szarpać drzwi
z wielkim hałasem, nie zważając
wcale na to, że krzyki jego
rozlegają się jak grzmoty w
wąskiej klatce schodowej.**

Wystraszona Róża na próżno

**usiłowała załagodzić wybuch
furii.**

**- Mówię ci, że zabiję tego
niegodziwego Gryphusa -
wykrzykiwał Korneliusz. - Mówię
ci, że utoczę jego krwi, tak jak
on przelał krew mego czarnego
tulipana!**

**Biedny więzień zaczynał
odchodzić od zmysłów.**

**- No, dobrze - powiedziała
wreszcie Róża, drżąc na całym
ciele - już dobrze, zabiorę mu
klucze, otworzę drzwi celi, ale
uspokój się, kochany!**

**Nie dokończyła, gdyż w pobliżu
rozległ się ryk, który zagłuszył
jej słowa.**

- Ojciec! - krzyknęła Róża.

- Gryphus! - zawył van Baerle.

- Ach, łajdak!

**Stary Gryphus wszedł na górę,
ale nikt go nie usłyszał wśród
piekielnego hałasu.**

**Dozorca jak kleszczami chwycił
córkę za rękę.**

**- Więc to tak, zabierzesz mi
klucze! - zachrypiał głosem
zdławionym wściekłością. - Ten
bezecnik, ten potwór w ludzkim
ciele, ten spiskowiec**

**zasługujący na stryczek - to
twój ukochany! To tak prowadzi
się konszachty z więźniami
stanu! Pięknie, nie ma co!**

Róża załamała ręce z rozpaczą.

**- Mój niewinny hodowco
tulipanów - ciągnął dalej
Gryphus, przechodząc z
gorączkowego, zagniewanego tonu
do zimnej ironii zwycięzcy - mój
łagodny panie uczony, więc pan
mnie rozniesie, utoczy mojej
krwi! Doskonale! tylko tyle! I
to w zмовie z moją córką. Jezu
Chryste, przecież ja znalazłem
się w jaskini zbójców, jestem w
złodziejskiej kryjówce! Pan
gubernator dowie się o wszystkim
jeszcze tego ranka, a jego
wysokość stathouder najdalej 4
jutro. Znamy wszakże prawo: za
bunt w więzieniu grozi paragraf
szósty. Będziesz miał drugie**

wydanie Buytenhofu, panie

**uczony, i tym razem dużo lepsze.
Tak, tak, gryź łapy jak
niedźwiedź w klatce, a ty, moja
ślicznotko, pożegnaj oczami
twego Korneliusza! Uprzedzam
was, moje aniołki, że nie
dostąpicie tego szczęścia, żeby
spiskować wspólnie. No, jazda mi
stąd, wyrodna córko! A tobie,
panie uczony, mówię - do
zobaczenia. Bądź spokojny, że
tylko do zobaczenia.**

**Róża, oszalała z przerażenia i
rozpaczy, przesłała
przyjacielowi pocałunek ręką.
Potem, jak gdyby olśniona nagłą**

**myślą, zbiegła po schodach
wołając:**

**- Jeszcze nie wszystko
stracone, licz na mnie,
Korneliuszu!**

**Dozorca rzucił się za nią,
wydając dzikie okrzyki.**

**Biedny hodowca tulipanów
powoli puścił trzymaną dotąd
kurczowo kratę. Głowa zaczęła mu
ciężać, zatoczył spojrzeniem
dookoła i ciężko zwałił się na
kamienne płyty celi, szepcząc:**

- Ukradli! Ukradli go!

**A tymczasem Boxtel wyszedł z
twierdzy przez drzwi, które
właasnoręcznie otworzyła Róża.
Ukrywając czarny tulipan pod
czarnym płaszczem, wskoczył do
powozu, czekającego nań w
Gorcum, i zniknął, oczywiście
nie zawiadamiając swego
przyjaciela Gryphusa o nagłym**

wyjeździe.

Teraz, gdy zobaczyliśmy, jak wsiada do kariolki, udajmy się za nim do celu jego podróży, jeżeli czytelnik nie ma nic przeciwko temu.

Boxtel jechał wolno, nie chcąc bezkarnie narażać czarnego tulipana na wstrząsy szybkiej jazdy.

Obawiając się jednak, że w ten sposób może nie zdążyć na czas, zaopatrzył się w Delfcie w pudełko wyłożone pięknym, świeżym mchem i tam umieścił tulipan. Kwiat był świetnie

podtrzymywany ze wszystkich

stron, a przy tym miał dostęp powietrza od góry, toteż kariolka mogła nareszcie puścić się galopem.

Nazajutrz rano Boxtel przybył do Haarlemu zmordowany, ale triumfujący, zmienił doniczkę tulipana, ażeby usunąć wszelkie ślady kradzieży, rozbił fajansowy dzban, wyrzucił skorupy do kanału i napisał do prezesa Stowarzyszenia Ogrodników list, w którym zawiadamiał go o swym przybyciu do Haarlemu z nieskazitelnie czarnym tulipanem, po czym ulokował się w zajeździe wraz z nieuszkodzonym w drodze skarbem.

Tutaj postanowił czekać.

25. Prezes van Systemen

Róża opuszczała Korneliusza z mocno powziętym postanowieniem. Albo zwróci mu tulipan skradziony przez Jakuba, albo nigdy już więcej nie zobaczy ukochanego.

Była przecież świadkiem rozpaczy, w jaką wpadł biedny więzień - rozpaczy beznadziejnej i mającej podwójną przyczynę.

W rzeczy samej, z jednej strony groziła im nieuchronna rozłąka, gdyż Gryphus wykrył tajemnicę ich miłości i przyłapał ich na schadzce, z drugiej zaś strony był to kres wszelkich ambitnych nadziei Korneliusza van Baerle, a przecież żył on tą nadzieją blisko siedem lat.

Róża należała do tych kobiet, które jakieś głupstwo może

**załamać, ale które są pełne sił,
gdy spadnie na nie wielkie
nieszczęście. Właśnie w
nieszczęściu czerpią one siły do
zwalczenia go lub znajdują
sposoby naprawienia zła.**

**Dziewczyna wróciła do swojej
izdebki i po raz ostatni rzuciła
okiem dookoła, ażeby się**

**upewnić, czy nie uległa
złudzeniu, czy tulipan nie stoi
przypadkiem w jakimś kąciku,
gdzie mogła go nie dostrzec
uprzednio. Ale trudy Róży były
daremne: dzbana z tulipanem nie
było w pokoju, kwiat był
skradziony,**

**ponad wszelką wątpliwość
skradziony.**

**Róża zwinęła w niewielki
węzełek najniezbędniejsze
manatki, wyjęła zaoszczędzone
trzysta florenów - cały swój
majątek - poszperała ręką pod
stosem koronek, gdzie leżała w
ukryciu trzecia cebulka,
starannie schowała ją na piersi,
zamknęła drzwi, przekręciła
klucz dwa razy, ażeby opóźnić
bodaj trochę chwilę, kiedy jej
ucieczka**

**zostanie odkryta, zbiegła po
schodach, przeszła przez bramę
więzienną, którą godzinę temu
wysunął się Boxtel. Skierowała
kroki do jegomością trudniącego
się wynajmowaniem koni i
poprosiła o kariolkę. Ale miał
on tylko jedną, właśnie tę,
którą był poprzedniego dnia**

wynajął Boxtelowi i która obecnie toczyła się drogą do Delftu.

Mówimy tu o drodze do Delftu, gdyż po to, by dojechać z Loewesteinu do Haarlemu, trzeba zrobić olbrzymi objazd. W linii prostej cała droga jest o połowę krótsza.

Ale w Holandii drogę po linii prostej mogą odbywać tylko ptaki, gdyż jest to kraj najbardziej na całym świecie poprzecinany rzekami, strumykami, kanałami i jeziorami.

Róża była zatem zmuszona wynająć konia pod wierzch. Właściciel konia nie robił jej trudności, gdyż znał ją jako córkę dozorczy z twierdzy.

Dziewczyna żywiła nadzieję, że uda się jej dopędzić swego

**wysłannika, rzetelnego i
dzielnego chłopca, i że weźmie
go z sobą, by jej służył za**

**przewodnika i zarazem za
opiekuna. Rzeczywiście, zaledwie
przebyła trochę więcej niż milę,
gdy zauważyła go, jak wyciągał
nogi idąc skrajem prześlicznego
gościńca, położonego wzdłuż
rzeki.**

**Ponagliła swego wierzchowca i
dopędziła pośła.**

**Poczciwy chłopiec nie wiedział
wprawdzie, jak ważną misję ma do
spełnienia, ale niemniej jednak
szedł tak szybko, jak gdyby był
we wszystko wtajemniczony. W**

niespełna godzinę przebył blisko półtorej mili.

Róża odebrała mu bilecik, teraz już nieprzydatny, i opowiedziała, do czego jest jej potrzebna jego pomoc. Przewodnik zaofiarował swoje usługi, oświadczając, że postara się dotrzymać kroku koniowi, byle tylko Róża pozwoliła mu opierać się o kłęb czy też o grzbiet konia.

Dziewczyna pozwoliła mu opierać ręce, na czym tylko zechce, byle nie wstrzymywał wierzchowca.

Upłynęło już pięć godzin, odkąd nasi podróżnicy wyruszyli w świat. Zdążyli przebyć ponad osiem mil, a stary Gryphus jeszcze nie spostrzegł, że córka wymknęła się z twierdzy. Zresztą klucznik więzienny, człowiek o

złym charakterze, cieszył się w duszy z tego, że napędził swojej córce takiego stracha. Ale gdy sam sobie gratulował, że będzie miał taką piękną historyjkę do opowiedzenia swemu przyjacielowi Jakubowi - ten także znajdował się na drodze do Delftu.

Tylko że dzięki kariolce miał już cztery mile przewagi nad Różą i przewoźnikiem.

Gdy dozorca wyobrażał sobie, że Róża siedzi w swojej izdebce trzęsąc się ze strachu czy dąsając się na niego - Róża szybko posuwała się naprzód.

Zatem nikt, z wyjątkiem więźnia, nie znajdował się tam,

gdzie Gryphus przypuszczał.

Róża tak mało przebywała z ojcem od czasu, gdy się zajęła hodowlą tulipana, że dopiero gdy nadeszła pora obiadu, to znaczy południe, Gryphus zauważył, że jak na jego apetyt - Róża dąsa się już zbyt długo.

Kazał jednemu ze swych podwładnych zawołać ją do siebie. Dopiero gdy ten wrócił, oznajmiając, że szukał jej i wołał bez skutku, dozorca postanowił sam się po nią pofatygować. Przede wszystkim skierował kroki prosto do jej izdebki, ale na próżno walił w drzwi - Róża się nie odezwała.

Wtedy kazał wezwać więziennego ślusarza. Ten otworzył drzwi, ale Gryphus tak samo nie znalazł Róży, jak Róża nie znalazła w

izdebce swego tulipana. W tej właśnie chwili dziewczyna wjeżdżała do Rotterdamu. Dlatego Gryphus nie zastał jej ani w pokoju, ani w kuchni, ani w ogrodzie.

Można sobie wyobrazić, w jak straszny gniew wpadł dozorca więzienia, gdy się dowiedział, po starannym przeszukaniu okolicy, że córka jego wynajęła konia i jak Bradamanta czy Klorynda, jak prawdziwa poszukiwaczka przygód, wyjechała nie opowiadając się, dokąd zamierza się udać.

Gryphus, wściekły, przyczłapał do van Baerlego, nawymyślał mu, nawygrażał, przetrząsnął całe skąpe umeblowanie celi, przyobiecał wsadzić go do ciemnicy, potem postraszył lochem, wreszcie chłostą i

**głodówką. Korneliusz dobrze
nawet nie słyszał, co mówił
dozorca, pozwalał mu znęcać się,
lżyć i grozić, trwając bez
ruchu, w posepnym milczeniu,
przygnębiony, odrętwiały,
nieczuły na wszelkie pogróżki.**

**Gdy Gryphus naszukał się Róży
wszędzie, gdzie mógł, wówczas
wziął się do poszukiwania**

**Jakuba, a gdy i jego nigdzie nie
znalazł - do duszy jego zakradło
się podejrzenie, że to właśnie
Jakub ją porwał.**

**Tymczasem młoda dziewczyna
popasała ze dwie godziny w
Rotterdamie i ruszyła w dalszą**

drogę. Tego samego wieczora dotarła do Delftu, tam zanocowała i nazajutrz przybyła do Haarlemu w cztery godziny po Boxtelu.

Najprzód kazała się zaprowadzić do prezesa Stowarzyszenia Ogrodników, pana van Systema.

Zastała tego czcigodnego obywatela w sytuacji, której nie wolno nam pominąć w opisie, jeśli nie chcemy uchybić naszym obowiązkom malarza dziejów i historyka.

Prezes zajęty był właśnie koncyptowaniem raportu do komitetu stowarzyszenia.

Pisał go na wielkim arkuszu papieru, najpiękniejszym pismem, na jakie umiał się zdobyć.

Róża kazała się zameldować pod swoim prawdziwym nazwiskiem,

ale

**choć nazwisko to było bardzo
dźwięczne, pan prezes go nie
znał i Róża nie została
przyjęta. Trudno bowiem wtargnąć
gdziekolwiek przemocą w
Holandii, tej krainie zapór
wodnych i śluz.**

**Ale Róża nie dała się odprawić
z kwitkiem: podjęła się pewnej
misji i sama sobie poprzysięgła,
że nie da się odstręczyć ani
odprawą, ani brutalnym
wyrzuceniem, ani wymyślaniem.**

**- Proszę zameldować panu
prezesowi - oznajmiła - że mam
mu coś do powiedzenia w sprawie
czarnego tulipana.**

**Te słowa, nie mniej magiczne
niż "Sezamie, otwórz się" z
Księgi tysiąca i jednej nocy,
posłużyły jako przepustka.
Dzięki nim mogła dostać się do
gabinetu pana prezesa van**

Systemsa, którego zobaczyła na pół drogi, gdy pełen galanterii szedł właśnie na jej spotkanie.

Był to mały, szczupły człowieczek, bardzo przypominający kwiatek. Głowa jego tworzyła kielich, ramiona, zwisające swobodnie, podobne były do podwójnego, podłużnego liścienia tulipana, a chybotliwy chód uzupełniał podobieństwo z kwiatem, który chyli się pod podmuchami wiatru. Jak już mówiliśmy, nazywał się on van Systems.

- Panienko! - zawołał. -

Panienska przychodzi w imieniu

czarnego tulipana?

**Dla prezesa Stowarzyszenia
Ogrodników kwiat Tulipa Nigra
stanowił potęgę pierwszej
wielkości i mógł, będąc przecież
królem tulipanów, wysyłać swoich
ambasadorów.**

**- Tak, łaskawy panie - odparła
Róża - a przynajmniej przybywam
tu po to, aby z panem o nim
porozmawiać.**

**- Przypuszczam, że miewa się
dobrze - powiedział prezes, a na
jego wargach ukazał się uśmiech
pełen czułego uwielbienia.**

**- Niestety! Nie wiem, dobry
panie.**

**- Jak to? Czyżby spotkało go
jakieś nieszczęście?**

**- Tak, i to wielkie, proszę
łaski pana, ale nie jego, tylko
mnie!**

- Cóż takiego?

- **Został mi skradziony!**
- **Skradziono ci czarny tulipan?**
- **Tak, łaskawy panie.**
- **Czy wiesz przynajmniej, kto to uczynił?**
- **Mam pewne podejrzenie, ale nie śmiem jeszcze oskarżać.**
- **Sprawa będzie łatwa do sprawdzenia.**
- **W jaki sposób?**
- **Bo po dokonaniu kradzieży złodziej nie mógł uciec daleko stąd!**
- **A to dlaczego?**
- **Gdyż widziałem kwiat przed niespełna dwiema godzinami.**
- **Widział pan czarny tulipan?**

- zawołała Róża podbiegając do pana van Systema.

- Tak jak widzę ciebie, panienko.

- Gdzie?

- U twego pana, przypuszczalnie.

- U mego pana?

- No tak! Czy nie jesteś w służbie Izaaka Boxtela?

- Ja?

- No tak, ty.

- Ale właściwie za kogo mnie pan bierze, łaskawy panie?

- A ty, panienko, za kogo mnie bierzesz?

- Ja biorę pana za tego, kim pan prawdopodobnie jesteś: za czcigodnego pana van Systema, burmistrza Haarlemu i prezesa Stowarzyszenia Ogrodników.

- I co masz mi do powiedzenia?

- Przychodzę z tym, że ukradziono mi czarny tulipan.

- No, to twój tulipan jest tulipanem pana Boxtela.

Wprowadzasz mnie w błąd, moje dziecko. To nie tobie, lecz panu Boxtelowi ukradziono tulipan.

- Powtarzam, że nie wiem, kto to jest pan Boxtel i że słyszę to nazwisko po raz pierwszy w życiu.

- Jak to, więc nie wiesz, kto to jest pan Boxtel? I ty także wyhodowałaś czarny tulipan?

- Jak to, więc istnieje jeszcze jeden czarny tulipan? - zapytała Róża, cała drżąca.

- Przecież mówię wyraźnie, że istnieje tulipan pana Boxtela.

- Jak wygląda?

- Jest czarny, u diaska!

- Bez plamki?

- Bez najmniejszej plamki, bez

najmniejszego punkcika.

- Gdzie on jest? Pozostawiono go tutaj?

- Nie, ale zostanie tu przyniesiony, gdyż muszę pokazać go komitetowi, zanim przyzna nafrodę.

- Dostojny panie! - krzyknęła nagle Róża - ten Izaak Boxtel, który mieni się być właścicielem

czarnego tulipana...

- I który jest nim w istocie rzeczy...

- Dostojny panie, czy to nie jest taki szczupły, niepozorny mężczyzna?

- Tak.

- Łysy?
- Tak.
- Z latającymi oczami?
- Zdaje mi się, że tak.
- Wystraszony, przygarbiony,
na pałakowatych nogach?
- W rzeczy samej, panienko,
kreślisz rys po rysie portret
pana Boxtela.
- Kochany panie, czy tulipan
jest w biało_niebieskim dzbanie
fajansowym, na którym żółte
kwiaty tworzą jak gdyby trzy
boki koszyka?
- Co do tego, to jestem mniej
pewny. Uważniej przyglądałem się
człowiekowi niż garnkowi.
- Proszę łaskawego pana, to
mój tulipan, ten sam który mi
został skradziony! To moja
własność. Przychodzę tu, panie,
aby żądać jego zwrotu!
- Ho, ho! - mruknął pan van

Systemy patrząc uważnie na Różę.

- Co? Przychodzisz żądać zwrotu tulipana należącego do pana Boxtela? Do licha! Jesteś beczelną pannicą!

- Dostojny panie - odrzekła Róża, zdetonowana trochę tą uwagą - nie twierdzę przecież, że przyszedłam upominać się o tulipan pana Boxtela, ale przychodzę żądać zwrotu mojego tulipana!

- Twojego?

- Tak, tego, który sama posadziłam i sama hodowałam.

- No to idź do pana Boxtela, zatrzymał się w zajeździe "Pod Białym Łabędziem", i załatw z nim sprawę. Co do mnie, ponieważ sprawa wydaje mi się tak samo trudna do rozsądzenia, jak pozew wniesiony do nieboszczyka króla Salomona, a w dodatku nie uważam

**się za tak mądrego jak on, więc
poprzestane na tym, iż sporządzę**

**raport stwierdzający istnienie
czarnego tulipana i to, że jego
wynalazcy należy się nagroda w
wysokości stu tysięcy florenów.
Do widzenia, moje dziecko.**

**- Och, łaskawy panie, dobry
panie! - jęknęła Róża.**

**- A ponieważ, moje dziecko -
ciągnął dalej pan van Systens -
jesteś ładna, ponieważ jesteś
młoda i jeszcze niezupełnie
zepsuta, posłuchaj mojej rady:
zachowaj w tej sprawie umiar,
gdyż mamy w Haarlemie trybunał i
więzienie. Ponadto jesteśmy**

niesłychanie drażliwi na punkcie honoru tulipanów. Idź, moje dziecko, z Bogiem. Izaak Boxtel, gospoda "Pod Białym Łabędziem".

Pan van Systens ujął do ręki piękne pióro i powrócił do pisania przerwane go raportu.

26. Członek Stowarzyszenia Ogrodników

Róża, przerażona, oszalała z radości na myśl o tym, że czarny tulipan się odnalazł, ale zarazem pełna obaw, pobięła w stronę gospody "Pod Białym Łabędziem" w asyście przewodnika - potężnego chłopaka fryzyjskiego, który mógł bez trudu połknąć dziesięciu takich jak Boxtel.

W czasie drogi dziewczyna wtajemniczyła we wszystko swego

**towarzysza, ten zaś oświadczył,
że ani mu się śni cofać przed
walką, jeżeli to się okaże
potrzebne. W wypadku zaś, gdyby
do niej doszło, miał jedynie
pamiętać o oszczędzaniu czarnego
tulipana.**

**Ale gdy Róża dotarła do
Grote_Markt, stanęła jak wryta,
zdjęta nagłą myślą, która
porwała ją za włosy tak jak
Homerowska Minerwa chwytала
Achillesa, gdy miał go ogarnąć
gniew.**

**- Boże mój, Boże - szepnęła
przerazona - popełniłam ogromny
błąd! Może nawet zgubiłam i**

Korneliusza, i tulipan, i siebie samą. Przecież ja ich przestrzegłam, wzbudziłam w nich podejrzenia! Jestem tylko słabą kobietą, mężczyźni mogą się sprzymierzyć przeciwko mnie, a wtedy jestem zgubiona! Och, to nieważne, że zginę, ale co się stanie z Korneliuszem, co z tulipaniem!

Przez chwilę się namyślała.

- A co, jeżeli pójdę do tego Boxtela i okaże się, że go nie znam, że Boxtel to nie Jakub. Jeśli się okaże, że jakiś inny hodowca_ amator także wyhodował czarny tulipan albo jeżeli mój tulipan został skradziony przez kogoś innego niż ten, kogo podejrzewam, lub kwiat przeszedł już w trzecie ręce? Jeżeli nie poznam człowieka, ale poznam kwiat - jak mam udowodnić, że

tulipan należy do mnie?

Z drugiej strony, jeśli w Boxtelu rozpoznam fałszywego Jakuba, to co się wówczas stanie? Gdy będziemy wzajemnie kwestionować swoje prawa, tulipan zwiędnie. Natchnij mnie, Święta Panienko! Przecież tu chodzi o cel mego życia, tu chodzi o biednego więźnia, który może już w tej chwili kona...

Po tej modlitwie Róża czekała w pobożnym skupieniu na natchnienie, o które prosiła niebiosy.

Ruchliwy Grote_Markt rozbrzmiewał nie milkącym hałasem. Ludzie biegali w jedną i drugą stronę, otwierały się ze stukotem drzwi domostw. Tylko Róża głucha była na wszystkie te odgłosy.

- Muszę wrócić do prezesa -

mruknęła wreszcie.

**- To wracajmy - rzekł
przewodnik.**

**Poszli z powrotem wąskim
zaułkiem Słomianym, który
zaprowadził ich prościutko do
domu pana van Systensa. Ten
kończył właśnie pisać raport,
wybrawszy najlepsze ze**

**wszystkich piór i starannie
wywodząc każdą literę. Wszędzie
po drodze Róża słyszała, jak
ludzie mówili o czarnym
tulipanie i o nagrodzie w
wysokości stu tysięcy florenów.
Nowina obiegła już całe miasto.**

Niem mało trudu kosztowało Różę

ponowne dostanie się przed oblicze pana van Systema i znów, jak za pierwszym razem, pomogło tu magiczne słówko "czarny tulipan", które go tak mocno wzruszyło za jej poprzednią bytnością.

Ale gdy poznał Różę, którą w duchu określił już jako wariatkę albo nawet coś gorszego, porwała go złość i chciał ją odprawić z kwitkiem.

Róża złożyła ręce i zawołała z akcentem szczerzej prawdy, która przenika wprost do serca:

- Łaskawy panie, w imię Boga, nie odtrącaj mnie. Racz wysłuchać, co powiem, i gdybyś nie był w stanie uczynić zadość sprawiedliwości, to przynajmniej nie będziesz musiał robić sobie kiedyś wyrzutów wobec Boga, żeś się stał współnikiem złego

czynu.

Van Systemy przestępował z nogi na nogę ze zniecierpliwieniem: oto już po raz wtóry Róża przerwała mu układanie pisma, w które tchnął całą ambicję nie tylko burmistrza, ale zarazem prezesa Stowarzyszenia Ogrodników.

- A mój raport! Co będzie z raportem o czarnym tulipanie!

- Łaskawy panie - ciągnęła dalej Róża ze stanowczością, jaką daje niewinność i poczucie słuszności - dostojny prezesie, pański raport o czarnym tulipanie będzie się opierał, jeżeli mnie pan nie wysłuchasz, na faktach przestępczych lub na fałszu. Błagam pana, niech pan każe przyprowadzić tutaj, przed nas oboje, tego Boxtela, o którym twierdzę stanowczo, że

jest panem Jakubem! Błagam Boga,

ażeby pozostawił w jego posiadaniu czarny tulipan, jeśli ja nie rozpoznam ani kwiatu, ani właściciela.

- Do kroćset! A to ci pomysł!

- powiedział van System.

- Co to znaczy?

- Pytam, o czym to ma świadczyć, jeśli rozpoznasz kwiat i człowieka?

- Ależ, łaskawy panie - w głosie Róży zabrzmiała rozpacz - pan jesteś uczciwym człowiekiem. Jak pan się będzie czuł, jeśli nagroda przypadnie komuś za dzieło, którego nie tylko nie

jest twórcą, ale które po prostu ukradł...

W słowach Róży brzmiała widać jakaś nutka, która przemówiła do sumienia burmistrzowi, bo chciał już jej odpowiedzieć łagodniej, gdy wtem na ulicy dał się słyszeć wielki tumult. Może był to tylko wzmożony hałas, który Róża usłyszała, nie zwracając nań najmniejszej uwagi, na Grote_Markt?

W każdym razie do domu wtargnęły donośne okrzyki.

Van Systemen zwrócił uwagę na wrzawę, którą Róża najpierw puściła mimo uszu, a potem wzięła za zwykły hałas uliczny.

**- Co tam się dzieje?! -
zawołał. - Co tam się dzieje?
CZY to możliwe, czy mnie słuch
nie myli?**

Z tymi słowy rzucił się do

przedpokoju, nie troszcząc się więcej o pozostawioną w gabinecie Różę.

Ledwie burmistrz wyszedł za próg pokoju, gdy z ust jego wyrwał się głośny okrzyk: schody domu zapchane były aż do sieni tłumem ludzi.

W towarzystwie, a raczej w asyście tego tłumu, na kamienne schody, lśniące czystością i bielą, wstępował z dostojną powagą młody jeszcze mężczyzna, w skromnym ubraniu z fioletowego aksamitu haftowanego srebrem.

Za nim kroczyli dwaj

oficerowie, jeden z marynarki,

drugi z kawalerii.

Van System, utorowawszy sobie drogę pomiędzy wystraszoną służbą, skłonił się, niemal uderzył czołem przed nowo przybyłym, który sprawił całe to zamieszanie.

- Wasza wysokość! Wasza wysokość! - wołał. - Wasza wysokość u mnie! Jest to po wsze czasy zaszczyt dla mego skromnego domu.

- Drogi panie van System - powiedział Wilhelm Orański z pogodnym wyrazem twarzy, który zastępował u niego uśmiech - jestem prawdziwym Holendrem, lubię wodę, piwo i kwiaty, a nawet niekiedy ser, w którym tak gustują Francuzi. Jeśli chodzi o kwiaty, to oczywiście najbardziej lubię tulipany. Doszło do moich uszu w Lejdzie,

**że Haarlem nareszcie posiada
czarny**

**tulipan, a gdy upewniłem się, że
ta pogłoska, aczkolwiek
niewiarygodna, jest jednak
prawdziwa - przybyłem zasięgnąć
języka w tej sprawie u samego
prezesa Stowarzyszenia
Ogrodników.**

**- Ach, wasza wysokość, wasza
wysokość - powiedział zachwycony
van System - jakież to zaszczyt
dla stowarzyszenia, że jego
prace są uznawane przez waszą
wysokość.**

**- Macie ten kwiat tutaj? -
zapytał księżę, który na pewno
już żałował, że tak wiele
powiedział.**

**- Niestety nie, wasza
wysokość, nie ma go w moim domu.**

- A gdzie on jest?

- U swego właściciela.

- Kto jest tym właścicielem?
- Poczciwy hodowca tulipanów z Dordrechtu.
- Z Dordrechtu?
- Tak.
- Jak się zowie?
- Boxtel.
- Gdzie zamieszkał?
- "Pod Białym Łabędziem".

Zaraz po niego poślę, a jeśli tymczasem wasza wysokość zechce sprawić mi zaszczyt i wejść do salonu, ów hodowca pośpieszy tutaj, wiedząc, iż wasza wysokość go oczekuje, i przyniesie z sobą kwiat.

- Dobrze, sprowadźcie go.

- **Tak, wasza wysokość, tylko że...**
- **Co takiego?**
- **Och, nic ważnego, wasza wysokość...**
- **Wszystko jest ważne na tym świecie, mości van Systems.**
- **Otóż muszę donieść, że powstała pewna trudność.**
- **Jaka?**
- **Uzurpatorzy już zgłaszają pretensje do tulipana. Co prawda wartość jego wynosi sto tysięcy florenów.**
- **Czyż to możliwe?**
- **Tak, najdostojniejszy panie, uzurpatorzy czy oszuści...**
- **Przecież to zbrodnia, panie van Systems.**
- **Tak, wasza wysokość.**
- **Macie jakieś dowody przestępstwa?**
- **Nie, wasza wysokość,**

winna...

- Co winna?

- Chciałem powiedzieć: osoba, która żąda tulipana, jest w sąsiednim pokoju, wasza wysokość.

- Ach tak! A co pan o niej sądzi, panie van System?

- Sądzę, wasza wysokość, że skusiła ją przynęta w postaci stu tysięcy florenów.

- I to ona żąda zwrotu tulipana?

- Tak, wasza wysokość.

- A cóż mówi na swoje usprawiedliwienie?

- Właśnie miałem ją wybadać, gdy wasza wysokość tu raczył przybyć.

- Posłuchajmy, co powie, panie van System, posłuchajmy. Jestem najwyższym sędzią w kraju, wysłucham więc pretensji i wydam

wyrok.

**- Otóż i znalazł się mój król
Salomon - rozpromienił się van
System i schylił się w ukłonie,
wskazując księciu drogę.**

**Dostojny gość miał już
wyprzedzić swego gospodarza, ale
nagle zatrzymał się mówiąc:**

**- Proszę iść przodem i zwracać
się do mnie po prostu "panie".**

**Obydwaj weszli ponownie do
gabinetu.**

**Róża stała wciąż na tym samym
miejscu, przytulona do okna i
wpatrzona w ogród.**

**- Ach, to Fryzyjka! -
powiedział książę, widząc złoty**

kask i czerwoną spódnicę Róży.

Dziewczyna odwróciła się usłyszawszy kroki, ale ledwie mogła dostrzec księcia, który szybko usadowił się w najciemniejszym kącie gabinetu. Można łącznie zrozumieć, że cała jej uwaga zwrócona była na ważną osobistość zwaną van Systemsem, nie zaś na skromnego

nieznajomego,

który wszedł za panem domu, i na pewno był kimś bez znaczenia.

Skromny nieznajomy sięgnął do biblioteki po jakąś książkę i skinął ręką na van Systemsa, żeby rozpoczął przesłuchanie.

Van System, na znak dany przez młodego mężczyznę w fioletowym ubraniu, usiadł także, niezmiernie dumny i szczęśliwy z ważnej misji, jaką go obarczono.

- Dziecko moje - odezwał się do Róży - przyrzekasz, że będziesz mówić prawdę, i całą prawdę o tulipanie?

- Przyrzekam.

- To mów śmiało wobec tego pana. Jest to jeden z członków Stowarzyszenia Ogrodników.

- Łaskawy panie - powiedziała Róża - cóż mogłabym wyznać innego niż to, co mówiłam?

- A więc co?

- Mogę tylko wrócić do swojej prośby, o której wspominałam.

- O co chciałaś prosić?

- Ażeby pan kazał sprowadzić tutaj pana Boxtela wraz z jego

tulipanem. Jeżeli nie rozpoznam w tulipanie swojej własności - powiem to otwarcie. Ale jeżeli go poznam, wówczas będę żądała zwrotu, nawet gdybym miała udać się przed oblicze samego stathoudera, z dowodami w ręku.

- Maszże jakieś dowody, moja ślicznotko?

- Pan Bóg, który zna prawdę, dostarczy mi ich!

Van System zamienił spojrzenie z księciem, który od pierwszych słów Róży usiłował sobie przypomnieć, gdzie też mógł już słyszeć ten miły głosik.

Jeden z oficerów został wysłany po Boxtela.

Van System wypytywał dalej:

- Na czymże opierasz twierdzenie, że jesteś właścicielką czarnego tulipana?

**- Na bardzo prostej rzeczy,
łaskawy panie: na tym, że to ja
go zasadziłam i wyhodowałam w
mojej izdebce.**

**- W twojej izdebce? A gdzież
jest ta twoja izdebka?**

- W Loewesteinie.

**- Pochodzisz zatem z
Loewesteinu?**

**- Jestem córką klucznika
więziennego twierdzy.**

**Książę nie mógł opanować
leciutkiego ruchu, który mówił:
"Ach, to tak! Teraz już sobie
przypominam!"**

**I udając, że dalej czyta,
przyglądał się Róży z jeszcze
większą uwagą niż poprzednio.**

- Bardzo lubisz kwiaty?

- Tak, łaskawy panie.

**- To musisz być uczoną
ogrodniczką?**

Róża zawahała się przez

**chwilę, a potem powiedziała
tonem płynącym z głębi serca:**

**- Dostojni panowie, czy mam
do czynienia z ludźmi honoru?**

**Akcent jej był tak szczery, że
obydwaj mężczyźni, i van System
i książę, równocześnie
odpowiedzieli przytakującym
skinieniem głowy.**

**- To nie ja jestem uczoną
ogrodniczką, nie to nie ja!
Jestem skromną dziewczyną z
ludu, chłopką z Fryzji, która
przed trzema zaledwie miesiącami
nie umiała jeszcze ani czytać,
ani pisać. Nie, nie ja sama
wyhodowałam czarny tulipan!**

- Któż był więc tym mistrzem?

**- Pewien biedny więzień z
Loewesteinu.**

- Więzień z Loewesteinu?

**Teraz z kolei Róża drgnęła,
gdy usłyszała głos księcia.**

**- A więc przez więźnia stanu -
ciągnął dalej książę - gdyż w
Loewesteinie przebywają tylko
więźniowie stanu.**

**Po tej uwadze pogrążył się w
lekturze, a przynajmniej
udawał, że czyta.**

**- Tak - wyszeptała Róża -
przez więźnia stanu.**

**Van System zbladł, gdy
usłyszał podobne wyznanie,
złożone wobec takiego świadka.**

**- Proszę kontynuować - odezwał
się książę Wilhelm do prezesa
Stowarzyszenia Ogrodników.**

**- Och, łaskawy panie -
zwróciła się Róża do tego,**

**którego uważała za swego
prawdziwego sędziego - teraz
muszę rzucić sama na siebie
bardzo ciężkie oskarżenie!**

**- Istotnie - odezwał się van
System - przecież więźniowie
stanu w Loewesteinie powinni być
trzymani w izolacji.**

- Niestety, łaskawy panie!

**- A według tego, co mówisz,
wychodzi na to, że skorzystała
ze swoich możliwości jako córka
klucznika i komunikowałaś się z
więźniem, ażeby prowadzić
hodowlę kwiatów.**

**- Tak, łaskawy panie -
szepnęła wystraszona Róża - tak,
muszę się przyznać, że widywałam
go codziennie.**

**- Nieszczęsna! - zawołał pan
van System.**

**Księżę uniósł głowę,
obserwując na przemian**

przestrach Róży i bladość na

twarzy burmistrza.

- Ten fakt - powiedział swoim wyraźnym głosem i stanowczym tonem - nie obchodzi członków Stowarzyszenia Ogrodników. Mają oni ocenić czarny tulipan, a nie zajmować się przestępstwami politycznymi. Mów dalej, panienko, mów dalej.

Van Systemy wymownym spojrzeniem podziękował w imieniu tulipanów nowemu członkowi Stowarzyszenia Ogrodników. Róża zaś, uspokojona tą zachętą ze strony nieznanego, opowiedziała

szczerze o wszystkim, co zaszło na przestrzeni ostatnich trzech miesięcy, o swoich staraniach i cierpieniach. Mówiła o złościwościach Gryphusa, o tym, jak zniszczył pierwszą cebulkę, o rozpaczach więźnia, o środkach ostrożności podjętych dla uratowania drugiej cebulki i doprowadzenia tulipana do kwitnienia, o cierpliwości więźnia, o niepokoju, jaki nią targał w czasie rozłąki. O tym, jak chciał się zagłodzić, kiedy nie otrzymywał wiadomości o swoim tulipanie. O radości, jakiej doznali widząc się znowu i wreszcie o ich wspólnej rozpaczach, gdy stwierdzili, że tulipan, który dopiero co zakwitł, został im zrabowany w godzinę po otwarciu się kielicha.

**Wszystko to zostało
powiedziane tonem bezwzględnej
szczerości, który, przynajmniej
pozornie, wcale nie wzruszył
księcia, ale wywarł pewne
wrażenie na panu van Systemie.**

**- Chyba znasz tego więźnia od
niedawna? - zapytał książę.**

**Róża otworzyła szeroko swoje
wielkie oczy i popatrzyła na
nieznajomego, który cofnął się
jeszcze bardziej w cień, jak
gdyby chcąc umknąć przez jej
wzrokiem.**

**- Dlaczego, łaskawy panie? -
zapytała wreszcie.**

- Bo przecież dozorca Gryphus

i jego córka są w Loewesteinie dopiero od czterech miesięcy.

- To prawda, łaskawy panie.

- Chyba żeś prosiła o przeniesienie dla twego ojca po to, ażeby nie opuszczać pewnego więźnia, który został przeprowadzony z Hagi do Loewesteinu...

- Łaskawy panie... -

wykrztusiła Róża czerwieniąc się mocno.

- Kończ, coś chciała powiedzieć - zachęcił ją Wilhelm.

- Przyznaję się, znałam tego więźnia w Hadze.

- Szczęściarz z niego - mruknął z uśmiechem książę Wilhelm.

W tym momencie oficer wydelegowany po Boxtela wrócił oznajmiając księciu, że osoba,

**po którą był posłany, nadchodzi
wraz z tulipaniem.**

27. Trzecia cebulka

**Ledwie zdążył zapowiedzieć
przybycie Boxtela, gdy ten we
własnej osobie wkroczył do
salonu pana van Systema, w
asyście dwóch mężczyzn niosących
w skrzynce bezcenny ciężar.
Kwiat postawiono na stole.**

**Księżę wyszedł z gabinetu,
udał się do salonu, bez słowa, w
milczeniu, lecz z zachwytem
obejrzał tulipan i dalej
zachowując milczenie powrócił na
swoje dawne miejsce w
najmroczniejszym kącie, gdzie
stał własnoręcznie przez niego
przysunięty fotel.**

**Róża, drżąc cała, blada i
przestraszona, czekała, że i ją**

wezwą do obejrzenia tulipana.

Nagle usłyszała głos Boxtela.

- To on! - zawołała.

**Książę dał jej znak, żeby
podeszła do wpółotwartych drzwi
salonu i także popatrzyła.**

**- To mój tulipan! - jęknęła. -
To on! Poznaje go! Och, mój**

biedny Korneliusz!

I rozszlochała się serdecznie.

**Książę podniósł się z fotela,
podszedł do drzwi i przez chwilę
stał w pełnym świetle.**

**Oczy dziewczyny spoczęły na
nim. Teraz bardziej niż
kiedykolwiek była pewna, że nie
po raz pierwszy widzi tego**

nieznajomego pana.

**- Wejdźcie, mości Boxtelu -
odezwał się książę.**

**Boxtel przybiegł truchcikiem i
znalazł się oko w oko z
Wilhelmem Orańskim.**

**- Jego wysokość - szepnął
cofając się.**

**- Jego wysokość - powtórzyła
oszołomiona Róża.**

**Gdy Boxtel usłyszał głos,
dobiegający z lewej strony,
obejrzał się i spostrzegł
dziewczynę.**

**Na jej widok ciałem
niezłęcznego wstrząsnął
dreszcz, jak gdyby dotknął stosu
Volty.**

**- No tak... - mruknął sam do
siebie książę. - Wydaje się
bardzo zmieszany.**

Ale Boxtel, robiąc wielki

**wysiłek, żeby się opanować,
przybrał**

już normalny wyraz twarzy.

**- Mości Boxtelu - odezwał się
książę Wilhelm - podobno
odkryłeś tajemnicę czarnego
tulipana?**

**- Tak, wasza wysokość -
odparł, ale w głosie jego
słysząc było lekkie wahanie.**

**Co prawda zmieszanie to można
by przypisać wzruszeniu, jakiego
doznał skromny hodowca widząc
osobę księcia.**

**- Ale tu jest pewna
dziewczyna, która utrzymuje, że
także odkryła tę tajemnicę.**

**Boxtel uśmiechnął się z
pogardą i wzruszył ramionami.**

**Księżę Wilhelm obserwował
każdy jego ruch z niezwykłym
zaciekawieniem.**

- Więc nie znasz tej

dziewczyny? - zapytał księżę.

- Nie, wasza wysokość.

**- A ty, panienko, czy znasz
pana Boxtela?**

**- Nie, nie znam pana Boxtela,
natomiast znam pana Jakuba.**

**- Co chcesz przez to
powiedzieć?**

**- Chcę powiedzieć, że w
Loewesteinie ten, który nazywa
się Izaakiem Boxtelem, kazał
mówić do siebie "panie Jakubie".**

- Co ty na to, mości Boxtel?

**- Twierdzę, że dziewczyna
kłamie, wasza wysokość.**

**- Więc zaprzeczasz, jakobyś
kiedykolwiek bywał w**

Loewesteinie?

Boxtel znów zawahał się chwilę. Uporczywe i władczo przenikliwe spojrzenie księcia wślaczało mu kłamstwo z powrotem do gardła.

- Nie mogę zaprzeczyć, że bywałem czasem w Loewesteinie, ale stanowczo zaprzeczam, jakoby ukradł tulipan.

- Ukradłeś mi go, i to z mojej izdebki! - zawołała oburzona Róża.

- Zaprzeczam.

- Posłuchaj mnie! Czy możesz zaprzeczyć, żeś poszedł za mną do ogródka tego dnia, kiedy przekopywałam grządkę, w której miałam zasadzić cebulkę? Możesz zaprzeczyć, żeś poszedł za mną także i tego dnia, kiedy udawałam tylko, że ją zasadziłam? Możesz zaprzeczyć,

że tego samego dnia, gdy tylko zapadł zmrok, a ja wróciłam do domu, rzuciłeś się na to miejsce, gdzie się spodziewałeś znaleźć cebulkę? Zaprzeczysz, żeś własnymi rękami grzebał w ziemi, na szczęście bez skutku? Bogu dzięki! Był to tylko podstęp, wymyślony po to, by poznać twoje zamiary. Powiedz teraz, że zaprzeczasz wszystkiemu!

Boxtel nie uznał za stosowne udzielić odpowiedzi na te pytania. Dał więc spokój polemice, wszczętej z Różą, i odwrócił się w stronę księcia ze

słowami:

**- Już od dwudziestu lat,
proszę łaski waszej wysokości,
hoduję w Dordrechcie tulipany i
nawet zdobyłem sobie w tym
kunszcie pewien rozgłos. Jedna z
mich skrzyżowanych cebulek nosi
w katalogu słynne imię.
Zadedykowałem ją królowi
portugalskiemu. A teraz racz
wasza wysokość wysłuchać całej
prawdy. Ta dziewczyna wiedziała,
że udało mi się wyhodować czarny
tulipan, i wspólnie ze swoim
przyjacielem - przebywa on w
twierdzy Loewesteinu - uknęła
plan zrujnowania mnie i
przywłaszczenia sobie nagrody w
wysokości stu tysięcy florenów,
którą - śmiem tuszyć - zdobędę
dzięki sprawiedliwemu sądowi
waszej wysokości.**

- Ach! - Róża nie posiadała

się z wściekłości.

- Cicho! - zmitygował ją książę.

Po czym zwrócił się do Boxtela:

- A któż jest tym więźniem, którego mienisz być przyjacielem tej oto młodej panienki?

Róża mało nie zemdląca, gdyż więzień został polecony opiece straży jako wielki zbrodzień.

Nic nie mogło bardziej uradować Boxtela, jak to właśnie pytanie.

- Kim jest ów więzień? - powtórzył.

- Tak.

- Wasza wysokość, jest to człowiek, którego nazwisko będzie dostatecznym dowodem, jak małe zaufanie można mieć do jego uczciwości. Ten więzień jest zbrodniarzem stanu i raz już był

skazany na śmierć.

- A nazywa się?

**Róża pełnym rozpaczy ruchem
chwyciła się oburącz za głowę.**

**- Nazywa się Korneliusz van
Baerle - odparł Boxtel - i jest
ni mniej, ni więcej, tylko
chrzestnym synem tego łajdaka
Kornela de Witta.**

**Książę drgnął. Jego spokojne
zazwyczaj oko zapłonęło na
chwilę, po czym znów śmiertelny
chłód rozlał się na jego
nieruchomej twarzy. Podszedł do
Róży i gestem kazał jej odsunąć
ręce z twarzy.**

Róża jak gdyby posłuszna

**jakiejś hipnotycznej sile,
posłuchała.**

**- Więc to po to, by iść za tym
człowiekiem, przybiegłaś do mnie
do Lejdy błagać o przeniesienie
twego ojca?**

**Róża opuściła głowę i zupełnie
załamana osunęła się na klęczki,
szepcząc:**

- Tak, wasza wysokość.

**- Mów waszmość dalej - zwrócił
się książę do Boxtela.**

**- Nie mam nic więcej do
powiedzenia - odparł tamten. -
Wasza dostojność wie teraz
wszystko. Właśnie tego nie
chciałem wymówić, ażeby ta
dziewczyna nie musiała rumienić
się za swoją niewdzięczność.
Przybyłem do Loewesteinu, gdyż
wzywały mnie tam interesy.
Poznałem starego Gryphusa,
zakochałem się w jego córce i**

poprosiłem o jej rękę, a ponieważ nie jestem zamożny, więc popełniłem nieostrożność, że zwierzyłem się jej z mojej nadziei na otrzymanie stu tysięcy florenów. Ażeby usprawiedliwić tę nadzieję, pokazałem jej czarny tulipan. Wówczas jej przyjaciel, który w Dordrechcie udawał hodowcę tulipanów po to, by ukryć pod tym płaszczykiem wszystkie nieczne spiski, jakie tam knuł, wraz z nią uplanował moją zgubę.

W przeddzień zakwitnięcia tulipan został porwany z mego mieszkania przez tę młodą dziewczynę i zaniesiony do jej izdebki, skąd na szczęście udało mi się go odebrać w chwili, gdy ta pannica miała czelność wyekspediować umyślnego do panów

członków Stowarzyszenia Ogrodników z listem donoszącym,

**że udało się jej wyhodować
wielki czarny tulipan. Ale
szelma jest kuta na cztery nogi.
Pewnie przez te parę godzin,
kiedy miała kwiat w swoim
alkierzyku, pokazała go kilku
osobom, a teraz będzie chciała
powołać się na ich świadectwo!
Na szczęście, udało mi się
przestrzec waszą wysokość przed
tą intrygantką i jej świadkami.**

- Och, Boże mój, Boże!

**Nikczemnik! - jęknęła Róża przez
łzy, rzucając się do stóp
stathoudera.**

Książę, jakkolwiek wierzył w jej winę, jednak litował się nad nieutuloną rozpaczą.

- Źle postąpiłaś, panienko - odezwał się do niej - i twój luby zostanie ukarany za to, że ci tak źle doradził. Jesteś bowiem taka młoda i wygląd masz tak uczciwy, iż wolę wierzyć, że całe zło wypływa z jego poduszczeń, a nie od ciebie samej.

- Wasza wysokość! Najłaskawszy panie - zawołała Róża - Korneliusz nie zawinił!

Książę Wilhelm zachnął się nieznacznie.

- Nie zawinił udzielając ci rad? Wszak to masz na myśli, prawda?

- Chcę powiedzieć, dostojny panie, że Korneliusz jest tak samo niewinny drugiej zbrodni,

którą mu zarzucają, jak i pierwszej.

- Pierwszej? A czy ty wiesz, jaka była jego pierwsza zbrodnia? Wiesz, o co został oskarżony i jaką mu winę udowodniono? Tę mianowicie, że jako wspólnik Kornela de Witta ukrył korespondencję wielkiego pensjonarza i markiza de Louvois.

- Wasza wysokość, on nie miał pojęcia, że jest w posiadaniu tej korespondencji. Boże mój drogi, przecież byłby mi powiedział! Czyż to kryształowe serce mogłoby ukryć przede mną

taką tajemnicę? Nie, nie, wasza wysokość, powtarzam, nawet gdybym miała się narazić na twój gniew, Korneliusz tak samo nie jest winny pierwszej zbrodni, jak i drugiej, tak samo drugiej, jak i pierwszej. Ach, gdyby wasza wysokość znał mego Korneliusza!

- To jeden z de Wittów - zawołał Boxtel. - Najjaśniejszy książę zna go aż nadto dobrze, boć przecież raz już darował mu życie!

- Cicho - znów upomniał ich książę - wszystkie te sprawy państwowe, jak już rzekłem, nie należą do kompetencji Stowarzyszenia Ogrodników w Haarlemie.

Nagle zmarszczył brew i dodał:

- Co zaś do tulipana, to możesz być spokojny, mości

Boxtelu, sprawiedliwości stanie się zadość.

Boxtel złożył niski ukłon, a serce przepelniła mu radość, gdy odbierał gratulacje prezesa.

- Ty zaś, panienko - ciągnął dalej Wilhelm Orański - byłaś o krok od popełnienia zbrodni. Jednak nie będę cię karał, gdyż prawdziwy winowajca zapłaci za was oboje. Człowiek o jego nazwisku może spiskować, może nawet dopuścić się zdrady... ale nie powinien kraść!

- Kraść! - zawołała Róża. - Kraść! On, Korneliusz! Ach, wasza wysokość, proszę się liczyć ze słowami. Wszak on by skonał gdyby usłyszał te słowa, przecież słowa waszej wysokości zabiłyby go pewniej niż topór katowski w Buytenhofie. Jeżeli można mówić o kradzieży,

**dostojny panie, to - przysięgam
na wszystkie świętości -
popęłił ją ten oto człowiek.**

**- Udowodnij! - zimno
powiedział Boxtel.**

**- A więc dobrze! Udowodnię z
boską pomocą - zawołała Fryzyjka
w ponownym przyplywie energii.**

Obróciła się w stronę Boxtela:

**- Twierdzisz, że tulipan jest
twój?**

- Tak.

- A ile było cebulek?

**Boxtel zawahał się przez
chwilę, ale zrozumiał, że
dziewczyna nie zadałaby tego
pytania, gdyby istniały tylko**

dwie cebulki.

- Trzy - powiedział.

**- Co się z nimi stało? -
pytała dalej Róża.**

- Co się z nimi stało?...

**Jedna nie wzeszła, z drugiej
wyrósł czarny tulipan...**

- A trzecia?

- Trzecia?

- Tak, gdzie jest trzecia?

**- No, trzecia jest u mnie -
odparł bardzo skonfundowany
Boxtel.**

**- U ciebie? A gdzie, w
Dordrechcie czy w Loewesteinie?**

- W Dordrechcie.

- Kłamiesz! - krzyknęła Róża.

**- Dostojny panie - zwróciła się
do księcia - teraz ja opowiem
waszej wysokości prawdziwą
historię tych trzech cebulek!
Pierwsza została rozdeptana
przez mego ojca w celi**

więźnia i ten człowiek wie o tym dobrze, gdyż spodziewał się zawładnąć nią, a gdy zobaczył, że nic z jego nadziei, wówczas o mało się nie pobił z moim ojcem o to, że ją zniszczył. Z drugiej, hodowanej przeze mnie, wyrósł czarny tulipan, trzecia zaś i ostatnia - dziewczyna sięgnęła za gorsecik - trzecia jest tu, zawinięta w ten sam papier, w którym leżała razem z dwiema tamtymi od chwili, gdy Korneliusz van Baerle, wiedziony na szafot, zawierzył mi je wszystkie trzy. Oto ona, dostojny panie, proszę.

Róża rozwinęła z papierka cebulkę i podała ją księciu. Ten wziął ją do ręki i przyjrzał się uważnie.

- Wasza wysokość, czyż ta dziewczyna nie mogła wykraść jej

tak samo jak wykradła tulipan? -

wybełkotał Boxtel, przerażony uwagą, z jaką księżę przyglądał się cebulce, a jeszcze bardziej skupieniu Róży, która starała się odczytać jakieś słowa skreślone na trzymanym w ręce świstku papieru.

Nagle oczy dziewczyny zapłonęły, ciężko dysząc odczytała na nowo tajemniczy papier i podała go księciu z okrzykiem.

- Dostojny panie, racz to przeczytać, na litość boską, błagam!

Księżę Wilhelm wręczył trzecią

**cebulkę prezesowi, wziął z ręki
Róży papier i zaczął czytać.**

**Ledwie jednak rzucił nań
okiem, gdy nagle zachwiał się,
ręka mu zadrżała, jak gdyby miał
wypuścić kartkę, oczy zaś
przybrały przejmujący wyraz
boleści i współczucia.**

**Świstek wręczony mu przez Różę
był kartką z Biblii, którą
Kornel de Witt posłał do
Dordrechtu przez Craeke'a, sługę
swego brata Jana; błagał w niej
swego chrzestnego syna, ażeby
spalił korespondencję wielkiego
pensjonarza z markizem de
Louvois.**

**Jak sobie przypominamy, prośba
ta sformułowana była
następująco:**

**Spal depozyt, który ci
zawierzyłem, spal go nie**

**oglądając, nie otwierając, ażeby
pozostał dla ciebie samego coś
nie znanym. Tajemnice z rodzaju
tych, jakie on zawiera, zabijają
depozytariuszy. Spal go więc, a
tym samym ocalisz Jana i
Kornela.**

Żegnaj i miłuj mnie!

Kornel de Witt

Dwudziestego sierpnia

1672 roku

**Ta kartka stanowiła zarazem
dowód niewinności van Baerlego i
jego tytuł własności na cebulki
tulipana. Róża i stathouder**

wymienili spojrzenia.

Wzrok Róży zdawał się mówić:

"A widzisz!"

Wzrok stathoudera

odpowiedział:

"Nic nie mów i czekaj!"

Książę otarł kropelkę potu, która spłynęła mu z czoła na policzek. Wolnym ruchem złożył kartkę papieru, a wzrok jego i myśl zanurzyły się w tej otchłani bez dna i bez wyjścia, którą ludzie nazywają wyrzutami sumienia i wstydem za czyny popełnione w przeszłości.

Wreszcie uniósł głowę z wysiłkiem i odezwał się do Boxtela:

- Sprawiedliwości stanie się zadość, tak jak to przyrzekłem.

Potem zwrócił się do prezesa w te słowa:

- A wy, mój drogi panie van System, zatrzymajcie u siebie

tę młodą dziewczynę razem z tulipanem.

Wszyscy skonili się głęboko i książę wyszedł, jak gdyby uginając się pod wiwatami tłumu.

Boxtel powrócił do gospody "Pod Białym Łabędziem" wielce zafrasowany. Ten świstek papieru, który książę otrzymał z rąk Róży, który przeczytał, złożył i tak starannie schował do kieszeni - otóż ten świstek papieru niepokoił go bardzo.

Róża podeszła do tulipana, z nabożeństwem ucałowała jego płatki i pogrążyła się w medytacji. Wargi jej szeptały:

- Dobry Boże! Czyś wiedział, w jakim celu Korneliusz uczył mnie czytać?

Tak, dobry Bóg musiał to wiedzieć, gdyż to On karze i

nagradza ludzi wedłu ich zasług.

28. Piosenka kwiatów

**Gdy rozgrywały się opisywane
przez nas wydarzenia,
nieszczęsny van Baerle,
opuszczony w celi więziennej**

**Loewesteinu, znosił ze strony
Gryphusa wszystko, co musi
wycierpieć więzień od dozorczy,
gdy ten postanowił przemienić
się w oprawcę.**

**Gryphus, nie otrzymując żadnej
wiadomości od Róży i ani
słoweczka od Jakuba, doszedł do
przekonania, że wszystko, co mu**

się przytrafiło, jest dziełem szatana, doktor zaś Korneliusz van Baerle - wysłannikiem tegoż szatana na ziemi.

Skutek był taki, że pewnego pięknego poranka - a działo się to na trzeci dzień po zniknięciu Jakuba i Róży - otóż owego pięknego poranka przyczłapał do celi Korneliusza jeszcze bardziej rozjuszony niż zazwyczaj.

Więzień, wsparty łokciami na parapecie, z głową pochyloną na dłonie, z wzrokiem utkwionym w zamglonej dali przeciętej obracającymi się skrzydłami wiatraków Dordrechtu, głęboko wdychał powietrze, aby wtłoczyć z powrotem cisnące się do oczu łązy i podtrzymać opuszczającą go siłę ducha.

Gołębie dotrzymywały mu

towarzystwa, ale sytuacja była beznadziejna i przyszłość rysowała się w czarnych barwach.

Niestety! Róża, pilnowana przez ojca, nie mogła do niego przychodzić. Czy zdoła napisać choć parę słów, a jeśli napisze, to czy będzie mogła doręczyć mu liścik?

Nie. Wczoraj i przedwczoraj dostrzegł zbyt wiele zaciętości i złośliwości w oczach Gryphusa, ażeby przypuszczać, że czujność starego osłabnie bodaj na chwilę, a poza tym, pomijając już siedzenie w zamknięciu, pomijając tęsknotę, czy Róża nie musi znosić jeszcze gorszych męczarni? Czy ten brutal, ten łotr, ten pijaczyna nie mści się na niej wzorem ojców z greckich tragedii? Gdy anyżówka uderza mu do głowy, czy ręka jego, nazbyt

umiejętnie złożona przez van Baerlego, nie nabiera mocy dwóch rąk i kija?

Myśl, że Róża może być maltretowana, doprowadzała Korneliusza do rozpacz.

Czuł swoją zbędność, swoją niemoc i nicość. Zapytywał sam siebie, czy Pan Bóg jest naprawdę sprawiedliwy, skoro zsyła tyle cierpień na dwie niewinne istoty. W takich chwilach ogarniało go zwątpienie. Nieszczęście nie umacnia wiary.

Van Baerle powziął zamiar napisania do Róży. Ale gdzie ona

się znajduje?

Przyszło mu na myśl, żeby napisać do Hagi i ostrzec o zbieraniu się nad jego głową nowych chmur gradowych, gdzie Gryphus na pewno zamierza ściągnąć na niego nieszczęście jakimś donosem.

Ale czym pisać? Gryphus odebrał mu i papier, i ołówek. Zresztą, gdyby miał czym i na czym pisać, na pewno Gryphus nie będzie tym, który się podejmie dostarczenia listu.

Po głowie Korneliusza chodziły bez przerwy wszystkie ubożuchne wybiegi, używane przez więźniów.

Potem wpadł na koncept ucieczki, o której nigdy nie pomyślał, gdy mógł widywać Różę codziennie. Ale im więcej się zastanawiał, tym bardziej ucieczka wydawała mu się rzeczą

**niemożliwą. Należał do tych
wybranych natur, które brzydzą
się pospolitością i nieraz
pozwalają się wymknąć najlepszym
w życiu okazjom, gdyż nie chcą
wkraczać na utartą drogę, choć
to jest właśnie ten szeroki
trakt, który prowadzi ludzi
przeciętnych do celu.**

**Jak to możliwe - medytował
Korneliusz - żeby mi się udało
uciec z Loewesteinu, skąd ongiś
zdołał wyrwać się pan Grocjusz?
Czyż od chwili jego ucieczki nie
zabezpieczono twierdzy? Czyż**

**okna nie są strzeżone? A drzwi,
czyż nie zamyka się ich na**

**siedem spustów? I strażę są
dziesięciokrotnie czujniejsze...**

**A ponadto, oprócz strzeżonych
okien, podwójnych drzwi i
strażników czujniejszych niż
kiedykolwiek dawniej, czyż nie
spoczywa na mnie oko argusowe? I
to Argusa o tyle bardziej
niebezpiecznego, że wzrok ma
wyostrzony nienawiścią, że
nazywa się Gryphus?**

**Wreszcie, istnieje przecież
okoliczność, która mnie
paraliżuje! Nieobecność Róży.
Nawet jeżeli zużyję dziesięć lat
życia na sporządzenie pilnika do
przepiłowania krat, na uplecenie
liny, aby po niej opuścić się z
okna, lub na przyklepienie sobie
skrzydeł do ramion, ażeby
pofrunąć jak Dedal... to i tak,
ponieważ szczęście się ode mnie
odwróciło, pilnik się stępi,**

**powróż pęknie, skrzydła
stopnieją w słońcu. A na domiar
złego nie poniosę śmierci.
Pozbierają mnie okulawionego,
bezrękiego, z przetrąconymi
krzyżami. Umieszczą mnie w
muzeum haskim, pomiędzy
splamionym krwią kaftanem
Wilhelma Milczącego, a krową
morską wyłowioną w Stavesen i
cały mój wysiłek zda się
jedynie na to, że zdobędę
zaszczyt należenia do osobliwości
Holandii.**

**Ale gdzie tam! Pewnego
pięknego dnia - i tak nawet
będzie lepiej - Gryphus zrobi mi
jakieś łajdactwo. Ja łatwo tracę
cierpliwość, od chwili kiedy
straciłem radość, jaką dawało mi
towarzystwo Róży, a zwłaszcza
odkąd utraciłem moje tulipany.
Nie ulega wątpliwości, prędzej**

**czy później Gryphus zaatakuje
mnie w sposób uwłaczający mojej
ambicji, mojej miłości lub
zagrożający mojemu osobistemu
bezpieczeństwu. Odkąd mnie
zamknięto w więzieniu, czuję w
sobie jakąś moc przedziwną,**

**przepojoną nienawiścią wprost
nie do zniesienia. Świerzbią
mnie dłonie do walki, rozpiera
mnie pragnienie boju, niepojęta
chęć rozdawania szturchańców.
Skoczę do gardła temu staremu
łotrowi i uduszę go!**

**Przy tej ostatniej myśli
Korneliusz zatrzymał się na
chwilę z wykrzywionymi ustami, z**

nieruchomym spojrzeniem.

Chciwie obracał na wszystkie strony zbrodniczy zamysł, który mu się uśmiechał.

- No dobrze - kontynuował swoje marzenia - a gdy Gryphus będzie leżał bez czucia, dlaczego nie miałbym mu odebrać kluczy i nie zejść sobie po schodach, jak gdybym popełnił najbardziej cnotliwy czyn? Dlaczego nie pójść odwiedzić Róży w jej alkierzyku? Dlaczego nie wytłumaczyć jej, co zaszło, a potem razem z nią skoczyć z okna do Wahali?

Przecież pływam świetnie, za nas dwoje.

Róża! Ale na Boga, toż Gryphus jest jej ojcem? Nigdy mi ona nie daruje - nie bacząc na to, jak wielkim płonie do mnie afektem - zem udusił jej ojca, choć był to

brutal i bardzo zły człowiek. Wówczas rozpocznie się między nami sprzeczka, a w tym czasie jakiś pomocnik dozorczy lub klucznik znajdzie Gryphusa rżęącego jeszcze czy uduszonego na śmierć, i położy mi rękę na ramieniu. Wtedy zobaczę ponownie Buytenhof i błysk paskudnego topora, który tym razem nie zatrzyma się w pół drogi i zawrze bliską znajomość z moim karkiem. Nie, nic takiego, Korneliuszu, przyjacielu! To bardzo zły pomysł!

Dobrze, ale co tedy począć i jak odnaleźć Różę?

Takie rozważania dręczyły Korneliusza na trzeci dzień po ponurej scenie rozstania się z ojcem Róży, dokładnie w tym czasie, kiedyśmy ukazali

czytelnikowi więźnia, opartego o parapet okienny.

W tym właśnie momencie wszedł do celi Gryphus.

W ręce trzymał olbrzymią pałę, oczy jego rzucały ponure błyski, złośliwy uśmiech wykrzywiał wargi, ciało jego kołysało się w sposób nie wróżący nic dobrego, a cała jego milcząca postać ziała wprost wrogimi zamiarami.

Korneliusz, złamany - jak już widzieliśmy - koniecznością cierpliwego czekania, tą koniecznością, która dzięki rozsądkowi zmieniła się w przekonanie, otóż Korneliusz doskonale słyszał, że ktoś

wchodzi, domyślił się kto, ale nawet nie odwrócił się od okna.

Nie ma nic gorszego dla ludzi rozgniewanych niż obojętność tych, których ten gniew ma osiągnąć.

Wydatki zostały poczynione, nie chciałyby się stracić wkładu. Człowiek nabił sobie głowę, podniecił się, aż krew w nim zawrzała - przecież nie można dopuścić do tego, by ta wrząca wściekłością krew nie znalazła ujścia w wybuchu!

Każdy przyzwoity łajdak, który pobudził swego złego ducha, pragnie przynajmniej zadać wrogowi dotkliwą ranę.

**Toteż Gryphus widząc, że Korneliusz nawet nie drgnął, zaczął go prowokować głośnym:
- Hej tam!**

Korneliusz nucił cichuteńko

**smutną, lecz uroczą piosenkę
kwiatów:**

**Ciche rodzą nas płomienie@ i
gorąca ziemi krew,@ kropla rosy,
zorzy tchnienie@ i powietrza
słodki wiew.@ Rodzą nas
przezyste wody,@ nade wszystko
- nieba słodcz.@**

**Piosenka, której spokojna i
rzewna melodia zwiększała
jeszcze łagodną melancholię
słów, doprowadziła Gryphusa do**

wściekłości.

**Trzasnął pałą o kamienne płyty
podłogi i ryknął:**

- Hej tam, panie śpiewaku! Nie słyszysz mnie?

Korneliusz nareszcie się odwrócił.

- Dzień dobry - wyrzekł i dalej nucił swoją śpiewkę.

Umieramy uwielbiane,@ choć nas z ziemią łączy nic,@ choć konanie z nią związane,@ lecz my w niebie chcemy żyć.@

- Ach, przeklęty czarowniku, kpisz sobie ze mnie, czy co! - znowu wrzasnął Gryphus.

Korneliusz nucił dalej:

Nam ojczyznę błękit nieba,@ z nieba dusza spływa w nas,@ w niebo jej ulecieć trzeba,@ ona jest zapachem w nas.@ (Przekład Jadwigi Dackiewicz.)

**Dozorca zbliżył się do
więźnia:**

**- Nie widzisz, że mam świetny
sposób, aby ukrócić twoją pychę
i zmusić cię do przyznania się
do winy?**

**- Czyście zwariowali, mój
dobry Gryphusie? - zapytał
Korneliusz znowu odwracając
głowę.**

**A ponieważ przy tym ruchu
zobaczył zmienioną twarz,
pałające oczy i pianę na ustach
starego dozorca, dodał jeszcze:**

**- Ho, ho! Do diaska! Jesteśmy
gorzej niż szaleńcem, jesteśmy
furiatem!**

**Gryphus zakręcił młynka swoją
lagą.**

**Ale van Baerle skrzyżował
ramiona na piersi i powiedział
nie ruszając się z miejsca:**

- No, no, mości Gryphusie,

zdaje się, że mi grozicie!

**- A właśnie! Grożę ci! -
warknął dozorca.**

- A czym, jeśli łaska?

**- Przede wszystkim popatrz, co
trzymam w garści.**

**- Wydaje mi się, że to jest
pała - oznajmił Korneliusz z
niewzruszonym spokojem - i to
nawet dość gruba. Ale nie
przypuszczam, żebyście mi
chcieli nią grozić.**

**- Ach tak! Nie przypuszczasz!
A to dlaczego?**

**- Dlatego że każdy dozorca,
który uderzy więźnia, naraża się
na dwa rodzaje kary: pierwsza, w**

**myśl artykułu IX regulaminu
twierdzy w Loewesteinie brzmi
następująco:**

**Zostanie wypędzony każdy
strażnik, inspektor lub
klucznik, który podniesie rękę
na więźnia stanu.**

**- Rękę - powtórzył Gryphus,
zachłystując się z wściekłości -
ale nie kij! O kiju regulamin
nic nie wspomina.**

**- A druga - ciągnął dalej
Korneliusz - druga, która wcale
nie jest wypisana w regulaminie,
ale którą można znaleźć w
Ewangelii, brzmi tak:**

**Kto mieczem wojuje, od
miecza zginie.@ Kto użyje kija,
będzie oćwieczony kijem.@**

**Gryphus, coraz bardziej
wyprowadzony z równowagi
spokojem i sentencjonalnym tonem
Korneliusza, potrząsnął pałką.
Ale w chwili gdy ją podnosił,
Korneliusz skoczył ku niemu,
wyrwał mu ją z rąk i wsadził
sobie pod pachę.**

Gryphus aż zawył z pasji.

**- Spokojnie, człowieku -
odezwał się Korneliusz - nie
narażajcie się na utratę
miejsca.**

**- Ach, przeklęty czarowniku,
poczekaj! - ryczał Gryphus. - Ja
cię przydybię inaczej.**

- Życzę powodzenia.

**- Widzisz, że moja dłoń jest
pusta?**

**- Widzę, i to nawet z pewnym
zadowoleniem.**

- A wiesz, że zazwyczaj nie bywa pusta rano, gdy wchodzę do ciebie na górę.

- Rzeczywiście, zazwyczaj przynosicie mi najgorszą polewkę i najokropniejszą strawę, jaką sobie można wyobrazić. Ale to dla mnie nie jest karą. I tak żywię się tylko chlebem, ten zaś, im jest gorszy według twego smaku, Gryphusie, tym lepiej mi smakuje!

- Tym lepiej ci smakuje?

- Tak.

- Z jakiego powodu?

- Powód jest bardzo prosty.

- Powiedz, jaki?

- Chętnie. Wiem mianowicie, że przynosząc mi niesmaczny chleb

sądziś, iż sprawiasz mi tym przykrość.

- Faktem jest, że ci go nie daję po to, by ci sprawić przyjemność, zbóju!

- Otóż wiedz, że ja, ponieważ jestem, jak ci dobrze wiadomo, czarownikiem, zamieniam ten twój obrzydliwy chleb w wyśmienitą bułeczkę, która smakuje mi lepiej niż ciastka, a wtedy mam podwójną przyjemność: po pierwsze mogę najeść się do woli, a po drugie wyobrażam sobie twoją dziką wściekłość.

Gryphusa zatknęło z irytacji.

- Więc się przyznajesz, że jesteś czarownikiem? - wycharczał wreszcie.

- Dalibóg, i to jeszcze jakim! Nie przyznaję się do tego wobec ludzi, to by mogło zaprowadzić mnie na stos jak Gaufridy'ego

czy Urbana Grandiera. Ale kiedy jesteśmy tu sam na sam, nie muszę się krępować.

- Dobra, dobra - powiedział Gryphus. - Jeśli czarownik potrafi zrobić z czarnego chleba bułeczkę, to tenże czarownik nie umrze z głodu, jeżeli w ogóle nie dostanie chleba.

- Hm - mruknął Korneliusz.

- No to już więcej nie przyniosę ci jedzenia i zobaczymy, jak cienko będziesz

śpiewał po tygodniu.

Korneliusz zbladł.

- I to od dziś - ciągnął dalej Gryphus. - Jeżeli jesteś takim

**znakomitym czarownikiem, to
zamień te graty w celi w chleb,
ja zaś schowam codziennie do
kieszeni osiemnaście groszy,
które dostaję na twój wikt.**

**- Ależ to zabójstwo! - zawołał
Korneliusz, pod wpływem
pierwszego, zrozumiałego odruchu
przerażenia, wywołanego myślą o
męczarniach śmierci głodowej.**

**- Dobra - nie przestawał
szydzić Gryphus - ponieważ
jesteś czarownikiem, będziesz
żył przecież i tak!**

**Korneliusz znowu zmusił się do
uśmiechu i powiedział wzruszając
ramionami:**

**- Nie widziałeś, że
sprowadziłem tutaj gołębie z
Dordrechtu?**

- No to co?

**- A to, że z gołębi jest
świetne pieczyście. Człowiek,**

który zje co dzień gołębia, nie umrze z głodu, czyż nie tak?

- A co z ogniem?

- Ogień! Przecież wiesz dobrze, że zawarłem pakt z diabłem. Czy myślisz, że diabeł dopuści do tego, żeby mi zabrakło ognia? Przecież ogień jest jego żywiołem.

- Mężczyzna, nawet najwytrwalszy, nie da rady jeść codziennie gołębia. Robiono już o to zakłady i ludzie się z nich wycofywali.

- Tak, tak - przerwał Korneliusz - ale jak mi obrzydłą gołębie, to rozkażę, ażeby do mnie przyszły ryby z Wahali i Mozy.

Gryphus szeroko otworzył przerażone oczy.

- Nawet dosyć lubię rybę - mówił Korneliusz. - Ty jej nigdy

**nie dajesz. Skorzystam z tego,
że chcesz mnie zamorzyć głodem,
i uraczę się rybą do syta.**

**Gryphus mało nie zemdlął ze
złości, a trochę i ze strachu.**

**Ale wnet się opanował i
wsadzając rękę do kieszeni
powiedział:**

**- Cóż robić, sam mnie do tego
zmuszasz!**

**Wyciągnął z kieszeni nóż i
otworzył go.**

**- Ach, teraz zamierzasz się na
mnie nożem! - zawołał Korneliusz
i stanął w pozycji obronnej, z
pałką w ręku.**

29. Van Baerle załatwia porachunki z Gryphusem przed opuszczeniem Loewesteinu

Obydwaj zamarli na chwilę w bezruchu, Gryphus w pozycji zaczepnej, Korneliusz - w obronnej. Ale ponieważ sytuacja taka mogła przeciągnąć się w nieskończoność, Korneliusz, chcąc wybadać, co spowodowało ten nagły przyływ gniewu u przeciwnika, zapytał:

- Czego właściwie chcesz ode mnie?

- Zaraz ci powiem, czego chcę - odparł Gryphus. - Chcę, żebyś mi zwrócił moją córkę Różę.

- Waszą córkę! - zaśmiał się Korneliusz.

- Tak, Różę. Różę, którą mi porwałś swoimi szatańskimi

**sztuczkami. Powiesz mi
nareszcie, gdzie ona jest?**

**Gryphus przybierał coraz
groźniejszą postawę.**

**- To Róży nie ma w
Loewesteinie? - wykrztusił nie
wierząc swoim uszom Korneliusz.**

**- Wiesz przecież dobrze.
Jeszcze raz pytam po dobremu:
oddasz mi Różę czy nie?**

**- Znów zastawiasz na mnie
jakieś sidła - mruknął
Korneliusz.**

**- Po raz ostatni: powiesz mi,
gdzie jest moja córka?**

**- A zgadnij, łajdaku, skoro
jeszcze nie wiesz!**

**- Czekaj no, czekaj - warknął
Gryphus, blady, z wargami
drgającymi, gdyż szaleństwo**

zaczęło już ogarniać jego mózg.

- Ach, to tak, nie chcesz nic powiedzieć? No to rozewrę ci zęby siłą!

Postąpił krok w stronę Korneliusza, grożąc mu trzymanym nożem.

- Widzisz ten nóż? - powiedział. - Wiedz, że zarżnąłem nim więcej niż pięćdziesiąt czarnych kogutów, a teraz zabiję nim ich pana, diabła, tak jak popodrzynałem gardła tym piekielnym patkom. Czekał no, czekał!

- Łotrze jeden, chcesz mnie zamordować?

- Chcę otworzyć ci serce, żeby znaleźć w nim miejsce, gdzie ukrywasz moją córkę.

Mówiąc te słowa nieprzytomnie jak w gorączce, Gryphus rzucił się na Korneliusza, który ledwo zdążył odskoczyć za stół, ażeby uniknąć pierwszego ciosu.

Gryphus potrząsał wielkim nożem i wyrzucił z siebie stek najokropniejszych pogrózek.

Korneliusz zorientował się, że o ile udało mu się znaleźć poza zasięgiem dłoni, to jednak nie jest jeszcze poza zasięgiem noża. Nóż, rzucony z daleka, może przelecieć dzielącą ich odległość i wbić się w jego pierś. Nie tracąc więc czasu wymierzył kijem, który na szczęście udało mu się zachować, potężny cios w rękę, trzymającą ostre narzędzie.

Nóż wypadł na ziemię, a Korneliusz postawił na nim swoją nogę.

**Ale ponieważ z wyrazu twarzy
Gryphusa można było wnioskować,
że będzie walczył z
zacierzewieniem, bezlitośnie,
podniecony bólem od ciosu kijem
i wstydem, że dał się dwukrotnie
rozbroić - Korneliusz zdecydował
się postawić wszystko na jedną
kartę.**

**Zaczął okładać kijem swego
dozorcę z bohatersko zimną
krwią, starannie za każdym razem**

**wybierając miejsce, na które
miała spaść straszliwa pałka.**

**Nie upłynęło wiele czasu, a
Gryphus zaczął błagać o litość.**

Lecz zanim do tego doszło,

dozorca wrzeszczał przeraźliwie, i to bez przerwy. W twierdzy usłyszano jego krzyki i zaalarmowały one cały personel. W celi zjawili się nagle dwaj klucznicy, jeden inspektor i dwóch czy trzech strażników. Zastali oni Korneliusza, jak okładał Gryphusa trzymanym w garści kijem, a stopą przyciskał nóż.

Na widok tych wszystkich świadków popełnionego karygodnego czynu, którego okoliczności łagodzące, jak by to się dziś powiedziało, były im nie znane, Korneliusz zrozumiał, że jest bezpowrotnie zgubiony.

Istotnie, wszystkie pozory przemawiały przeciwko niemu.

W oka mgnieniu Korneliusz został rozbrojony i Gryphus, otoczony przez kolegów,

**dźwignięty z ziemi i
podtrzymywany, mógł policzyć,
wyjąc z wściekłości, ślady
ciosów, od których wystąpiły
obrzęki na ramionach i karku,
niczym pagórki rozweselające
swymi barwami szczyt dużej góry.**

**Na miejscu sporządzono
protokół opisujący gwałt
popelniony przez więźnia na
osobie dozorca. Wskutek
podszeptów Gryphusa ton
protokołu nie był zbyt ciepły.
Chodziło tu ni mniej, ni więcej,
tylko o usiłowanie zabójstwa,
ukartowane od dawna i dokonane
na dozorca więziennym, a więc -
premedytacja i otwarty bunt.**

**Gdy sporządzono akt oskarżenia
przeciwko Korneliuszowi, uznano
obecność Gryphusa za zbędną,
gdyż udzielił już potrzebnych
informacji, i dwaj klucznicy**

pomogli sprowadzić go do jego izby, obolałego od razów i srodze jęczącego.

Przez ten czas strażnicy,

którzy opiekowali się Korneliuszem, litościwie informowali go o obyczajach panujących w Loewesteinie. Więzień znał je zresztą tak samo dobrze jak oni, gdyż w chwili osadzenia go w twierdzy przeczytano mu dokładnie regulamin i niektóre artykuły tego regulaminu wbiły mu się dość gruntownie w pamięć.

Ponadto opowiedzieli mu, jak poszczególne punkty regulaminu

**znalazły zastosowanie wobec
pewnego więźnia zwanego
Mateuszem, który w roku pańskim
1668, czyli o pięć lat
wcześniej, popełnił akt buntu
bez porównania łagodniejszy
niż czyn, jakiego dopuścił się
Korneliusz.**

**Stwierdził on mianowicie, że
przyniesiona mu zupa jest zbyt
gorąca, i chlusnął nią w twarz
naczelnika straży, który
wycierając twarz po tej abulacji
zdarł sobie płat skóry.**

**Po upływie dwunastu godzin
Mateusz został wywleczony z
celi. Następnie zaprowadzono go
do mieszkania dozorca, gdzie
wciągnięto do rejestru więźniów
opuszczających twierdzę. Potem
wyprowadzono na dziedziniec,
skąd roztacza się przepiękny
widok, ogarniający przestrzeń**

jedenastu mil.

Zawiązano mu ręce.

**Zawiązanu mu oczy i odmówiono
trzy pacierze.**

**Wreszcie kazano mu uklęknąć i
strażnicy z Loewesteinu w liczbie
dwunastu, na znak dany przez
sierżanta, wpakowali mu bardzo
zręcznie po jedenej kulce. Skutek
był taki, że Mateusz zmarł
natychmiast.**

**Korneliusz wysłuchał z
największą uwagą tej
nieprzyjemnej opowieści.**

**Odezwał się dopiero po pewnej
chwili:**

**- Ho, ho! Mówicie, że to się
stało po upływie dwunastu
godzin?**

- Tak, nawet zdaje mi się, że dwunasta godzina nie zdążyła wybić - dodał narrator.

- Dziękuję - rzekł Korneliusz.

Jeszcze z ust strażnika nie znikł uprzejmy uśmiech, którym zakończył swoje opowiadanie, gdy na schodach rozległy się dźwięczne kroki. To ostrogi dzwoniły o wytarte brzegi stopni.

Strażnicy odsunęli się, żeby przepuścić oficera.

Ten wszedł do celi Korneliusza w chwili, gdy pisarz z Loewesteinu jeszcze sporządzał protokół.

- Tu jest numer jedenasty? - zapytał.

- Tak, panie kapitanie - odparł podoficer.

**- A więc tutaj jest cela
więźnia Korneliusza van Baerle?**

- Tak, panie kapitanie.

- Gdzie więzień?

**- Tutaj, panie - odezwał się
Korneliusz, błędąc lekko pomimo
całej swojej odwagi.**

**- Jesteś pan Korneliuszem van
Baerle? - zapytał oficer, tym
razem zwracając się wprost do
więźnia.**

- Tak, panie.

- Proszę za mną.

**- Ho, ho! - mruknął
Korneliusz, któremu serce
ścisnęło się niejasnym
przeczcuciem śmierci - ależ
roboty pali im się w rękach w
tej twierdzy! A ten hultaj
prawił mi o dwunastu godzinach.**

**- No co, nie mówiłem! -
szepnął strażnik historyk na
ucho podopiecznemu.**

- Łgarz!**
- Jak to?**
- Przyrzekłeś mi dwanaście godzin.**
- No tak, ale przysłali po ciebie adiutanta jego wysokości, i to jednego z najbardziej zaufanych, pana van Dekena! Do licha! Takiego zaszczytu nie dostał biedny Mateusz.**
- No, no - powiedział sam do**

siebie Korneliusz, nabierając w płuca jak najwięcej powietrza.

- Pokażmy tym ludziom, że mieszczanin, chrzestny syn Korneliusza de Witta, może bez drgnienia przyjąć w siebie tyle

**samo kul muszkietowych, co
niejaki Mateusz.**

**I z dumną miną przeszedł przed
pisarzem, ten zaś, ponieważ
przeszkadzono mu w wykonywaniu
czynności, ośmielił się zwrócić
uwagę oficerowi:**

**- Panie kapitanie, nie
skończyłem jeszcze protokołu!**

**- Nie warto już kończyć -
odparł oficer.**

**- Rozkaz - powiedział
filozoficznie pisarz, chowając
pióro i papiery do bardzo
zniszczonej i wyszmelcowanej
teczki.**

**Pisane mi było - pomyślał
biedny Korneliusz - że nie nazwę
swoim nazwiskiem na tym świecie
ani dziecka, ani kwiatu, ani
książki, a przecież Pan Bóg daje
przynajmniej jedną z tych
możliwości - tak się twierdzi**

**powszechnie - każdemu jako tako
rozwinętemu człowiekowi,
któremu łaskawie zezwala na tym
padole korzystać z duszy na
własność i użytkować ciało.**

**I poszedł za oficerem,
zdecydowany na wszystko, z
dumnie podniesioną głową.**

**Korneliusz liczył stopnie
prowadzące na dziedziniec i
żałował, że nie zapytał
strażnika, ile ich jest. Nie
wątpił, że ten, w swojej
usłużnej grzeczności, nie
omieszkałby go poinformować.**

**W czasie całej drogi, którą
skazaniec uważał za drogę
wiodącą do kresu wędrówki
ziemskiej, nękały go obawy, że
może spotkać Gryphusa i nie uda
mu się zobaczyć Róży. Jakaż
wielka satysfakcja malowałaby
się na twarzy ojca! I jaka**

boleść na twarzy córki!

**Gryphus z niewysłowioną
przyjemnością będzie asystować**

**przy jego męczarniach i
torturach, tej potwornej karze
za czyn wysoce sprawiedliwy,
który Korneliusz uważał w swoim
sumieniu za dobrze spełniony
obowiązek!**

**A to biedne dziewczę, Róża! Co
będzie, jeśli jej nie zobaczy,
jeżeli umrze nie przesławszy jej
ostatniego pocałunku albo
przynajmniej ostatniego gestu
pożegnania!**

**Co będzie, jeżeli przyjdzie mu
umrzeć nie dowiedziawszy się**

niczego o swoim wielkim czarnym tulipanie, a potem obudzić się hen, w górze, nie wiedząc, w którą stronę ma obrócić wzrok, żeby go zobaczyć.

Zaiste, ażeby nie wybuchnąć szlochem w takim momencie, biedny hodowca tulipanów musiał mieć więcej aes triplex (Dosłownie: potrójnego spizu) wokół serca, niż Horacy przypisywał żeglarzowi, który pierwszy dostrzegł szkaradne rafy w pobliżu gór Chimery.

Na próżno Korneliusz wyteęzał oczy zerkając na lewo, na próżno patrzył na prawo - w drodze na dziedziniec nie zauważył ani Róży, ani Gryphusa.

Rachunek był prawie wyrównany.

Gdy już znalazł się na placu, odważnie poszukał wzrokiem strażników mających dokonać

**egzekucji, i w rzeczy samej,
zobaczył ze dwunastu żołnierzy,
w najlepsze gawędzących ze sobą.**

**Ale zgromadzeni tu żołnierze
nie mieli muszkietów, zbili się
w gromadę i gwarzyli nie stojąc
w szeregu.**

**Można raczej powiedzieć, że
szeptali coś pomiędzy sobą, a
nie rozmawiali, i Korneliusz
uznał ich zachowanie za
niezgodne z powagą, jaka panuje
przy takich okazjach.**

**Nagle z mieszkania dozorczy
wyszedł Gryphus, utykając,
powłócząc nogami i wsparty na
kulach. W pożegnalnym
nienawistnym spojrzeniu skupił**

**cały płomień swoich szarych,
kocich oczu. Nagle wybuchnął
takim potokiem ordynarnych
wyzwisk pod adresem Korneliusza,
że ten zwrócił się do oficera w
te słowa:**

**- Mości oficerze, nie sędzę,
żeby było stosowne pozwalać
owemu człowiekowi ubliżać mi w
ten sposób, zwłaszcza w takiej
chwili.**

**- Posłuchajcie mnie, panie -
roześmiał się oficer - przecież
to zupełnie naturalne, że ten
człowiek ma do was żal! Podobno
wychłostałeś go niezgorzej?**

**- Ależ, panie oficerze, tylko
w obronie własnej!**

**- Ba! - oficer wzruszył
ramionami w sposób wysoce
filozoficzny - ba, niech sobie
gada. Co to was teraz obchodzi!**

**Zimny pot wystąpił
Korneliuszowi na czoło, gdy
usłyszał te słowa, które uważał
za ironię trochę brutalną,
zwłaszcza w ustach oficera
blisko związanego z osobą
księcia, jak mu powiedziano.**

**Nieszczęsny zrozumiał, że nie
ma już dla niego ratunku, że
nie może liczyć na przyjaciół, i
poddął się losowi.**

**Niech i tak będzie -
powiedział sam do siebie.**

**Potem zwrócił się do oficera,
który jak gdyby czekał
uprzejmie, aż więzień skończy
medytację, i zapytał:**

**- Dokąd to mnie prowadzicie,
mości oficerze?**

**Oficer wskazał mu ręką kareteę
zaprzężoną w czwórkę koni.
Bardzo przypominała ona
Korneliuszowi kareteę, która w**

**podobnych okolicznościach
zwróciła jego uwagę w
Buytenhofwie.**

**- Proszę wsiadać - powiedział
oficer.**

**- To tak - mruknął przez zęby
Korneliusz. - Zdaje się, że nie
dostąpię nawet zaszczytu śmierci
na dziedzińcu twierdzy.**

Słowa te wymówił dość głośno,

**tak że strażnik historyk, który
zdawał się być przydzielony do
jego osoby, usłyszał je.**

**Prawdopodobnie pomyślał, że
jego obowiązkiem jest udzielenie
nowych informacji Korneliuszowi,
zbliżył się bowiem do pojazdu i**

gdy oficer, z nogą opartą na stopniu, wydawał rozkazy, szepnął:

- Zdarzało się już, że skazanych zawożono do ich miasta rodzinnego po to, by przykład jeszcze lepiej działał; dokonywano egzekucji przed drzwiami ich własnego domu. Różnie bywało.

Korneliusz skinieniem głowy podziękował za tę informację.

W duchu zaś pomyślał:

Przynajmniej ten chłopak nigdy nie zaniedba wtrącić pocieszającego słówka, gdy się nadarza sposobność. Dalibóg, przyjacielu, jestem ci bardzo zobowiązany. Żegnaj.

Kareta ruszyła z miejsca.

- A łotrze, a łajdaku! -

wrzeszczał Gryphus wygrażając pięściami ofierze, która mu się

**właśnie wymykała. - Patrzenie
no, jak sobie odjeżdża, a
przecież nie zwrócił mi
córkę!**

**Jeżeli mnie wiozą do
Dordrechtu - pomyślał Korneliusz
- to przynajmniej przejeżdżając
koło domu zobaczę, czy moje
biedne rabaty bardzo ucierpiały.**

**30. Rozdział,
w którym zaczynamy wątpić,
na jakie tortuty
miał być skazany
Korneliusz van Baerle**

**Kareta toczyła się przez cały
dzień. Pozostawiwszy po lewej
stronie Dordrecht, przejechała
przez Rotterdam i dotarła do
Delftu. Do godziny piątej po
południu przebyła najmniej
dwadzieścia mil.**

**Korneliusz zadał kilka pytań
oficerowi, będącemu zarazem jego**

**strażnikiem i towarzyszem. Ale
choć pytania były niesłychanie
ogłędne, ku przykrości więźnia
pozostały bez odpowiedzi.**

**Korneliusz zaczął nawet
żałować, że nie ma przy nim
uprzejmego strażnika z
Loewesteinu. Ten nie kazał się
prosić i mówił nawet nie pytany.
Prawdopodobnie udzieliłby mu o
niezwykłej sytuacji, w jakiej
więzień się z kolei znalazł,
szczegółów tak samo wdzięcznych
i informacji tak samo
dokładnych, jak to uczynił już**

dwukrotnie.

**Noc spędzono w karecie, a
nazajutrz rano, skoro świt,
Korneliusz był już poza Lejdą i
miał po lewej ręce Mórze
Północne, a po prawej zaś -
zatokę Haarlemską.**

**W trzy godziny później
wjeżdżał do Haarlemu.**

**Van Baerle nie miał
najmniejszego pojęcia o tym, co
zaszło w Haarlemie, a my
pozostawimy go w tej
nieświadomości tak długo, dopóki
nie wyrwą go z niej wydarzenia.**

**Ale tej zasady nie możemy
stosować wobec czytelnika, który
ma prawo żądać, aby go
wprowadzono w tok spraw
wcześniej niż bohatera.**

**Jak widzieliśmy, Różę i
tulipan, jak siostrę z bratem,
jak dwie sierotki, pozostawił**

książę Wilhelm Orański u prezesa van Systema.

Róża nie miała żadnych wiadomości od stathoudera aż do chwili, kiedy ponownie stanęła przed jego obliczem.

Pod wieczór do domu van Systema wszedł jakiś oficer.

W imieniu jego wysokości przyszedł zaprosić Różę do ratusza.

Tutaj, w wielkiej sali obrad, do której ją wprowadzono, zastała księcia piszącego przy stole.

Był sam, tylko u stóp jego leżał duży chart fryzyjski i

**wpatrywał się w niego baczenie,
tak jak gdyby wierne zwierzę
chciało czynić to, czego nie
ośmielał się uczynić żaden
człowiek - czytać w myślach
pana.**

**Książę Wilhelm pisał jeszcze
przez chwilę. Potem podniósł oczy
i zauważył stojącą w drzwiach
Różę.**

**- Zbliź się, panienko -
powiedział nie odrywając się od
swego zajęcia.**

**Róża postąpiła kilka kroków w
stronę stołu.**

**- Słucham waszą wysokość -
powiedziała przystając.**

- Siadaj - rzucił książę.

**Róża usłuchała, bo książę
patrzył na nią. Ale gdy tylko
opuścił z powrotem wzrok na
papier, podniosła się z krzesła
zawstydzona wielce.**

Książę kończył pisanie listu.

Tymczasem chart wstał i zbliżył się do Róży, obwąchał ją i zaczął się do niej łąsić.

- No, no - odezwał się książę Wilhelm do psa. - Od razu widać, że to twoja krajanka, poznałeś ją!

Po czym zwrócił się do Róży i utkwiał w niej badawcze, a zarazem jak gdyby przymglone spojrzenie.

- No cóż, moja córko... - powiedział wreszcie.

Książę miał zaledwie dwadzieścia trzy lata, a Róża osiemnaście czy dwadzieścia. Prędzej mógłby powiedzieć do niej "moja siostra".

- Moja córko - powtórzył tym dziwnie władczym tonem, który mroził wszystkich, co się do niego zbliżali - jesteśmy tu

**sami, bez świadków,
porozmawiajmy.**

**Róża nie mogła opanować
gwałtownego drżenia, a przecież
w twarzy księcia nie było nic
poza przychylnością.**

**- Dostojny panie - wymamrotała
wreszcie.**

- Więc masz ojca w

Loewesteinie, czy tak?

- Tak, wasza wysokość.

- Nie kochasz go?

**- Nie, dostojny panie, a w
każdym razie nie tak, jak córka
powinna kochać ojca.**

**- To bardzo źle nie kochać
swego ojca, moje dziecko, ale to**

**bardzo dobrze nie okłamywać
swego księcia.**

Róża spuściła oczy.

**- Co wpłynęło na to, że
straciłaś serce do ojca?**

**- To zły człowiek, wasza
wysokość.**

**- W jaki sposób przejawia się
jego zły charakter?**

- Ojciec maltretuje więźniów.

- Wszystkich?

- Wszystkich.

**- Ale czy nie masz mu
specjalnie za złe tego, że gnębi
pewnego więźnia...**

**- Ojciec zawziął się
szczególnie na pana van Baerle,
który...**

**- Który jest twoim
wspólnikiem.**

Róża cofnęła się o krok.

**- Którego kocham, wasza
wysokość - odparła z dumą.**

- Od jak dawna? - zapytał ksiązę.

- Od pierwszego dnia, kiedy go ujrzała.

- A gdzie go ujrzała?

- Nazajutrz po okrutnej kaźni wielkiego pensjonarza Jana i jego brata Kornela.

Ksiązę zacisnął wargi, czoło mu przecięły głębokie zmarszczki, opuścił powieki tak, że na chwilę przesłoniły oczy. Po krótkim milczeniu ciągnął dalej:

- Cóż przyjdzie ci z miłości do człowieka, który jest skazany na to, by żyć i umrzeć w więzieniu?

- Tylko tyle, dostojny panie, że jeśli on musi żyć i umierać w więzieniu, to ja osłodzę mu chwilę życia i śmierci.

- Zgodziłabyś się zostać żoną

skazańca?

- Byłabym najdumniejszą i najszcęśliwszą istotą na ziemi, gdybym mogła zostać żoną pana van Baerlego, ale...

- Ale co?

- Nie śmiem powiedzieć, dostojny panie.

- W twoim głosie wyczułem nutkę nadziei. Czego się więc spodziewasz?

Podniosła na Wilhelma swe piękne, świetliste oczy, których ufne, mądre spojrzenie sięgnęło w głąb mrocznego serca księcia, budząc uśpione, zdać by się mogło na wieki, miłosierdzie.

- Ach tak, rozumiem!

Róża uśmiechnęła się i złożyła rękę błagalnym gestem.

- Tę nadzieję pokładasz we mnie - powiedział książę.

- Tak, dostojny panie.

- Hm...

Książę zapieczętował list, który dopiero co był skończył, i przywołał jednego z oficerów.

- Mości van Deken - powiedział do niego - zanieś do Loewesteinu to oto zlecenie. Zapoznaj się z rozkazami, jakie wydaję gubernatorowi twierdzy, i wypełń je w części, która ciebie dotyczy.

Oficer zasalutował i niebawem pod sklepioną bramą domu rozległ się dźwięczny tętent kopyt końskich .

- Córko moja - książę zwrócił się ponownie do Róży - w

niedzielę obchodzimy święto tulipanów, a niedziela jest już pojutrze. Przybierz się pięknie za te pięćset florenów, które ci daję, gdyż pragnę, żeby niedzielne popołudnie stało się dla ciebie wielkim świętem.

- Jak wasza wysokość życzy sobie, abym była ubrana?

- Włóż strój panny młodej z Fryzji - odparł księżę Wilhelm.

- Przypuszczam, że ci w nim będzie bardzo do twarzy.

31. Haarlem

Haarlem, do któregośmy się

**udali przed trzema dniami w ślad
za Różą i dokąd trafiliśmy
ponownie za więźniem, jest
ślicznym miastem, słusznie
szczyjącym się tym, że należy
do najbardziej zacienionych
miast Holandii.**

**Gdy inne miasta wkładały całą
swą ambicję w olśniewanie ludzi
arsenałami i stoczniami,
sklepami i bazarami - Haarlem
uważał za punkt honoru górować
nad wszystkimi miastami Stanów
swymi gęstymi wiązami,
wysmukłymi topolami, a zwłaszcza
cienistymi alejami, ponad
którymi splatały się konarami,
tworząc sklepienia dęby, lipy i
kasztany.**

**Widząc, że jego najbliższa
sąsiadka Lejda i królewski
Amsterdam są na najlepszej
drodze do tego, by stać się:**

**pierwsze z nich miastem nauki,
drugie - miastem handlu, Haarlem
zapraǳnął zasłynąć jako miasto
rolnicze, a raczej ogrodnicze.**

**Istotnie, Haarlem, dobrze
osłonięty, przewiewny, o
świetnej ekspozycji słonecznej
dawał ogrodnikom takie
możliwości, jakich żadne inne
miasto ze swymi wiatrami od
morza i słońcem od lądu dać nie
mogło.**

**Toteż w Haarlemie osiedlali
się ludzie o spokojnym
charakterze, miłujący ziemię i
jej płody, tak jak w Rotterdamie
i w Amsterdamie osiedlali się
ludzie o umyśle niespokojnym i
ruchliwym, którzy kochali
podróżę i handel, lub tak jak w
Hadze - politycy i ludzie
światowi.**

Lejda zaś, jak już

wspomnieliśmy, została zdobyta przez uczonych.

Haarlem rozmiłował się w rzeczach subtelnych, w muzyce, w malarstwie, w sadach, alejach i kwietnikach.

Haarlem oszalał na punkcie kwiatów, a zwłaszcza na punkcie

tulipanów.

Haarlem fundował nagrody ku czci tulipanów. Teraz, naturalną kolejną rzeczą, musimy dojść do nagrody, którą miasto ufundowało piętnastego maja 1673 roku ku czci wielkiego czarnego tulipana, bez plamki i bez najmniejszego defektu. Miał on

**przynieść temu, kto go wyhoduje,
sto tysięcy florenów.**

**Przypieczętowawszy w ten
sposób swoją specjalność i
oznajmiwszy światu o swoim
umiłowaniu kwiatów w ogóle, a
tulipanów w szczególności - i to
w czasach, kiedy wszyscy, kto
żyw, zajęci byli wojaczką i
rokoszami - upajając się
radością, gdy rozkwitły jego
idealne, niedościgłe na pozór
marzenia i jeszcze większą
radością, gdy zakwitł
nieosiągalny dotąd, wymarzony
czarny tulipan - Haarlem, to
prześliczne miasto, pełne drzew
i słońca, pełne cienia i
światła, zapragnął uczynić z
ceremonii wręczenia nagrody
wielki festyn, który by na
zawsze utrwalił się w pamięci
mieszkańców.**

Miał do tego tym większe prawo, że Holandia jest krajem festynów. Nigdy jeszcze leniwa natura ludzka nie wykazała więcej wrzaskliwego, śpiewającego i płasającego zapału niż w osobach poczciwych republikanów Siedmiu Prowincji, gdy nadarzała się okazja ucztowania.

Spójrzcie na obrazy obydwu Teniersów.

Jest rzeczą dowiedzina, że ludzie leniwi z niesłychaną gorliwością potrafią się męczyć nie wtedy, gdy chodzi o pracę, lecz wtedy, gdy się zabierają do zabawy.

Haarlem był w potrójnie radosnym nastroju, gdyż obchodził właściwie potrójną uroczystość: po pierwsze wyhodowano czarny tulipan,

następnie księżę Wilhelm, jako rdzenny Holender, brał udział w ceremonii, a wreszcie honor Stanów wymagał, ażeby pokazać Francuzom po wojnie, która była tak samo rujnująca jak kampania 1672 roku, że gmach republiki batawskiej spoczywa na mocnych fundamentach i że można w nim puścić się w tany nawet pod akompaniament dział okrętowych.

Stowarzyszenie Ogrodników w Haarlemie stanęło na wysokości zadania i ofiarowało sto tysięcy florenów za cebulkę tulipana. Miasto nie chciało pozostać w tyle i uchwaliło taką samą kwotę

na festyn. Została ona wręczona najznakomitszym obywatelom, ażeby godnie uczcić nagrodę.

Toteż w niedzielę wyznaczoną na obchód tego wydarzenia takie tłumy krążyły po ulicach, a entuzjazm Haarlemczyków był tak wielki, że - choć na usta ciśnie się filuterny uśmiech Francuza, który kpi sobie wszędzie i ze wszystkiego - trudno było się oprzeć zachwytom nad charakterem

pocziwych Holendrów gotowych sypnąć pieniędzmi zarówno na budowę okrętu przeznaczonego do walki z wrogiem - a więc do podtrzymania honoru ojczyzny - jak i na nagrodę dla hodowcy nowej odmiany kwiatu, mającego zaznać bodaj jednodniowej sławy i stać się na okres tego jednego dnia rozrywką dla kobiet, dla

uczonych i ciekawskich.

**Na czele najdostojniejszych
obywateli i komitetu
ogrodniczego paradował pan van
System, przybrany w swój
najbogatszy strój.**

**Ten zacny człowiek nie
szczędził wysiłków, aby
upodobnić się do swego
ukochanego kwiatu surową
elegancją ciemnego stroju, co
zresztą - musimy przyznać ku
jego chwale - udało mu się
całkowicie.**

**Czerń agatu, aksamit koloru
driakwi kaukaskiej, fioletowe**

jedwabie - a przy tym

**olśniewająca biel żabotu i
mankietów, taki oto był
ceremonialny strój prezesa,
kroczącego na czele pełnego
składu komitetu z olbrzymim
bukietem kwiatów, podobnym do
tego, jaki w sto dwadzieścia
jeden lat później niósł pan
Robespierre w czasie święta
Istoty Najwyższej.**

**Tylko że zacny prezes, w
przeciwieństwie do wezbranego
nienawiścią i urazami serca
trybuna francuskiego, miał w
swej piersi kwiat tak samo
niewinny, jak najniewinniejszy z
kwiatów, trzymany w ręku.**

**Za komitetem, mieniącym się
barwami jak klomb, woniejącym
jak wiosna, kroczyły postacie
uczonych, sędziów, wojskowych,
szlachty i pospólstwa.**

Prosty lud nie miał nawet u

panów republikanów z Siedmiu Prowincji swego miejsca w orszaku, toteż utworzył szpaler. Zresztą, jest to najlepsze stanowisko, żeby coś zobaczyć, coś zdobyć...

Jest to stanowisko tłumów, które czekają z filozofią polityków na przedefilowanie triumfatorów, ażeby się zorientować, co o nich mniemać lub co z nimi począć.

Ale tym razem nie chodziło ani o triumf Cezara, ani o triumf Pompejusza. Tym razem nie świętowano ani porażki Mitrydatesa, ani zwycięstwa Gallów. Procesja była łagodna jak przejście stada owieczek po ziemi, nieszkodliwa jak przelot stada ptaków po niebie.

Haarlem nie znał innych triumfatorów poza swymi

**ogrodnikami. Ubóstwiając kwiaty,
Haarlem wielbił ich hodowców.**

**Pośrodku spokojnie sunącego
orszaku pysznił się czarny
tulipan, spoczywający na noszach
okrytych białym aksamitem ze
złotą frędzlą. Nosze trzymało
czterech ludzi. Zmieniali się co**

**jakiś czas, tak jak zmieniali
się w Rzymie ci, którzy nieśli
boginię Kybele, gdy wkraczała do
wiecznego miasta, odbywszy drogę
z Etrurii przy dźwiękach fanfar
i adorowana przez cały naród.**

**Wystawienie tulipana było
hołdem złożonym przez cały lud,
nie posiadający własnej kultury**

**ani smaku - gustom i kulturze
sławnych i pobożnych przywódców,
których krew umiano rozbryzgać
po błotnistym bruku Buytenhofu,
zadowolając się później
wyryciem nazwisk ofiar na
najpiękniejszej płycie
holenderskiego Panteonu.**

**Przypuszczano, że książę
stathouder na pewno osobiście
wręczy nagrodę w postaci stu
tysięcy florenów - co wzbudziło
powszechne zainteresowanie - i
że prawdopodobnie wygłosi
przemówienie, co interesowało
szczególnie jego przyjaciół i
wrogów.**

**Istotnie, w najobojętniejszych
przemówieniach polityków ich
przyjaciele i wrogowie zawsze
chcą znaleźć odbicie własnych
myśli, a co za tym idzie -
wierzą, że mogą na swój sposób**

**interpretować wypowiedziane
słowa.**

**Jak gdyby kapelusz polityka
nie był przysłowiowym korcem,
nie przepuszczającym nawet
najniklejszego światełka.**

**Wreszcie nadszedł długo
oczekiwany dzień piętnastego
maja 1673 roku. Wszyscy
haarlemczycy jak jeden mąż
zasileni w dodatku przez
najbliższą okolicę, ustawili się
wzdłuż pięknych, zadrzewionych
alei, powziąwszy niezłomne
postanowienie, że tym razem nie
będą bili brawa ani zwycięzcom
wojennym, ani ludziom nauki,
lecz tylko tym, którzy pokonali
przyrodę i zmusili tę
niestrudzoną rodzicielkę do
spłodzenia czarnego tulipana -
co było dotychczas uważane za
rzecz niemożliwą.**

Ale nic w narodzie nie mija tak prędko jak postanowienie, że naagrodzi oklaskami taką lub inną rzecz. Gdy miasto zaczyna komuś bić brawo czy kogoś wygwizduje, nigdy nie wiadomo, kiedy się zatrzyma.

A więc naprzód nagrodzono oklaskami van Systensa wraz z jego wiązką, potem oklaskiwano korporacje, wreszcie miasto klaskało samemu sobie. Na koniec, tym razem trzeba przyznać, że najzupełniej słusznie, obdarzono oklaskami świetną orkiestrę, której rajcowie miejscy kazali grać na

każdym postojem.

Oczy wszystkich szukały najpierw bohatera dnia - czarnego tulipana i zaraz potem - drugiego bohatera, którym był, oczywiście, twórca kwiatu.

Gdyby ten bohater ukazał się zaraz po przemówieniu, które - jak wiemy - poczciwy pan van System wykoncypował wielce sumiennie, wówczas sprawiłby niezawodnie większe wrażenie niż stathouder we własnej osobie.

Nasze jednak zainteresowanie tym dniem nie dotyczy dostojnego przemówienia naszego przyjaciela van Systema, choć wierzymy w jego elokwencję, ani widoku młodych, odświętnie ubranych patrycjuszów, opychających się ciężkimi ciastkami, ani biednych dzieci pospólstwa, na pół nagich, ogryzających wędzone

**węgorze podobne do laseczki
wanilii. Nie budzą naszego
zainteresowania ani piękne
Holenderki o różowej cerze, ani
tłusci panowie o krępej postaci,
którzy nigdy w życiu nie
wysunęli nosa poza próg swego
domostwa, ani wymizerowani,
żółci na twarzy podróżnicy,
przybyli z Cejlonu czy Jawy, ani
też spragnione pospólstwo,
połykające zamiast napojów
chłodzących kiszane ogórki. Nie,
nasze zainteresowanie sytuacją,
potężne i dramatyczne, leży**

zupełnie gdzie indziej.

Nas zaciekawia pewien jegomość

**o promiennej i ożywionej twarzy
kroczący pomiędzy członkami
Stowarzyszenia Ogrodników. Nas
interesuje ta właśnie postać, z
bukiecikiem kwiatów u pasa, z
głową wyszczotkowaną na gładko,
przystrojona w szkarłatny
aksamit; na tle tego koloru tym
wyraźniej odcina się ryzawy
zarost i żółtawa cera.**

**Ów promieniejący triumfator,
bohater dnia, któremu przypadła
w udziale najwyższa radość
zaćmienia swoją osobą oracji
pana van Systema i osoby samego
stathoudera - to Izaak Boxtel.
Widzi on, jak po prawej stronie,
na aksamitnej poduszce niosą
jego domniemanego syna - czarny
tulipan, po lewej zaś, w pękatym
mieszku - sto tysięcy florenów w
pięknych, złotych, lśniących
monetach sypiących iskry. Ażeby**

nie stracić ich z oczu, wciąż musi zezować w bok.

Od czasu do czasu Boxtel przyspiesza kroku, żeby otrzeć się łokciem o van Systema. Od każdego z honoracjorów Boxtel zapożycza troszeczkę godności, po to by zbudować własną wartość, podobnie jak ukradł Róży tulipan, ażeby zbudować z niego swoją sławę i fortunę.

Jeszcze mały kwadransik i nadjedzie księżę, orszak zatrzyma się na ostatnim postoju, tulipan spocznie na przygotowanym tronie.

Księżę, który ustępuje swemu rywalowi pod względem powszechnego uwielbienia, weźmie do ręki wspaniałą iluminowany papier welinowy, na którym wypisane jest nazwisko hodowcy, i donośnym głosem oznajmi o

nadzwyczajnym odkryciu, o tym, że Holandia, za pośrednictwem jego, Boxtela, zmusiła naturę do wyprodukowania czarnego tulipana, i że odtąd ta odmiana będzie się nazywała Tulipa Nigra Boxtellea.

Jednakże Boxtel niekiedy odwraca oczy od tulipana i mieszka i nieśmiało spogląda po tłumie, gdyż w ciżbie może napotkać bladą twarzyczkę pięknej Fryzyjki, a tego boi się ponad wszystko. Można łatwo zrozumieć, że byłoby to widmo, które zakłóciłoby jego święto w tym samym stopniu, jak widmo

Banka zamąciło ucztę Makbeta.

Musimy tutaj powiedzieć, że nędznik, który przelazł przez cudzy parkan i który wlaźł przez okno, ażeby dostać się do pokoju swego sąsiada, za pomocą podrobionego klucza wtargnął do izdebki Róży, aby ukraść dobre imię mężczyzny i posag kobiety - ten człowiek nie uważał siebie za złodzieja.

Tak bardzo czuwał nad tulipanem, śledził go począwszy od szuflady w suszarni Korneliusza do stóp szafotu na Buytenhofie, od szafotu na Buytenhofie do więzienia w twierdzy Loewesteinu, z taką uwagą się przypatrywał, jak tulipan kielkuje i rośnie na okienku Róży, tyle razy rozgrzewał powietrze wokół kwiatu swoim własnym oddechem,

że uważał, iż nikt bardziej od niego nie przyczynił się do wyhodowania tego okazu. Gdyby ktokolwiek w tej chwili zabrał mu czarny tulipan - uznałby go za złodzieja.

Ale Róży nie było widać.

Wobec tego radość Boxtela pozostała niezmacona.

Orszak zatrzymał się pośrodku okrągłego placu, na którym rozłożyste drzewa udekorowane były wieńcami i wstęgami. Pochód stanął i przy dźwiękach hałaśliwej muzyki młode dziewczyny z Haarlemu podeszły, aby towarzyszyć tulipanowi na wysoki stolec, który kwiat miał zająć na estradzie obok złoczonego fotela jego wysokości stathoudera.

Niebawem dumny tulipan,

**wydzwignięty na piedestał,
zaczął górować nad całym
zgromadzonym tłumem, rozległy
się rzęsiste brawa, a domy
miasta podchwyciły echem szum
potężnych oklasków.**

32. Ostatnia prośba

**W tej uroczystej chwili, gdy
tłum wybuchnął oklaskami,
gościńcem biegnącym wzdłuż lasu
wolniutko przejeżdżała kareta, z
trudem torując sobie drogę wśród
gromady dzieciaków, zepchnętych
z alei wysadzonej drzewami przez
żądnych wrażeń dorosłych.**

W tej karecie, zakurzonej,

**roztrzęsionej, o skrzypiących,
nie nasmarowanych osiach
siedział nieszczęsny van Baerle.
Przez opuszczony fartuch oczom
jego przedstawił się widok,
któryśmy, zapewne w sposób
niedoskonały, odmalowali
czytelnikom.**

**Cały ten tłum, cała wrzawa,
blask przeróżnych wspaniałości,
stworzonych przez ludzi i przez
naturę, olśniły więźnia niczym
błyskawica wdzierająca się do
jego celi.**

**Pomimo, że towarzysz bez
zbytniego zapału odpowiedział,
gdy Korneliusz zapytał go o swój
los, jednakże więzień odważył
się zagadnąć go po raz ostatni o
przyczynę tego rejuwachu, który
na pierwszy rzut oka wydał mu
się absolutnie nie związany z
jego osobą.**

- Co się tu dzieje, mości pułkowniku? - zapytał eskortującego oficera.

- Jak pan widzisz, odbywa się tutaj festyn - odparł tamten.

- Ach tak, festyn! - mruknął Korneliusz ponuro, obojętnym tonem człowieka, którego już nie zdoła poruszyć żadna radość na tym padole.

Ale po chwili milczenia, gdy pojazd przebył jeszcze parę kroków, nie wytrzymał i znów zapytał:

- Czy to święto haarlemskiego patrona? Widzę pełno kwiatów.

- Jest to święto, w którym

kwiaty grają główną rolę, mój panie.

**- Ach, co za wspaniała woń!
Jakie przepiękne barwy! -
wykrzyknął Korneliusz.**

**- Zatrzymaj się na chwilę,
żeby pan mógł popatrzeć - rzucił
żołnierzowi obarczonemu rolą
woźnicy eskortujący oficer,
zdjęty odruchem łagodnego
współczucia, do jakiego nieraz
zdolni są wojskowi.**

**- Dziękuję waszmości
serdecznie za grzeczność -
odparł ze smutkiem van Baerle -
ale radość innych jest dla mnie
zbyt gorzką radością. Proszę mi
jej oszczędzić, jeśli łaska.**

**- Wdług życzenia. No to
jedźmy dalej. Kazałem wstrzymać
konie jedynie dlatego, że pan
zaczął mnie wypytywać, a także
i dlatego, że uchodzi pan za**

miłośnika kwiatów, zwłaszcza tych, które są czczone na dzisiejszej uroczystości.

- Jakież to kwiaty są przedmiotem dzisiejszego obchodu?

- Tulipany.

- Tulipany! - zawołał van Baerle. - Więc dzisiaj jest święto tulipanów?

- Tak, panie. Ale ponieważ ten widok sprawia panu przykrość - ruszajmy.

Oficer miał już wydać woźnicy odpowiednie polecenie. Nagle Korneliusz powstrzymał go gestem, gdyż bolesna wątpliwość przeszła jego umysł.

- Panie oficerze - zapytał drżącym głosem - czyżby dzisiaj miało nastąpić wręczenie nagrody?

- Tak, nagrody za czarny

tulipan.

Na twarzy Korneliusza wybiły się krwawe rumieńce, ciałem jego wstrząsnął dreszcz, pot wystąpił mu na czoło.

Zreflektował się jednak, że

wobec braku i jego osoby, i tulipana, cała uroczystość okaże się bezprzedmiotowa, gdyż nie będzie można uwieńczyć

wawrzynem

zwycięstwa ani człowieka, ani kwiatu. Dodał ze smutkiem:

- Niestety, wszyscy ci poczciwi ludzie będą tak samo nieszczęśliwi jak ja, gdyż nie zobaczą tego wielce uroczystego

**aktu, dla którego zostali
zwołani, lub najwyżej zobaczą
jakiś fragment.**

**- Co chcecie przez to
powiedzieć, mości panie?**

**- Mam na myśli to, że czarny
tulipan nie może być wyhodowany
przez nikogo, z wyjątkiem jednej
jedynej osoby, którą znam.**

**- A więc, łaskawy panie -
odparł oficer - ten ktoś, kogo
pan zna, wyhodował tulipan. Gdyż
to, na co w tej chwili spoziera
cały Haarlem, to właśnie kwiat,
który pan uważa za niemożliwy do
wyhodowania.**

**- Czarny tulipan! - krzyknął
van Baerle, wychylając się do
połowy z karety. - Gdzie? Gdzie?**

**- Tam na tronie, widzisz go,
panie?**

- Widzę!

- No, ale musimy jechać,

łaskawco.

**- Och, na litość boską,
błagam, panie oficerze -
powiedział van Baerle - nie
zabierajcie mnie stąd teraz!
Pozwólcie mi jeszcze popatrzeć!
Jak to? Więc to, co tam widzę,
to czarny, najzupełniej czarny
tulipan? Czy to możliwe! Ach,
panie, czyś pan go widział? Musi
przecież mieć na sobie plamy,
musi być niedoskonały, a może
jest tylko pomalowany na czarno?
Och, gdybym tam był, umiałbym to
ocenić. Pozwól mi pan wysiąść!
Pozwól mi pan przypatrzeć mu się
z bliska.!**

**- Czyś pan oszalał? Jakżeby
mógł?**

- Zaklinam na wszystko!

**- Ależ pan zapomina, że jest
więźniem!**

- To prawda, jestem więźniem, ale jestem także człowiekiem honoru. I na mój honor, panie oficerze, nie ucieknę! Nie będę usiłował uciekać. Pozwól mi tylko popatrzeć na tulipan z bliska!

- Otrzymałem rozkaz, panie! Oficer znów wychylił się, chcąc dać polecenie woźnicy, aby jechał dalej.

Lecz Korneliusz znów go powstrzymał.

- Och, bądźcie cierpliwi, bądźcie wspaniałomyślni, drogi panie, całe moje życie zależy od odrobiny waszej litości!

Niestety, życie moje

prawdopodobnie nie potrwa zbyt długo. Ach, ty nie wiesz, panie, jakie cierpienia mną targają, nie podejrzewasz, jaka walka toczy się w mojej głowie i w moim sercu. Bo przecież - ciągnął dalej z rozpaczą - możliwe, że to mój własny tulipan, że to tulipan skradziony Róży! Panie łaskawy, czy pan rozumie, co to znaczy wyhodować czarny tulipan, widzieć go przez chwilę, uznać go za twór doskonały, za arcydzieło natury i kunsztu, a potem stracić go, stracić na zawsze? Muszę wysiąść, panie, muszę podejść i popatrzeć na niego, możesz mnie pan potem zabić, ale muszę go zobaczyć i zobaczę.

- Milcz, nieszczęsny, i szybko schowaj się do karety, gdyż oto

świta jego wysokości stathoudera mija nas i gdyby księżę zauważył jakiś skandal, gdyby posłyszał jakiś hałas, byłoby po tobie i po mnie.

Van Baerle, bardziej w strachu o swego towarzysza niż o siebie samego, wtulił się w kąt powozu, ale nie wytrzymał tam dłużej niż pół minuty i gdy tylko pierwszych dwudziestu jeźdźców minęło karete, zaraz wychylił się z drzwiczek, gestykulując i zanosząc błagalne prośby do

statgoudera akurat w chwili, gdy tamten przejeżdżał obok nich. Księżę Wilhelm, wyprostowany i

**nieprzenikniony jak zwykle,
udawał się na plac, ażeby
dopełnić swego obowiązku. W ręku
trzymał zwój welinowego papieru,
który w tym świątecznym dniu
stał się jego buławą
marszałkowską.**

**Widząc człowieka czyniącego
błagalne gesty i o coś
proszącego, a może poznając
eskortującego oficera, księżę
stathouder rozkazał zatrzymać
się.**

**W jednej chwili konie stanęły
jak wryte o sześć kroków od van
Baerlego, siedzącego w karecie
jak w klatce. Ich stalowe
mięśnie drżały z wysiłku.**

**- Co tam? - zapytał księżę
oficera, który na jego skinienie
wyskoczył z karety i teraz
zbliżał się doń z wielkim
respektem.**

- Wasza wysokość - odparł zagadnięty - to ten więzień stanu, po którego, na rozkaz waszej wysokości, pojechałem do Loewesteinu i teraz przywożę go do Haarlemu, tak jak sobie tego wasza wysokość życzył.

- Czego on chce?

- Błaga usilnie, żeby mu pozwolić przystanąć tutaj na chwilę.

- Żeby zobaczyć czarny tulipan, dostojny panie! - zawołał van Baerle składając ręce jak do modlitwy - a potem, gdy go zobaczę, gdy dowiem się tego, czego chcę się dowiedzieć - umrę, jeśli trzeba, ale umierając będę błogosławił waszą wysokość jako litościwego pośrednika pomiędzy bóstwem a mną, będę błogosławił waszą wysokość, który pozwolił, żeby

**moje dzieło zostało zakończone i
uwieńczone.**

**Ciekawy, zaiste, był widok
tych dwóch mężczyzn: każdy z
nich stał w drzwiach swej
karety, otoczony strażą; jeden**

**wszechpotężny, drugi - nędzny
robak; jeden bliski wstąpienia
na tron, drugi przeświadczony,
że wstąpi na szafot.**

**Księżę Wilhelm zimnym wzrokiem
popatrzył na Korneliusza i
wysłuchał bez drgnienia jego
gwałtownej prośby.**

**Potem zwrócił się do oficera w
te słowa:**

- Czy ten człowiek jest owym

**buntowniczym więźniem, który
chciał zabić swego dozorcę w
Loewesteinie?**

**Korneliusz westchnął i opuścił
głowę. Jego miła, uczciwa twarz
to czerwieniła się, to bladła na
przemian. Słowa wszechwładnego,
wszechwiedzącego księcia, jego
boska nieomylność, która przez
jakiegoś tajemniczego i
niewidzialnego dla reszty ludzi
wysłannika wiedziała już o jego
zbrodni - wszystko to nie tylko
wróżyło niezawodną karę, ale
także i odrzucenie prośby.**

**Nie usiłował już dalej
walczyć, nie próbował się
bronić: przedstawiał sobą widok
naiwnej rozpacz, tak
zrozumiałej i wzruszającej dla
wielkiego serca i wielkiego
umysłu człowieka, który mu się
przyglądał.**

**- Pozwól wysiąść więźniowi -
powiedział wreszcie stathouder -
niech pójdzie obejrzeć tulipan;
kwiat zasługuje na to, by go
zobaczyć bodaj jeden raz w
życiu.**

**- Och - wyjąkał Korneliusz
tracąc nieomal zmysły z radości
i chwiejąc się na stopniu karety
- och, wasza wysokość!**

**Nie mógł więcej nic z siebie
wykrztusić. I gdyby nie ramię
oficera, który zdążył go
podtrzymać, biedny Korneliusz
dziękowałby jego wysokości na
kolanach i z czołem w pyle
przydrożnym.**

**Udzieliwszy pozwolenia,
stathouder udał się w dalszą
drogę pod lasem, wśród coraz
bardziej entuzjastycznych**

okrzyków tłumu.

**Niebawem dotarł do
podwyższenia. W niebiosa buchnął
wystrzał armatni.**

Zakończenie

**Van Baerle, prowadzony przez
czterech strażników torujących
sobie drogę w tłumie, przeciął
plac na ukos, zdążając w stronę
czarnego tulipana i pozerając go
wzrokiem z coraz bliższej
odległości.**

**Wreszcie zobaczył go dobrze,
ten kwiat jedyny, który miał pod
wpływem kombinacji nieznanych
sił ciepła i zimna, cienia i
światła ukazać się pewnego**

**pięknego dnia, żeby zniknąć na
zawsze. Zobaczył go o sześć
kroków od siebie. Upajał się
jego doskonałością i czarem.
Dojrzał go zza szpaleru
dziewcząt, tworzących gwardię
honorową dla tego cudu
szlachetności i czystości. A
jednak im bardziej przekonywał
się na własne oczy o
doskonałości kwiatu, tym
bardziej serce mu krwawiło.
Szukał wzrokiem wokół siebie
kogoś, ażeby zadać jedno jedyne
pytanie. Ale zewsząd otaczały go
twarze nieznane. Oczy tłumu
skierowane były na tron, gdzie
dopiero co usadowił się
stathouder.**

**Książę Wilhelm, który ściągnął
ogólną uwagę, wstał i powiódł
spokojnym wzrokiem po upojonym
radością tłumie, przy czym oko**

**jego spoczęło po kolei na trzech
krańcach trójkąta utworzonego na
wprost niego przez trojaki
interesy i trzy różnorakie
dramaty.**

**W jednym rogu stał Boxtel,
drżąc z niecierpliwości i
pożerając wzrokiem księcia,
floreny i czarny tulipan.**

**W drugim - Korneliusz, ciężko
dyszący, spojrzeniem, całym
życiem, sercem i miłością
zwrócony ku czarnemu tulipanowi,**

swojemu dziecku.

**Wreszcie w trzecim rogu stała
na stopniach estrady,
wśród panien haarlemskich,**

piękna Fryzyjka, ubrana w cienką, purpurową szatę wełnianą haftowaną srebrną nicią, okryta koronkami spływającymi spod złotego kasku.

Była to Róża, omdlewająca i zalana łzami, która opierała się o ramię jednego z oficerów z asysty księcia.

Wreszcie książę, widząc, że całe audytorium przygotowało się do słuchania, powolutku rozwinął welinowy rulon i głosem spokojnym, wyraźnym, aczkolwiek słabym, lecz z którego ani jeden dźwięk nie zginął dzięki pobożnej ciszy, jaka nagle spadła na pięćdziesiąt tysięcy widzów i przykuła uwagę do jego warg, zaczął:

- Wiecie dobrze, jaki jest cel, który was tutaj zgromadził. Nagroda w wysokości stu tysięcy

**florenów została obiecana temu,
kto wyhoduje czarny tulipan.**

**Czarny tulipan, ten cud
Holandii, jest wystawiony tutaj
przed waszymi oczami. Czarny
tulipan został wyhodowany, i to
według wszelkich prawideł,
wymganych przez Stowarzyszenie
Ogrodników w Haarlemie. Historia
jego narodzin wraz z imieniem
hodowcy zostanie wpisana do
księgi honorowej miasta. Niechaj
zbliży się osoba, będąca
właścicielem tulipana!**

**Wymawiając te słowa książę
chciał sprawdzić wrażenie, jakie
wywołają, i powiódł spokojnym
wzrokiem po trzech skrajnych
punktach trójkąta.**

**Zobaczył, jak Boxtel rzucił
się ze swego stopnia.**

**Zobaczył, jak Korneliusz
zrobił mimowolny ruch.**

**Zobaczył wreszcie, jak oficer,
któremu została powierzona
opieka nad Różą, prowadzi ją, a
raczej popycha w stronę
podwyższenia.**

**Podwójny okrzyk wyrwał się
jednocześnie z prawej i lewej
strony księcia.**

**Zrozpaczony Boxtel i nie
posiadający się z radości
Korneliusz krzyknęli
jednocześnie:**

- Rózo! Rózo!

**- To twój tulipan, prawda,
moja miła? - zapytał księżę.**

**- Tak, dostojny panie -
wyszeptała Róża, a powszechny**

**szmer uznania złożył hołd jej
wzruszającej piękności.**

**- Ach - wyszeptał Korneliusz -
a więc oszukała mnie, gdy
mówiła, że jej skradziono
tulipan! Więc po to opuściła
Loewestein! Jestem porzucony,
zdradzony przez tę, o której
sądziłem, że jest moim
najwierniejszym przyjacielem.**

**- Och - jęknął ze swej strony
Boxtel - jestem zgubiony!**

**- Ten tulipan - ciągnął dalej
książę - będzie nazwany imieniem
swego odkrywcy i zostanie
wciągnięty do katalogu kwiatów
pod nazwą "Tulipa Nigra Rosa
Baerlaensis", od nazwiska van
Baerle, które odtąd będzie
nosiła jako mężatka ta oto młoda
dziewczyna.**

**Mówiąc to książę Wilhelm ujął
za rękę Różę i połączył jej dłoń**

**z dłonią młodego mężczyzny,
który przedarł się był właśnie
poprzez tłum do stóp tronu,
blady, oszołomiony, przygnieciony
nadmiarem szczęścia. Złożył
ukłon najpierw księciu, potem
narzeczonej. Równocześnie do
stóp burmistrza van Systema
zwałił się drugi mężczyzna,
rażony innym wzruszeniem.**

**Był to Boxtel, który zemdłał,
zdruzgotany obróceniem się
wniwecz jego nadziei.**

**Podniesiono go, zbadano mu
tętno, serce. Nie żył.**

**To zajście nie zakłóciło
bynajmniej uroczystości, gdyż
ani burmistrz, ani książę nie
wydali się nim zbytnio przejęci.**

Korneliusz cofnął się z

przestrachem: w złodzieju, w fałszywym Jakubie rozpoznał prawdziwego Izaaka Boxtela, swego sąsiada, którego w czystości serca nigdy, nawet przez jedną chwilę, nie podejrzewał o tak niecny uczynek.

Było to zresztą dla Boxtela wielkie szczęście - ów atak apopleksji, który go raził jak piorunem - gdyż w ten sposób oszczędzone mu zostało oglądanie rzeczy bardzo bolesnych dla jego ambicji i dla jego skąpstwa.

Przy dźwiękach trąbek procesja udała się w dalszą drogę i nic się nie zmieniło w orszaku, z tą tylko różnicą, że Boxtel nie żył i że Róża z Korneliuszem, pełni

**radości, kroczyli obok siebie
trzymając się za ręce.**

**Gdy goście weszli z powrotem
do ratusza, książę wskazał
Korneliuszowie mieszek
zawierający sto tysięcy złotych
florenów i powiedział:**

**- Nie wiadmo dokładnie, kto
właściwie zdobył te pieniądze:
wy, mój panie, czy też Róża. Bo
jeżeli waćpan nawet wynalazłeś
czarny tulipan, to jednak ona go
wyhodowała i doprowadziła do
kwitnienia. Toteż nie wniesie ci
ona tej kwoty w posagu, to
byłoby niesprawiedliwe.**

**Zresztą jest to dar miasta
Haarlemu dla tulipana.**

**Korneliusz nie odzywał się,
chcąc się zorientować, do czego
książę zmierza. Ten ciągnął
dalej:**

- ja natomiast podaruję Róży

sto tysięcy florenów, na które uczciwie zasłużyła, i te może ci ona zaofiarować. Jest to nagroda za jej miłość, za odwagę i rzetelność.

Co zaś do was, mój panie, to znów dzięki Róży, która dostarczyła dowodów twojej niewinności - mówiąc te słowa książkę wyciągnął do Korneliusza sławetną kartkę z Biblii z napisanym na niej listem od

Kornela de Witta, w którą owinięta była trzecia cebulka - co do was, mój panie, to dowiedzieliśmy się, że zostałeś aresztowany za zbrodnię nie

popelnioną.

To znaczy, że nie tylko jesteś wolny, ale że w dodatku dobra człowieka niewinnego nie mogą ulec konfiskacie.

Tym samym dobra zostaną waćpanu przywrócone.

Panie van Baerle, jesteś pan chrzestnym synem Kornela de Witta i przyjacielem Jana de Witta. Pozostań godnym imienia, które ci nadał ojciec trzymając się nad chrzcielnicą, oraz przyjaźni, jaką cię obdarzył jego brat. Zachowaj tradycję zasług tych ludzi, gdyż obaj panowie de Witt, niesłusznie osądzeni, niesłusznie zgładzeni przez wprowadzone w błąd pospólstwo, byli - zarówno jeden, jak i drugi - wielkimi obywatelami, którymi Holandia dzisiaj się szczyci.

Książę wymówił te słowa wbrew swojemu zwyczajowi wzruszonym głosem, po czym dał do ucałowania obydwie dłonie młodej parze, która uklękła obok niego.

Nagle rzucił z westchnieniem:

- Jacyż jesteście szczęśliwi, wy, którzy śniąc, być może, o prawdziwej chwale Holandii, a zwłaszcza o jej prawdziwym szczęściu, nie myślicie o niczym innym, jak o przysparzaniu jej nowych barw tulipanów.

I rzuciwszy okiem w kierunku Francji, jak gdyby dostrzegając nowe chmury zbierające się od tej strony - wsiadł do karocy i odjechał.

Korneliusz także odjechał tego samego dnia do Dordrechtu razem z Różą, która za pośrednictwem starej chłopki Zogi, przysłanej

**do niej w charakterze
ambasadora, zawiadomiła ojca o
wszystkim, co zaszło.**

Ci, którzy dzięki naszemu

**opisowi poznali dobrze charakter
starego Gryphusa, rozumieją, że
trudno mu przyszło pogodzić się
ze swoim zięciem. Dobrze
zapamiętał otrzymane razy, mógł
je porachować według blizn.
Dochodziły one, jego zdaniem, do
liczby czterdziestu jeden. Ale
wreszcie ustąpił, ażeby nie
okazać się, jak sam mówił, mniej
wspaniałomyślnym od swego
stathoudera.**

Został dozorcą kwiatów, tak

jak ongiś był dozorcą ludzi, i stał się najgorliwszym opiekunem tulipanów, jakiego kiedykolwiek widziano w Holandii. Trzeba było go widzieć, jak polował na szkodliwe motyle, jak zabijał polne myszy czy przepędzał zbyt zgłodniałe pszczoły.

Gdy opowiedziano mu historię Boxtela, ogarnęła go wściekłość, że dał się wywieść w pole fałszywemu Jakubowi, i własnoręcznie zdemolował całe obserwatorium, wyszykowane ongiś przez zazdrośnika w cieniu sykomoru; teren Boxtela bowiem, sprzedany z licytacji, został włączony do plantacji Korneliusza, która w ten sposób zaokrągliła się tak dalece, że już mogła się nie obawiać żadnych lunet z Dordrechtu.

**Róża, coraz piękniejsza,
zdobywała coraz większe
wykształcenie, a po dwóch latach
małżeństwa umiała już tak dobrze
czytać i pisać, że mogła sama
zająć się nauką dwojga pięknych
dzieciaków. Wyrosły one na
grządce w maju 1674 i 1675 roku
jak tulipany, ale przysporzyły
jej znacznie mniej kłopotu niż
ów sławetny okaz, który
właściwie był powodem ich
przyjścia na świat.**

**Oczywiste, że jedno dziecko
było płci męskiej, drugie
żeńskej, pierwsze otrzymało
imię Korneliusz, dziewczynka zaś
została nazwana Różą. Jak mogło
być inaczej?**

Van Baerle pozostał wierny Róży, tak jak swoim tulipanom. Przez całe życie troszczył się o to, by żona była szczęśliwa, oraz hodował kwiaty; wyhodował też wiele odmian, które zostały wciągnięte do holenderskiego katalogu kwiatów.

Jako dwie najglówniejsze ozdoby tego salonu widniały w ciężkich ramach dwie kartki z Biblii Kornela de Witta.

Jak sobie przypominamy, na jednej z nich ojciec chrzestny napisał mu, żeby spalił korespondencję z markizem de Louvois.

Na drugiej Korneliusz zapisał Róży w testamencie cebulkę czarnego tulipana, pod warunkiem, że mając w posagu sto

tysięcy florenów poślubi ona przystojnego chłopca w wieku dwudziestu sześciu do dwudziestu ośmiu lat, który będzie ją kochał i którego ona pokocha.

Warunek ten został dotrzymany skrupulatnie, chociaż Korneliusz nie umarł.

Wreszcie, ażeby zwalczyć przyszłych zazdrośników, od których opatrność może by go nie uwolniła tak jak uwolniła go od mynheera Izaaka Boxtela, wyrył nad drzwiami swego domu tę sentencję, którą Grocjusz wydrapał w dniu swej ucieczki na murze więziennym:

Zdarza się,@ że ktoś tak wiele w życiu przecierpiał,@ iż ma prawo nigdy więcej nie powiedzieć:@ Jestem zbyt szczęśliwy@

